



วารสาร มจร มนุษยศาสตร์ปริทรรศน์

Journal of MCU Humanities Review

ปีที่ 2 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม-ธันวาคม 2559 Vol.2 No.2 July-December 2016



กำหนดเผยแพร่ ปีละ 2 ฉบับ จำนวน 500 เล่ม

ฉบับที่ 1 : มกราคม – มิถุนายน 2559

ฉบับที่ 2 : กรกฎาคม – ธันวาคม 2559

วัตถุประสงค์

เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้คณาจารย์ นักวิชาการ นิสิต นักศึกษา และบุคคลทั่วไปได้เผยแพร่ผลงานวิชาการและผลงานวิจัยด้านมนุษยศาสตร์และแขนงวิชาที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ภาษาไทย ภาษาศาสตร์ จิตวิทยา พุทธจิตวิทยา ชีวิตและความตาย จิตวิทยาการแนะแนวและพระพุทธศาสนา

ที่ปรึกษา

พระพรหมบัณฑิต,ศ.ดร. อธิการบดี || พระราชวรเมธี, ดร. รองอธิการบดีฝ่ายบริหาร
พระราชปริยัติกิจ,ศ.ดร. รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ || พระสุรธรรมาภรณ์ รองอธิการบดีฝ่ายวางแผนและ
พัฒนา || พระราชวรเมธี, ดร. รองอธิการบดีฝ่ายกิจการนิสิต || พระโสภณวชิราภรณ์ รองอธิการบดีฝ่าย
ต่างประเทศ || พระเมธีธรรมาจารย์ รองอธิการบดีฝ่ายประชาสัมพันธ์และเผยแผ่ || พระครูสังฆรักษ์เอกภัทร
อภิฉนโท, ผศ.ดร. คณบดีคณะมนุษยศาสตร์ || พระครูกัลยาณสิทธิ์วิวัฒน์, ผศ. อาจารย์ประจำภาควิชาจิตวิทยา
พระมหาสุริยา วรเมธี, ผศ.ดร. อาจารย์ประจำภาควิชาภาษาไทย

บรรณาธิการ || ผศ.ดร.สิริวัฒน์ ศรีศรีทอง

ผู้ช่วยบรรณาธิการ || ดร.วิชุดา ลิตฺติโชติวัฒนา, พระใบฎีกากิตติพงษ์ สีสฤโท,ดร.

กองบรรณาธิการ ||

กองบรรณาธิการภายใน

พระครูสังฆรักษ์เอกภัทร อภิฉนโท, ผศ.ดร.
พระมหาสุเทพ สุทธิญาโณ
ผศ.ดร.เมธาพันธ์ โพธิ์ธีรโรจน์
ผศ.ดร.สมโภช ศรีวิจิตรวรกุล
ดร.กมลลาศ ภูวนาธิพงษ์
ดร.พุทธชาติ แผนสมบูรณ์

กองบรรณาธิการภายนอก

รศ.ดร.เรืองเดช ปันเขื่อนขันธ์ มหาวิทยาลัยมหิดล
รศ.ดร.เมธาวิ อุดมธรรมานุภาพ มหาวิทยาลัยสวนดุสิต
รศ. ไพบุลย์ เทวรักษ์ มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต
รศ.ดร.สำเนียง เลื่อนใส มหาวิทยาลัยศิลปากร
ดร.ชัยสิทธิ์ ทองบริสุทธิ์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
น.อ.ดร.นภัทร์ แก้วนาค วิทยาลัยกองทัพอากาศ
พล.โท.ดร.วีระ วงศ์สรรค์ วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร
ดร.สมร เกตุสม มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต

เลขานุการวารสาร || อาจารย์ เซน นคร

ผู้ช่วยเลขานุการวารสาร || นิจวรรณ ใจสุข, รัชดา ลำประไพ, พัทธนันท์ บุญแรง

ศิลปกรรม || สมโภช บินศรี, ญาณิณี ภูพัฒน์

สำนักงาน || สำนักงานวารสาร มจร มนุษยศาสตร์ปริทรรศน์ ภาควิชาจิตวิทยา ชั้น 3 (A303) โซน A คณะมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เลขที่ 79 หมู่ที่ 1 ต.ลำไทร อ.วังน้อย จ.พระนครศรีอยุธยา
13170 โทร. 035-248000

สถานที่พิมพ์ || ห้างหุ้นส่วนจำกัด เซน ปรีณัติ

เลขที่ 7/414 หมู่ที่ 5 ต.บางใหญ่ อ.บางใหญ่ จ.นนทบุรี 11140 โทร.02-927-8194

ผู้ทรงคุณวุฒิกลั่นกรองบทความ (Peer Review)

ภายในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

1. พระราชปรีดีติโก, ศาสตราจารย์ ดร.
2. พระครูสังฆรักษ์เอกภัทร อภินันโท, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.
3. พระมหาเผื่อน กิตติโสภโณ, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.
4. พระครูกลียาณสิทธิวัฒน์, ผู้ช่วยศาสตราจารย์
5. พระมหาสุริยา วรเมธี, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.
6. พระมหาวิเชียร ปรีชาโน, ดร.
7. พระครูพิพิธปริยัติกิจ, ดร.
8. พระปลัดระพีณ พุทธิสารโร, ดร.
9. พระฐิตะวงษ์ อนุตตโร
10. ศาสตราจารย์ ดร.จันทงค์ อติวัฒน์สิทธิ
11. รองศาสตราจารย์ ดร.เมธาวี อุดมธรรมมานภาพ
12. รองศาสตราจารย์ ดร.สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต
13. รองศาสตราจารย์ ดร.ปรีชา คณะนตรนอก
14. รองศาสตราจารย์ ดร.สมชัย ศรีนอก
15. รองศาสตราจารย์ นิลรัตน์ กลิ่นจันทร์

16. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เมธาพันธ์ โพธิ์ธีรโรจน์
17. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประยูร สุยะใจ
18. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เรียงชัย หมั่นชนะ
19. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ มั่น เสือสูงเนิน
20. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ เกรียงศักดิ์ พลอยแสง
21. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมโภช ศรีวิจิตรวรกุล
22. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อนุวัต กระสังข์
23. อาจารย์ ดร.วิชุดา จิตโชติวัฒนา
24. อาจารย์ ดร.อดุลย์ คนแรง
25. อาจารย์ ดร.สุวัฒน์ รักขันโท
26. อาจารย์ ดร.กมลสาร ภูวนาธิพงษ์
27. อาจารย์ ดร.พุทธชาติ แผนสมบูรณ์
28. อาจารย์ ดร.พงศ์พัฒน์ จิตตานารักษ์
29. อาจารย์ ดร.ประเสริฐ อิลาว

ภายนอกมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

1. พระมงคลธีรคุณ (อินสร จินดาปญโญ)
2. พระมหาบุญศรี ญาณวฑฺฒน, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.
3. ศาสตราจารย์ ดร.วัชรระ งามจิตเจริญ
4. ศาสตราจารย์ ดร.ผ่องพรรณ เกตุพิทักษ์
5. ศาสตราจารย์ ดร.กาญจนา เจริญสี
6. รองศาสตราจารย์ ดร.เรืองเดช ภู่นิเขื่อนชัย
7. รองศาสตราจารย์ ดร.โสรัช โพธิ์แก้ว
8. รองศาสตราจารย์ ดร.สำเนียง เลื่อมใส
9. รองศาสตราจารย์ ดร.ประสาน มาลากุล ณ อยุธยา
10. รองศาสตราจารย์ ดร.ฉัฐวิณ ลิทธิศรีอรธ
11. รองศาสตราจารย์ ดร.สมบูรณ์ ศิริสรธริรัณ
12. รองศาสตราจารย์ ไพบูลย์ เทวรักษ์
13. รองศาสตราจารย์ ดร.สำเนียง เลื่อมใส
14. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นิภา แก้วศรีงาม
15. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วุฒินันท์ กันทะเตียน
16. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชัยณรงค์ กลิ่นน้อย
17. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ภริมา วินิชาสถิตกุล
18. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธีรโชติ เกตุแก้ว
19. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สาระ มุกดี
20. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เก็ถกนก เอื้อวงศ์
21. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุใจ ส่วนไพโรจน์
22. Prof. Ven.Dr.Khammai Dhammasami

วัดญาณเวศกวัน

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต

มหาวิทยาลัยนเรศวร

มหาวิทยาลัยมหิดล

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยศิลปากร

มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

มหาวิทยาลัยมหิดล

มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต

มหาวิทยาลัยศิลปากร

มหาวิทยาลัยรามคำแหง

มหาวิทยาลัยมหิดล

มหาวิทยาลัยศิลปากร

มหาวิทยาลัยสวนดุสิต

มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

มหาวิทยาลัยนวมินทราธิราช

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

University of Oxford

23. น.อ.ดร.นภัทร แก้วนาค
24. อาจารย์ ดร.วีรชาติ นิมนงค์
25. อาจารย์ ดร.สมร เกตุสม
26. พล.โท.ดร.วีระ วงศ์สรรค์
27. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พวงเพชร
28. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มนตรี เพชรนาจักร
29. อาจารย์ ดร.มูจลินทร์ ผลกล้า
30. อาจารย์ ดร.ธานี ชูกำเนิด
31. อาจารย์ ดร.พิทักษ์ ทิพย์วารี
32. อาจารย์ ดร.วันวิสาข์ ทิมมานพ

วิทยาลัยกองทัพอากาศ
มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ
มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต
วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร
มหาวิทยาลัยมหิดล
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา
มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา
สถาบันพลศึกษายะลา
โรงพยาบาลนพรัตนราชธานี

บรรณาธิการ

วารสาร มจร มนุษยศาสตร์ปริทรรศน์ ปีที่ 2 ฉบับที่ 2 ประจำเดือน กรกฎาคม – ธันวาคม 2559 นี้ กองบรรณาธิการได้ส่งผลงานทางวิชาการเหล่านี้ไปให้กรรมการกลั่นกรองบทความทางวิชาการของแต่ละสาขาวิชาเป็นผู้อ่าน และมอบให้เจ้าของบทความนำไปปรับปรุงแก้ไขก่อนการตีพิมพ์แล้ว และสำคัญที่สุดคุณภาพของบทความต้องเป็นไปตามเกณฑ์ของศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (Thai Journal Citation Index Centre) เป็นกระบวนการที่จะพัฒนาขึ้นสู่ TCI ต่อไปได้ ฉะนั้น โดยฉบับนี้เน้นการนำเสนอบทความวิจัยอันประกอบด้วยบทความวิจัย 10 เรื่อง ประกอบด้วยบทความวิจัยและบทความวิชาการ ภายใน 4 เรื่อง และภายนอก 6 เรื่อง

บทความที่น่าสนใจเรื่องแรก **ความเคลื่อนไหวทางประวัติศาสตร์ จากจารึกแม่บุญตะวันตก** โดย **พระเทพสุวรรณเมธี และ พระมหาปราโมทย์ แก้วนา** ซึ่งมีเนื้อหาสาระที่น่าสนใจจากผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้ บทความนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อวิเคราะห์ภาพสะท้อนทางประวัติศาสตร์ของพระเจ้าราชนทรวรมัน ที่ 2 โดยใช้กลุ่มข้อมูล คือ จารึกแม่บุญตะวันตก ซึ่งเป็นจารึกที่บันทึกประวัติศาสตร์ใน สมัยพระเจ้าราชนทรวรมัน ที่ 2 ในด้านการเมืองการปกครอง ศาสนาและความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรม ในด้านการเมืองการปกครอง จารึกแม่บุญตะวันตกบันทึกประวัติและลำดับวงศ์ของ พระเจ้าราชนทรวรมัน ที่ 2 ยืนยันความชอบธรรมที่พระองค์จะขึ้นครองราชย์เป็นพระมหากษัตริย์ รวมทั้งการแผ่ขยายอาณาจักรและการปกครองผู้คนให้อยู่ในอำนาจ ในด้านศาสนาและความเชื่อ ศาสนาพราหมณ์ โดยเฉพาะไศวนิกายเป็นความเชื่อหลักในยุคสมัยนี้นอกจากนี้ยังมีความเชื่อเรื่อง ตริมูรติ ความเชื่อเรื่องศักดิ์ ความเชื่อในเรื่องพระศรีหรือพระลักษมี ปรัชญาศาสนาพราหมณ์ และมี การกล่าวถึงศาสนาพุทธด้วย ในด้านประเพณีและวัฒนธรรม เป็นประเพณีที่เกี่ยวกับพิธีกรรมทางศาสนาพราหมณ์เป็นหลัก นอกจากนี้ยังพบว่ามีความเชื่อการใช้กระเจกเงาในราชสำนักอีกด้วย

บทความที่น่าสนใจเรื่องที่สองคือ **ความหมายวิธีการวัด องค์ประกอบ ตัวบ่งชี้ จิตสาธารณะของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏ** โดย **วิรัช คำธร และคณะ** ได้ศึกษาวิจัยจนได้ผลการวิจัยที่น่าสนใจ ประการที่ 1 ความหมายวิธีการวัด องค์ประกอบ ตัวบ่งชี้ จิตสาธารณะ คือ (1) การดูแล รักษาหลีกเลี่ยงการกระทำที่ก่อให้เกิดความชำรุดเสียหาย ความตั้งใจที่จะรักษาให้คงไว้ตามวิสัยที่สามารถกระทำได้ ความรู้สึกภาคภูมิใจ ความรู้สึกหวงแหน การตระหนักถึงคุณค่า การไม่นำสาธารณสมบัติมาเป็นของตนเอง ความเต็มใจที่จะรักษาสาธารณสมบัติ และการมีส่วนร่วมรับผิดชอบ สาธารณสมบัติ (2) การตระหนักถึงหน้าที่ที่จะอุทิศตนรับผิดชอบ การรับอาสาที่จะอนุรักษ์ ความรู้สึกมีส่วนได้ส่วนเสียในสาธารณสมบัติ ความรู้สึกเป็นเจ้าของ การตระหนักถึงหน้าที่ที่จะต้อง ดูแลให้คงสภาพเดิมเพื่อการสืบทอดต่อไป (3) การรับรู้ถึงสิทธิของบุคคลอื่นเสมอเหมือนเช่นสิทธิของตน การรู้สึกเทิดทูนงานสร้างสรรค์ที่ทรงคุณค่า การมีจิตสำนึกค่านิยมที่ดีในความเป็นชาติ ความรู้สึกภาคภูมิใจ การตระหนักถึงความมุ่งมั่น เพียรพยายาม ผนึกรักษาเอกลักษณ์ของความเป็นชาติ ประการที่ 2 ปัจจัยที่ส่งผลต่อจิตสาธารณะ มีดังนี้ (1) ด้านการใช้ ตัวแปรพยากรณ์ ได้แก่ การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธ เหตุผลเชิงจริยธรรมพื้นฐานประสบการณ์ ลักษณะมุ่งอนาคต ควบคุมตน และการเห็นแบบอย่างบุคคลรอบข้าง (2) ด้านการถือปฏิบัติเป็นตัวแปรพยากรณ์ ได้แก่ การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธ ลักษณะมุ่งอนาคตควบคุมตน พื้นฐานประสบการณ์ เหตุผลเชิง จริยธรรม การเห็นแบบอย่างบุคคลรอบข้าง และพื้นฐานทางจิต (3) ด้านการเคารพสิทธิตัวแปร พยากรณ์ ได้แก่ การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธ ความเชื่ออำนาจในตน การเห็นแบบอย่าง บุคคลรอบข้าง และ พื้นฐานประสบการณ์

กองบรรณาธิการขอขอบคุณเจ้าของผลงานบทความทุกท่านที่ได้มีส่วนร่วมทำให้วารสาร มจร มนุษยศาสตร์ปริทรรศน์ ได้เผยแพร่ความรู้ทางวิชาการสู่สาธารณะตามนโยบายของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ลงกรณราชวิทยาลัย ขอขอบคุณคณะกรรมการกลั่นกรองทั้งภายใน ภายนอกทุกท่านที่ได้ใช้ความเพียรพยายามชี้แนะให้มีการปรับปรุงแก้ไขผลงานของแต่ละท่านให้ออกมาได้อย่างถูกต้อง น่าอ่าน และเป็นประโยชน์ต่อแวดวงวิชาการ และท้ายที่สุดขอขอบคุณผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกท่าน ที่ได้จัดทำให้มีวารสารฉบับนี้และโปรดติดตามฉบับต่อไป

ด้วยความปรารถนาดียิ่ง



(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สิริวัฒน์ ศรีเครือดง)

บรรณาธิการ

สารบัญ

กองบรรณาธิการ	(1)
ผู้ทรงคุณวุฒิกลั่นกรองบทความ	(2)
บทบรรณาธิการ	(3)
บทความวิจัย	
ความเคลื่อนไหวทางประวัติศาสตร์ จากจารึกแม่บุญตะวันออก	1
พระเทพสุวรรณเมธี และพระมหาปราโมทย์ แก้วนา	
ความหมายวิธีการวัด องค์ประกอบ ตัวบ่งชี้ จิตสาธารณะของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏ	23
วีรชัย คำธรร, ธัญรัตน์ ทองใส และกริช ภัทรภาคิน	
การศึกษาเชิงเปรียบเทียบภาษาถิ่นลาวเวียงกับภาษาไทยถิ่นอุบลราชธานี	32
พระจุ่น ปญญาวุธ (ขันนะสา)	
บทความวิชาการ	
การวินิจฉัยสั่งการในหลักกาลามสูตร	40
พระธนิธ อธิจิตโต, พระพงษ์ศักดิ์ สนตมโน และสุวิมล สังวร	
แนวความคิดจัดการการท่องเที่ยว (วัด) ในพระพุทธศาสนา: หลักการและวิถีปฏิบัติ	50
มัลลิกา ภูมะธน, ดิเรก ดั่งลอย และพระระพีณ พุทธิสารโ	
พระพุทธศาสนาในประเทศลาวกรณีศึกษา : การศึกษาของคณะสงฆ์หลวงพระบาง (เมืองมรดกโลก)	65
พระมหานิกธ ฐานุตโต	
รูปแบบและการจัดการ : ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด	78
พระครูวิสุทธิสีลาภวัฒน์ (เมธาภวัฒน์ การบุญ)	
เทคนิคการเผยแพร่ธรรมะสู่กลุ่ม Generation Y	91
พระมหานพรัตน์ ขนติโสภโณ	
การเผยแพร่พระพุทธศาสนาในยุคโลกาภิวัตน์	106
พระครูอาทรยติกิจ (ชื่น ขำวงศ์)	
ทิศทางการบริหารจัดการสำนักศาสนศึกษาของคณะสงฆ์ไทย	116
พระครูวิสุทธธีรธรรมานุวัตร และพระครูอาทรยติกิจ	



ความเคลื่อนไหวทางประวัติศาสตร์ จากจารึกแม่บุญตะวันออก Historical Movement from The East-Mebon Inscription

พระเทพสุวรรณเมธี*

พระมหาปราโมทย์ แก้วนา**

บทคัดย่อ

บทความนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อวิเคราะห์ภาพสะท้อนทางประวัติศาสตร์ของพระเจ้าราเชนทรวรมัน ที่ 2 โดยใช้กลุ่มข้อมูล คือ จารึกแม่บุญตะวันออก ซึ่งเป็นจารึกที่บันทึกประวัติศาสตร์ในสมัยพระเจ้าราเชนทรวรมัน ที่ 2 ในด้านการเมืองการปกครอง ศาสนาและความเชื่อ ประเพณีวัฒนธรรม ในด้านการเมืองการปกครอง จารึกแม่บุญตะวันออกบันทึกประวัติและลำดับวงศ์ของพระเจ้าราเชนทรวรมัน ที่ 2 ยืนยันความชอบธรรมที่พระองค์จะขึ้นครองราชย์เป็นพระมหากษัตริย์ รวมทั้งการแผ่ขยายอาณาจักรและการปกครองผู้คนให้อยู่ในอำนาจ ในด้านศาสนาและความเชื่อ ศาสนาพราหมณ์ โดยเฉพาะไศวนิกายเป็นความเชื่อหลักในยุคสมัยนี้ นอกจากนี้ยังมีความเชื่อเรื่องตรีมูรติ ความเชื่อเรื่องศักติ ความเชื่อในเรื่องพระศรีหรือพระลักษมี ปรัชญาศาสนาพราหมณ์ และมีการกล่าวถึงศาสนาพุทธด้วย ในด้านประเพณีและวัฒนธรรม เป็นประเพณีที่เกี่ยวกับพิธีกรรมทางศาสนาพราหมณ์เป็นหลัก นอกจากนี้ยังพบว่ามีวัฒนธรรมการใช้กระจกเงาในราชสำนักอีกด้วย

คำสำคัญ : จารึกแม่บุญตะวันออก, พระเจ้าราเชนทรวรมัน ที่ 2, ภาพสะท้อนทางประวัติศาสตร์

ABSTRACT

This paper aims to analyse the reflection of the history of King Rajendravarman II by studying contents of the East-Mebon inscription which recorded the history during reign of King Rajendravarman II. The East-Mebon inscription presents about the political history, religions and beliefs, as well as cultural traditions. With regard to politics, the East-Mebon inscription recorded the history and genealogy of King Rajendravarman II to confirm the right to be king, and it also includes the history of expansion and the administration of the kingdom. In regard to the aspects of the religion and belief, especially Shaivism cult of Brahmanism, it is the major cult in this era. In addition, there is the concept of the belief in Trimurti, and Shakti, the Sri or Lakshmi and the philosophy of Hinduism

*มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส

**มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส

and Buddhism. Regarding the traditions and culture in the East-Mebon Inscription, it is mainly concerned with the religious tradition, as well as the culture of using the mirror in the royal court.

Keywords: The East -Mebon Inscription, King Rajendravarman II, Reflection of the history.

บทนำ

จารึกแม่บุญตะวันออก (The East-Mebon Inscription) เป็นจารึกสมัยพระนคร (Angkorian Period) ที่พบในอาณาจักรกัมพูชา จารึกหลักนี้รจนาด้วยภาษาสันสกฤตในปลายพุทธศตวรรษที่ 15 เนื้อหาในจารึกแสดงปีมหาศักราช 874 ซึ่งตรงกับปีคริสตศักราช 952 (L. Finot, 1925: 310) ช่วงเวลาดังกล่าวนี้อยู่ในรัชสมัยของพระเจ้าราชนทรวรมัน ที่ 2

ในยุครัชสมัยพระเจ้าราชนทรวรมัน ที่ 2 (ค.ศ.944-968) ถือว่าเป็นยุคสมัยหนึ่งที่ปรากฏจารึกเป็นจำนวนมาก George Coedès ได้รวบรวมจารึกของพระเจ้าราชนทรวรมัน ที่ 2 ที่พบในราชอาณาจักรกัมพูชา ไว้ในหนังสือ *Inscriptions du Cambodge* ทั้ง 7 เล่ม (George Coedès, 1966) พบว่ามีจารึกเท่าที่รวบรวมได้ทั้งหมด 15 หลัก ส่วนจารึกที่พบในประเทศไทย ซึ่งเป็นจารึกของพระเจ้าราชนทรวรมัน ที่ 2 และจารึกของ บุคคลอื่น ที่ปรากฏพระนามของพระเจ้าราชนทรวรมัน ที่ 2 มีทั้งหมด 8 หลัก (ชะเอม แก้วคล้าย, 2543:3)

สาเหตุที่พบจารึกมากในสมัยพระเจ้าราชนทรวรมัน ที่ 2 ทั้งนี้เพราะช่วงต้นรัชกาล พระเจ้าราชนทรวรมัน ที่ 2 ทำสงครามมาโดยตลอด จนกระทั่งสู้รบมีชัยชนะเข้ายึดอย่างราบคาบ บ้านเมืองจึงสู่ภาวะความสงบเจริญรุ่งเรือง ด้วยเหตุนี้จึงแต่งคำประพันธ์สดุดีพระเจ้าราชนทรวรมัน ที่ 2 ในรูปของจารึกเพื่อแสดงความรุ่งเรืองของพระมหากษัตริย์พระองค์นี้ ซึ่งในบรรดาจารึกทั้งหมดที่ค้นพบจารึกแม่บุญตะวันออกนับว่าเป็นจารึกหลักหนึ่งที่มีความสำคัญมากในรัชสมัยของพระเจ้าราชนทรวรมัน ที่ 2 ชื่อของจารึกแม่บุญตะวันออกเป็นชื่อที่เรียกตามชื่อปราสาทที่ค้นพบจารึกหลักนี้ คือที่ปราสาทแม่บุญตะวันออก ปราสาทหลังนี้ตั้งอยู่ใกล้กับนครธม (Mahesh Kumar Sharan, 1974: 103) ตัวปราสาทแม่บุญตะวันออกสร้างขึ้นกลางบารายตะวันออก มีลักษณะเป็นวัดภูเขา (กรมศิลปากร, 2536: 99)

จารึกแม่บุญตะวันออกมีเนื้อหาขนาดยาว คือ มี 218 โศลก ปริมาณเนื้อหาที่ยาวรองจากจารึกแปรรูปที่มี 298 โศลก ซึ่งเป็นจารึกอีกหลักหนึ่งในสมัยพระเจ้าราชนทรวรมัน ที่ 2 เนื้อหาของจารึกแม่บุญตะวันออก เป็นการยกย่องพระเจ้าราชนทรวรมัน ที่ 2 ดังเนื้อความตอนหนึ่งในโศลกที่ 13 ความว่า

ล क्षीन्तीक्ष णे तरांशोधि क म ध र य न्
 ध्वस्तदोषान्धकारो
 वद्धन् पद्मानुवन्धं प्रकटिततपसा तेन
 पत्या प्रजानाम् ।
 देव यान्त स्याम दि त्य ण्दि व स क र
 इवोत्पादितः कश्यपेन

ลักษมีนตีกษณेत्रางโศรจิกมธรยณ ธวสท
 โทษานธกาโร
 วทณน ปทมานวนธ์ ปรกฏิตตปสา เตน ปตยา
 พรชานาม |
 เทวยาน ตสยามทิตยาน ทิวสกร อิวตปาทิตะ
 กศยเปน
 ศรีมทราเชนทรวรรณมานิปตริภวตเตชสามากโร
 ยะ || 13

คำแปล : พระราชาทรงพระนามว่า“พระเจ้าราเชนทรวรมัน” ผู้ชนะที่ทรงไว้ซึ่งความ
 งดงามที่เหนือกว่ารัศมีของพระจันทร์ ผู้ไม่มีข้อบกพร่องและความต่างพร้อย ขณะที่ผูกเอาไว้ซึ่ง
 พวงมาลัยแห่งดอกบัวด้วยตบะที่ถูกทำให้ปรากฏแล้ว ได้ถูกทำให้เกิดขึ้นแล้วโดยพระเจ้าแผ่นดิน
 พระองค์นั้น ในมเหสีพระองค์นั้น เหมือนพระอาทิตย์ถูกทำให้เกิดในนางอหิติโดยฤชกัศยปะ พระเจ้า
 ราเชนทรวรมันนั้นได้เป็นบ่อเกิดแห่งอำนาจทั้งหลาย

บทความนี้ มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาภาพสะท้อนทางประวัติศาสตร์ในรัชสมัยพระเจ้า
 ราเชนทรวรมัน ที่ 2 โดยศึกษาสาระสำคัญที่ปรากฏในจารึกแม่บุญตะวันออก การศึกษาในครั้งนี้
 เลือกลุ่มข้อมูลปฐมภูมิ (Primary source) คือ การเขียนบันทึกประวัติศาสตร์โดยอ้างอิงจาก
 หลักฐานจารึก อันเป็นข้อมูลที่มีความน่าเชื่อถือในทางมนุษยศาสตร์ เพราะหลักฐานด้านปฐมภูมิ
 ได้รับการยอมรับว่ามีความถูกต้องของวิชาการมากที่สุด (นิยะดา เหล่าสุนทร, 2552: 17)

ข้อมูลเบื้องต้นจารึกแม่บุญตะวันออก : เลขทะเบียนจารึก และเนื้อหาจารึก

ข้อมูลจากจารึกแม่บุญตะวันออกที่น่าเสนอ คือ การให้รายละเอียดข้อมูลเชิง
 คุณลักษณะ (qualitative data) โดยอ้างอิงข้อมูลพื้นฐานของจารึกจากหนังสือทั้งสองเล่ม ได้แก่
 หนังสือ Select Cambodian Inscriptions (The Mebon And Pre Rup Inscriptions of
 Rajendravarman I) ของมเหศ กุมาร ศรีน และ หนังสือ Inscriptions d'Angkor ของ หลุยส์
 ฟิโนต์ นักวิชาการทั้งสองท่านได้อธิบายรายละเอียดข้อมูลจารึกหลักนี้ไว้ เป็นต้นว่า ลักษณะ
 ตัวอักษรและภาษาที่ใช้ในจารึก ขนาดของศิลาจารึก ประวัติความเป็นมาและเนื้อหาโดยสังเขป ฯลฯ
 การนำเสนอข้อมูลในส่วนนี้จึงได้ประมวลข้อมูลจากเอกสาร ทั้ง 2 แหล่งเข้าด้วยกัน และจัดจำแนก
 ข้อมูลออกเป็นรายหัวข้อ เพื่อความชัดเจนในลักษณะข้อมูลทะเบียนจารึกแม่บุญตะวันออก ดังนี้

- **ลักษณะอักษร :** อักษรเขมรโบราณสมัยพระนครพุทธศตวรรษที่ 15 (925 A.D.)
- **ภาษา :** สันสกฤต
- **ศักราช :** ระบุมหาศักราช 874 ตรงกับ ค.ศ.952
- **ลักษณะการจารึก :** อักษรจารึกมี 2 ด้าน ด้านที่ 1 มี 57 บรรทัด ด้านที่ 2 มี 58
บรรทัด
- **วัตถุจารึก :** ศิลาประเภหินทราย

- **ลักษณะวัตถุ :** หลักหินขนาดใหญ่ซึ่งมีความสวยงามฐานตกแต่งด้วยกลีบบัว
- **ขนาดวัตถุ :** สูง 1.70 เมตร กว้าง 1.20 เมตร หน้า 0.13 เมตร
- **บัญชี/ทะเบียน :** ในหนังสือ Inscriptions du Cambodge vol.VIII กำหนดเลขทะเบียน K.528 (Coedès George, 1966: 162)
- **สถานที่พบ :** ปราสาทแม่บุญตะวันออก จังหวัดเสียมเรียบ ประเทศกัมพูชา
- **ระยะเวลาที่พบ :** เดือนตุลาคม ค.ศ.1922
- **ผู้ค้นพบ :** M. Marchal
- **ประวัติ :** ในเดือนตุลาคม ค.ศ.1922 M. Marchal ได้ขุดค้นพบที่บริเวณ ปราสาทแม่บุญตะวันออก แต่มีชิ้นส่วนเล็กๆ ได้แตกหักหายบางส่วน ภายหลัง M. Groslier ได้ค้นพบชิ้นส่วนประกอบที่หายไปที่บริเวณโคปุระ ด้านทิศตะวันออก จึงได้ประกอบตกแต่งให้เหมือนของเดิมแล้วยกตั้งขึ้นไว้
- **สถานที่เก็บปัจจุบัน :** สถาบันอนุรักษ์สถานอังกอร์ (Angkor Conservation)
- **การพิมพ์เผยแพร่ :** ปี ค.ศ.1925 หลุยส์ ฟิโนต์ ได้พิมพ์เผยแพร่จารึกโดยปริวรรตเป็นอักษรโรมันพร้อมคำแปลเป็นภาษาฝรั่งเศสไว้ในหนังสือ Inscriptions d'Angkor ต่อมาในปี ค.ศ.1953 มาจุมดาร์ (R.C.Majumdar, 1953) ได้พิมพ์เผยแพร่คำปริวรรตเป็นอักษรเทวนาครีไว้ในหนังสือ Inscriptions Of Kambuja แต่มีได้นำเสนอคำแปลจารึกไว้ และปี ค.ศ.1980 มเหศ กุมาร ศรัน ได้พิมพ์เผยแพร่คำปริวรรตเป็นอักษรโรมันและอักษรเทวนาครีพร้อมคำแปลเป็นภาษาอังกฤษไว้ในหนังสือ Select Cambodian Inscriptions (The Mebon and Pre Rup Inscriptions of Rajendravarman II)

ข้อความจากศิลาจารึกแม่บุญตะวันออกนี้มีทั้งหมด 2 ด้าน ด้านที่ 1 (A) มีอักษรจารึก 57 บรรทัด จำนวน 103 โสลก ด้านที่ 2 (B) มีอักษรจารึก 58 บรรทัด จำนวน 115 โสลก รวมทั้งหมดมีจารึก 115 บรรทัด 218 โสลก มีข้อความที่ค่อนข้างสมบูรณ์ ขาดหายไปบ้างเพียงบางส่วนเท่านั้น ทำให้เราทราบถึงใจความสำคัญของจารึกที่ค่อนข้างครบถ้วน จารึกนี้แต่งเป็นฉันทลักษณ์ทั้งหมด 7 รูปแบบ คือ ศาสดาลิขิต วสันตดิถี อินทรวัชรา อุเปนทรวัชรา อุปชาติ อนุชฎุภ และสรค์ธรา (Mahesh Kumar Sharan, 1981: 39) ซึ่งเนื้อหาอันเป็นสาระสำคัญนั้นสามารถแบ่งออกได้ ดังนี้

บทร้อยกรองภาษาสันสกฤตในด้านที่ 1 (A) เริ่มต้นด้วยปณามพจน์ (บทสวดดี) 7 โสลก โดยโคลงที่ 1, 2 และ 4 เป็นการแสดงความนอบน้อมบูชาและสวดดีต่อพระคิเว โสลกที่ 3 กล่าวสวดดีพระแม่เคารี โสลกที่ 5-7 ได้กล่าวสวดดีต่อพระวิษณุ พระพรหม และพระแม่คงคา ตามลำดับ เนื้อหาสาระในส่วนนี้นอกจากจะกล่าวสวดดีถึงนามเทพเจ้าดังกล่าวแล้ว ยังได้ชี้ให้เห็นประวัติและลักษณะ

สำคัญของเทพแต่ละองค์ ทั้งนี้ยังได้แฝงไปด้วยเรื่องของลัทธิความเชื่อ ปรัชญาทางศาสนา รวมถึงเรื่องการค้าเนตโลกอีกด้วย

เนื้อหาของจารึกแม่บุญตะวันออกในโคลกที่ 8-12 ได้กล่าวอ้างถึงความชอบธรรมในความเป็นกษัตริย์ที่ได้ครองราชย์ปกครองพระราชอาณาจักรของพระเจ้าราชนทรวรมัน ที่ 2 โดยอ้างถึงความเป็นมาแห่งสายสกุลของพระองค์ว่า พระนางสรวิศดีผู้เป็นพระราชนัดดาของพระเจ้าพาลาหิตยะผู้มีพระเกียรติยศขจรไปไกล ผู้ทรงครองเมืองอนินทิตปุระ ซึ่งสืบวงศ์มาจากเถาณภูนิยะและนางโสมมา ได้อภิเษกสมรสกับพระสวามีนามว่าวิศวรूपะซึ่งเป็นพราหมณ์ผู้ประเสริฐ ต่อมาได้ประสูติพระธิดาพระองค์หนึ่ง เมื่อพระธิดาได้อภิเษกสมรสกับพระเจ้ามเหศวรมันจึงทรงพระนามว่ามเหศวรเทวี และทั้งสองพระองค์ก็ให้ประสูติพระเจ้าราชนทรวรมันที่ 2

โคลกที่ 13-200 ได้กล่าวถึงคุณลักษณะของพระเจ้าราชนทรวรมัน ที่ 2 ว่า ทรงเป็นผู้รุ่งเรืองดุจพระอาทิตย์ บริสุทธิดุจพระจันทร์ที่เกิดจากทะเลนํ้านม (การกวนเกษียรสมุทร) ซึ่งพระราชาทรงหลายครอน้อมไหว ทรงเป็นผู้มีพระราชอำนาจ มีความงดงามเหนือกว่ากามเทพ มีความเจริญรุ่งเรืองขึ้นทุกๆ วันตั้งแต่ทรงพระเยาว์ ทรงเพียบพร้อมไปศิลปวิทยา ได้ศึกษาความรู้จากลัทธิต่างๆ รวมถึงพุทธศาสนา แต่พระองค์ทรงเป็นผู้มีนํ้าคงทรงมีพระราชศรัทธาและภักดีอย่างสูงสุดต่อพระศิวะผู้เป็นเทพเจ้าสูงสุดเท่านั้น พระองค์ทรงชำนาญในการรบพร้อมทั้งยุทธวิธีโดยได้รับคำแนะนำจากผู้รอบรู้ในด้านต่างๆ รวมทั้งศาสตราวุธต่างๆ มีดาบและธนูเป็นต้น พระองค์ทรงเล่าเรียนพระเวททั้งสี่ และได้ทรงทำการบูชาอยู่เป็นนิจนับครั้งไม่ถ้วน ทรงไตร่ตรองข้อบกพร่องที่จะพึงมีของพระองค์เสมอและทรงประกอบด้วยความคุณธรรม จากนั้นได้พรรณนาถึงการเดินกระบวนทัพและการรบของพระองค์รวมถึงการรบที่มีชัยชนะเหนืออาณาจักรจัมปา ทั้งยังมีหลักปรัชญา หลักการดำเนินชีวิต และหลักการปกครองของพระองค์ปรากฏอยู่อีกด้วย

โคลกที่ 201-218 มีเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องที่พระเจ้าราชนทรวรมัน ที่ 2 ทรงถวายเครื่องใช้สอยและสิ่งต่างๆ ในการประกอบพิธีกรรมบนภูเขาสัทธิตปุระ สร้างศิวลึงค์และรูปประติมาให้แก่พระราชบิดาและพระราชมารดา ทำพิธีเบิกพระเนตรเทวรูปทั้งหลายทั้งในที่อื่นด้วยพร้อมด้วยของบูชาอีกหลายอย่าง ทั้งได้ทรงบำเพ็ญบุญแก่พระเจ้าแผ่นดินในอดีตทั้งหลาย ในโคลกสุดท้ายบันทึกช่วงเวลาขึ้น 11 ค่ำ ในเดือนมาฆะ มีการประดิษฐานลึงค์ที่ชื่อว่า ศรีราชนทรวระ พร้อมกับสร้างรูปเคารพของพระวิษณุ พระศิวะ และพระพรหมมา

จากข้อมูลเกี่ยวกับจารึกแม่บุญตะวันออกตามที่ได้อภิปรายในหัวข้อนี้ จะเห็นได้ว่าจารึกหลักแม่บุญตะวันออก มีเนื้อหาเป็นภาพสะท้อนทางประวัติศาสตร์ในรัชสมัยพระเจ้าราชนทรวรมันที่ 2 ทั้งในส่วนของการเมือง การปกครอง ศาสนาและความเชื่อ รวมทั้งภาพสะท้อนในทางประเพณีวัฒนธรรม ดังที่จะกล่าวถึงอย่างละเอียดในหัวข้อต่อไป

จารึกแม่บุญตะวันออก : การบันทึกประวัติศาสตร์ในรัชสมัยพระเจ้าราชนทรวรมัน ที่ 2

ก่อนที่จะกล่าวถึงสาระสำคัญในทางประวัติศาสตร์ที่พบในจารึกแม่บุญตะวันออก จะได้นำเสนอข้อมูลพระราชประวัติของพระเจ้าราชนทรวรมัน ที่ 2 ในบางส่วน เพื่อจะเชื่อมโยงไปยังบท

วิเคราะห์ภาพสะท้อนทางประวัติศาสตร์ในจารึก อันจะทำให้เห็นรายละเอียดทางประวัติศาสตร์ได้ชัดเจน

มเหศ กุมาร ศรัน นักวิชาการที่สนใจจารึกแม่บุญตะวันออก เห็นได้จากผลงานทางวิชาการคือ Select Cambodian Inscriptions (The Mebon And Pre Rup Inscriptions of Rajendravarman II) ได้ให้ความเห็นว่าพระเจ้าราเชนทรวรมัน ที่ 2 ขึ้นครองราชย์ในปี ค.ศ.944 พระองค์สถาปนาตนเองขึ้นเป็นกษัตริย์โดยใช้กำลังความรุนแรงยึดครองราชบัลลังก์จากพระมหากษัตริย์องค์ก่อน (Mahesh Kumar Sharan, 1981: 26) ถึงแม้หลักฐานในส่วนนี้อาจเป็นเพียงการสันนิษฐานยังไม่มี ความชัดเจน แต่สิ่งที่เห็นตรงกันสำหรับนักวิชาการส่วนมาก คือ พระเจ้าราเชนทรวรมัน ที่ 2 ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่มีความยิ่งใหญ่ และพระองค์ได้รับความเคารพจากพระมหากษัตริย์ทั้งหลาย มเหศ กุมาร ศรัน กล่าวว่าพระองค์มีความยิ่งใหญ่เทียบได้กับพระเจ้ายโศวรมัน ที่ 1 (ค.ศ.889-910) ซึ่งเป็นผู้สร้างเมืองพระนคร

ในหนังสือ Encyclopedia of Ancient Asian Civilizations ให้ข้อมูลว่าพระเจ้าราเชนทรวรมัน ที่ 2 ขึ้นครองราชย์ตั้งแต่ในปี ค.ศ.944-968 ทรงเป็นพระมหากษัตริย์กัมพูชาแห่งเมืองพระนคร ในขณะที่ขึ้นครองราชย์ทรงครองเมืองยโศธรปุระ หลังจากช่วงเวลา que พระองค์อยู่ที่เมืองลิงคปุระ ภายใต้การปกครองของพระอนุชา คือ พระเจ้าชัยวรมัน ที่ 4 (Charles F.W. Higham, 2004: 279)

อุไรศรี วรสระริน นักวิชาการไทยที่เชี่ยวชาญด้านเขมรศึกษากล่าวถึงพระเจ้าราเชนทรวรมัน ที่ 2 ไว้ว่า พระองค์ทรงขึ้นครองราชย์ต่อจากพระญาติ ซึ่งข้อมูลจารึกส่วนหนึ่งระบุรายละเอียดว่า พระเจ้าราเชนทรวรมัน ที่ 2 เป็นพระโอรสของพระชนิษฐาองค์หนึ่งของพระเจ้ายโศวรมัน ส่วนพระราชบิดาของพระองค์ก็มีเชื้อสายราชวงศ์กวปุระ ดังนั้น พระเจ้าราเชนทรวรมัน ที่ 2 จึงมีเชื้อสายราชวงศ์กวปุระแห่งเจนละบกทางฝ่ายพระราชบิดาของพระองค์ (อุไรศรี วรสระริน, 2545: 73)

ตำราทางประวัติศาสตร์เขียนข้อมูลเกี่ยวกับพระเจ้าราเชนทรวรมัน ที่ 2 ให้เห็นสถานภาพของพระองค์ว่ามีเชื้อสายพระเจ้าชัยวรมัน ที่ 4 และพระเจ้ายโศวรมัน นอกจากนี้พระเจ้าราเชนทรวรมัน ที่ 2 ยังเป็นพระญาติของพระเจ้าหรรษวรมัน ที่ 2 ภายหลังพระเจ้าหรรษวรมัน ที่ 2 สิ้นพระชนม์ จึงทำให้เจ้าชายราเชนทรวรมัน ซึ่งขณะที่ทรงพระเยาว์อยู่ก็ได้ขึ้นครองราชย์ลำดับต่อมา (ม.จ.สุภัทรดิศ ดิศกุล, 2535: 177)

อย่างไรก็ดีรายละเอียดเกี่ยวกับพระเจ้าราเชนทรวรมัน ที่ 2 ที่ให้ข้อมูลได้ชัดเจนที่สุดคือเนื้อหาที่บันทึกในจารึก แม้จารึกหลายหลักในรัชสมัยพระเจ้าราเชนทรวรมัน ที่ 2 จะแต่งด้วยรูปแบบกวีนิพนธ์คือมีความงดงามไพเราะในเชิงวรรณคดีแต่ก็สะท้อนชีวิตประวัติและบริบททางสังคมในช่วงเวลานั้น ในจารึกแม่บุญตะวันออกโคลกที่ 21 กวีกล่าวถึงพระเจ้าราเชนทรวรมัน ที่ 2 ว่า “พระองค์ได้ทำให้นุที่เป็นเจ้า(ยอด)ในการยิงที่เกิดแล้วในตระกูลไม้ไผ่ที่ดี และทำตระกูลนกรบ (กษัตริย์) ที่ยิ่งใหญ่ที่สูงส่งให้น้อมลงมาเสมอด้วยกันแล้วด้วยความความรู้ ด้วยคุณสมบัติมากมายที่ถูกขยายออกไป เป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวาง” โคลกนี้ชี้ให้เห็นว่า ผู้ที่จะเป็นกษัตริย์ปกครองแผ่นดินได้ต้องถือกำเนิดจากตระกูลที่ดีและต้องมีความรู้ความสามารถมีคุณสมบัติที่ดีหลายอย่าง

ประกอบเข้าด้วยกัน จึงมีสิทธิ์เป็นกษัตริย์ผู้ยิ่งใหญ่ได้โดยไม่จำเป็นต้องมาจากการสืบสันตติวงศ์ และโคลกที่ 118 ว่า “พระองค์แม่มิได้เกิดขึ้นในวงศ์ของพระราช (แต่) ก็ทรงเป็นผู้มีความแข็งแรง เป็นผู้ที่ไม้อาจเอาชนะได้ ทั้งเป็นผู้สูงส่ง ด้วยกำลังอันไม่มีที่สิ้นสุดในการทำลายอย่างถอนรากถอนโคน” ข้อนี้ให้ความหมายว่า พระเจ้าราเชนทรวรมัน ที่ 2 แม่มิได้เกิดในวงศ์ของพระราชพระองค์ ก่อนซึ่งควรจะได้รับการสืบราชบัลลังก์ต่อมา แต่พระองค์ก็ทรงถือกำเนิดจากวงศ์ตระกูลที่สูงส่งทั้ง มีพละนาถาพและมีความสามารถ จึงใช้กำลังและความรุนแรงเข้ายึดครองโค่นล้มพระราชอำนาจ กษัตริย์องค์ก่อนแล้วสถาปนาตนเองขึ้นเป็นกษัตริย์ปกครองแผ่นดิน และในสมัยนั้นคงมีผู้คนครหา ถึงการใช้กำลังและความรุนแรงเข้ายึดและขึ้นครองราชย์ของพระองค์ โคลกที่ 170 จึงได้กล่าวถึงความเห็นในข้อนี้ว่า “ความโชคดียิ่งที่เหล่าพระเจ้าแผ่นดินสั่งสมไว้แล้ว เป็นเช่นกับเด็กสาวที่โตมาจาก ความเป็นเด็ก (มาเป็นสาว) พระองค์ได้เข้ามาหาตามเวลาที่เหมาะสม โดยอุบายที่ไร้ข้อตำหนิ” เนื้อหาในจารึกแม่บุญตะวันออก ก็กล่าวถึงพระเจ้าราเชนทรวรมัน ที่ 2 ว่าทรงเป็นพระมหากษัตริย์ ที่มีอำนาจยิ่งใหญ่ในทุกด้านทั้งการปกครอง การรบ ความรอบรู้ในการศึกษาเล่าเรียน และความ ศรัทธาในศาสนาพราหมณ์ ลัทธิไศวนิกาย ฯลฯ สาระสำคัญทางประวัติศาสตร์ในจารึกแม่บุญ ตะวันออกถือว่าเป็นอีกกลุ่มข้อมูลที่สะท้อนบริบททางประวัติศาสตร์ได้อย่างชัดเจน โดยจะแบ่ง หัวข้อในการอภิปรายเป็น 3 ส่วน จะเริ่มจาก (1) การเมือง การปกครอง (2) ศาสนาและความเชื่อ (3) ประเพณีวัฒนธรรม

1. การเมือง การปกครอง

จากการศึกษาเนื้อหาจารึกแม่บุญตะวันออก พบว่ากวีแสดงภาพพระเจ้าราเชนทรวรมัน ที่ 2 ว่ามีเชื้อสายที่จะขึ้นครองราชย์ได้ ในขณะที่พระองค์ปกครองแผ่นดินก็กล่าวถึงพระองค์ว่า เป็นพระเจ้าจักรพรรดิที่อยู่เหนือพระราชวงศ์อื่น พระองค์ปกครองอาณาจักรทำให้แผ่นดินมีความ รุ่งเรือง การขยายอาณาจักรเกิดจากความสามารถด้านการรบของพระองค์ ในหัวข้อนี้จะกล่าวถึง รายละเอียดต่างๆ ที่สะท้อนประวัติศาสตร์ด้านการเมือง การปกครองในสมัยพระเจ้าราเชนทรวรมัน ที่ 2 ดังนี้

1.1 ประวัติและลำดับวงศ์ของพระเจ้าราเชนทรวรมัน ที่ 2

เนื้อหาจารึกแม่บุญตะวันออก โคลกที่ 8-12 ได้กล่าวถึงประวัติและลำดับวงศ์ของ พระเจ้าราเชนทรวรมัน ที่ 2 ว่าเป็นพระราชโอรสของพระเจ้ามเหศวรมันผู้เป็นพระราชโอรสของ พระเจ้าแผ่นดิน (.....ปฐาธิศวานีศาตมโฆ) ซึ่งเป็นที่น่าเสียดายที่จารึกท่อนนี้ลบเลือนไปจึงทำให้ไม่ ทราบว่า พระเจ้ามเหศวรมันนั้นทรงเป็นพระราชโอรสของกษัตริย์พระองค์ใด ปกครองอยู่ที่เมือง ไต แต่มาดแลน จิโต ได้กล่าวว่า เป็นเจ้าชายแห่งแคว้นภวปุระซึ่งเป็นดินแดนอิสระจากกษัตริย์เมือง พระนคร ตั้งอยู่ทางทิศใต้ในประเทศลาวในปัจจุบันซึ่งต่อมาได้กลายเป็นอาณาจักรจำปาศักดิ์ (สุภัทรดิศ ดิศกุล, 2552: 25) และนักวิชาการส่วนมากก็เชื่อว่าพระราชบิดาของพระเจ้าราเชนทรว รมัน ที่ 2 มีเชื้อสายกษัตริย์ ตรงกับการที่จารึกแม่บุญตะวันออกได้กล่าวอ้างสิทธิ์ความชอบธรรมทาง เชื้อสายของพระเจ้าราเชนทรวรมัน ที่ 2 ว่าพระองค์เหมาะสมที่จะเป็นผู้ปกครองอาณาจักร เพราะมี

เชื้อสายของกษัตริย์ในอดีต เนื้อหาที่ลบเลื่อนไปในจารึกแม่บุญตะวันออก โศลกที่ 12 กวีบันทึกชื่อ
มเหษรเทวี และ มเหษรรวมัน ผู้มีพระโอรส คือ พระเจ้าราชนทรวรมัน ที่ 2 ปรากฏดังนี้

या नाम्नापि महेन्द्रदेव्यभिहिता भूभृत्सुतैवेश्वरी
दे व ा
दिव्यविलासिनीभिरसकृत्सङ्गीयमानस्तुतिः ।
भास्वद्वङ्श पुराधीशावनीशात्मजो
यां संप्राप्य महेन्द्रवर्मन्पतिस्

ยา นามนาปิ มเหษรเทวภิหิตา ภูภุตสุตไยเศวรี
เทวี ทิวยวिलाสินีภिरสกฤตสङ्กียมานสตติเต |
ภาสวทวณฺศปฺรธาธิศาวนีสาทมฺโช
ยา สंपฺราปย มเหษรทวรมณนฺถปติสฺ สารถามธาทีศตาม
|| 12

คำแปล : พระนางนั้น แม้เป็นเพียงพระธิดาของพระเจ้าแผ่นดินผู้มีอิสริยยศยิ่งใหญ่
ก็เป็นจุฑาทิศา มีคำสดุดีที่ถูกขับกล่อมหลายครั้งโดยนางฟ้าทั้งหลาย จึงถูกขนานพระนามว่า
“มเหษรเทวี” พระราชาพระนามว่า “มเหษรรวมัน” ผู้เป็นพระโอรสของพระเจ้าแผ่นดินผู้เป็น
เจ้าแห่งเมือง..... หลังจากได้รับ (อภิเชษฐสมรส)ซึ่งพระนางนั้นแล้ว ได้ทรงไว้ซึ่งความยิ่งใหญ่
พร้อมด้วยทรัพย์สมบัติ

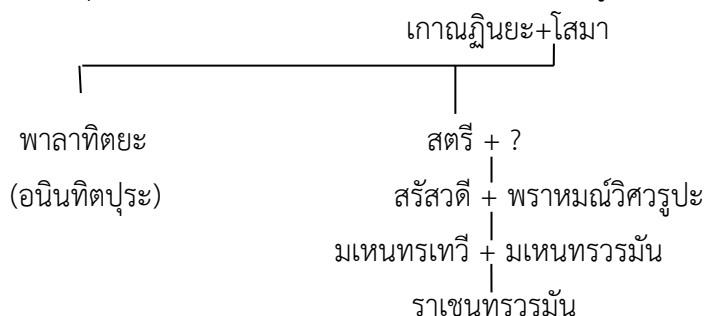
จารึกแม่บุญตะวันออก แสดงข้อความว่าพระเจ้าราชนทรวรมัน ที่ 2 เกิดจากวงศ์ที่
บริสุทธิ์ฝ่ายพระมารดาตั้งต้นแต่ “พระนางสร้อยศรี” ซึ่งเป็นหลานสาวของพระเจ้าพาลาติดยะผู้ครอง
สิริราชสมบัติที่เมืองอนินทิตปุระ ผู้มีชื่อเสียงระบือขจรไปไกล เป็นนักรบที่เก่งกาจและเป็นที่เกรง
ขามแก่เหล่าข้าศึก ได้รับการยอมรับและสวามิภักดิ์จากเหล่ากษัตริย์ทั้งหลาย ผู้ได้สถาปนาศิวลึงค์
ณ เมือง “สวรคทวารบุรี” แม้จะชื่อว่า พาลาติดยะ (พระอาทิตย์ทอแสงอ่อน) แต่ก็ทรงเป็นดัง
พระจันทร์เต็มดวง (จันทร์ทรงยศ) ผู้สืบวงศ์มาจากพระนางโสมมาและเกาณณิยะ พระนางเป็นสตรีผู้
ซื่อสัตย์สืบต่อวงศ์อันบริสุทธิ์โดยปราศจากมลทินและกษัตริย์ ได้รับการยกย่องว่าเป็น “ซัคตปาวนี” (ผู้ชำระ
ล้างโลก) ภายหลังได้แต่งงานกับสามีชื่อ “วิศวรปุระ” ผู้ถือกำเนิดในตระกูลพราหมณ์ ซึ่งเป็นผู้คงแก่
เรียนได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้รอบรู้ทสวดในคัมภีร์ต่างๆ

เนื้อหาจารึกแม่บุญตะวันออก โศลกที่ 8 มีคำที่ต้องพิจารณาคือ เมืองอนินทิตปุระ ซึ่งคำ
นี้ปรากฏในจารึกสตึกก็ออกม 2 ว่า “ต่อไปนี้เป็นประวัติสายสกุลดังกล่าว ซึ่งแต่เดิมสกุลนี้ได้อาศัย
อยู่ในหมู่บ้านศตคราม เมืองอนินทิตปุระ พระเจ้าแผ่นดินเมืองลาวปุระได้พระราชทานที่ดินที่วิชัย
อินทปุระ วงศ์วานของคณนั้น ได้สร้างหมู่บ้านชื่อว่าภัทรโยคิ พำนักอยู่ที่นี่ และได้สร้างพระศิวลึงค์
ที่นั่น” (กรมศิลปากร, 2529: 195)

อนินทิตปุระหรือพาลาติดยะเป็นแคว้นเก่า ซึ่งตามจารึกว่าที่เมืองนี้มีผู้ปกครองเชื้อ
สายจันทร์ทรงยศหรือเกาณณิยะ-โสมมา อยู่ปลายสุดทางด้านทิศตะวันออกของทะเลสาบเลยไปทาง
เหนือ เป็นที่ตั้งแห่งกลุ่มของเมืองสำคัญเช่น สมโบร์ไพรกุก (ปัจจุบันอยู่ในจังหวัดกำแพงเพชร ประเทศ
กัมพูชา) และอังกอร์ บอเรย์ (Angkor Borei) (ปัจจุบันอยู่ในจังหวัดตาแก้ว ประเทศกัมพูชา) ซึ่งรวมอยู่
กับอาณาจักรเจนละตั้งแต่สมัยพระเจ้าอโศกธรรมัน ต่อจากกลุ่มพวกอนินทิตปุระทางตะวันออกของ
ทะเลสาบคือพวกคัมภีปุระ ซึ่งเกี่ยวดองทางเครือญาติกับอนินทิตปุระ (ธิดา สาระยา, 2546: 61,

69) ซึ่งเป็นดินแดนที่ลุ่มน้ำของเหล่าอิราชผู้ตั้งแคว้นเล็กเมืองน้อยคล้ายสหพันธรัฐของเหล่าอิราชในสมัยก่อนพระนคร ช่วงสมัยแตกแยกเป็นเจนละบกและเจนละน้ำ

เนื้อหาจารึกแม่บุญตะวันออก โสลกที่ 13 กล่าวถึงพระเจ้าราเชนทรวรมัน ที่ 2 ว่า ประสูติจากพระมหากษัตริย์และนางกษัตริย์ พระองค์ได้รับมรดก คือ เมืองกวปุระทางฝ่ายพระราชบิดาซึ่งก่อนหน้านี้ยังคงเป็นดินแดนอิสระจากกษัตริย์เมืองพระนคร และเมืองพระนครทางฝ่ายพระราชมารดาซึ่งเป็นพระเชษฐภคินีของพระเจ้าโยศวรมัน (ชะเอม แก้วคล้าย, 2543: 7) ดังนั้นเมื่อพระองค์ประสูติ กวีจึงยกย่องว่า “พระเจ้าราเชนทรวรมันนั้นได้เป็นบ่อเกิดแห่งอำนาจทั้งหลาย” และเนื้อหาต่อจากโคลกที่ 13 เป็นการพรรณนาคุณสมบัติและความดีเยี่ยมของพระเจ้าราเชนทรวรมัน ที่ 2 หลากหลายด้าน เพื่อจะยกย่องว่าพระองค์ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่ยิ่งใหญ่ที่สุด เนื้อหาหลายบทในจารึกแม่บุญตะวันออกบันทึกภาพพระเจ้าราเชนทรวรมัน ที่ 2 ว่าทรงมีความงามเพราะอยู่ในวัยหนุ่ม ข้อมูลตรงนี้ก็บอกให้ทราบว่าพระเจ้าราเชนทรวรมัน ที่ 2 ขึ้นครองราชย์ขณะยังมีพระชนมายุไม่มากนัก รายละเอียดในช่วงนี้แสดงเป็นแผนภูมิได้ ดังนี้



แผนภูมิที่ 1 : แสดงสายสกุลของพระเจ้าราเชนทรวรมัน ที่ 3

ตามที่ปรากฏในจารึกแม่บุญตะวันออก

1.2 การแผ่ขยายอาณาจักร และการปกครองผู้คนให้อยู่ในอำนาจ

จุดประสงค์หลักของพระมหากษัตริย์ผู้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ คือ การทำสงครามเพื่อขยายอำนาจการปกครอง หลักการนี้เห็นได้ในจารึกแม่บุญตะวันออกอย่างชัดเจน กวีจะกล่าวถึงการขยายอำนาจของพระเจ้าราเชนทรวรมัน ที่ 2 โดยทำศึก ชัยชนะที่พระองค์ได้รับทำให้พระราชามืออื่นยอมเป็นเจ้าเมืองประเทศราชต่อพระเจ้าราเชนทรวรมัน ที่ 2

เนื้อหาจารึกแม่บุญตะวันออก โสลกที่ 15 แสดงอำนาจของพระเจ้าราเชนทรวรมัน ที่ 2 ว่ามีมากถึงขนาดทำให้รัศมีของพระจันทร์ รวมทั้งพระอาทิตย์ต้องถูกกลบด้วยแสงรัศมีจากอำนาจของพระองค์ ดังนี้

तेजःप्रकाशस्तमसो विनाशो
दिशां प्रसादः सफुटता कलानाम् ।
यतिग्मतेजस्तुहिनाङ्शुकृत्यं
येनोदये तन् निखिलं वितेने ॥ १५ ॥

เดชะปรกาศส ตมโส วินาโส
ทิศา ปรสาทะ สฟุฏตา กลานาม |
ยติคฺมเตชส ตูหินางศุกฤตยํ
เยโนทยะ ตนฺ นิขิลํ วิตะเน ॥ 15

คำแปล : แสงแห่งอำนาจเป็นความพินาศแห่งความมืดมน เป็นความแจ่มแจ้งของทิศทั้งหลาย เป็นความชัดเจนแห่งเสียงทั้งหลาย(ของพระจันทร์) รัศมีของพระอาทิตย์และหน้าที่ของพระจันทร์ ทั้งหมดนั้นถูกแผ่ไปโดยพระองค์ ในเวลาอุทัย

การศึกษาของพระเจ้าราเชนทรวรมัน ที่ 2 มีชัยชนะเหนือข้าศึก พบในจารึกแม่บุญตะวันออกอยู่หลายโคลก ตัวอย่างโคลกที่ 59 กวีกล่าวถึงความเก่งกล้าของพระเจ้าราเชนทรวรมัน ที่ 2 ว่าพระองค์อยู่ในสนามรบ พระองค์ไม่ได้ใช้อาวุธวิเศษที่ประทานมาจากพระวิษณุ และพระอินทร์ แต่ได้รับอาวุธมาจากพระศิวะ ทำให้ทรงมีชัยชนะเหนือข้าศึกทั้งหลาย ในโคลกที่ 65-66 กวีกล่าวถึงความเป็นนักวางแผนของพระเจ้าราเชนทรวรมัน ที่ 2 เพื่อจะมีชัยชนะเหนือข้าศึก โดยกล่าวว่า พระองค์ได้โจมตีข้าศึกไม่ทันตั้งตัว และใช้กำลังทรัพย์เข้าล้อมทหารข้าศึกให้หลงกล ซึ่งการศึกษานั้นพระเจ้าราเชนทรวรมัน ที่ 2 ทรงควบคุมแผนการรบได้อย่างดี ทั้งนี้เพราะพระองค์ทรงเป็นนักปฏิบัติทรงวางแผนการรบอย่างรัดกุมนั่นเอง ส่วนเนื้อหาโคลกที่ 68 กวีกล่าวถึงการวางแผนการรบของพระเจ้าราเชนทรวรมัน ที่ 2 ว่ามีคุณสมบัติ คือ ผู้เชี่ยวชาญด้านยุทธวิธีเป็นคนวางแผนการรบในการรบดังที่ว่า “ในการสู้รบครั้งใหญ่อันสับสนอลหม่าน พระองค์ไม่ใช่เป็นผู้ไร้เป้าหมาย ทรงได้รับการแนะนำยุทธวิธีจากผู้เชี่ยวชาญด้านยุทธวิธี จึงทรงกำชัยชนะและมีความกล้าหาญอย่างสมบูรณ์”

นอกจากการศึกษามีผลให้อำนาจของพระเจ้าราเชนทรวรมัน ที่ 2 แผ่ขยายออกไป และข้าศึกต่างเกรงในอำนาจของพระองค์แล้ว จารึกแม่บุญตะวันออกยังบันทึกพระเกียรติยศของพระเจ้าราเชนทรวรมัน ที่ 2 ว่ามีความยิ่งใหญ่เป็นที่ยอมรับในหมู่คนทั้งโลก ซึ่งไม่ใช่แต่การรบเท่านั้น แต่คุณงามความดีของพระองค์ คือ เป็นพระมหากษัตริย์ที่เป็นแบบอย่างในเรื่องคุณความดีที่ไม่ต่างพร้อย เป็นสิ่งผลักดันให้พระเกียรติยศของพระองค์ได้รับการยอมรับในโลก ทำให้ผู้คนยอมรับในอำนาจของพระองค์โดยไม่ต่อต้าน ดังที่ว่า

कृतावकाशं भुवने विभुत्वा-
दस्पृष्टमन्यैगुणिभिर्महीयः ।
संव्यञ्जुते शब्दगुणानुबन्धं
यशो यदीयं खमिवाकलङ्कम् ॥७३॥

กฤตาวากาś ภูวเน วิบุตฺวา
อสปฺฤชฺฌม อนนฺยไธ คุณิภีร มหีเย |
สํวฺยจฺจุเต ศพฺพคุณานูบฺนฺธํ
ยศโย ยถียํ ขมิวากลลํ ॥ 73

คำแปล : พระยศอันยิ่งใหญ่เช่นนี้ ที่ได้รับการยอมรับในโลก เพราะความยิ่งใหญ่ (ของพระองค์) ที่คนมีคุณสมบัติเหล่านี้นั้นไม่เคยได้สัมผัส ที่เกี่ยวเนื่องกับกิตติศัพท์และคุณความดี ไม่มีความต่างพร้อยเหมือนกับท้องฟ้า ย่อมแผ่ขจรขยายไป

นอกจากนี้ จารึกแม่บุญตะวันออก ยังสะท้อนว่าพระเจ้าแผ่นดินใช้หลักการปกครองผู้คนโดยลงโทษแก่ผู้ที่ทรยศหักหลังหรือต่อต้านพระองค์ แต่ก็พระราชทานรางวัลแก่ผู้จงรักภักดีและผู้สมควรแก่การได้รับรางวัล และทั้งหน้าที่ที่ประการหนึ่งของพระมหากษัตริย์ก็คือการดูแลประชาชนในอาณาจักรให้กินดีอยู่ดี ดังโคลกที่ 74 กล่าวถึงวิธีการปกครอง และดูแลประชาราษฎร์ให้อยู่เป็น

สุข เนื้อหาโคลกนี้บันทึกไว้ว่าพระเจ้าราเชนทรวรมัน ที่ 2 ทรงทำหน้าที่หล่อเลี้ยงแผ่นดิน ซึ่งแต่ก่อนมีความซิดเซียวไม่สมบูรณ์ แต่ในยุคของพระองค์มีความบริบูรณ์อย่างมาก โคลกที่ 190 ยังได้กล่าวถึงการฟื้นฟูเมืองที่กร้างว่างเปล่าให้เป็นเมืองที่มีความอุดมสมบูรณ์ จารึกแม่บุญตะวันออกยังกล่าวถึงการสงเคราะห์แก่คนยากไร้ ดังที่โคลกที่ 94 กล่าวถึงพระองค์ว่าได้มอบราชทรัพย์แก่คนขอทานยากไร้ จนคนยากไร้กลายเป็นคนที่มั่งมี

2. ศาสนา และความเชื่อ

ศาสนา และความเชื่อเป็นองค์ประกอบสำคัญที่กำหนดเป้าหมาย และความเป็นไปในชีวิตของมนุษย์ ส่วนประกอบของศาสนามีหลักคำสอน พิธีกรรม และความเชื่อที่เป็นแนวทางให้ผู้เลื่อมใสยึดถือ จากการศึกษาจารึกแม่บุญตะวันออกในเรื่องศาสนา และความเชื่อ ได้ปรากฏแนวคิดกล่าวถึงเรื่องศาสนาพราหมณ์ และศาสนาพุทธ ดังนี้

2.1 ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู

อาณาจักรกัมพูชาตั้งแต่เริ่มก่อตั้งได้รับอิทธิพลอารยธรรมของอินเดีย ตั้งแต่ช่วงต้นคริสตกาลคือประมาณพุทธศตวรรษที่ 5-6 โดยเฉพาะอิทธิพลศาสนาพราหมณ์ กมเลศวร ภัฏฐจารย์ยะ กล่าวศาสนาในอาณาจักรพูนันในช่วงระยะต้น คือ ศาสนาพราหมณ์ ลัทธิไศวนิกาย อย่างไรก็ตาม ลัทธิไวษณพนิกายก็คงพบในช่วงเวลานี้ (กมเลศวร ภัฏฐจารย์ยะ, 2547: 3) พัฒนาการความเป็นมาของอาณาจักรกัมพูชาตั้งแต่อดีตจึงปรากฏความเชื่อในศาสนาพราหมณ์มาโดยตลอด ในสมัยพระเจ้าราเชนทรวรมัน ที่ 2 ศาสนาพราหมณ์มีอิทธิพลต่อกษัตริย์ผู้ปกครองอาณาจักร เนื้อหาจารึกแม่บุญตะวันออก ได้สะท้อนอิทธิพลความเชื่อของศาสนาพราหมณ์อย่างชัดเจน ได้แก่ ลัทธิไศวนิกาย แนวคิดในเรื่องตรีมูรติ ความเชื่อเรื่องศักติ ปรัชญาของศาสนาพราหมณ์ รวมทั้งความเชื่อในเรื่องของเทพปกรณัม

2.1.1 ลัทธิไศวนิกาย

เมื่อพระเจ้าราเชนทรวรมัน ที่ 2 เสด็จขึ้นครองราชย์ พระองค์ทรงนับถือลัทธิไศวนิกายอย่างมั่นคง (กมเลศวร ภัฏฐจารย์ยะ, 2547: 13) แม้กระทั่งเมื่อพระองค์สวรรคตยังทรงได้รับพระนามว่าศิวโลกอีกด้วย ลัทธิไศวนิกายจึงเป็นความเชื่อหลักในยุคสมัยพระเจ้าราเชนทรวรมัน ที่ 2 ลัทธินี้นับถือพระศิวะ เป็นเทพเจ้าสูงสุด มักเรียกพระศิวะว่า พระอิศวร ในยุคฤคเวทยังไม่ปรากฏนามพระศิวะ แต่ปรากฏนามเทพเจ้าผู้ยิ่งใหญ่ 2 องค์คือ วิษณุ และรุทระ ที่เด่นด้านความดุร้ายคือ เทพรุทระ ภายหลังยุคฤคเวทเชื่อกันว่าเทพรุทระนั้นได้พัฒนามาเป็นเทพผู้ยิ่งใหญ่คือพระศิวะนี้เอง ตามหลักตรีมูรติพระศิวะเป็นเทพเจ้าผู้ทำลาย (Arthur Anthony Macdonell, 1990: 74) เนื้อหาจารึกแม่บุญตะวันออก โคลกที่ 1-7 อันเป็นบทเริ่มต้นของข้อความจารึกแม่บุญตะวันออก เนื้อหาแสดงความนอบน้อมต่อพระศิวะ พระแม่เคารี พระวิษณุ พระพรหมา และพระแม่คงคา เพื่อความสำเร็จประโยชน์แก่พระเจ้าราเชนทรวรมัน ที่ 2 ในบรรดา 7 โคลกแห่งนมัสการกฤาได้กล่าวยกย่องพระศิวะไว้เป็นพิเศษถึง 3 โคลก คือโคลกที่ 1, 2 และ 4 ตัวอย่างในโคลกที่ 1 เป็นบทเปิดเรื่อง กวียกย่องพระศิวะไว้เป็นลำดับแรก

त्रैगुण्याद्यशिखिदुभाकरकरद्योतनोद्गीथजै-
रयैः पञ्चकविक्रियनैरयसितैः शक्तिभिः।
संरोधस्थितिसंभवाभ्रतये भिस्त्रिधैकोऽपि यः
तमै निपचिते शिवाय विभवे राजोऽथोसिद्धै
नमः॥१॥

ไตรคุณยาद्यศิขินทุภาสกรกรปรโยตโนทศิไ-
รครโยะ ปทุมขกณขทฤกตรินยโนรธยาสิตะ ศกตธิภะ |
สโรธสถิตสมภวาทมรตये ภินนสตรัยโธโก ปิ ยะ
ตสไม นิตยจิตเต ศิวาย วิภเว ราชโธ รฤสทธิโยะ นมะ || 1

คำแปล : เพื่อความสำเร็จแห่งพระราชประสงค์ของพระราชา ข้าพเจ้าขอน้อมไหว้แด่ พระคิวงผู้เป็นจิตนิรันดร์ แทรกซึ่มอยู่ทุกหนทุกแห่ง(ในจักรวาล) ผู้แม่จะมีหนึ่งเดียว เพื่อความยินดี ของตน ในการทำลาย การคุ้มครองและการเกิดขึ้นของโลก จึงถูกแบ่งด้วยอำนาจพิเศษออกเป็น 3 คือ เป็นผู้เกิดจากดอกบัว (พระพรหม) เป็นผู้มีตาเหมือนดอกบัว (พระวิษณุ) เป็นผู้มี 3 เนตร (พระคิวง) ผู้ประกอบไปด้วยคุณ 3 อย่าง ผู้เกิดจากโอมซึ่งทำให้แสงของไฟ พระจันทร์ และพระ อาทิตย์ส่องแสง ผู้เลิศที่สุด ผู้อยู่เหนือทุกสิ่งทุกอย่าง เพื่อความสุขของตน ในการทำลาย การคุ้มครอง และการเกิดขึ้นของโลก

เนื้อหาในโคลกที่ 1 ได้กล่าวบูชาพระคิวงผู้เป็นเทพเจ้าสูงสุดว่าพระคิวงมีพระองค์เดียว แต่ได้แบ่งแยกเป็น 3 เป็นผู้มีอำนาจสูงสุด ลักษณะ 3 ที่กล่าวถึงในจารึกนี้มีดังนี้ คือ ลักษณะที่ 1 คือ ไฟ (คิชี) พระจันทร์ (อินทุ) และพระอาทิตย์ (ภาสกร) ลักษณะที่ 2 คือ พระพรหม (ปทุมข) พระวิษณุ (ภยจทฤ) และพระคิวง (ตรินย) ลักษณะที่ 3 คือ คุณะ 3 ประการ (ตริคณ) คือ 1.สัตตวะ (Sattva) 2. รชัส (Rajas) 3. ตมัส (Tamas) และการทำงานของคณะทั้ง 3 ก่อให้เกิดประโยชน์อีกด้วยซึ่งเป็นปรัชญาของศาสนาพราหมณ์ลัทธิไศวนิกาย

นอกจากนี้ในโคลกที่ 2 กล่าวถึงพระคิวงว่า “เพื่อความสำเร็จ ขอให้ความนอบน้อมของ พวกท่านจงมีแก่พระคิวงผู้เป็นเจ้า” และโคลกที่ 4 กล่าวถึงพระคิวงว่า “พระผู้เป็นเจ้า ผู้มี พระจันทร์ครึ่งเสี้ยวเป็นปิ่นปักมวยผม ผู้เป็นภาระของการณะ” พระคิวงในโคลกที่ 4 อยู่ในรูปผู้มี ปิ่นมณีปักมวยผม รูปพระจันทร์ครึ่งเสี้ยว ซึ่งมีหลายเสี้ยว ดังนี้

□ पं य यनवे दुमडितशिखन् □ यं □ तितं
परं
विजं □ हरिरोदयकरं भि □ नं कलाभिस् त्रिधा ।
साक्षाद रमामनन्ति मुनयो योगाधिग यन् नमः
संसि यै णवाभने भगवते तमै शिवायाभ

รูป ยสย นเวนพมณจิตศิขน ตรยยา ปรัตติ ปรี วิข ว
รหมหริศวโรทยกร ภินน กลาภิส ตริธา |
สาภษาทภษรามาณนติ มุนโย โยคาธิคยน นมะ
สสิทฤโย ปรมวาทมนเน ภวเต ตสไม ศิวายาสตุ วะ || 2

คำแปล : เพื่อความสำเร็จ ขอให้ความนอบน้อมของพวกท่านจงมีแก่พระคิวงผู้เป็นเจ้า ผู้มีแก่นแท้คือโอม ผู้มีรูปอันสูงสุดที่จะรู้ได้ด้วยพระเวททั้งสาม ที่มียอดของมวยผมประดับด้วย พระจันทร์ข้างขึ้น ผู้เป็นเมล็ดเชื้อที่สร้างการเกิดขึ้นของ พระพรหม พระหริ (พระวิษณุ) และพระ อีศวร (พระคิวง) ผู้แตกต่างเป็น 3 ประการเพราะกลา (ศิลปะศาสตร์, เสี้ยวทั้งหลาย, ความชำนาญ,

ส่วนประกอบของมวลรวมในโลกทั้งมวล) ซึ่งสามารถที่จะรู้ได้ด้วยโยคะ ซึ่งมุนีทั้งหลายเรียกว่า อักษรที่เห็นได้ด้วยตา (หมายถึงเห็นได้ด้วยตนเอง)

येनैतानि जगन्ति यज्वहुतभुग्भास्वन्नभःस्व
न्नभः-

क्षित्यम्भःक्षणदाकरैः स्वतनुभिव्या
तन्वतैवाष्टभिः ।

राक्षैः काणशक्तिगपदिना त्याग्याये न

येनैตานิ ชคนติ ยจวहुตภุคฺภาสฺวณฺนภะ-
ภคฺยณฺนภะภุคฺณทากโรสฺ สวตฺนุภิรฺ วฺยาตฺนวฺไตวาชฺฐภิกะ

|
อุจฺไจะ การณศกฺติรปฺรติหฺตา วฺยาชฺยายเต นภฺสรฺ
ชฺยิยาตฺ การณการณํ ส ภควานฺ อรฺเชนฺทุชฺตามณิ ॥ 4

คำแปล : พระผู้เป็นเจ้าของฉัน พระจันทร์ครึ่งเสี้ยวเป็นปิ่นปักผมของฉัน ผู้เป็นภาระของการฉัน ผู้เป็นศักดิ์คือการฉันอันสูงสุดที่ได้รับการอธิบายโดยไม่ต้องใช้คำพูด พระองค์ทรงแทรกซึมโลกทั้งสามนี้ด้วยรูปทั้งแปด คือ เจ้าภาพในพิธีบูชาโยนิ, ผู้กินของบูชา (ไฟ), พระอาทิตย์, ลม, ท้องฟ้า (อากาศ), ดิน, น้ำ, ผู้สร้างกลางคืน (พระจันทร์) ของจันชะ

รูปของพระศิวะที่กวีกล่าวถึงในโคลกที่ 2 ทั้งที่มองเห็นได้อยู่เป็นนิจนิรันดร์ จะรู้ได้ด้วยพระเวททั้งสามซึ่งเรียกว่า ตริย-วิทยา เชื่อว่าพระเวททั้งหลายเป็น “อเปารุเชยยะ” คือ สิ่งที่มีไขข้อเขียนหรือการแต่งขึ้นมาของมนุษย์ แต่เป็นสิ่งที่เทพเจ้าเปิดเผยให้รู้ (จำลอง สารพัดนึก, 2546: 7) ซึ่งหลักปรัชญานี้ตรงกับเนื้อหาโคลกที่ 1 และ โคลกที่ 4 โดยกล่าวว่าพระศิวะเป็นจิต (consciousness) นิรันดร์และซึมซาบอยู่ทั่วทุกหนแห่ง จึงเป็นผู้ไม่มีอะไรขัดขวางได้ เป็นผู้ถูกป่าวประกาศโดยไม่ต้องใช้อักษร และแก่นสารของพระองค์ก็ได้เข้าไปสถิตอยู่ในทุกสิ่งทุกอย่าง (วยาป กาทมน) ด้วยแสงประจำจักรวาลของพระองค์ ทำให้พระศิวะ ทรงเป็นทั้งพระผู้เป็นเจ้าของฉันเป็นวิญญานอันละเอียดอ่อนของจักรวาล และเป็นพระผู้ยิ่งใหญ่อันประเสริฐปกคลุมโลกทั้งหลาย ข้อความจารึกกล่าวด้วยว่าพระศิวะประกอบด้วยรูปร่าง 8 รูป (อษฏ-มูรติ) ได้แก่ เจ้าภาพในพิธีบูชาโยนิ ไฟ พระอาทิตย์ ลม ท้องฟ้า ดิน น้ำ และพระจันทร์ รูปทั้ง 8 เป็นรูปที่มีตัวตนของพระศิวะ รูปทั้งแปดนี้บางครั้งเรียกว่า อาตมัน อันเป็นแนวคิดของปรัชญาลัทธิไศวนิกายที่ว่าพระศิวะเป็นผู้มีตัวตน (ในโลก) และไม่มีตัวตน (เหนือโลก) ในองค์เดียวกัน และทรงเป็นสาเหตุของเหตุ “ผู้เป็นภาระของการฉัน” เนื่องด้วยพระศิวะทรงเป็นเหตุเพียงอย่างเดียวของจักรวาล (ชคเทกเหตุ) เป็นที่เริ่มต้น (อาทิ) และที่จบ (อนต) ของสิ่งที่มีชีวิตทั้งหลาย ในขณะที่เดียวกันพระองค์เองก็ไม่มีทั้งจุดเริ่มต้นและทั้งจุดสิ้นสุด (อนาทินิชน) (กมลเศวร ภัฏฐจารยะ, 2547:27)

ส่วนการสร้างอาคารทรงปราสาทได้รับอิทธิพลจากคติความเชื่อของชาวอินเดียที่ว่าเทพเจ้าทั้งหลายสถิตอยู่ ณ เขาพระสุเมรุ อันเป็นแกนกลางของจักรวาลซึ่งอยู่บนสวรรค์ การสร้างปราสาทจึงเปรียบเสมือนการจำลองเขาพระสุเมรุมายังโลกมนุษย์ เพื่อเป็นที่สถิตของเทพเจ้าสำหรับปราสาทแม่บุญตะวันออกนี้สร้างขึ้นในศาสนาพราหมณ์ ลัทธิไศวนิกาย ซึ่งมีพระอิศวรหรือพระศิวะเป็นเทพเจ้าสูงสุด การเกิดศาสนสถานมีฐานเป็นขั้นที่สร้างแบบภูเขาหรือบนภูเขาจึงเกี่ยวข้องกับความเชื่อเรื่องเทพเจ้าประทับบนภูเขา และกษัตริย์เขมรมีความเชื่อว่า พระองค์เอง

อวตาร (แบ่งภาคมาเกิด) จากเทพเจ้า (ในศาสนาพราหมณ์) ลงมาเพื่อเป็นกษัตริย์ปกครองราชอาณาจักรและไพร่ฟ้าประชากรราษฎร เมื่อสิ้นไปแล้วจะกลับไปรวมกับเทพเจ้าเช่นเดิม ดังนั้นจึงเป็นธรรมเนียมให้กษัตริย์ทั้งหลายได้ปฏิบัติเมื่อขึ้นครองราชย์ต้องสร้างปราสาท (ยอร์ช เซเดส์ : 2536, 91-106)

เนื้อหาจารึกแม่บุญตะวันออก ยังกล่าวถึงพระนามของพระศิวะอีกเป็นจำนวนมาก ดังนี้ ตรินย, ศิว, อรฺเชนฺทุจฺตามนิ, อีศฺวร, รุทฺร, ปินากิ, มเหศวร, ศรฺกณฺฐ, เทวเทว, ปินากินิ, อีศ, ศูลิน, ภโวภาว, ศรวว, ศมฺภ และ คิริศ พระนามของพระศิวะดังกล่าวปรากฏในโคลกที่ 1, 2, 11, 28, 59, 103, 105, 121, 124, 130, 135, 202, 205, 207 และโคลกที่ 218

2.1.2 แนวคิดในเรื่องตรีมูรติ

ลัทธิไศวนิกายมีอิทธิพลต่อพระเจ้าราชนทรธรรมัน ที่ 2 อย่างมาก ดังจะเห็นได้จากข้อความแต่ละโคลกของจารึกแม่บุญตะวันออก ก็จะแสดงแนวคิดไศวนิกายเป็นแกนหลัก จากนั้นจึงกล่าวถึงเทพองค์อื่นตามมา ดังนั้นจึงพบว่าเมื่อกล่าวถึงพระศิวะอย่างยิ่งใหญ่แล้ว ยังกล่าวถึงพระวิษณุ และพระพรหมด้วย ในโคลกที่ 2 เมื่อกล่าวถึงอักษรโอม จากนั้นได้ต่อด้วยชื่อพระพรหม พระหริ (พระวิษณุ) และพระอีศวร (พระศิวะ) ส่วนในโคลกที่ 5 และโคลกที่ 6 ก็กล่าวถึงพระวิษณุ และพระพรหม ดังนี้

पारायण न्नमत यो विभुतां वितन्वन्
लोकत्रयन् त्रिपदलङ्घितमात्रमेव ।
दृष्टा तुरीयपशमाप्तुमिवाधुनापि
निद्राच्छलेन विदधाति समाधिमब्धौ
॥५॥

นารายณน นมต โย วิภูตา วิตนฺวณฺ
ตริปทลคฺคิตมาตฺรม อิว |
ทฤษฏฺวา ตูริยปทมาปฺตุมิวาธุนาปิ
นิทฺราจฺจเลน วิทธาติ สมาधिํ อพฺธา ॥ 5

คำแปล : พวกท่านทั้งหลายจงน้อมไหว้พระนารายณ์ ขณะกระจ่ายความรุ่งเรืองไปยังสามโลก หลังจากได้เห็นโลกทั้งสามว่าสามารถข้ามได้เพียงด้วยการก้าวเท้า 3 ก้าวเท่านั้น จึงได้บำเพ็ญสมาธิอยู่ในมหาสมุทร เพื่อที่จะบรรลุถึงภาวะที่ 4 ราวกับว่าแก้มบรรทมหลับ จนกระทั่งบัดนี้

अमभोजभूज्जयति यो वदनैश्चतुभिः
ओङ्कारवारिदरनं सममुज्जगार ।
क्षेत्रहितन् त्रिभुवनोदयपूर्णाथ-
मुत्सूनतामिव नयन्निजविजमाद्यम्
॥६॥

อมภอจภูจฺจยติ โย วทนํศ จตฺรภิ
โองการวาริทรวํ สมนํ อุชฺชการ |
เกษตฺราหิตนฺ ตริภูวนทฺยปฺรณฺรณม
อุตฺสูนตามิว นยนฺ นิชฺวิชม อาทฺยม ॥ 6

คำแปล : ขอพระองค์ผู้เกิดจากดอกบัว (พระพรหม) ผู้เปล่งเสียงฟ้าร้องคือโอมออกมาพร้อมๆ กันด้วยพระโอษฐ์ทั้งสิ้น ราวกับว่าต้องการที่จะทำให้เมล็ดเชื้อของพระองค์ที่มีอยู่แต่ดั้งเดิมที่ถูกหว่านไว้แล้วในนาให้งอกขึ้นมาใหม่ เพื่อความสมบูรณ์ของการสร้างโลกทั้งสาม จงชนะ

ในทางศาสนาพราหมณ์ เทพทั้งสามองค์ ได้แก่ พระพรหม พระวิษณุ และพระศิวะ เรียกรวมกันว่า ตรีมูรติ ซึ่งเทพทั้งสามองค์ตามแนวคิดในเรื่องตรีมูรติกำหนดบทบาทหน้าที่ไว้ชัดเจน พระพรหม เป็นผู้สร้าง (Creator), พระวิษณุ หรือ พระนารายณ์ เป็นผู้รักษา (Preserver), พระศิวะ เป็นผู้ทำลาย (Destroyer) เนื้อหาที่ยกมา 2 โศลกชี้ให้เห็นบทบาทและหน้าที่ของ พระนารายณ์และพระพรหมตามคติความเชื่อเรื่องตรีมูรติได้เป็นอย่างดี ในโศลกที่ 4 กวีกล่าวว่า พระนารายณ์ทรงทำสมาธิในทะเลด้วยทรงแสงรั้งลับ หมายความว่า พระนารายณ์ทรงประทับเหนือ บัลลังก์พญานันตนาคราช ซึ่งในการหลับของพระนารายณ์นั้นถือว่าเป็นช่วงเวลาของการสร้างโลก โดยพระพรหม ดังนั้น เมื่อพระนารายณ์ตื่นบรรทมช่วงเวลาของการสร้างโลกก็จะเสร็จสิ้นลง กวีได้ โยงให้เห็นความคิดนี้ในโศลกที่ 6 โดยกล่าวถึงมูลเหตุของการสร้างโลก ว่า พระพรหมเป็นผู้ที่เกิด ขึ้นมาจากดอกบัวของพระวิษณุ และได้สร้างโลกทั้งสาม คือ โลกสวรรค์ โลกมนุษย์ และโลกบาดาล ภายหลังที่โลกแตกสลาย

ในโศลกที่ 208 กล่าวถึงแนวคิดในเรื่องตรีมูรติ กวีกล่าวพระเจ้าราเชนทรวรมัน ที่ 2 แม้จะทรงนับถือไศวนิกายแต่ก็ยังทรงให้ความสำคัญกับเทพในศาสนาพราหมณ์นิกายอื่นด้วย ซึ่งสอดคล้องกับการกล่าวแสดงความนอบน้อมเคารพต่อเทพผู้มีความสำคัญในศาสนาพราหมณ์ดังที่ กล่าวไว้ในโศลกต้นว่า ครั้นพระองค์สำเร็จราชกิจตามประสงค์ นอกจากจะสร้างศิวลึงค์แล้ว ยังทรง สร้างเสาหลักของพระวิษณุ และของพระพรหมด้วย

เนื้อหาจารึกแม่บุญตะวันออก นอกจากกล่าวถึงกล่าวถึงพระนามของพระศิวะจำนวนมากแล้ว ยังมีพระนามของพระวิษณุและพระพรหมจำนวนมากเช่นกัน ดังนี้ พระนามของพระวิษณุ มี ฌยทฤก, หริ, นารายณ, อปนทร, ชิษณุ, มธุริบุ, เศาวิ, และจตุรภูช พระนามของพระพรหม ดังกล่าวปรากฏในโศลกที่ 1, 2, 5, 11, 59, 71, 121, 176, 183, 208 และโศลกที่ 208 พระนาม ของพระพรหม มี ปทุมช, วรหม, อมโฆชภู, วิชิ, วิชาตา, ปรัชปาติ, วิชาตฤ, เวธา, ธาตา, อมวูชชนมน, และกชภู พระนามของพระพรหมดังกล่าวปรากฏในโศลกที่ 1, 2, 6, 26, 66, 83, 104, 106, 168, 194, 208 และโศลกที่ 218

2.1.3 ความเชื่อเรื่องศักดิ์

เรื่องศักดิ์ มีความเชื่อว่าพระเทวีซึ่งเป็นชายาของมหาเทพมีพลังคอยสนับสนุนกำลังของ พระมหาเทพ ศักดิ์ในไศวนิกายยึดถือ พระนางอุมเทวี พระนางเคารี พระนางปารวตี พระนางทุรคา หรือพระนางกาลิ เป็นพลังศักดิ์ของพระศิวะ ไชยณพนิกาย ยึดถือพระนางลักษมี เป็นพลังศักดิ์ของ พระวิษณุ หรือ พระนารายณ์ ส่วนพระพรหมามีพลังศักดิ์เป็นพระนางสรัสวตี (ศุภมาศ เขยศักดิ์, 2552:16) จารึกแม่บุญตะวันออก โศลกที่ 3 กล่าวขอพรจากเทพธิดาเคารี หรือพระนางปารวตี หรือ อีกชื่อหนึ่งก็คือพระนางอุมเทวี ดังที่ว่า

ऐकअ...प्राक् कलहंसविभ्रमगतिः कान्तोन्मदा या सती भित्तवाङ्गं गगनोद्गतात्मरतये या तानवनत्वं पुनः । पदमं मानससंमतं निजरुचिप्रोज्जम्भितं विभ्रती	เอก...ปรากฏ กลหंसวิภรมคติะ กานโตนมดา ยา สตี ภิตตววงค์ คคณทตตามรตเย ยา ตานวตวิ ปุณะ ปทม มานสสมฤตํ นิชรุจิโปรชชมฤตํ ภิภรตี สา ศากติะ ศิวสุยงคโตทยกริ เคารี ปรา ปาตุ วะ 3
---	--

คำแปล : ขอพระแม่เคารีผู้สูงสุด ผู้เป็นศักดิ์ของพระศิวะ ผู้สร้างการเกิดขึ้นของร่างกายของพระศิวะพระองค์นั้น ซึ่งในตอนแรกมีเพียงหนึ่ง ผู้มีการเดินดงตามเหมือนราชหงส์ ผู้เป็นนางสตีที่ซื่อสัตย์ต่อสามี ผู้หลงในสามี จึงได้ทำลายร่างกายเพื่อความสุขของตนในการขึ้นไปสู่สวรรค์ ผู้ซึ่งทรงไว้ซึ่งความมีตัวตนอีกครั้งหนึ่ง คือดอกบัวที่ถูกรองรับไว้ด้วยใจที่บานด้วยแสงของตัวเอง

พระแม่เคารี หรือพระนางอุมาทิวีซึ่งเป็นศักดิ์ของพระศิวะได้รับการเคารพอย่างกว้างขวางในอาณาจักรกัมพูชาตั้งแต่สมัยก่อนพระนคร เนื่องจากศักดิ์ คือ พระนางอุมาทิวีไม่อาจแยกออกมาจากพระศิวะได้ (กมลเศวร ภัฏฐจารยะ, 2547: 28) พระนางอุมาทิวีจึงทรงรวมกับพระมหาเทพอย่างแนบชิด เมื่อกล่าวกันว่าบูชาพระศิวะจึงมักปรากฏพระนามของพระชายา คือ พระนางอุมาทิวีด้วยเสมอ

ข้อสังเกตประการหนึ่งคือ จารึกสำคัญหลักต่างๆ ในอาณาจักรกัมพูชาสมัยโบราณมักอ้างสายสกุลทางฝ่ายมารดาเพื่อแสดงความชอบธรรมในการขึ้นครองราชย์ของกษัตริย์กัมพูชา เหตุผลในการกล่าวอ้างดังกล่าวนี้นี้อาจได้รับอิทธิพลจากความเชื่อเรื่องศักดิ์ซึ่งแพร่หลายในอาณาจักรกัมพูชามาเป็นระยะเวลานานตั้งแต่สมัยก่อนพระนครก็เป็นได้

เนื้อหาจารึกแม่บุญตะวันออก ปรากฏรายชื่อพระเทวีซึ่งเป็นศักดิ์ของพระมหาเทพ มีพระนางอุมาทิวี, พระนางปารวตี ในชื่อว่า เคารี, สตี, นเคนทรตุนยา, ทุรุคคา, ภาวนิ, ศรวาณิ พระนามดังกล่าวปรากฏในโคลกที่ 3, 7, 69, 103, 202, 205 และโคลกที่ 218 พระแม่คงคาซึ่งเป็นชายาองค์หนึ่งของพระศิวะ ในชื่อว่า มนทาภินี, คงคา พระนามดังกล่าวปรากฏในโคลกที่ 7 และโคลก 103 พระนางลักษมี (พระศรี) ในชื่อว่า ลกษมี, ศรี นำสังเกตว่า พระลักษมีซึ่งเป็นศักดิ์ของพระวิษณุ ปรากฏชื่อจำนวนมากที่สุด ได้แก่โคลกที่ 11, 13, 20, 33, 39, 40, 41, 71, 87, 88, 107, 114, 119, 120, 136, 145, 155, 158, 162, 170 และโคลกที่ 183 นอกจากนี้ยังมีพระนางสรสวดี ในรูปของแม่น้ำอันเป็นพัฒนาการของพระนางสรสวดีเทวีซึ่งเป็นศักดิ์ของพระพรหมเพราะแต่เดิมพระเทวีองค์นี้เป็นเทวีในรูปของสายน้ำ ภายหลังพัฒนาเป็นพระชายาของพระพรหม จารึกแม่บุญตะวันออก มีชื่อพระนางสรสวดี ในโคลกที่ 10 ว่า สรสวดี

2.1.4 ความเชื่อในเรื่องพระศรีหรือพระลักษมี

พระศรี หรือ พระลักษมี เป็นชายาของพระนารายณ์ ได้รับการยกย่องในเทพปกรณัมว่า พระลักษมีเป็นเทวีแห่งโชค ประทับอยู่เคียงข้างพระนารายณ์ ด้วยเหตุที่พระศรีเป็นเทวีแห่งโชค กวีจึงมักกล่าวถึงพระศรีในจารึกสดุดีพระมหากษัตริย์หลายหลักกว่าพระศรีประทับอยู่กับพระมหากษัตริย์ที่มีโชค ทำให้พระมหากษัตริย์พระองค์นั้นได้รับชัยชนะ มีโชคอยู่ตลอดเวลา ดังที่กล่าวไปแล้วในหัวข้อแนวคิดเรื่องศักดิ์ในจารึกแม่บุญตะวันออกว่าเนื้อหาในจารึก ปรากฏชื่อพระศรีจำนวนมาก สะท้อนความเชื่อแนวคิดเรื่อง พระศรีย่อมสถิตอยู่กับพระมหากษัตริย์ที่มีโชค ดังในโคลกที่ 40 กวีกล่าวถึงพระศรีที่อยู่กับพระเจ้า ราชนทรวรมัน ที่ 2 ดังนี้

तीव्रास्त्रनीराजनराजितश्री- ददीप्यतो महामण्डलदिक्षया यः । विद्याङ्गमन्त्रैश्च कृतात्मगुप्ति- रसाधयत् सिद्धिमुदादारभुतिम् ॥ 3 ॥	ตีวราสตรนีราชนราชิตศรี ทุทีปโต มหามณฺฑลทีกษยา ยะ วิทฺยาณฺกมนฺไตรศ จ กฤตฺตาตฺมคฺบุตฺติ สาธายต สิทธิม อุทฺตารภฺตุติม 40
---	---

คำแปล : พระองค์ผู้มีพระศรีที่รุ่งเรืองแล้วด้วยพิธีสมโภชอาวูธให้กล้าแกร่ง ทรงส่องแสงแล้วด้วยพิธีการเตรียมรบทั่วมหามณฑล และได้ทำการคุ้มครองพระองค์เองด้วยมนตร์ในพระเวทและเวทางคะ ได้ทรงทำความสำเร็จให้ถึงจุดรุ่งเรืองสูงสุดแล้ว

พระศรีในตัวอย่างโคลกนี้ ก็คือพระลักษมีนั่นเอง เนื้อหาส่วนอื่นก็เรียงกล่าวถึงพระศรีที่อยู่ในพระมหากษัตริย์องค์อื่นด้วย แต่เมื่อกษัตริย์แคว้นอื่นยกทัพมาทำศึกกับพระเจ้าราเชนทรวรมันที่ 2 พระศรีที่อยู่ในกษัตริย์ฝ่ายข้าศึกก็หลบหนีหายไป ดังข้อความโคลกที่ 41 กล่าวว่า “เมื่อพระองค์ทรงกระทำกองทัพบูชอย่างไม่สะทกสะท้าน จะเสด็จไปเพื่อทักท้วง พระศรีของพระราชผู้ข้าศึกได้เคลื่อนหนีไปก่อน” เหตุที่พระศรีได้เคลื่อนหนีไปก่อน ก็เพราะพระศรีย่อมล่วงรู้ว่กษัตริย์ที่ยกทัพมาทำศึกกับพระเจ้าราเชนทรวรมัน ที่ 2 จะต้องพ่ายแพ้ ไม่อาจทนกำลังของพระเจ้าเชนทรวรมัน ที่ 2 ได้ พระศรีซึ่งเป็นเทวีแห่งโชคและชัยชนะจึงหลบหนีมาอยู่ข้างพระเจ้าราเชนทรวรมัน ที่ 2 ซึ่งมีโชคเหนือกว่ากษัตริย์องค์อื่น

2.1.5 ปรัชญาของลัทธิพราหมณ์

เนื้อหาจารึกแม่บุญตะวันออกส่วนต้นเรื่อง ที่กล่าวว่าพระผู้เป็นเจ้ามีหนึ่งเดียวนั้น เป็นแนวคิดในปรัชญาเวทานตะ ซึ่งคังกรจารย์ บุคคลสำคัญของลัทธิปรัชญาเวทานตะ ถ่ายทอดในสำนึกแล้วลูกศิษย์ได้นำไปเผยแพร่ ปรัชญานี้เชื่อว่าความจริงมีเพียงหนึ่งเดียว ดังเนื้อหาจารึกแม่บุญตะวันออกโคลกแรก กวียกย่องพระศิวะว่าเป็นผู้มีร่างเพียงหนึ่งเดียว โคลกที่ 1 และ 2 เกี่ยวข้องกับปรัชญาปรณว ผู้ที่จะรู้ได้ก็คือเหล่ามุนี กวีกล่าวถึงวิธีเข้าถึงพระศิวะได้อย่างแท้จริงก็ด้วยการปฏิบัติโยคะ (โยทาคิคมย) ซึ่งเป็นวิธีปฏิบัติในลัทธิโยคะ (พิน ดอกบัว, 2555: 239-240) ลัทธินี้มีความเก่าแก่มาก่อนพุทธกาล เชื่อกันว่าแต่เดิมลัทธิโยคะและสาขายะเป็นลัทธิเดียวกัน ซึ่งการปฏิบัติโยคะที่สะท้อนในจารึกแม่บุญตะวันออก คือ พระศิวะทรงเป็นแสงสว่างภายใน (อานตรณ ชโยติยะ) ซึ่งพวกมุนีหรือพวกโยคีมองเพ่งเวลาบำเพ็ญสมาธิ พระองค์ปรากฏในรูปนี้แต่พวกโยคี แสงสว่างภายในนั้นคือองค์พระศิวะ (ศิวางค) บรรดาโยคีมิได้มองเห็นแสงสว่างนี้ภายในของตัวเองเท่านั้น แต่ภายในใจของสิ่งมีชีวิตทั้งหลายด้วย หลังจากนั้นพวกโยคีจึงมองเห็นพระผู้เป็นเจ้าผู้เป็นใหญ่อยู่เหนือความหมายทั้งสิ้น แสงสว่างภายในจึงหมายถึงอาตมันของจักรวาล (สรวาตมน) การมองเห็นหลักธรรมแห่งตัวตน (ในโลก) เช่นนี้ นำไปสู่หลักธรรมสูงสุด(เหนือโลก) คือ พรพรมน หรือปรมาตมน ซึ่งโยคะเป็นการปฏิบัติของ “พรหมวิทยา” หรือ “เวทานตะ” เพื่อให้ตัวเองเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับ “พระอิศวร” หรือ “พรหม” นั่นเอง ส่วนเนื้อหาโคลกที่ 25 กวีกล่าวถึงปรัชญาลัทธิสาขายะด้วย กวีกล่าวถึงปรัชญาลัทธิสาขายะซ้ำอีกครั้งในโคลกที่ 82 “พระองค์ขณะทรงแสดงให้เห็น

มัตถ์ และกรรมะ อันหลากหลาย ตลอดเวลา จึงถูกรู้ว่าเป็นประภคติดั้งเดิม” นอกจากนี้ในโคลกที่ 72 กวีกล่าวถึงหลักปรัชญาเกี่ยวกับปุรุษารณะธรรม คือ จุดมุ่งหมายของชีวิต ที่ว่า “ความเหมาะสมแก่ความเพียรอันให้สำเร็จประโยชน์ที่ปรารถนา ตั้งแต่ยังทรงพระเยาว์ พระองค์ทรงมีความขยันหมั่นเพียรเพื่อเพิ่มความพูนขึ้นของคุณทั้งสาม..”ซึ่งหลักปุรุษารณะธรรมจัดไว้ 4 ระดับ ดังนี้ 1.อระะ ความสุขที่เกิดจากการมีทรัพย์สินและสิ่งมีค่าในโลก 2. กามะ ความสุขเยี่ยงโลกวิสัย อันเกิดจากการใช้จ่ายทรัพย์ซื้อสิ่งต่างๆ มาบำรุงบำเรอตนด้วยกามคุณทั้ง 5 คือ รูป เสียง กลิ่น รส และโผฏฐัพพะ 3. ธรรมะ ได้แก่ ความสุขที่เกิดจากการมีคุณธรรมประจำใจ ในโคลกนี้มีได้กล่าวความสุขลำดับที่ 4 คือ โมกษะ ความหลุดพ้น ในโคลกที่ 72 กวียังกล่าวถึงปรัชญานายะด้วย คือ พระเจ้าราเชนทรวรมัน ที่ 2 ได้รับเอาทศทั้งสี่ ซึ่งมีส่วนขยายที่รู้กันแล้ว เหมือนกับความรู้อยู่ทั้งหลาย ปรัชญานายะได้กล่าวถึงทศทั้งสี่ซึ่งเป็นประตุแห่งความรู้หรือบ่อเกิดแห่งความรู้ ได้แก่ 1.ประจักษ์ ประมาณ (perception) ความรู้โดยประจักษ์ ได้แก่ความรู้ที่ได้มาโดยผ่านประสาทสัมผัส 2.อนุมาน ประมาณ (inference) ความรู้เกิดจากการหาเหตุผล 3.อุปมานประมาณ (comparision) ความรู้เกิดจากการเปรียบเทียบหรือเทียบเคียง 4.ศัพทประมาณ (verbal testimony) ความรู้โดยการบอกเล่าของผู้อื่น

2.2 ศาสนาพุทธ

ศาสนาพุทธเป็นศาสนาที่เกิดในช่วงหลังศาสนาพราหมณ์ ศาสดาของศาสนาพุทธ คือ พระสัมมา สัมพุทธเจ้า ต่อมาเมื่อพระบรมศาสดาปรินิพพานแล้ว คณะสงฆ์ได้แตกแยกออกเป็น 2 นิกาย เป็นฝ่ายเถรวาทและฝ่ายมหายาน ในจารึกแม่บุญตะวันตก เนื้อหาโคลกที่ 172 กวีกล่าวถึงศาสนาพุทธไว้ว่า “ไม่มีอะไรที่จะเปรียบเทียบกับคุณธรรมที่กว้างใหญ่ไพศาลของพระองค์ พระองค์ทรงเข้าใจหลักคำสอนทางพุทธศาสนา (แต่) ไม่ทรงผันแปรเป็นอื่น แม้ภายใต้เจ้าลัทธิอื่น” นั่นคือ พระเจ้าราเชนทรวรมัน ที่ 2 ทรงมีความรอบรู้ในคำสอนของศาสนาพุทธด้วย เพราะทรงเข้าใจในคำสอนของพระพุทธเจ้า แต่พระองค์ก็ไม่ได้ทรงเปลี่ยนความคิดมานับถือพระพุทธศาสนา ยังคงนับถือไสวนิกายอย่างมั่นคง จารึกแปรรูป K.806 ซึ่งสร้างหลังปราสาทแม่บุญตะวันตก 9 ปี โคลกที่ 275 ยังได้กล่าวพาดพิงถึงลัทธิโยคาจาร (Mahesh Kumar Sharan, 1981: 137, 187) ซึ่งเป็นนิกายหนึ่งของพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน ดี.อี.จี ฮอลล์ (D.E.G. Hall) กล่าวว่า แม้พระเจ้าราเชนทรวรมัน ที่ 2 จะทรงนับถือลัทธิไสวนิกาย แต่จารึกต่างๆ ของพระองค์ก็ทรงแสดงถึงความศรัทธาในศาสนาต่างๆ และแสดงถึงความมีขันติอย่างยิ่งยวด พุทธศาสนารุ่งเรืองมากในรัชกาลของพระองค์ (ดี.อี.จี. ฮอลล์, 2549: 113)

ความเชื่อในพระพุทธศาสนาสมัยพระเจ้าราเชนทรวรมัน ที่ 2 ยังมีปรากฏในจารึกปราสาทบึงเวียน K.872 ระบุปีมหาศักราช 868 ตรงกับ ค.ศ.946, จารึกโกกสำโรง K.239 ระบุปีมหาศักราช 866 ตรงกับ ค.ศ.944, จารึกแปรรูป K.806 ซึ่งสร้างหลังปราสาทแม่บุญตะวันตก 9 ปีตรงกับ ค.ศ.961 (Coedès George, 1966) และจารึกบัตขุม K.266, K.267, K.268 ซึ่งระบุมหาศักราชอยู่หลายปีแต่ที่ใหม่ที่สุดคือมหาศักราช 882 ตรงกับ ค.ศ.960 (Coedès George, 1908: 213-251) การที่พุทธศาสนารุ่งเรืองมาก และพระองค์เองเมื่อนับถือไสวนิกาย แต่ก็ทรงศึกษาคำสอนทางพุทธ

ศาสนา และทรงเป็นศาสนูปถัมภกในการเผยแผ่ทุกลัทธิศาสนาอาจเป็นการรักษากษัตริย์อำนาจเพื่อมิให้คลอนแคลน หรือทรงดำเนินรอยตามพระเจ้ายโศวรมัน อดีตกษัตริย์ผู้ยิ่งใหญ่ผู้สร้างเมืองพระนคร ซึ่งได้ทรงปฏิบัติมากเป็นได้

3. ประเพณีวัฒนธรรม

นอกจากจารึกแม่บุญตะวันออกจะสะท้อนประวัติศาสตร์ในด้านการเมือง การปกครอง รวมทั้งศาสนา และความเชื่อในขณะที่พระเจ้าราเชนทรวรมัน ที่ 2 ทรงปกครองอาณาจักรแล้ว ประเพณีวัฒนธรรมก็เป็นสาระสำคัญทางประวัติศาสตร์ที่พบในจารึกแม่บุญตะวันออกด้วย

อย่างไรก็ดี ประเพณีวัฒนธรรมที่สะท้อนให้เห็นในจารึกแม่บุญตะวันออก พบว่าเป็น ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับสถาบันพระมหากษัตริย์เป็นส่วนใหญ่ไม่ค่อยปรากฏประเพณีวัฒนธรรม สำหรับชนพื้นเมืองมากนัก ดังโคลกที่ 201-218 มีเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องพระองค์ทรงถวายเครื่องใช้ สอยและสิ่งต่างๆ แต่ศรีมัตติเทศวรลึงค์บนภูเขาสิตทิวประ และได้ทรงสร้างคิวลึงค์และรูป ประติมาของศรวาณีสององค์ที่ตงาม เป็นการทำบุญอุทิศให้แก่บรรพบุรุษ ในเดือนแห่งการสถาปนาพระ ศิวะพระนามว่าศรีภทเทศวรพระองค์ทรงทำพิธีเบิกพระเนตรเทวรูปทั้งหลายทั้งในที่อื่นด้วยพร้อม ด้วยของบูชาอีกหลายอย่าง ทั้งได้ทรงบำเพ็ญบุญแก่พระเจ้าแผ่นดินในอดีตทั้งหลายมีพระเจ้าศรี อินทรวรมันเป็นต้น ได้ทรงประดิษฐานรูปพระศาวิ, พระแม่เคารี และคัมภีลึงค์ทางทิศใต้ของย โศธรตฎากะ (บารายตะวันออก) ได้ทรงประดิษฐานเสาหลักของพระวิษณุผู้มีสี่กรและพระพรหมา ด้วย เช่นเดียวกับลึงค์แปดรูป ทั้งได้มอบถวายทรัพย์สมบัติเป็นอันมากแก่ทวยเทพ และทรงทำการ บูชาซึ่งระบุไว้ในคัมภีร์ศฤติและคัมภีร์สมฤติของไศวนิกายแต่เหล่าเทพทั้งหลายในที่นี้ตลอดทั้งเดือน พร้อมทั้งให้ชักชวนผู้คนให้รักษาและบำเพ็ญบุญกันอย่าให้เสื่อมถอย และมีการกล่าวถึงหลักการ ปกครองคร่าวๆ ไว้แก่ชนชั้นผู้ปกครองให้รู้จักหน้าที่และมีคุณธรรม ทั้งควรประพฤติตนเป็น แบบอย่างให้เป็นที่ยึดพิงของผู้อื่นได้

ในโคลกที่ 81 สะท้อนให้เห็นพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนาพราหมณ์ซึ่งเป็นสิ่งที่ปฏิบัติ ในราชสำนักพระเจ้าราเชนทรวรมัน ที่ 2 โดยกวีบันทึกรายละเอียดว่าพระเจ้าราเชนทรวรมัน ที่ 2 มีความรอบรู้ในคัมภีร์พระเวท ซึ่งคัมภีร์พระเวทเป็นแบบแผนของการประกอบพิธีกรรมและสวด มนต์ทำพิธี การประกอบพิธีกรรมเป็นการป้องกันความพินาศ ทำให้เกิดความเป็นสิริมงคล ดังที่ว่า “พระองค์เป็นผู้สง่างาม ด้วยพระเวททั้งสี่มีสามเวทเป็นต้น ซึ่งมีพิธีกรรมหลากหลาย อันเป็นต้นเค้า แห่งมนตรอันเข้มขลัง และทรงให้พระราชกรณียกิจสำเร็จแล้วด้วยพระเวททั้งหลายอันเป็นเครื่อง ป้องกันความพินาศเสียหาย ซึ่งเป็นวิธีการอันยอดเยี่ยม”

โคลกสุดท้ายได้กล่าวถึงการประดิษฐานลึงค์ที่ชื่อว่าศรีราเชนเทศวร พระพร้อมด้วยรูป เคารพของพระศาวิ (พระวิษณุ), พระแม่เคารี, พระศิวะ และพระพรหมา ซึ่งได้ทำในวันอันเป็น มงคลขึ้น 11 ค่ำ เดือนมาฆะ (เดือน 3) ในปีศกที่ 874 (ค.ศ.952)

จารึกแม่บุญตะวันออกยังกล่าวถึงกระเจกเงาไว้ในโคลกที่ 35, 79 และโคลกที่ 97 คือ การอ้างว่าพระเจ้าราเชนทรวรมัน ที่ 2 มีความงามที่สุด แม้กระเจกเงาก็ไม่อาจนำมาเปรียบเทียบกับ พระองค์ได้ และการสะท้อนภาพความงดงามในกระเจกเงาออกมาทั้งหมดได้ รายละเอียดตรงนี้ทำให้

พบข้อเท็จจริงประการหนึ่งว่าวัฒนธรรมในราชสำนักสมัยพระเจ้าราชนทรวรมัน ที่ 2 มีการใช้กระจกเงาในราชสำนักแล้ว และอาจสันนิษฐานได้ว่ากระจกเงาเป็นเครื่องอำนวยความสะดวกสำหรับการแต่งตัว หรือใช้ส่องหน้าสำหรับคนชั้นสูง นอกจากในราชสำนักจะมีการใช้กระจกเงา ในหมู่ขุนนางระดับสูง รวมทั้งผู้หญิงชั้นสูงก็น่าจะมีกระจกเงาใช้ด้วย

บทสรุป

จากผลการศึกษาที่น่าเสนอ ช่วยทำให้เห็นมองเห็นบริบททางประวัติศาสตร์ในรัชสมัยพระเจ้าราชนทรวรมัน ที่ 2 ได้ชัดเจนขึ้น สารสำคัญในด้านการเมืองการปกครองที่สะท้อนจากเนื้อหาจารึกแม่บุญตะวันออก กวีนันทิกประวัติและสายสกุลของพระเจ้าราชนทรวรมัน ที่ 2 ว่ามีสิทธิชอบธรรมที่พระองค์จะเป็นกษัตริย์ และเมื่อพระองค์ขึ้นครองราชย์ การแผ่ขยายอาณาจักร และการปกครองผู้คนให้อยู่ในอำนาจก็เป็นหน้าที่ที่พระองค์ทรงวางแผนปกครองแผ่นดินจนมีความรุ่งเรืองเป็นปึกแผ่น เนื้อหาหลายบทในจารึกบันทึกการสู้รบโดยที่พระองค์มีชัยชนะเหนือข้าศึก และพระองค์ทรงเป็นต้นแบบที่ดั่งามให้ชาวโลกยอมรับอำนาจ กวียังกล่าวว่าพระเจ้าราชนทรวรมัน ที่ 2 ทรงรู้จักเสียสละเพื่อส่วนรวม ซึ่งเป็นลักษณะผู้นำที่น่ายกย่อง เนื้อหาจารึกแม่บุญตะวันออก ยังบันทึกรายละเอียดในเรื่องศาสนา และความเชื่ออย่างมากพอสมควร ผลการศึกษาแสดงข้อมูลอย่างชัดเจนว่าไศวนิกายเป็นความเชื่อหลักในยุคสมัยนี้ นอกจากนี้ยังมีแนวคิดเรื่องตรีมูรติ คือ พระเป็นเจ้าทั้งสามองค์ของศาสนาพราหมณ์ ความเชื่อเรื่องศักติ ที่ระบุนามของพระเทวีซึ่งเป็นพระชายาของมหาเทพ ความเชื่อในเรื่องพระศรีหรือพระลักษมีว่าสถิตอยู่กับพระมหากษัตริย์ที่มีโชคมีอำนาจและความรุ่งเรือง รวมทั้งปรัชญากระแสต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการนับถือพระคิวดด้วย เนื้อหาจารึกแม่บุญตะวันออกยังกล่าวถึงศาสนาพุทธรวมอยู่กับศาสนาพราหมณ์ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าสมัยพระเจ้าราชนทรวรมัน ที่ 2 นอกจากไศวนิกายจะเป็นความเชื่อหลัก ศาสนาอื่นเช่นศาสนาพุทธก็มีผู้คนนับถืออยู่ด้วยเช่นกันในสมัยนั้น ส่วนสารสำคัญในด้านประเพณีวัฒนธรรมให้ข้อมูลเกี่ยวกับราชประเพณีสำหรับพระมหากษัตริย์ โดยมากเกี่ยวข้องกัพิธีกรรมทางศาสนาพราหมณ์ไศวนิกายเป็นหลัก และที่น่าสนใจกว้นที่กว่าราชสำนักของพระเจ้า ราชนทรวรมัน ที่ 2 มีกระจกเงาใช้ด้วย ผลการศึกษาสรุได้ว่า สารสำคัญในจารึกแม่บุญตะวันออกทำให้เห็นร่องรอยทางประวัติศาสตร์รัชสมัยของพระเจ้าราชนทรวรมัน ที่ 2 พระมหากษัตริย์ที่ยิ่งใหญ่ที่สุดองค์หนึ่งของอาณาจักรกัมพูชาได้ชัดเจนขึ้น

บรรณานุกรม

- กมลเศวต ภัฏฐจารยยะ. 2547. ศาสนาพราหมณ์ในอาณาจักรขอม. แปลโดย หม่อมเจ้าสุภัทรีดิศกุล. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- กรมศิลปากร. 2529. จารึกในประเทศไทย เล่ม 3 อักษรขอมพุทธศตวรรษที่ 15-16. กรุงเทพมหานคร : หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร.

- _____. 2536. **ประวัติศาสตร์-โบราณคดี กัมพูชา**. กรุงเทพมหานคร : บริษัทประชาชน, 2536.
จัดพิมพ์เนื่องในโอกาสสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราช
ดำเนินทรงเปิดพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพิมาย 4 สิงหาคม 2536.
- จำลอง สารพัดนึก. 2546. **ประวัติศาสตร์สันสกฤต 1**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์
มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- เชอเม แก้วคล้าย. 2543. **จารึกปราสาทแปรรูป**. กรุงเทพมหานคร : รุ่งศิลป์การพิมพ์.
- ดี.อี.จี. ฮอลล์. 2549. **ประวัติเอเชียตะวันออกเฉียงใต้: สุวรรณภูมิ-ภาคพิสดาร**. แปลจาก A
history of South-East Asia. ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. บรรณาธิการ. พิมพ์ครั้งที่ 3.
กรุงเทพมหานคร : มุลนิธิโตโยต้า.
- นิยะดา เหล่าสุนทร. 2552. **พัฒนาการของแบบเรียนภาษาไทย**. กรุงเทพมหานคร: ลายคำ.
- ธิดา สาระยา. 2546. **อาณาจักรเจนละ ประวัติศาสตร์อีสานโบราณ**. กรุงเทพมหานคร : พิมพ์
ครั้งที่ตั้งเซ็นเตอร์.
- พิน ดอกบัว. 2555. **ปวงปรัชญาอินเดีย**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : ศยาม.
- มาดแลน จิโต. 2552. **ประวัติเมืองพระนครของขอม**. แปลโดย หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล. พิมพ์
ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร : มติชน.
- ยอร์ช เซเดส์. 2536. **เมืองพระนคร นครวัด นครธม**. แปลจาก Angkor An Introduction. แปล
โดย ปราณี วงศ์เทศ. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : มติชน.
- ศุภมาส เขยศักดิ์. (2552). **เทวี่มาหาตมยะ : การบูชาสรรพเสริญเทวี่ในวรรณคดีสันสกฤต**.
วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล. 2535. **ประวัติศาสตร์เอเชียอาคเนย์ ถึง พ.ศ. 2000**. กรุงเทพมหานคร
: สมาคมประวัติศาสตร์ในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราช
กุมารี.
- อุไรศรี วรตะริน. 2545. **ประชุมอรรถาธิบาย : รวมบทความวิชาการของศาสตราจารย์เกียรติ
คุณ ดร.อุไรศรี วรตะริน**. กรุงเทพมหานคร : ภาควิชาภาษาตะวันออก มหาวิทยาลัย
ศิลปากร.
- Coedès, George. 1966. **Inscriptions du Cambodge. vol.V**. Hanoi: Imprimerie d'
ExtrêmeOrient.
- _____. 1966. **Inscriptions du Cambodge. vol.VIII**. Hanoi : Imprimerie d' Extrême-
Orient.
- _____. 1908. **Les Inscriptions de Bat Cum (Cambodge)**. *Journal asiatique*, 10
(12).
- Dutt, Nalinaksha. 1978. **Buddhist Sects in India**. Delhi : Motilal Banarsidass.
- Finot, L. 1925. **Inscriptions d'Angkor. XXV**. Hanoi: Imprimerie d' Extrême-Orient.

Higham, Charles F.W. 2004. **Encyclopedia of ancient Asian civilizations**. New York : Facts On File.

Macdonell, Arthur Anthony. 1900. **A History of Sanskrit Literature**. New York : D. Appleton and Company.

Majumdar, R.C. 1953. **Inscription Of Kambuja**. Calcutta : The Asiatic Society.

Sharan, Mahesh Kumar. 1981. **Select Cambodian Inscriptions (The Mebon And Pre Rup Inscriptions of Rajendravarman II)**. New Delhi : S.N. Publications.

_____. 1974. **Studies in Sanskrit inscriptions of ancient Cambodia**. New Delhi : Abhinav Publications.

**ความหมายวิธีการวัด องค์ประกอบ ตัวบ่งชี้ จิตสาธารณะ
ของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏ**
**PUBLIC MIND: MEANINGS, MEASUREMENT, COMPONENTS AS WELL AS
INDICATORS OF STUDENTS IN RAJABHAT UNIVERSITY**

วีรชัย คำธร*
ธัญรศม์ ทองใส**
กริช ภัทรภาคิน***

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มุ่งศึกษาสังเคราะห์ (1) ความหมายวิธีการวัด องค์ประกอบ ตัวบ่งชี้ จิตสาธารณะ (2) ปัจจัยที่ส่งผลต่อจิตสาธารณะ ของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏ กลุ่มรัตนโกสินทร์ หน่วยของวิเคราะห์ แบ่งเป็น 1) ประชากรนักศึกษากลุ่มมหาวิทยาลัยราชภัฏ ในกรุงเทพมหานคร 2) เล่มรายงานการวิจัยและบทความวิจัยด้านจิตสาธารณะ จำนวน 5 ± 10 เรื่อง ช่วงระยะเวลาที่ศึกษา ระหว่าง ปี 2552- 2559 เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบบันทึกเกณฑ์ คัดเลือกงานวิจัย แบบบันทึกผลการวิจัย แบบบันทึกคุณภาพเครื่องมือวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล แบบเจาะจง วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีสังเคราะห์เชิงเนื้อหา สรุปความหมาย และสังเคราะห์ ผลการวิจัยซึ่งใช้สถิติวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ (Multiple Regressions) เพื่ออธิบายปัจจัยที่ส่งผลต่อ จิตสาธารณะ ผลการศึกษาพบดังนี้

ประการที่ 1 ความหมายวิธีการวัด องค์ประกอบ ตัวบ่งชี้ จิตสาธารณะ คือ (1) การดูแล รักษาหลีกเลี่ยงการกระทำที่ก่อให้เกิดความชำรุดเสียหาย ความตั้งใจที่จะรักษาให้คงไว้ตามวิสัยที่สามารถกระทำได้ ความรู้สึกภาคภูมิใจ ความรู้สึกหวงแหน การตระหนักรู้ถึงคุณค่า การไม่นำ สาธารณสมบัติมาเป็นของตนเอง ความเต็มใจที่จะรักษาสาธารณสมบัติ และการมีส่วนร่วม รับผิดชอบสาธารณสมบัติ (2) การตระหนักรู้ถึงหน้าที่ที่จะอุทิศตนรับผิดชอบ การรับอาสาที่จะ อนุรักษ์ ความรู้สึกมีส่วนร่วมได้ส่วนเสียในสาธารณสมบัติ ความรู้สึกเป็นเจ้าของ การตระหนักรู้ถึงหน้าที่ ที่จะต้องดูแลให้คงสภาพเดิมเพื่อการสืบทอดต่อไป (3) การรับรู้ถึงสิทธิของบุคคลอื่นเสมอเหมือน เช่นสิทธิของตน การรู้สึกเทิดทูนงานสร้างสรรค์ที่ทรงคุณค่า การมีจิตสำนึกค่านิยมที่ดีในความเป็น ชาติ ความรู้สึกภาคภูมิใจ การตระหนักรู้ถึงความมุ่งมั่น เพียรพยายาม ผดุงรักษาเอกลักษณ์ของ ความเป็นชาติ

*มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี

**มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี

***มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี

ประการที่ 2 ปัจจัยที่ส่งผลต่อจิตสาธารณะ มีดังนี้ (1) ด้านการใช้ ตัวแปรพยากรณ์ ได้แก่ การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธ เหตุผลเชิงจริยธรรมพื้นฐานประสบการณ์ ลักษณะมุ่งอนาคตควบคุมตน และการเห็นแบบอย่างบุคคลรอบข้าง (2) ด้านการถือเป็นที่ ตัวแปรพยากรณ์ ได้แก่ การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธ ลักษณะมุ่งอนาคตควบคุมตน พื้นฐานประสบการณ์, เหตุผลเชิงจริยธรรม การเห็นแบบอย่างบุคคลรอบข้าง และพื้นฐานทางจิต (3) ด้านการเคารพสิทธิ ตัวแปรพยากรณ์ ได้แก่ การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธ ความเชื่ออำนาจในตน การเห็นแบบอย่างบุคคลรอบข้าง และ พื้นฐานประสบการณ์

คำสำคัญ : จิตสาธารณะ, มหาวิทยาลัยราชภัฏ

ABSTRACT

The objectives of this research were: 1) to study and analyze the meanings, measurement, components as well as indicators concerning the term “Public Mind” and 2) to analyze some factors influencing the term “Public Mind” of students studying in Rajabhat Universities Group in Bangkok area. Two sample groups were studied and analyzed; namely, 1) students studying in Rajabhat Universities Group in Bangkok area and 2) some research papers and research articles concerning “Public Mind” published from 2009 to 2016. Three research instruments were employed in this study; namely, 1) the form for recording criteria of selecting research papers and research articles, 2) the form of recording the findings and 3) the form for recording the efficiency of research instruments. The data and information were purposively collected then analyzed and presented through content analysis method. The findings were concluded in terms of their meanings and then analyzed through “Multiple Regressions” in order to describe some factors influencing the term “Public Mind”. The results obtained in this study were divided into two points as followed:

1) The term “Public Mind” was defined as; the prevention of some actions prone to cause any damages to public properties, the feelings of being proud, jealous and concerned about values of public properties, the willingness of preserving or conserving public properties instead of occupying them. The term “Public Mind” was composed of being conscious on the responsibilities and dedication of conserving as well as sustaining the public properties to the new generation, the feelings of being as part of or owning public properties. The term “Public Mind” was indicated by being concerned of human rights in terms of equality and equity of individuals, the passion and admiration of invaluable

creativity and national values, the consciousness, attempt and willingness of preserving national identities.

2) Some factors influencing the term “Public Mind” included a) According to the application, the predictive variables were the Buddhist’s way of nurturing children, the fundamental moralities and experiences, ability to control or deal with a situation, and the actions or samples of people surrounding, b) according to the feeling of being responsible, the predictive variables were the Buddhist’s way of nurturing children, ability to control or deal with a situation, experiences, moralities, the actions or samples of people surrounding, and mentality, c) according to the respect in human rights, the predictive variables were the Buddhist’s way of nurturing children, the belief in individual authority, the actions or samples of people surrounding and experiences.

Key Words: Public Mind, Meanings, Measurement, Components, Indicators

บทนำ

ด้วยอิทธิพลของระบบเศรษฐกิจและสภาพปัญหาทางสังคมคาดว่าจะมีส่วนทำให้สภาพลักษณะอาการทางจิตใจ (Mind and spirit) เปลี่ยนแปลงไป เช่น เป็นผู้ที่มุ่งผลประโยชน์ส่วนตนมากกว่าส่วนรวม ซึ่งสภาพลักษณะอาการของจิตใจในสังคมยุคปัจจุบันกับในอดีตนั้นสามารถสังเกตได้ว่า มีความแตกต่างกันเช่น ผู้คนในสังคมในอดีตนั้นเป็นผู้มีจิตใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีความโอบอ้อมอารีต่อเพื่อนมนุษย์ มีความเห็นอกเห็นใจเพื่อนมนุษย์ด้วยกันที่ทุกข์ยากลำบาก มีการแบ่งปันแลกเปลี่ยนวัตถุสิ่งของกันมากกว่าการซื้อขาย ซึ่งแตกต่างไปจากในสังคมยุคปัจจุบัน ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า สังคมไทยในอดีตมีความเป็นสังคมแห่งความเอื้ออาทรกันมากกว่าในสังคมยุคปัจจุบัน เป็นต้น ลักษณะทางสังคมดังกล่าวนี้ควรเร่งศึกษาเพื่อทำความเข้าใจสภาพปัญหาต่างๆ เพื่อกำหนดนโยบายแนวทางในการแก้ไขปัญหา ทั้งนี้การที่จะแก้ไขปัญหาต่างๆ ทางสังคมได้อย่างยั่งยืนนั้นระบบการศึกษามีส่วนสำคัญยิ่งในการที่จะแก้ไขปัญหาทางสังคมต่างๆ ให้ลดน้อยลง โดยระบบการศึกษาจะต้องเป็นระบบที่พัฒนาคน สร้างคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกายและใจ ดังที่สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2548: 3-4) ได้กล่าวถึงระบบการศึกษาว่า ระบบการศึกษาต้องพัฒนาคนไทยทุกคนให้เป็น “คนเก่ง คนดี และมีความสุข ตามตัวบ่งชี้ที่ 5 คือ มีคุณธรรม จิตสาธารณะ และจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและพลโลก คนไทยดำเนินชีวิตโดยกายสุจริต วาสุจริต และมนสุจริต มีความรับผิดชอบทางศีลธรรมและสังคม มีจิตสำนึก ในเกียรติภูมิของความเป็นคนไทย มีความภูมิใจในความเป็นชาติไทย รักแผ่นดินไทย และปฏิบัติตามตามระบอบประชาธิปไตย เป็นสมาชิกที่ดี เป็นอาสาสมัคร เพื่อชุมชนและสังคมในฐานะพลเมืองไทยและประชากรโลก

ทั้งนี้ มีนักวิชาการได้กล่าวถึง ลักษณะของจิตสาธารณะ เช่น ลัดดาวัลย์ เกษมเนตร และคณะ (2547:1) ได้กล่าวถึง จิตสาธารณะว่า เป็นลักษณะสำคัญของการเป็นพลเมืองดีของประเทศ เพราะบุคคลที่มีจิตสาธารณะจะเป็นผู้ที่ตระหนักในหน้าที่และความรับผิดชอบที่จะต้องดูแลรักษาทรัพย์สินส่วนรวมของสังคม และตระหนักในสิทธิของตนเอง ไม่ล่วงล้ำสิทธิของผู้อื่น ในภาวะวิกฤติสังคมไทยในปัจจุบันที่คนส่วนใหญ่มักดิ้นรนต่อสู้เพื่อตนเอง ไม่สนใจว่าจะเกิดอะไรขึ้นกับส่วนรวม สิ่งที่เป็นของส่วนรวม เช่น สวนสาธารณะ ตู้โทรศัพท์ นำประปาสาธารณะ ไฟถนน เป็นต้น จะหาผู้ดูแลรักษาได้ยาก ทุกคนรู้จักแต่จะใช้เพื่อประโยชน์ของตนเองเท่านั้น ถ้าทุกคนยังนิ่งเฉยปล่อยให้คนในชาติขาดจิตสาธารณะไปเรื่อย ๆ เช่นนี้ วันหนึ่งประเทศชาติคงไม่เหลืออะไร ดังนั้น จึงถึงเวลาแล้วที่ทุกคนจะต้องร่วมมือกันในการปลูกฝังจิตสาธารณะให้เกิดขึ้นกับบุคคลในชาติ”

การศึกษานี้มุ่งศึกษาสังเคราะห์ ความหมายวิธีการวัด องค์ประกอบ ตัวบ่งชี้ จิตสาธารณะ และปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับจิตสาธารณะของนักศึกษากลุ่มราชภัฏ ในกรุงเทพมหานคร ซึ่งผลจากการศึกษานี้สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนา จิตสาธารณะ อีกทั้งยังสามารถใช้เป็นแนวทางให้ สถานศึกษา และครอบครัวได้ร่วมกันให้คำปรึกษาแนะนำแก้ไขและช่วยเหลือดูแล เพื่อปลูกฝังจิตสาธารณะให้แก่เยาวชนไทยต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาสังเคราะห์ ความหมายวิธีการวัด องค์ประกอบ ตัวบ่งชี้ จิตสาธารณะ ของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏ ในกรุงเทพมหานคร
- 2) เพื่อศึกษาสังเคราะห์ปัจจัยสาเหตุที่เกี่ยวข้องกับจิตสาธารณะของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏ ในกรุงเทพมหานคร

กรอบแนวคิดการวิจัย

การศึกษานี้เป็นการศึกษาเชิงสังเคราะห์งานวิจัยและบทความวิจัย (วีรชัย คำธร, 2552, 2553, 2556, 2559) เกี่ยวกับจิตสาธารณะ ของกลุ่มนักศึกษา ในกรุงเทพมหานคร โดยกำหนดกรอบเนื้อหาในการศึกษา ได้แก่ ความหมายวิธีการวัด องค์ประกอบ ตัวบ่งชี้ จิตสาธารณะ และปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับจิตสาธารณะ ทั้งจากเล่มรายงานการวิจัย และบทความวิจัย ช่วงปี พ.ศ. 2552 – 2559

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษานี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมุ่งศึกษาเชิงสังเคราะห์รายงานวิจัย และบทความวิจัย เพื่อตอบวัตถุประสงค์การศึกษา ได้แก่ ความหมาย วิธีการวัด องค์ประกอบตัวบ่งชี้ จิตสาธารณะ และปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับจิตสาธารณะ ของนักศึกษา ในมหาวิทยาลัยราชภัฏ กลุ่มรัตนโกสินทร์

กลุ่มตัวอย่างหรือหน่วยในการวิเคราะห์ โดยใช้เกณฑ์ในการคัดเลือก คือ เป็นรายงานการวิจัย และบทความวิจัยเกี่ยวกับจิตสาธารณะ จำนวน 5 เรื่อง เป็นกลุ่มตัวอย่างหรือหน่วยตัวอย่างในการสังเคราะห์ผลการศึกษาวิจัย ทั้งนี้การได้มาซึ่งหน่วยตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาสังเคราะห์ใช้วิธีแบบกำหนดเจาะจงเล่มรายงานการวิจัยและบทความวิจัยที่เกี่ยวข้องกับจิตสาธารณะ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการสังเคราะห์งานวิจัย ได้แก่ แบบบันทึกข้อมูลงานวิจัย แบบประเมินคุณภาพงานวิจัยผ่านเกณฑ์การตีพิมพ์เผยแพร่ และแบบบันทึกคุณภาพเครื่องมือวัดงานวิจัย การรายงานแสดงค่าสัมประสิทธิ์ความเที่ยงเชิงความสอดคล้องภายในของครอนบาคของเครื่องมือวัดจิตสาธารณะ ทั้งนี้ แบบสอบถามเกี่ยวกับจิตสาธารณะ แบ่งเป็น 3 ด้าน คือ ด้านการใช้สาธารณะสมบัติ ด้านการถือเป็นหน้าที่ในการดูแลสาธารณะสมบัติ และ ด้านการเคารพสิทธิผู้อื่นเหมือนเช่นสิทธิของตน มีลักษณะเป็นมาตราประมาณค่า 6 ระดับ พัฒนาตามแนวคิดของนักวิชาการ (ประทีป จินฉี, 2540 และ เจษฎา หนูรุ่น, 2551) อีกทั้งมีคุณภาพเครื่องมือการวัดจิตสาธารณะ ซึ่งมีค่าสัมประสิทธิ์ความเที่ยงเชิงความสอดคล้องภายในของครอนบาค พัฒนาขึ้นโดย (1) วีรชัย คำธ (2552) ด้านการใช้ $\alpha = .910$ ด้านการถือเป็นหน้าที่ $\alpha = .900$ ด้านการเคารพสิทธิ $\alpha = .890$ (2) วีรชัย คำธ (2553) ด้านการใช้ $\alpha = .917$ ด้านการถือเป็นหน้าที่ $\alpha = .920$ ด้านการเคารพสิทธิ $\alpha = .925$ (3) วีรชัย คำธ (2556) องค์ประกอบด้านความตั้งใจที่จะอนุรักษ์มรดกศิลปกรรม .890 องค์ประกอบด้านการถือเป็นหน้าที่ในการอนุรักษ์มรดกศิลปกรรม $\alpha = .890$ องค์ประกอบด้านการเคารพสิทธิผู้อื่น $\alpha = .879$

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ใช้ข้อมูลทุติยภูมิ จากระายงานวิจัยและบทความวิจัย ประกอบด้วยเรื่อง (1) ปัจจัยเชิงบูรณาการตามประสบการณ์และลักษณะทางจิตที่มีอิทธิพลต่อจิตสาธารณะของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี (2) อิทธิพลของโครงการพัฒนาเสริมสร้างจิตพฤติกรรมที่มีผลต่อจิตสาธารณะการอนุรักษ์มรดกทางศิลปกรรมของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏ ในกรุงเทพมหานคร (3) การพัฒนาเกณฑ์มาตรฐานการวัด จิตสาธารณะการอนุรักษ์มรดกศิลปกรรมของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏ ในกรุงเทพมหานคร

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเป็นการสรุปสังเคราะห์เชิงเนื้อหาจากผลการศึกษาวิจัยทั้งจากเล่มรายงานการวิจัย และบทความวิจัยที่มีการเผยแพร่ในช่วงระหว่าง ปี 2552-2559 วิเคราะห์สังเคราะห์สรุปข้อมูลเชิงยืนยันข้อค้นพบเกี่ยวกับ ความหมาย วิธีการวัด องค์ประกอบตัวบ่งชี้ จิต

สาธารณะ และปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับจิตสาธารณะ ของนักศึกษากลุ่มมหาวิทยาลัยราชภัฏ กรุงเทพมหานคร

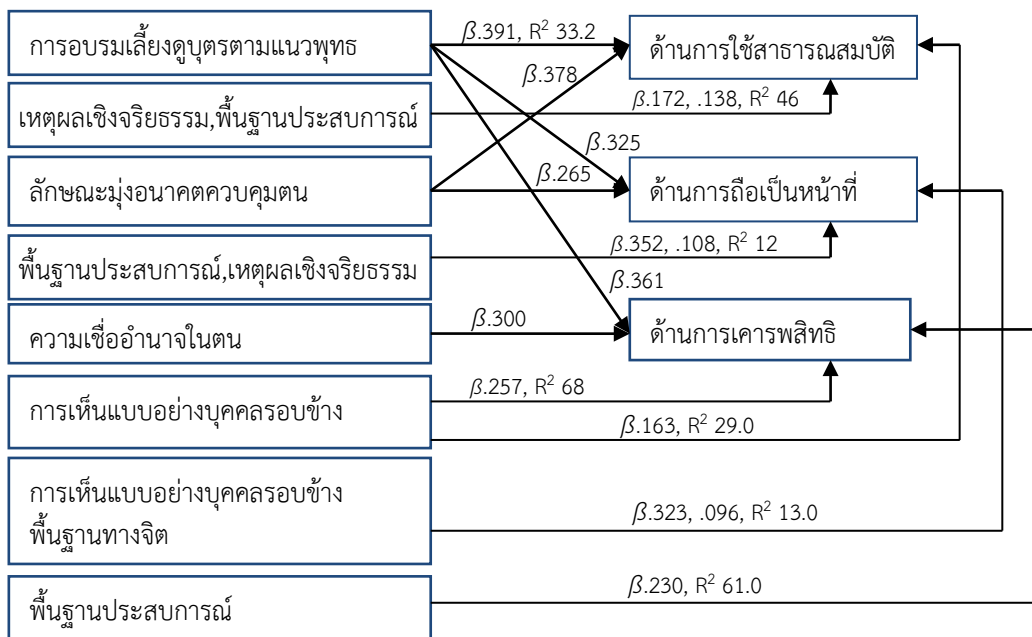
ผลการวิจัย

ประการที่ 1 การศึกษาความหมายวิธีการวัด องค์ประกอบ ตัวบ่งชี้ จิตสาธารณะของนักศึกษา ในมหาวิทยาลัยราชภัฏ กรุงเทพมหานคร (วีรชัย คำธร และคณะ, 2559)

ความหมายจิตสาธารณะ 1) ด้านการใช้หรือความตั้งใจ หมายถึง การดูแลรักษา การหลีกเลี่ยงการกระทำที่ก่อให้เกิดความชำรุดเสียหาย ความตั้งใจที่จะรักษาให้คงไว้ตามวิสัยที่สามารถกระทำได้ ความรู้สึกภาคภูมิใจในสาธารณสมบัติ ความรู้สึกหวงแหน การตระหนักรู้ถึงคุณค่า การไม่นำสาธารณสมบัติมาเป็นของตนเอง ความเต็มใจที่จะรักษาสาธารณสมบัติ และการมีส่วนร่วมรับผิดชอบสาธารณสมบัติ 2) ด้านการถือเป็นหน้าที่ หมายถึง การมีหน้าที่ด้วยการอุทิศตน รับผิดชอบ รับอาสาที่จะอนุรักษ์ รู้สึกมีส่วนได้ส่วนเสียในสาธารณสมบัติ รู้สึกเป็นเจ้าของ ตระหนักถึงหน้าที่ที่จะต้องดูแลให้คงสภาพเดิม ตระหนักรู้ถึงหน้าที่เพื่อการสืบทอด 3) ด้านการเคารพสิทธิของบุคคลอื่น หมายถึง การรับรู้ถึงสิทธิของบุคคลอื่นเสมอเหมือนเช่นสิทธิของตน รู้สึกเทิดทูนงานสร้างสรรค์ที่ทรงคุณค่า มีจิตสำนึกค่านิยมที่ดีในความเป็นชาติ รู้สึกภาคภูมิใจต่อสาธารณะสมบัติชาติ ตระหนักรู้ถึงความมุ่งมั่นเพียรพยายามผดุงรักษาเอกลักษณ์ของความเป็นชาติไว้

องค์ประกอบ ตัวบ่งชี้ จิตสาธารณะ แบ่งเป็น 3 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) องค์ประกอบด้านการใช้หรือความตั้งใจ ตัวชี้วัดคือ (1) ขาดการดูแลรักษาตามวิสัยที่ตนสามารถกระทำได้ (2) การรับรู้รักษาให้ทรงคุณค่าต่อไป (3) การช่วยเสริมสร้างให้ทรงคุณค่ายิ่งขึ้น (4) การกระทำด้วยความเต็มใจ 2) องค์ประกอบด้านการถือเป็นหน้าที่ มีตัวบ่งชี้ ได้แก่ (1) การรับรู้ถึงหน้าที่จะอนุรักษ์โดยเริ่มต้นจากตนเอง (2) การเรียนรู้ขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมอันดีงาม (3) การสืบทอดให้คงสภาพที่มีมาแต่เดิมด้วยวิธีการศึกษาเรียนรู้ (4) การบำรุงรักษาเอกลักษณ์ของความเป็นชาติ 3) องค์ประกอบด้านการเคารพสิทธิ ตัวชี้วัดคือ (1) การตระหนักถึงความมุ่งมั่นเพียรพยายามผดุงรักษาความเป็นชาติ (2) การรู้สึกเทิดทูนในการสร้างสรรคงานที่ทรงคุณค่า (3) การตระหนักรู้ถึงความสำคัญของเนื้อหาเรื่องราวทางประวัติศาสตร์

ประการที่ 2 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับจิตสาธารณะ (วีรชัย คำธร, 2552, 2553, 2556) วีรชัย คำธร และภักดี โพธิ์สิงห์, 2557) พบดังนี้ (1) จิตสาธารณะด้านการใช้ มีตัวแปรพยากรณ์ คือ การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธ ลักษณะมุ่งอนาคตควบคุมตน ค่าร้อยละการพยากรณ์ $R^2 = 33.2$ (2) จิตสาธารณะด้านการถือเป็นหน้าที่ มีตัวพยากรณ์ คือ ลักษณะมุ่งอนาคตควบคุมตน และการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธ ค่าร้อยละการพยากรณ์ $R^2 = 23.5$ (3) จิตสาธารณะด้านการเคารพสิทธิ มีตัวพยากรณ์ คือ การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธ และ ความเชื่ออำนาจในตน ค่าร้อยละการพยากรณ์ $R^2 = 26.2$



ภาพที่ 1 แสดงปัจจัยที่ส่งผลต่อจิตสาธารณะ

การอภิปรายผล

อภิปรายผลประเด็นที่ 1 ความหมายวิธีการวัด องค์ประกอบ ตัวบ่งชี้ จิตสาธารณะ

จิตสาธารณะ หมายถึง ลักษณะพื้นฐานทางจิตที่ประกอบด้วย (1) ความตั้งใจที่จะดูแลรักษาหลีกเลี่ยงการกระทำที่ก่อให้เกิดความชำรุดเสียหายต่อสาธารณสมบัติ มีความตั้งใจที่จะรักษาให้คงไว้ตามวิสัยที่สามารถกระทำได้ มีความรู้สึกภาคภูมิใจ มีความรู้สึกหวงแหน ตระหนักถึงคุณค่าไม่นำสาธารณสมบัติมาเป็นของตนเอง มีความเต็มใจที่จะรักษาสาธารณสมบัติ และมีส่วนร่วมรับผิดชอบสาธารณสมบัติ (2) การตระหนักถึงหน้าที่ที่จะอุทิศตนรับผิดชอบ รับอาสาที่จะอนุรักษ์มีส่วนได้ส่วนเสียในสาธารณสมบัติ รู้สึกเป็นเจ้าของ ตระหนักถึงหน้าที่ที่จะต้องดูแลให้คงสภาพเดิมเพื่อการสืบทอดต่อไป (3) การรับรู้ถึงสิทธิของบุคคลอื่นเสมอเหมือนเช่นสิทธิของตน รู้สึกเทิดทูนงานสร้างสรรค์ที่ทรงคุณค่า มีจิตสำนึกค่านิยมที่ดีในความเป็นชาติ รู้สึกภาคภูมิใจ ตระหนักถึงความมุ่งมั่นเพียรพยายามผดุงรักษาเอกลักษณ์ของความเป็นชาติ เป็นต้น ทั้งนี้สามารถอธิบายได้ว่า จิตสาธารณะ มีลักษณะพื้นฐานทางจิตที่สอดคล้องกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา คือ สังคหวัตถุ 4 ได้แก่ (1) ทาน การเสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวม (2) ปิยวาจา การเคารพสิทธิผู้อื่นเหมือนเช่นสิทธิของตนด้วยการไม่ก้าวร้าวทางวาจา (3) อตถจริยา การกระทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อบุคคลอื่น และ (4) สมานัตตา การเป็นคนเสมอต้นเสมอปลาย ทำให้บุคคลอื่นไว้วางใจ การทำประโยชน์เพื่อส่วนร่วมเสมอต้นเสมอปลาย เป็นต้น (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต),

2559,143) หรือหัวข้อธรรมอื่น เช่น จาคะ หมายถึง การเสียสละ ได้แก่ การเสียสละภายในจิตใจ เช่น ความเห็นแก่ตัว เสียสละให้หมดไปจากจิตใจ มุ่งทำประโยชน์เพื่อส่วนร่วมเป็นสำคัญ

อภิปรายผลประเด็นที่ 2 ปัจจัยที่ส่งผลต่อจิตสาธารณะ มีดังนี้

จิตสาธารณะด้านการใช้ ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธ การมีเหตุผลเชิงจริยธรรม พื้นฐานประสบการณ์ที่ดี ลักษณะมุ่งอนาคตควบคุมตน และการเห็นแบบอย่างบุคคลรอบข้าง

จิตสาธารณะด้านการถือปฏิบัติเป็นหน้าที่ ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธ ลักษณะมุ่งอนาคตควบคุมตน การพื้นฐานประสบการณ์ที่ดี การมีเหตุผลเชิงจริยธรรม การเห็นแบบอย่างบุคคลรอบข้าง และพื้นฐานทางจิตที่ดี

จิตสาธารณะด้านการเคารพสิทธิ ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธ ความเชื่ออำนาจในตน การเห็นแบบอย่างบุคคลรอบข้าง และ พื้นฐานประสบการณ์

ทั้งนี้สามารถอธิบายได้ว่า การสร้างบุคคลให้เป็นผู้มีจิตสาธารณะ นั้น ต้องได้รับการอบรมเลี้ยงดูตามแนวพุทธศาสนา เช่น ผู้ปกครองนำบุตรธิดาเข้าวัดฟังธรรม ปฏิบัติธรรม เพื่อกล่อมเกล่าจิตใจตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาสอดคล้องกับทฤษฎีต้นไม้อจริยธรรม (ดวงเดือน พันธุมนาวิน, 2538)

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากการสังเคราะห์งานวิจัย มีดังนี้

1. การเสริมสร้างจิตสาธารณะด้านการใช้ โดยผ่าน การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธ การเสริมสร้างเหตุผลเชิงจริยธรรม การสร้างพื้นฐานประสบการณ์ที่ดี การเสริมสร้างลักษณะมุ่งอนาคตควบคุมตน และการเห็นแบบอย่างบุคคลรอบข้าง

2. การเสริมสร้างจิตสาธารณะด้านการถือปฏิบัติเป็นหน้าที่ โดยผ่าน การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธ การเสริมสร้างลักษณะมุ่งอนาคตควบคุมตน การเสริมสร้างพื้นฐานประสบการณ์ การเสริมสร้างเหตุผลเชิงจริยธรรม การเสริมสร้างการเห็นแบบอย่างที่ดีจากบุคคลรอบข้าง และการเสริมสร้างพื้นฐานทางจิตที่ดี

3. การเสริมสร้างจิตสาธารณะด้านการเคารพสิทธิ โดยผ่าน การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธ การเสริมสร้างความเชื่ออำนาจในตน การเสริมสร้างการเห็นแบบอย่างที่ดีจากบุคคลรอบข้าง และการเสริมสร้างพื้นฐานประสบการณ์ที่ดี

ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาวิจัย

ควรมีออกแบบการศึกษาวิจัยโดยใช้การศึกษาวิจัยเชิงทดลอง เพื่อศึกษาความเป็นสาเหตุและผล โดยการ จัดกระทำสาเหตุ ได้แก่ การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธ การเสริมสร้างความเชื่ออำนาจในตน การเสริมสร้างการเห็นแบบอย่างที่ดีจากบุคคลรอบข้าง และการเสริมสร้างพื้นฐานประสบการณ์ที่ดี เพื่อดูว่า มีอิทธิพลต่อ จิตสาธารณะ (ผล) อย่างไร เป็นต้น

บรรณานุกรม

- เจษฎา หนูรุ่ม. 2551. ปัจจัยจิตลักษณะที่ส่งผลต่อจิตสาธารณะของนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 โรงเรียนสาธิตในสังกัดมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ดวงเดือน พันธุมนาวิน .2538. ทฤษฎีต้นไม้อจริยธรรม: และการพัฒนาบุคคล. สถาบันจิตพัฒนาบริหารศาสตร์.
- ประทีป จินฉ่ำ. 2540. การวิเคราะห์พฤติกรรมและการปรับพฤติกรรม. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. (เอกสารประกอบการสอน)
- พระพรหมคุณาภรณ์ ป.อ.ปยุตโต. 2559. พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 35 มูลนิธิธรรมการศึกษาเพื่อสันติภาพ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต).
- วีรชัย คำธร. 2552. ปัจจัยเชิงเหตุตามประสบการณ์ และลักษณะทางจิตที่มีผลต่อจิตสาธารณะของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- วีรชัย คำธร. (2553). ปัจจัยเชิงบูรณาการตามประสบการณ์และลักษณะทางจิตที่มีอิทธิพลต่อจิตสาธารณะของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี. รายงานการวิจัย มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี
- วีรชัย คำธร. (2554). ปัจจัยเชิงบูรณาการตามประสบการณ์และลักษณะทางจิตที่มีอิทธิพลต่อจิตสาธารณะของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี. วารสารเผยแพร่ความรู้ทางวิชาการ และงานวิจัย ปีที่ 18 สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี.
- วีรชัย คำธร. (2556). อิทธิพลของโครงการพัฒนาเสริมสร้างจิตพฤติกรรมที่มีผลต่อจิตสาธารณะการอนุรักษ์มรดกทางศิลปกรรมของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏในเขตกรุงเทพมหานคร. รายงานการวิจัย ศูนย์วิจัยสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา สกอ.
- วีรชัย คำธร, ภักดี โพธิ์สิงห์. (2557). อิทธิพลของการพัฒนาจิตพฤติกรรมที่มีต่อจิตสาธารณะการอนุรักษ์มรดกศิลปกรรมของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏ ในกรุงเทพมหานคร. วารสารวิจัยเพื่อพัฒนาลังคมและชุมชน มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม ปีที่ 2 ฉบับที่ 1 (13) เดือน สิงหาคม พ.ศ. 2557- มกราคม พ.ศ. 2558.

การศึกษาเชิงเปรียบเทียบภาษาถิ่นลาวเวียงกับภาษาไทยถิ่นอุบลราชธานี

A COMPARATIVE STUDY OF LAO WIANG DIALECT AND THAI DIALECT SPOKEN IN UBON RATCHATHANI

พระจุ่น ปณณารุโธ (ชั้นนะสา) *

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ เรื่อง “การศึกษาเชิงเปรียบเทียบภาษาถิ่นลาวเวียงกับภาษาไทยถิ่นอุบลราชธานี” มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาาระบบเสียงภาษาถิ่นลาวเวียง 2) ศึกษาาระบบเสียงภาษาไทยถิ่นอุบลราชธานี 3) ศึกษาเปรียบเทียบระบบเสียงภาษาถิ่นลาวเวียงกับภาษาไทยถิ่นอุบลราชธานี การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยศึกษาจากเอกสารและสัมภาษณ์ผู้บอกภาษา จำนวน 10 คน คือ ผู้บอกภาษาถิ่นลาวเวียงและภาษาไทยถิ่นอุบลราชธานี 10 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย รายการคำศัพท์สัมภาษณ์ผู้บอกภาษา จำนวน 1,350 คำ และตารางทดสอบเสียงวรรณยุกต์ เพื่อศึกษาลักษณะของภาษาถิ่นลาวเวียง และภาษาไทยถิ่นอุบลราชธานี แล้วนำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบ ผลการวิจัยพบว่า ภาษาทั้งสองมีหน่วยเสียงพยัญชนะต้นเหมือนกัน คือ มี 20 หน่วยเสียง ได้แก่ /k/ , /kh/ , /ŋ/ , /c/ , /ɲ/ , /d/ , /t/ , /th/ , /n/ , /b/ , /p/ , /ph/ , /f/ , /m/ , /y/ , /V/ , /w/ , /s/ , /h/ , /ʔ/ หน่วยเสียงพยัญชนะท้าย 9 หน่วยเสียง ได้แก่ /-k/ , /-t/ , /-p/ , /-ŋ/ , /-n/ , /-m/ , /-y/ , /-w/ , /-ʔ/ หน่วยเสียงสระมี 21 หน่วยเสียง แบ่งเป็นสระเดี่ยว 18 หน่วยเสียง ได้แก่ /a/ , /a:/ , /i/ , /i:/ , /ɨ/ , /ɨ:/ , /u/ , /u:/ , /e/ , /e:/ , /ɛ/ , /ɛ:/ , /o/ , /o:/ , /ɔ/ , /ɔ:/ , /ə/ , /ə:/ และหน่วยเสียงสระประสม 3 หน่วยเสียง ได้แก่ /i:a/ , /ɨ:a/ , /u:a/ มีหน่วยเสียงวรรณยุกต์ 6 หน่วยเสียง วรรณยุกต์สามัญ กลาง-ระดับ วรรณยุกต์เอก ต่ำ-ตก วรรณยุกต์โท สูง-ตก วรรณยุกต์ตรี สูง-ขึ้น วรรณยุกต์จัตวา ต่ำ-ขึ้น วรรณยุกต์พิเศษ กลาง-ขึ้น

คำสำคัญ: ภาษาถิ่นลาวเวียง ภาษาไทยถิ่นอุบลราชธานี

ABSTRACT

The article of this thesis is a part of “A Comparative Study of Lao Wiang Dialect and Thai Dialect Spoken in Ubon Ratchathani” The research’s purposes were 1) to study phonological system of Lao Wiang Dialect and 2) to study phonological system of Thai dialect spoken in Ubonrachathani province 3) to comparative study of phonological system between Lao-wiang dialect and Thai dialect spoken in Ubonrachathani province. This thesis was Qualitative research by study from

* นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต คณะมนุษยศาสตร์ สาขาวิชาภาษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

document and informants include 10 informants of Lao-Wiang Dialect and Thai dialect spoken in Ubon ratchathani. The instruments of thesis consist of 1,350 lists of grosser, the phonological test and the tables for testing the tone to study these languages are brought to analysis in this thesis. The result of the study as follows: The result of the consonant of Lao wiang dialect and Ubon Dialect are the same. The both of languages were 20 such as /k/ , /kh/ , /ŋ/ , /c/ , /ɲ/ , /d/ , /t/ , /th/ , /n/ , /b/ , /p/ , /ph/ , /f/ , /m/ , /y/ , /l/ , /w/ , /s/ , /h/ , /ʔ/ , initial sounds and 9 final sounds as /-k/ , /-t/ , /-p/ , /-ŋ/ , /-n/ , /-m/ , /-y/ , /-w/ , /-ʔ/ and the Vowel sounds are both languages has 18 single sounds as /a/ , /a:/ , /i/ , /i:/ , /ɪ/ , /ɪ:/ , /u/ , /u:/ , /e/ , /e:/ , /ɛ/ , /ɛ:/ , /o/ , /o:/ , /ɔ/ , /ɔ:/ , /ə/ , /ə:/ and the 3 diphthongs as /i:a/ , /ɪ:a/ , /u:a/ and there have six tones. In both languages as mid-level, low falling tone, high falling tone, high rising tone, low rising tone, mid-rising, the difference is in aspects of basic words of giver languages and some information of tones.

Keywords: a comparative study of lao wiang dialect and thai dialect

บทนำ

ภาษาลาวสมัยก่อนอุดมสมบูรณ์ แต่ย้อนสมัยลาวได้ตกเป็นหัวเมืองขึ้นของฝรั่งเศส ฝรั่งเศสได้ใช้ทุกความพยายามเพื่อให้คนลาวเราทำลายภาษาของชาติเราเอง แล้วใช้ภาษาของฝรั่งเศสแทน แต่นักปราชญ์คณาจารย์ พร้อมด้วยพระสงฆ์ของพวกเราได้ต่อสู้อย่างแข็งแรงแกับฝรั่งเศส ในที่สุดจึงตกลงกันให้มีตัวอักษร 28 ตัว และต่อมาใน พ.ศ. 2518 ได้มีการตัดตัว ร ออก พร้อมด้วยตัว ถ ปฐม ย้อนความเห็นว่า สภาพบ้านเมืองมีความสับสนวุ่นวาย ย้อนการแทรกแซงอำนาจจากต่างด้าว คนลาวจำนวนหลวงหลายยังไม่รู้หนังสือ เพื่อให้ง่ายแก่ผู้ศึกษาท่านจึงเขียนตามภาษาพูด เมื่อใดประเทศชาติของเรามีความอุดมสมบูรณ์ แล้วจึงแก้ไขและปรับปรุงขึ้นอีก ที่สำคัญที่สุดคือ ภาษาลาวเรา ภาษาบาลีและมีอิทธิพลที่สุทธต่อภาษาลาวเราตั้งแต่สมัยเจ้าฟ้าชุ่ม เป็นต้น (สมจิต พันธุ์ลักษณ์, 2556 : 2)

การอ่านเขียนหนังสือลาว หรือหนังสือธรรม เริ่มต้นอย่างจริงจังในสมัยสถาปนาอาณาจักรลาวล้านช้าง ลาวมีเค้าโครงแบบตัวอักษรเทวนาครีที่ใช้เขียนภาษาสันสกฤตอันเป็นตัวหนังสืออินเดียภาคเหนือ ตามประวัติกล่าวว่าในคริสต์ศตวรรษที่ 1 ประมาณ พ. ศ. 500 พระภิกษุสงฆ์ภิกษุมหายานได้ส่งคายนาวพระไตรปิฎกขึ้นในแคว้นแคชเมียร์ ได้จารึกคัมภีร์พุทธศาสนาด้วยอักษรเทวนาครีภาษาสันสกฤต ภายหลังมีการประดิษฐ์ตัวอักษรลาวขึ้น จึงใช้ตัวอักษรเทวนาครีเป็นต้นแบบ ตัวอักษรลาวจึงมีรูปร่างไปทางตัวอักษรเทวนาครีมากที่สุด ด้านวิธีจัดวางอักษรเป็นแบบเดียวกับภาษาสันสกฤต คือ วางสระ อี อี ไว้ด้านบนตัวอักษร วางสระ อุ อุ ไว้ด้านล่างตัวอักษรที่เป็นพยัญชนะแกน (มหาบุญมี เทบสีเมือง, 2554 : 98)

ฟังกวยลี (Fang Kuei Li, 1959 : 15-21) แบ่งภาษาตระกูลไทออกเป็น 3 กลุ่ม คือ ภาษาไทกลุ่มตะวันตกเฉียงใต้ (Southwestern group) ได้แก่ ภาษาตระกูลไทที่พูดในรัฐอัสสัมของประเทศอินเดีย รัฐฉานของประเทศพม่า เขตสิบสองปันนา มณฑลยูนนาน ประเทศจีน บางส่วนของประเทศเวียดนาม ประเทศลาว และประเทศไทย ภาษาไทกลุ่มกลาง (Central group) ได้แก่ ภาษาตระกูลไทที่พูดกันในมณฑลกว่างสี บริเวณชายแดนประเทศจีนและประเทศเวียดนามเหนือ ภาษาไทกลุ่มเหนือ (Northern group) ได้แก่ ภาษาตระกูลไทที่พูดในมณฑลกว่างสีเหนือแม่น้ำยงเจียงและแม่น้ำ อี้วเจียง มณฑลกวางเจาของประเทศจีน การเรียกชื่อกลุ่มชนที่ใช้ภาษาตระกูลไทในแต่ละประเทศย่อมแตกต่างกัน เช่น คนไทยในรัฐฉานของประเทศพม่ามีไทลื้อ ไทใหญ่ ไทเขิน ไทยอง คนไทในรัฐอัสสัมของประเทศอินเดียมี ไทคำตี้ ไทรง ไทโนรา ไทอาหม ไทอ้ายตน คนไทในประเทศเวียดนามมี ไทดำ ไทขาว ไทโก้ ไทนอง คนไทในประเทศลาว ไทพวน ผู้ไท ไทดำ ไทย้อ คนไทในประเทศกัมพูชามี ลาว คนไทในประเทศมาเลเซียมี ไทถิ่นใต้และคนไทยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (อีสาน) คนไทภาคใต้ คนไทในแต่ละประเทศแม้จะมีชื่อเรียกแตกต่างกันภาษาที่คล้ายคลึงกันสามารถสื่อสารกันได้ อีกทั้งยังมีวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นพื้นฐานคล้ายคลึงกันอีกด้วย (เรื่องเดช ปิ่นเชื่อนชิตย์, 2531 : 1-2) แสดงให้เห็นว่านักภาษาดังกล่าวได้จัดแบ่งภาษาไทยอีสานหรือภาษาลาว โดยรวมถึงภาษาไทยอีสานหรือภาษาลาวที่พูดในบริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย และภาษาลาวที่พูดกันในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวอีกด้วย เนื่องจากว่าภาษาไทยอีสานหรือภาษาลาวที่พูดกันในประเทศไทยกับภาษาลาวที่พูดกันในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวจัดอยู่ในกลุ่มตระกูลเดียวกัน และทั้ง 2 ภาษานั้นมีความคล้ายคลึงกันมาก ภาษาลาวหลังจากที่ได้รับเอกราช และการเปลี่ยนแปลงระบบการปกครองเป็นสังคมนิยม ในปี พ.ศ. 2518 แล้วภาษาลาวได้มีการพัฒนามากขึ้น โดยมีคำใหม่มาใช้ในภาษา ส่วนใหญ่เป็นคำที่ใช้ในการหล่อหลอมความรู้สึกให้ประชาชนรักชาติ ภาษาลาวมีความสำคัญต่อคนลาวเป็นอย่างมาก ในการติดต่อสื่อสารกันภายในและนอกประเทศและในภาษาถิ่นลาวเวียงเป็นภาษาประจำชาติ ของประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ปัจจุบันนี้ภาษาลาวมีพยัญชนะ 27 ตัว และมีสระ 28 ตัว และวรรณยุกต์ 4 รูป (สาริยา อุ่นทานนท์, 2556 : 9)

ในการเขียนภาษาลาวนั้นยังมีการใช้และการใช้ตัวการันต์เพื่อให้รู้ต้นเค้าของคำ แต่ต่อมาได้ปริวรรตวิธีเขียนใหม่ โดยให้เขียนเหมือนคำอ่าน คืออ่านอย่างไร ให้เขียนเช่นนั้น ภาษาเขียนของลาวในปัจจุบันนี้ แตกต่างจากเมื่อหลายสิบปีก่อน สาเหตุมาจากการเปลี่ยนแปลงด้านการเขียนเป็นแบบของท่านภูมิ แต่ยังไม่ได้กำหนดกฎเกณฑ์เกี่ยวกับการเขียน และยังใช้ให้เป็นแบบเดียวกันในทั่วประเทศ ในการประชุมเกี่ยวกับภาษาลาว เมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ. 2533 ที่เวียงจันทน์ ท่านคำพา พอนแก้ว ได้ให้ทัศนะในการใช้ภาษาลาวมีความแตกต่างกันไปถึง 3 ทฤษฎี คือ (1) แบบของท่านมหาสิลา สะกดตามเค้าของภาษาลาวล้วนๆ (2) แบบของท่านสมจิน ป. จิน สะกดตามแบบที่ได้กำหนดตามพระราชโองการเลขที่ 10 ปี ค.ศ. 1948 คือสะกดตามเสียงที่อ่าน แต่รักษาคำภาษาเดิมไว้ (3) แบบของท่านภูมิ สะกดตามเสียงที่อ่านเท่านั้น (พิชญ จันทรวิทัน, 2545 : 20-23)

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการศึกษาภาษาถิ่นลาวเวียง ที่พูดกันในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เพื่อมาเปรียบเทียบกับระบบเสียงภาษาไทยถิ่นอุบลราชธานีที่พูดในจังหวัดอุบลราชธานี เพื่อหาความแตกต่างทางด้านหน่วยเสียงพยัญชนะ หน่วยเสียงสระ และหน่วยเสียงวรรณยุกต์ของทั้ง 2 ภาษา

วัตถุประสงค์

- 2.1 เพื่อศึกษาระบบเสียงภาษาถิ่นลาวเวียง ที่พูดในเมืองจันทะบุลี สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว
- 2.2 เพื่อศึกษาระบบเสียงภาษาถิ่นอุบลราชธานีที่พูดกันในจังหวัดอุบลราชธานี
- 2.3 เพื่อเปรียบเทียบระบบเสียงภาษาถิ่นลาวเวียง กับภาษาไทยถิ่นอุบลราชธานี

วิธีดำเนินการวิจัย

- 1) รายการคำศัพท์สำหรับสอบถามผู้บอกภาษา โดยผู้วิจัยได้ใช้รายการคำสำหรับเก็บข้อมูลภาษาถิ่นตระกูลไทยของ วิลเลียม เจ เกดนี (William J. Gedney) เป็นหลัก และรายการคำที่ผู้วิจัยค้นคว้าจากงานวิจัยและวิทยานิพนธ์ รวมจำนวนคำที่ใช้ในการเก็บข้อมูลเสียงพยัญชนะและสระจำนวน 1,350 คำ
- 2) แบบทดสอบเสียงวรรณยุกต์ ในการเก็บข้อมูลและวิเคราะห์หาหน่วยเสียงวรรณยุกต์ ผู้วิจัยใช้รายการคำสำหรับเก็บข้อมูลเสียงวรรณยุกต์ภาษาไทยถิ่นของ วิลเลียมเจ เกดนี (William J. Gedney) จำนวน 60 คำ
- 3) สัทอักษร (Phonetic symbol) ในการจดบันทึกเสียงที่ได้ยินจากผู้บอกภาษา ผู้วิจัยได้นำสัญลักษณ์ของ I.P.A. (International phonetic Association) เป็นตัวถ่ายทอดเสียงภาษา และใช้สัญลักษณ์อื่นๆ ดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

- 3.1 ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แบ่งออกเป็น 2 ดังนี้
 - ก) ภาษาถิ่นลาวเวียงได้แก่ชาวบ้านในเขตเมืองจันทะบุลี นครหลวงเวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เพศชายจำนวน 2 คน ผู้หญิงจำนวน 3 คน
 - ข) ภาษาไทยถิ่นอุบลราชธานี ได้แก่บ้านทุ่งมนี ตำบลนาเลิง อำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี เป็นเพศชายจำนวน 2 คน เพศหญิงจำนวน 3 คน

วิธีเก็บและรวบรวมข้อมูล

- 1) สัมภาษณ์ผู้บอกภาษาตามรายการคำศัพท์ที่ละคำเติมตารางในแบบทดสอบเสียงวรรณยุกต์ลงคำใดที่มีความหมายไม่ชัดเจนก็จะใช้การยกตัวอย่างคำนั้นๆในแผ่นภาพรวมทั้งอุปกรณ์จริงประกอบการสัมภาษณ์

2) ให้ผู้บอกภาษาออกเสียงคำศัพท์คำละ 3 ครั้ง ผู้วิจัยออกเสียงตามผู้บอกภาษาเพื่อความชัดเจนและได้ข้อมูลภาษาลาวที่ถูกต้อง และจดบันทึกข้อมูลด้วยสัทอักษร พร้อมทั้งจดคำอธิบายเพิ่มเติมจากผู้บอกภาษา

3) บันทึกด้วยแถบบันทึกเสียงชนิดตลับ (cassette) เพื่อใช้เป็นหลักฐานในการตรวจสอบข้อมูลภายหลัง โดยผู้บอกภาษาออกเสียงคำในช่องวรรณยุกต์คำละ 3 ครั้ง และออกเสียงคำในรายการคำศัพท์คำละ 3 ครั้ง เว้นระยะในการออกเสียงแต่ละครั้งห่างกันพอสมควร

ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยมีขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูลดังต่อไปนี้

- 1) นำข้อมูลที่ได้ถ่ายทอดเป็น สัทอักษรแล้วมาวิเคราะห์ตามหัวข้อต่อไปนี้
- 2) หน่วยเสียงพยัญชนะ จะวิเคราะห์หาหน่วยเสียงพยัญชนะทั้งหมดในระบบโดยการใชห้หลักการหาคู่เทียบเสียง (minimal pairs) และคู่เทียบเสียงคล้าย (sub-minimal pairs) ตลอดจนดูการปรากฏของหน่วยเสียงพยัญชนะ
- 3) หน่วยเสียงสระ จะวิเคราะห์หาจำนวนหน่วยเสียงสระโดยใช้หลักเกณฑ์เดียวกับการหาหน่วยเสียงภาษาพม่า และดูการปรากฏของหน่วยเสียงสระเดี่ยวและสระประสม
- 4) หน่วยเสียงวรรณยุกต์ ใช้แบบทดสอบวิเคราะห์หาหน่วยเสียงวรรณยุกต์ภาษาไทยถิ่นของวิลเลียม เจ. เกดนี (William J. Gedney) เป็นหลักในการวิเคราะห์หาสัทลักษณะของเสียงวรรณยุกต์และหาคู่เทียบเสียงมาเปรียบเทียบเสียงวรรณยุกต์เพื่อให้ได้หน่วยเสียงวรรณยุกต์ที่ต้องการ

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

เมื่อได้ผลการวิเคราะห์หาหน่วยเสียงในภาษาถิ่นลาวเวียง ที่พูดในเมืองจันทะบูลี ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และภาษาไทยถิ่นอุบลราชธานีแล้ว จึงเสนอผลการวิเคราะห์ดังนี้

1) พยัญชนะต้นภาษาทั้งสองมีหน่วยเสียงพยัญชนะต้น 20 หน่วยเสียง ได้แก่ /k/ , /kh/ , /ŋ/ , /c/ , /ɲ/ , /d/ , /t/ , /th/ , /n/ , /b/ , /p/ , /ph/ , /f/ , /m/ , /y/ , /ʋ/ , /w/ , /s/ , /h/ , /ʔ/ หน่วยเสียงพยัญชนะท้ายมี 9 หน่วยเสียง ได้แก่ /-k/ , /-t/ , /-p/ , /-ŋ/ , /-n/ , /-m/ , /-y/ , /-w/ , /-ʔ/ หน่วย

2) หน่วยเสียงสระมี 21 หน่วยเสียง แบ่งเป็นสระเดี่ยว 18 หน่วยเสียง ได้แก่ /a/ , /a:/ , /i/ , /i:/ , /ĩ/ , /ĩ:/ , /u/ , /u:/ , /e/ , /e:/ , /ɛ/ , /ɛ:/ , /o/ , /o:/ , /ɔ/ , /ɔ:/ , /ə/ , /ə:/ สระประสมประสม 3 หน่วยเสียง ได้แก่ /i:a/ , /ĩ:a/ , /u:a/

3) วรรณยุกต์ภาษาทั้งสองมีหน่วยเสียงวรรณยุกต์ 6 หน่วยเสียง วรรณยุกต์สามัญ กลาง-ระดับ วรรณยุกต์เอก ต่ำ-ตก วรรณยุกต์โท สูง-ตก วรรณยุกต์ตรี สูง-ขึ้น วรรณยุกต์จัตวา ต่ำ-

ขึ้น วรรณยุกต์พิเศษ กลาง-ขึ้น ในด้านความต่างต่างนั้นจะเป็นความแตกต่างเรื่องคำศัพท์พื้นฐานซึ่งเป็นคำศัพท์เฉพาะของภาษา และหน่วยเสียงวรรณยุกต์บางหน่วยเสียงเท่านั้น

สรุป

หน่วยเสียงพยัญชนะ พบว่าภาษาทั้งสองต่างมีหน่วยเสียงพยัญชนะต้น 20 หน่วยเสียง และหน่วยเสียงพยัญชนะท้าย 9 หน่วยเสียง เช่นเดียวกัน ดังนี้

พยัญชนะ

หน่วยเสียงพยัญชนะต้น คือ /k/ , /kh/ , /ŋ/ , /c/ , /ɲ/ , /d/ , /t/ , /th/ , /n/ , /b/ , /p/ , /ph/ , /f/ , /m/ , /y/ , /ʌ/ , /w/ , /s/ , /h/ , /ʔ/

พยัญชนะท้ายมี 9 หน่วยเสียง ได้แก่ /-k/ , /-t/ , /-p/ , /-ŋ/ , /-n/ , /-m/ , /-y/ , /-w/ , /-ʔ/

สระ

หน่วยเสียงสระมี 21 หน่วยเสียง แบ่งเป็นสระเดี่ยว 18 หน่วยเสียง ได้แก่ /a/ , /a:/ , /i/ , /i:/ , /ɨ/ , /ɨ:/ , /u/ , /u:/ , /e/ , /e:/ , /ɛ/ , /ɛ:/ , /o/ , /o:/ , /ɔ/ , /ɔ:/ , /ə/ , /ə:/

สระประสม ประสม 3 หน่วยเสียง ได้แก่ /i:a/ , /ɨ:a/ , /u:a/

วรรณยุกต์

จากการศึกษาเชิงเปรียบเทียบภาษาลาวเวียงและภาษาไทยถิ่นอุบลราชธานี พบว่ามีหน่วยเสียงวรรณยุกต์ 6 หน่วยเสียงดังต่อไปนี้

- 1) วรรณยุกต์สามัญ กลาง-ระดับ 2) วรรณยุกต์เอก ต่ำ-ตก 3) วรรณยุกต์โท สูง-ตก 4) วรรณยุกต์ตรี สูง-ขึ้น 5) วรรณยุกต์จัตวา ต่ำ-ขึ้น 6) วรรณยุกต์พิเศษ กลาง-ขึ้น ในด้านความต่างต่างนั้นจะเป็นความแตกต่างเรื่องคำศัพท์พื้นฐานซึ่งเป็นคำศัพท์เฉพาะของภาษา และหน่วยเสียงวรรณยุกต์บางหน่วยเสียงเท่านั้น

จากการศึกษาเปรียบเทียบภาษาลาวเวียง กับภาษาไทยถิ่นอุบลราชธานี ผู้วิจัยพบลักษณะของหน่วยเสียงวรรณยุกต์ 2 หน่วยเสียงที่แตกต่าง คือ

- 1) หน่วยเสียงวรรณยุกต์สามัญ หรือวรรณยุกต์กลางระดับ ภาษาลาวเวียง และภาษาไทยถิ่นอุบลราชธานี จะออกเสียงแตกต่างกันในคำบางคำ คือ ภาษาลาวเวียงจะออกเสียงเป็นวรรณยุกต์โท หรือเสียงสูง-ตก แต่ในภาษาไทยถิ่นอุบลราชธานีจะออกเสียงเป็นเสียงวรรณยุกต์สามัญ หรือเสียงต่ำ-ตก

- 2) หน่วยเสียงวรรณยุกต์เอก หรือหน่วยเสียงวรรณยุกต์ต่ำ-ตก ในภาษาลาวเวียงและภาษาไทยถิ่นอุบลราชธานีจะออกเสียงแตกต่างกันบางคำ คือ ภาษาลาวเวียงจะออกเสียงเป็นเสียงวรรณยุกต์โท หรือเสียงสูง-ตก แต่ในภาษาไทยถิ่นอุบลราชธานีจะออกเสียงเป็นเสียงวรรณยุกต์เอก หรือต่ำ-ตก

อภิปรายผล

จากการศึกษาเชิงเปรียบเทียบภาษาถิ่นลาวเวียง กับภาษาไทยถิ่นอุบลราชธานีสาเหตุที่ต้องเปรียบเทียบกับภาษาไทยมาตรฐาน เพื่อชี้ให้เห็นถึงการออกเสียงภาษาถิ่นลาวเวียงและภาษาไทยถิ่นอุบลราชธานี ชัดเจน และถูกต้อง ผู้วิจัยจึงมีข้อควรสังเกต ดังนี้

1) หน่วยเสียงพยัญชนะ ภาษาไทยมาตรฐานมี 21 หน่วยเสียง แต่ภาษาถิ่นลาวเวียงและภาษาไทยถิ่นอุบลราชธานี มี 20 หน่วยเสียง

(1) ภาษาถิ่นลาวเวียง และภาษาไทยถิ่นอุบลราชธานีไม่มีหน่วยเสียง ฉ ช จึงออกต่างกันเป็น ส ซ เช่น คำว่า สีด ซ่าง ภาษาไทยมาตรฐาน คือ คำว่า ฉีด ซ้าง

(2) ภาษาถิ่นลาวเวียงและภาษาไทยถิ่นอุบลราชธานี จะออกเสียง ญ ย แตกต่างกันคือ ญ เสียงจะขึ้นจมูก แต่ ย จะออกเสียงเหมือนภาษาไทยมาตรฐาน เช่นคำว่า ญาก ยา ยีน ภาษาไทยมาตรฐาน คือคำว่า ยาก ย้าย ยา

(3) ภาษาถิ่นลาวเวียงและภาษาไทยถิ่นอุบลราชธานี ไม่มีเสียง ร จึงออกเสียงเป็น ล ฮ เช่นคำว่า โสงเฮียน ลด ภาษาไทยมาตรฐาน คือคำว่า โรงเรียน รด และไม่มีเสียงควบกล้ำ ร ล ว เช่นคำว่า พะ เปียน ภาษาไทยมาตรฐาน เป็น เปลี่ยน พระ

2) หน่วยเสียงสระในภาษาถิ่นลาวเวียง และภาษาไทยถิ่นอุบลราชธานีมีหน่วยเสียงสระเท่ากับภาษาไทย

3) หน่วยเสียงวรรณยุกต์ ภาษาไทยมาตรฐาน มี 5 หน่วยเสียง แต่ภาษาถิ่นลาวเวียงและภาษาไทยถิ่นอุบลราชธานี มี 6 หน่วยเสียง และหน่วยเสียงลักษณะพิเศษเฉพาะที่น่าศึกษาคือ หน่วยเสียง วรรณยุกต์พิเศษ ซึ่งเป็นหน่วยเสียงวรรณยุกต์กลาง-ขึ้น ที่เป็นเสียงพิเศษที่เพิ่มขึ้นมา ซึ่งออกเสียงแตกต่างจากภาษาไทยมาตรฐาน และเป็นข้อยุ่งยากในการออกเสียงของคนท้องถิ่นอื่นๆที่ศึกษาภาษาถิ่นลาวเวียงและภาษาไทยถิ่นอุบลราชธานี ทั้งนี้ เพราะมีคำให้สับสนได้หลายคำ ตัวอย่างเช่น หิว เข้า ปวดเข้า

ในคำว่า ข้าว ในภาษาไทยมาตรฐาน แต่ในภาษาถิ่นลาวเวียงและภาษาไทยถิ่นอุบลราชธานี ออกเสียงเป็น เข้า ซึ่งเป็นหน่วยเสียงวรรณยุกต์เอกหรือหน่วยเสียงวรรณยุกต์ต่ำ-ตก ในคำว่า เข้า ในภาษาไทยมาตรฐานจะเป็นเสียงวรรณยุกต์เอก แต่ภาษาถิ่นลาวเวียงและภาษาไทยถิ่นอุบลราชธานี จะเป็นหน่วยเสียงวรรณยุกต์พิเศษ คือหน่วยเสียงวรรณยุกต์กลาง-ขึ้น

ข้อเสนอแนะ

1) ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบภาษาถิ่นลาวเวียงกับภาษาลาวในถิ่นอื่นๆของประเทศลาวด้วยกัน ที่มีผู้ศึกษาไว้แล้ว

2) ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบภาษาไทยถิ่นอุบลราชธานีกับภาษาลาว ในจังหวัดอุบลราชธานีกับภาษาลาวถิ่นใต้ของประเทศลาว

3) ควรมีการศึกษาความเปลี่ยนแปลงของภาษาลาวและภาษาไทยถิ่นอีสานว่ามีแนวโน้มจะเปลี่ยนแปลงไปในด้านใดบ้าง

บรรณานุกรม

- สาริยา อุ่นทานนท์. 2556. เอกสารประกอบการสอนภาษาลาวเบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ 3. โรงพิมพ์
แอนนาออฟเซต คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาลัยขอนแก่น.
- พิษณุ จันทรวีทัน. 2545. **เสน่ห์ภาษาลาว**. พิมพ์ครั้งที่ 1. โรงพิมพ์ สำนักพิมพ์นิลุบล.
- เรืองเดช ปิ่นเชื่อนขัตติย์. 2530. อักษรไทย. สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหา
ลัยมหิดล.
- สมแสง ไชยะวง. 2006. **ศึกษาการยืมคำในภาษาลาว**. โรงพิมพ์มณฑาทูลาด นครหลวงเวียงจันทน์
- สมจิต พันธุ์ลักษณ์. 2556. **ภาษาลาวล้านช้าง ก่อน พ. ศ. 2478**. สำนักพิมพ์ จำหน่ายปัมแห่งรัฐ.
- มหาบุญมี เทบสีเมือง. 2554. **ความเป็นมาของชนชาติลาวเล่ม 2 อาณาจักรลาวล้านช้างตอนต้น**.
แปลโดยไผทภูธา. สำนักพิมพ์สุภาพใจ ตาตาตาพับลิเคชั่น
- Li, Fang Kuei. 1959. **Classification by Vocabulary: Tai Dialects**. Antropological
Linguistics. 1.2.
- Brown. J Marvin. 1985. **from Ancient Thai to Modern Dialects**. Bangkok: White
Lotus.
- Chamberlian, James R. 1975. **A New Look at the History and classification of the
Tai Language**. Bangkok: CIEL.

การวินิจฉัยสั่งการในหลักกาลามสูตร DECISION MAKING IN THE KALAMASUTTA

พระธนิธ อธิจิตโต*
พระพงษ์ศักดิ์ สนตมโน**
สุวิมล สัจวร***

บทคัดย่อ

การวินิจฉัยสั่งการเป็นกระบวนการของการแสวงหาทางเลือกที่มีอยู่จากทางเลือกต่าง ๆ และสามารถเลือกทางเลือกที่เป็นไปได้ โดยทั่วไปการวินิจฉัยสั่งการเป็นเรื่องของ ภาวะผู้นำและ บทบาทหน้าที่ที่บ่งบอกถึงความแตกต่างระหว่างผู้บริหารกับผู้ปฏิบัติ ซึ่งผู้บริหารที่ทำการวินิจฉัยสั่งการนั้นจะต้องมีหลักการและเหตุผล มีเจตคติ และวิจาร์ญาณที่ดี ทั้งนี้การวินิจฉัยสั่งการยังเป็นวิธีที่สามารถนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายโดยรวมขององค์กร นอกจากนี้สิ่งสำคัญของการตัดสินใจที่ผู้บริหารจะต้องเริ่มต้นคือการค้นหาวิธีการและแนวทางเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้อง คือที่มาของการใช้ หลักธรรมในข้อ “ กาลามสูตร ” ที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ในพระไตรปิฎก

คำสำคัญ: การวินิจฉัยสั่งการ, ภาวะผู้นำ, กาลามสูตร.

ABSTRACT

Decision making is a process of acquiring alternative available from options and can choose the general way. Decision making is a matter of leadership and role that the difference between executive and practitioners.

The executives who made the order must have the principles and reasons, attitude and good decision making are also a way to achieve the goal of the organization.

*หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขารัฐประศาสนศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

**หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขารัฐประศาสนศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

***หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขารัฐประศาสนศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

In addition, the essence of the decision for executives to start finding methods and guidelines to get the right information is the source of the principle “Kalamasutta” that the Buddha said in the scriptures.

Key words: Decision making, Leadership, Executive, Kalamasutta

1. บทนำ

การวินิจฉัยสั่งการ (decision making) เกี่ยวข้องกับในเรื่องของภาวะผู้นำและยังโยงไปถึงการคิดการตัดสินใจทางการบริหารซึ่งอยู่ในทุกระดับของผู้ปฏิบัติงานในองค์กร แบบของการวินิจฉัยสั่งการโดยทั่วไปแยกได้เป็น 2 แบบ คือ ใช้สามัญสำนึกกับใช้เหตุผล ซึ่งมีสาระสำคัญอยู่ที่ว่า จะต้องมีการกำหนดขอบเขตของปัญหาที่เกิดขึ้น กำหนดทางเลือก และเลือกทางที่เห็นว่าดีที่สุดในการแก้ไขปัญหาจากนั้นจึงทำการกำหนดแนวทางหรือวิธีการที่เหมาะสมที่สุดมีการใช้ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์เพื่อเป็นการนำองค์กรไปสู่ความสำเร็จ

เมื่อมีเหตุการณ์ใดๆ เกิดขึ้นมาก็ตาม แต่ละฝ่าย ทั้งผู้บริหารและผู้ปฏิบัติก็มักจะหาเหตุผล ข้อมูล ตรรกะต่างๆ มาสนับสนุนข้อคิดเห็นของตนเองแทบจะทั้งสิ้น ดังนั้นแล้ว ในฐานะผู้นำจะอย่างไร จะเชื่อในข้อมูลจากด้านไหน จะหาความจริงได้จากไหนกัน คำถามนี้ยากที่จะตอบได้ในทันที จะมีหลักธรรมข้อไหนทางพุทธศาสนาที่จะทำให้เรา คิด วิเคราะห์ ทบทวน ประมวล ข้อมูลต่างๆ ก่อนจะสรุป และตัดสินใจสั่งการเพื่อให้เกิดความร่วมมือความเข้าใจของบุคลากรในองค์กรนั้นๆ เป็นวิธีที่สามารถนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายสูงสุดขององค์กร

2. ความหมายของการวินิจฉัยสั่งการ

การวินิจฉัยสั่งการ (Decision making) หมายถึง กระบวนการในการคัดเลือกเพื่อการปฏิบัติที่มีทางเลือกอยู่หลายทาง และผลลัพธ์ที่มีความแตกต่างกัน ในการวินิจฉัยสั่งการนี้จะมีขั้นตอนที่เริ่มต้นจากการที่ได้ตระหนักถึงปัญหา และขั้นตอนสุดท้ายจะนำไปสู่การตัดสินใจอย่างมีเหตุผล

การการวินิจฉัยสั่งการ มีนักวิชาการได้ให้ความหมายไว้ดังนี้

ศิริพร พงศ์ศรีโรจน์กล่าวว่า การวินิจฉัยสั่งการ หรือ การตัดสินใจหมายถึง การเลือกปฏิบัติหรืองดเว้นการปฏิบัติหรือการเลือกทางดำเนินการที่เห็นว่าดีที่สุดทางใดทางหนึ่ง จากทางเลือกหลายๆ ทาง เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่ต้องการ หรือการวินิจฉัยสั่งการคือ การชั่งใจไตร่ตรองและตัดสินใจเลือกทางดำเนินการที่เห็นว่าดีที่สุดทางใดทางหนึ่งจากหลายๆ ทางเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่ต้องการ

บรรยงค์ โตจินดา กล่าวว่า การวินิจฉัยสั่งการหรือการตัดสินใจหมายถึง การที่ผู้บริหารหรือผู้บังคับบัญชาพิจารณาตัดสินใจและสั่งการในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง การวินิจฉัยสั่งการ หรือการตัดสินใจเป็นเรื่องที่มีความสำคัญมาก เพราะการวินิจฉัยสั่งการจะเป็นการเลือกทางเลือก ดำเนินการที่ดีที่สุดในบรรดาทางเลือกหลายๆ ทาง

3. บทบาทและภาวะผู้นำ

คำว่า “บทบาท” ตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า role เป็นเรื่องของพฤติกรรมและหน้าที่ความรับผิดชอบ (function) เพื่อเป็นการแสดงให้เห็นว่า เมื่อบุคคลดำรงตำแหน่งใด ก็ควรแสดงพฤติกรรมให้ตรง และเหมาะสมกับหน้าที่ ความรับผิดชอบนั้น

คำว่า “ภาวะผู้นำ” ตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า Leadership คือ กระบวนการใช้อำนาจและอิทธิพลที่แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำและผู้ตาม เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งขององค์การวิภาดา คุปตานนท์ (2544: 237) กล่าวว่า ผู้นำ (Leader) หมายถึง บุคคลที่มีความสามารถในการที่จะทำให้องค์การดำเนินไปอย่างก้าวหน้าและบรรลุเป้าหมาย โดยการใช้อิทธิพลเหนือทัศนคติและการกระทำของผู้อื่น DuBrin. (1998 อ้างถึงใน รังสรรค์ ประเสริฐศรี, 2544: 12) กล่าวถึงผู้นำ (Leader) ว่า เป็นบุคคลที่ทำให้องค์การเจริญก้าวหน้าและบรรลุผลสำเร็จโดยเป็นผู้ที่มีบทบาทแสดงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่เป็นผู้ใต้บังคับบัญชา หรือเป็นบุคคลที่ก่อให้เกิดความมั่นคงและช่วยเหลือผู้อื่นเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของกลุ่ม Gibson, Ivancevich และ Donnelly (1997: 272) มองภาวะผู้นำ (Leadership) ในเชิงปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันของสมาชิกในกลุ่ม โดยมีผู้นำเป็นตัวแทนในการเปลี่ยนแปลง เป็นบุคคลที่มีอิทธิพลต่อบุคคลอื่นๆ ในกลุ่ม

ดังนั้น บทบาทและภาวะผู้นำ คือ กระบวนการที่บุคคลสามารถทำให้ผู้อื่นยอมรับทั้งในแง่ความรู้ ความสามารถ อันเป็นตัวกลางหรือสื่อที่จะมาช่วยประสานให้คนทั้งหลายรวมกันหรือร่วมกัน ทั้งรวมกันอยู่และร่วมกันทำ เพื่อจะให้อยู่กันด้วยดี และทำการด้วยกันได้ผลบรรลุจุดหมายประสบความสำเร็จ

4. ภาวะผู้นำและความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำกับองค์การ

ผู้นำเป็นปัจจัยสำคัญต่อความสำเร็จของงานและองค์การภาวะผู้นำเป็นคำที่มีผู้ให้นิยามมากมายกระแสโลกปัจจุบันเป็นการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีและโลกาภิวัตน์ ซึ่งมีผลกระทบต่อการทำงานและองค์การเป็นวงกว้างและยาวนาน (Howard, 1995 อ้างถึงใน Muchinsky, 2003: 180) ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ทำให้องค์การต้องเพิ่มศักยภาพของการตัดสินใจแบบกลุ่มมากยิ่งขึ้น (Guzzo, 1995 อ้างถึงใน Muchinsky, 2003: 181) Shamir (1999 อ้างถึงใน Muchinsky, 2003: 181-182) กล่าวว่า บทบาทผู้นำแบบบุคคลเดียวจะเริ่มลดความสำคัญลงตัวผู้นำเองก็มีแนวโน้มเชื่อถือในการตัดสินใจของทีมที่ถูกจัดตั้งขึ้นเป็นกรณีพิเศษแบบชั่วคราวมากขึ้น ดังนั้นในแต่ละทีมก็จะมีอำนาจในการตัดสินใจในงานเฉพาะส่วนที่ทีมของตนรับผิดชอบ ซึ่งแนวโน้มภาวะผู้นำก็อาจจะเป็นลักษณะการแบ่งปันและแลกเปลี่ยนความคิด การกระจายอำนาจหน้าที่ ความรับผิดชอบ หรือการรวมกลุ่ม แต่ที่คนส่วนใหญ่เข้าใจตรงกันก็คือ เป็นกระบวนการอิทธิพลทางสังคมที่บุคคลหนึ่งตั้งใจใช้อิทธิพลต่อผู้อื่น เพื่อให้ปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ตามที่กำหนด มุกดา สุนทรรัตน์ (2547) ได้สรุปว่า การพัฒนาภาวะผู้นำเปรียบเสมือนการส่งเสริมความแข็งแกร่งในการบริหารงานองค์การ “การนำเครื่องมือป้องกันความล้มเหลว” มาประยุกต์ใช้จะเป็นเครื่องมือในการพัฒนาองค์การไปสู่ความก้าวหน้าต่อไป

5. รูปแบบการวินิจฉัยสั่งการของผู้บริหาร

การวินิจฉัยสั่งการ เป็นหน้าที่ที่สำคัญของผู้นำหรือผู้บริหาร ที่ต้องมีศักยภาพในการค้นหาความจริง และ ประเมินสถานการณ์ก่อนทำการตัดสินใจ ว่าควรทำหรือไม่ควรทำและเพราะอะไรเมื่อตัดสินใจแล้ว ก็จะต้องการวางแผนและกำหนดเป้าหมาย และวัตถุประสงค์ที่แน่นอนชัดเจน สามารถวัดผลได้ กริฟฟิธส์ (Griffiths, 1959 : 104) ให้ความหมายว่า การตัดสินใจเป็นการศึกษาทางเลือกการปฏิบัติโดยคิดการเลือกทางเลือกที่แตกต่างกัน สุเมธ เดียววิศเรศ (2525 : 127) กล่าวว่า การตัดสินใจ เป็นการเลือกทางปฏิบัติ ซึ่งมีอยู่หลายทางเพื่อไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ พืรพงศ์ ดาราไทย (2542 : 23) กล่าวว่า การตัดสินใจ หมายถึง ความคิดและการกระทำต่างๆ ที่นำไปสู่การตกลงใจเลือกทางใดทางหนึ่งจากทางเลือกที่มีอยู่หลายทางเพื่อใช้แก้ปัญหาที่เกิดขึ้น แคมป์เบลและคนอื่นๆ (Campbell and others, 1983 : 103) ได้แบ่งประเภทของการตัดสินใจดังนี้

1. การตัดสินใจที่วางแผนการไว้ล่วงหน้าจะเกี่ยวข้องกับภารกิจตามรายการต่างๆ ที่กำหนดให้
2. การตัดสินใจ ที่เป็นไปตามสถานการณ์ จะเกี่ยวข้องกับสิ่งที่วางแผนหรือคาดคะเนไว้นั้นไม่เป็นไปตามกิจกรรมหรือรายการที่กำหนดไว้

ความสามารถในการทำงานหรือการบริหารงาน นอกจากจะต้องมีความรู้ความสามารถในงานที่ปฏิบัติแล้วสิ่งสำคัญประการหนึ่งของผู้ปฏิบัติงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งหัวหน้างานหรือผู้บริหารก็คือ การตัดสินใจ (Decision Making) การตัดสินใจเปรียบเสมือนหัวใจของการปฏิบัติงานและบริหารงาน ทั้งนี้เพราะการตัดสินใจจะมีอยู่ในแทบทุกขั้นตอนและทุกกระบวนการของการทำงาน แม้แต่บุคคลทั่วไปก็ไม่อาจหลีกเลี่ยงเรื่องการตัดสินใจได้ นับตั้งแต่บุคคลตื่นขึ้นมาก็จะมีการตัดสินใจในเรื่องต่างๆอยู่ตลอดเวลา ไม่ว่าจะเป็นการเลือกชุดที่จะใส่ เส้นทางที่จะใช้เดินทาง เป็นต้นเจษฎา อึ้งเจริญ (2537 : 35) ได้กล่าวว่า การตัดสินใจของผู้บริหารนั้นจะพิจารณาได้จากรูปแบบที่แตกต่างกัน 2 รูปแบบ คือ

- 1.การตัดสินใจที่กำหนดไว้ล่วงหน้า เป็นการตัดสินใจที่เกี่ยวข้องกับแนวปฏิบัติหรือนโยบาย ซึ่งเป็นไปในทางลักษณะของงานประจำ การตัดสินใจสั่งการประเภทนี้ทำได้ง่ายๆ โดยอาศัยระเบียบ กฎเกณฑ์ที่มีอยู่
- 2.การตัดสินใจที่ไม่ได้กำหนดไว้ล่วงหน้า เป็นการตัดสินใจในปัญหาที่เกิดขึ้นนอกเหนือจากงานประจำหรือไม่เป็นไปตามนโยบายที่กำหนดไว้เป็นปัญหาในสถานการณ์ใหม่ที่ต้องใช้ความสามารถในเชิงสร้างสรรค์ และดุลยพินิจในการแก้ปัญหา การตัดสินใจสั่งการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในลักษณะนี้จะแสดงให้เห็นถึงประสิทธิภาพของผู้บริหาร เพราะเป็นการตัดสินใจปัญหาซึ่งเกิดจากสภาวะการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป ดังนั้นข้อมูลที่มีสมบูรณ์และถูกต้องจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง

6. ทฤษฎีการวินิจฉัยสั่งการ

ทฤษฎีการวินิจฉัยสั่งการตามวิธีวินิจฉัยสั่งการ เป็นการนำแนวความคิดที่มีเหตุผลที่ผู้บริหารใช้ในการเลือกทางเลือกที่ดีที่สุด ซึ่งสามารถจำแนกได้ ตามวิธีวินิจฉัยสั่งการ 3 วิธีดังนี้ (สุโขทัยธรรมาธิราช, 2548, : 263-264)

6.1 ทฤษฎีการวินิจฉัยสั่งการโดยการคาดการณ์

มีการใช้เทคนิคการคาดการณ์และการพยากรณ์เข้ามาประกอบการวินิจฉัยเช่นการพยากรณ์โดยใช้แนวโน้มเป็นต้น

6.2 ทฤษฎีการวินิจฉัยสั่งการโดยการพรรณนา

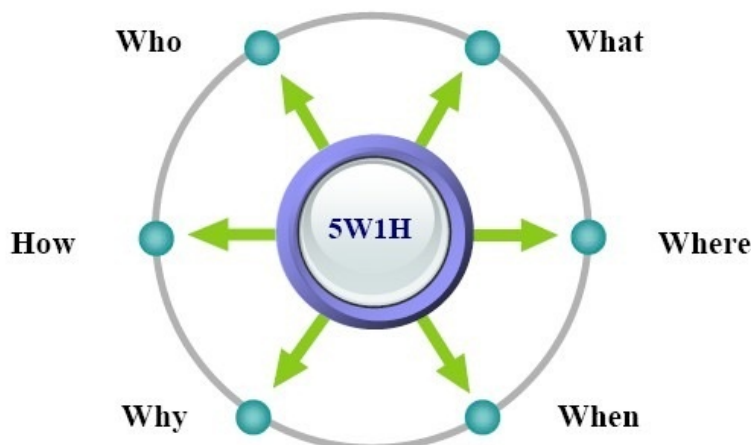
เป็นการใช้กระบวนการวิจัยเป็นเครื่องมือในการวินิจฉัย ดังนั้นผู้วิจัยจะต้องมีการพิสูจน์และเห็นจริงจึงจะดำเนินการวินิจฉัยได้ บางครั้งเรียกการวินิจฉัยสั่งการแบบนี้ว่าการวินิจฉัยทางวิทยาศาสตร์

6.3 ทฤษฎีการวินิจฉัยสั่งการโดยการกำหนดความ

เป็นทฤษฎีที่คำนึงถึงว่าแนวทางวินิจฉัยสั่งการควรจะเป็นหรือน่าจะเป็นอย่างไรจึงจะสามารถบรรลุเป้าหมายที่ต้องการวินิจฉัยสั่งการได้

7. การคิดวิเคราะห์ (Analytical thinking)

คำว่า คิดหมายถึง นึกคิด ระลึก ตรึกตรอง ส่วนคำว่า วิเคราะห์หมายถึงว่า ดู สังเกต ใคร่ครวญ อย่างละเอียดรอบครอบในเรื่องราวต่างๆ อย่างมีเหตุผล โดยหาส่วนดี ส่วนบกพร่อง หรือ จุดเด่นจุดด้อยของเรื่องนั้นๆ แล้ว เสนอแนะสิ่งที่ดีที่ที่เหมาะสมอย่างยุติธรรมความหมายการคิดวิเคราะห์ เป็นความสามารถในการแยกแยะเพื่อหาส่วนย่อยของเหตุการณ์เรื่องราวหรือเนื้อหาต่างๆ ว่าประกอบด้วยอะไร มีความสำคัญอย่างไร อะไรเป็นเหตุอะไรเป็นผล และที่เป็นอย่างนั้นอาศัยหลักการของอะไรมีนักวิชาการกล่าวถึงเทคนิคการสอนให้คิดวิเคราะห์ตามหลัก “5 Ws1H” ไว้ดังนี้



เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2546 : 97-98) กล่าวโดยสรุปว่า เทคนิคการตั้งคำถามอยู่ใน ขอบข่าย “5 Ws 1H” การคิดเชิงวิเคราะห์แท้จริงคือการตอบคำถามที่เกี่ยวข้องกับความสงสัยใคร่รู้ ของผู้ถาม เมื่อเห็นสิ่งหนึ่งสิ่งใดแล้ว อยากรู้เกี่ยวกับสิ่งนั้นมากขึ้นในแง่มุมต่างๆ เพื่อให้ได้ข้อเท็จจริง ใหม่ๆ ความเข้าใจใหม่ๆ อันเป็นประโยชน์ต่อการอธิบาย การประเมินการแก้ปัญหาขอบเขตของ คำถามเชิงวิเคราะห์และการตัดสินใจที่รอบคอบมากขึ้น ขอบเขตของคำถามเชิงวิเคราะห์เกี่ยวกับการ จำแนกแจกแจงองค์ประกอบและการหาความสัมพันธ์เชิงเหตุผลระหว่างเรื่องที่วิเคราะห์ โดยใช้ คำถามในขอบข่าย “ 5 Ws 1H” เพื่อนำไปสู่การค้นหาคำความจริงในเรื่องนั้นๆทุกแง่มุม โดยตั้ง คำถาม ใคร (Who) ... ทำอะไร (What) ... ที่ไหน (Where) ... เมื่อไร (When) ...อย่างไร (How) ... เพราะเหตุใด...ทำไม (Why) หลักแนวความคิดวิเคราะห์นี้เป็นการคิดเพื่อที่จะหาเหตุผล ซึ่งตรงกับ หลักคำสอนขององค์สมเด็จพระพุทธเจ้า ที่ทรงถือว่าเหตุและผลเป็นหัวใจสำคัญอย่างหนึ่งในทาง พระพุทธศาสนา หรือหลักคำสอนเรื่อง ปฏิจ্ঞสมุปบาท ที่ว่าเพราะมีอวิชชาจึงมีสังขารเพราะมี สังขารจึงมีวิญญาณ เพราะมีวิญญาณจึงมีนามรูป เป็นต้น รวมถึงหลักธรรมที่ได้ยกมาเพื่อเป็น แนวทางศึกษาในที่นี้ด้วยนั่นคือ หลักกาลามสูตร ทั้งนี้การคิดวิเคราะห์ตัดสินใจในบางเรื่องของ บุคคลอาจหมายถึงชีวิตหรืออนาคตของบุคคลนั้น ทำนองเดียวกันกับการตัดสินใจในบางเรื่องของ ผู้นำหรือผู้บริหารอาจหมายถึงความอยู่รอดหรือไม่ ของกลุ่ม ของหน่วยงาน หรือขององค์การ เป็นต้น

8. การวินิจฉัยสั่งการในหลักกาลามสูตร

พระไตรปิฎก เล่มที่ 20 พระสุตตันตปิฎก เล่มที่ 12 อังคุตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาตร เกสบุตรสูตร (กาลามสูตร) พระไตรปิฎกฉบับสยามรัฐ

กาลามสูตร เป็นพระสูตรสำคัญสูตรหนึ่งในพระพุทธศาสนา กาลามสูตร เป็นหลักแห่ง ความเชื่อที่พระพุทธองค์ทรงวางไว้ให้แก่พุทธศาสนิกชน ไม่ให้เชื่อสิ่งใดๆ อย่างงมงาย โดยไม่ใช้ ปัญญาพิจารณาให้เห็นจริงถึงคุณโทษหรือดีไม่ดีกว่าก่อนเชื่อ โดยมีชื่อเรียกอีกอย่างว่า เกสบุตรสูตร แต่ชาวโลกทั่วไป มักจะเรียกพระสูตรนี้ว่า กาลามสูตรเพราะรู้สึกว่าจะเรียกได้ง่ายกว่าพระสูตรนี้เป็น พระสูตรที่ไม่ยาว แต่มีใจความลึกซึ้งน่าคิดประกอบด้วยเหตุผล ซึ่งผู้นับถือ พระพุทธศาสนาหรือผู้ ศึกษาพระพุทธศาสนาควรจะได้ศึกษาเป็นอย่างยิ่ง เพราะเป็นการใช้เหตุผลตามหลัก วิทยาศาสตร์ สอดคล้องกับกฎทางวิทยาศาสตร์ มีอยู่ 10 ประการ ได้แก่

1. มา อนุสสเวน (อย่าเพิ่งเชื่อโดยฟังตามกันมา)
2. มา ปรมปราย (อย่าเพิ่งเชื่อโดยคิดว่าเป็นของเก่า เล่าสืบๆ กันมา)
3. มา อิติกราย (อย่าเพิ่งเชื่อเพราะเป็นข่าวเล่าลือ หรือตื่นข่าว)
4. มา ปิฎกสมปทานน (อย่ารับเอามาเชื่อด้วยเหตุเพียงว่ามีที่อ้างในปิฎก)
5. มา ตกฺกเหตุ (เหตุอย่าเพิ่งเชื่อโดยคิดเดาเอาเอง)
6. มา นยเหตุ (อย่าเพิ่งเชื่อโดยการคิดคาดคะเนหรืออนุมานเอา)
7. มา อากาโรปวิตฺถเกน (อย่าเพิ่งเชื่อโดยตรึกเอาตามอาการที่ปรากฏ)

8. มา ทิฏฐินิขมานกขนติยา (อย่าเพิ่งเชื่อว่าต้องกับลัทธิของตน)
9. มา ภพพรูปตาย (อย่าเพิ่งเชื่อว่าผู้พูดควรเชื่อได้)
10. มา สมโณ โน ครุติ (อย่าเพิ่งเชื่อเพราะเห็นว่าผู้พูดเป็นครูของเรา)

9. แนวคิดตามทฤษฎีการวินิจฉัยสั่งการในกาลามสูตร สามารถวิเคราะห์ได้ดังนี้

9.1) ทฤษฎีการวินิจฉัยสั่งการโดยการคาดการณ์ ตรงกับหลักกาลามสูตรที่ว่า มา นยเหตุ อย่าเพิ่งเชื่อโดยการคิดคาดคะเนหรืออนุมานเอา

การวินิจฉัยสั่งการด้วยการใช้เทคนิคการคาดการณ์หรือศาสตร์แห่งการพยากรณ์ การใช้สถิติศาสตร์และการศึกษาแนวโน้มความน่าจะเป็น เข้ามาประกอบการวินิจฉัยสั่งการ แม้จะเป็นวิธีที่เห็นว่าดีและมีความเป็นไปได้มากที่สุด ในสายตาของผู้วินิจฉัย แต่ก็ได้หมายความว่า จะเป็นอย่างไรไปไม่ได้ กล่าวคือ ยังมีโอกาสผิดพลาดได้เสมอ ด้วยเหตุนี้ ทฤษฎีการวินิจฉัยสั่งการโดยการคาดการณ์ จึงสอดคล้องเชื่อมโยงกับคำสอนที่ว่า “อย่าเพิ่งเชื่อโดยการคิดคาดคะเนหรืออนุมานเอา” ซึ่งลักษณะวิธีการเช่นนี้ทางพุทธศาสนา เรียกว่า การวินิจฉัยแบบวิภวาท

ตัวอย่างที่เห็นชัดในเรื่องนี้ เช่น กรณีที่ปรากฏในอรรถกถาปณณกชาดก(ไทย, ฉบับมร. 55/1/159-166) เรื่อง “พ่อค้าฉลาดกับพ่อค้าโง่” ใจความว่า ในอดีตกาล ณ แคว้นกาสิกรัฐ แห่งเมืองพาราณสี มีกลุ่มพ่อค้ากองเกวียนคาราวาน กลุ่มละ 500 คน จำนวน 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มของพระโพธิสัตว์ (พ่อค้าฉลาด) และ กลุ่มพ่อค้าโง่ เพราะความไม่รอบคอบ และประกอบกับชอบการคาดคะเนจากสิ่งที่เห็นของกลุ่มพ่อค้าโง่ โดยหวังว่าจะเจอน้ำในทางข้างหน้าและการไม่พิจารณาให้ถี่ถ้วนของหัวหน้า พวกกลุ่มพ่อค้าโง่จึงถูกพวกยักษ์หลอกหลวงและจับกินเป็นอาหารทั้งหมด ส่วนพ่อค้าฉลาดได้เดินทางด้วยความรอบคอบและช่างสังเกตในที่สุดก็ไปถึงที่หมายอย่างปลอดภัย

9.2) ทฤษฎีการวินิจฉัยสั่งการโดยการพรรณนา ตรงกับหลักกาลามสูตรที่ว่า มา ปิฎกสมุปทานนอยารับเอามาเชื่อดด้วยเหตุเพียงว่ามีที่อ้างในปิฎก หรือ ตำรา

สารที่ให้ความรู้บางครั้งก็เข้าใจง่าย แต่บางครั้งที่เป็นเรื่องสลับซับซ้อนก็จะเข้าใจยาก ต้องใช้การพินิจพิเคราะห์อย่างลึกซึ้ง ทั้งนี้ย่อมขึ้นกับเรื่องที่เข้าใจง่ายหรือเข้าใจยาก ผู้รับมีพื้นฐานในเรื่องที่ฟังเพียงใด ถ้าเป็นข่าวหรือบทความเกี่ยวกับเกษตรกรรมผู้มีอาชีพเกษตรย่อมเข้าใจง่าย ถ้าเป็นเรื่องเกี่ยวกับธุรกิจนักธุรกิจก็จะเข้าใจง่ายกว่าผู้มีอาชีพเกษตร และผู้พูดหรือผู้ส่งสารก็มีส่วนสำคัญ ถ้ามีความรู้ในเรื่องนั้นเป็นอย่างดีรู้วิธีเสนอ ก็จะเข้าใจได้ง่ายซึ่งในหลักกาลามสูตรคือข้อ มา ปิฎกสมุปทานนอยารับเอามาเชื่อดด้วยเหตุเพียงว่ามีที่อ้างในปิฎก ถ้าใครเอาตำรามาอ้างให้เราฟัง เราก็อย่าเพิ่งเชื่อ เพราะตำราก็อาจจะผิดได้บางคนอาจจะค้านว่า “ที่เราพูดถึงกาลามสูตรนี้ไม่ใช่ตำราหรอกหรือ” จริงอยู่ เราก็อ้าง กาลามสูตรซึ่งเป็นตำราเหมือนกัน แต่ท่านว่า อย่าเพิ่งเชื่อ เพราะอาจจะผิดได้ ดังนั้น ไม่ว่าใครจะเอาตำราอะไรก็ตามมาอ้างเราก็ต้องอย่าเพิ่งเชื่อ พระพุทธเจ้าตรัสว่าให้พิจารณาดูก่อน บางคนกล่าวยืนยันว่าตนเอง อ้างตามตำรา ซึ่งแท้จริงแล้วเขาไม่ได้อ่านตำรานั้นเลย แต่ว่าเอามาอ้างขึ้นเอง บางคนก็ต้องการ โดยการอ้างตำรา

ฉะนั้น ในพระสูตรนี้ พระองค์จึงได้ให้แง่คิดสำหรับการวินิจฉัยสั่งการไว้ว่า สิ่ง que เชื่อสนิทใจ สิ่งที่ถูกกับใจชอบ สิ่ง que เรียนต่อกันมา สิ่ง que คิดตรองไว้ดีแล้ว สิ่ง que เฟงพินิจไว้เป็นอย่างดีแล้ว ว่า ถูกต้องตามทฤษฎีและทฤษฎีหลักการของตน บางครั้งยอมกลับกลายเป็นเท็จไปก็มี แต่บางครั้งสิ่งที่ไม่เคยนึกเชื่อสนิทใจ สิ่ง que ไม่ถูกกับใจชอบ สิ่ง que ไม่เคยเรียนต่อกันมา สิ่ง que ไม่ได้คิดตรองไว้ สิ่ง que ไม่ได้เฟงพินิจไว้เป็นอย่างดีแล้ว ว่า ถูกต้องตามทฤษฎีและทฤษฎีหลักการของตน ยอมกลับกลายเป็นจริงก็มี เมื่อเป็นเช่นนั้น ผู้นำที่มีหน้าที่วินิจฉัยสั่งการตามพระสูตรนี้ จึงควรเป็นผู้กระตือรือร้นในการเตรียมแผนรับมือกับสิ่งที่อาจเกิดขึ้นได้ หรือที่เรียกว่า ผลข้างเคียง พร้อมกันนั้นต้องตื่นตัวแต่ไม่ตื่นตูม ใฝ่ใจในการสืบสาวความจริงในเรื่องนั้นๆ อยู่ตลอดเวลา และรู้จักเลือกวินิจฉัยตัดสินใจให้เหมาะสมตามแต่กรณีสืบไป สิ่ง que พระองค์ตรัสแก่กัปตักมาณพ ในจังกีสสูตรนี้ จึงเป็นการส่อให้ทราบ ว่า มนุษย์มักติดตำหนิหรือยุติการค้นหาความจริงของข้อมูล คือ จบลงปลงใจเชื่อเพียงแค่ข้อมูลในสื่อเหล่านั้น เช่น ในตำรา เป็นต้น โดยที่ไม่มีใครจะสนใจว่า เหตุใด ทำไม อย่างไรจึงเป็นเช่นนั้นหรือมีความน่าเชื่อถือเพียงไร ขอเพียงให้เห็นว่าข้อมูลนั้นถูกเขียนหรือนำเสนอในสื่อที่แค่คิดว่าน่าเชื่อถือ ก็ตกลงใจเชื่อแค่นั้น จึงทำให้การวินิจฉัยสั่งการของผู้นำไม่ถูกต้องชอบธรรมไปด้วย ดังเช่นในปัจจุบันได้เกิดมี ปัญหาการบิดเบือนข้อมูล การเสนอข่าวหรือให้ข้อมูลอันเป็นเท็จแก่ผู้วินิจฉัย ยิ่งหากผู้วินิจฉัยสั่งการไม่ใฝ่ใจสังเกต หรือขาดความรอบคอบด้วยแล้ว จึงมักถูกใช้เป็นเครื่องมือของผู้กอบโกยผลประโยชน์ และสร้างปัญหาใหม่ขึ้นมาอีกโดยไม่รู้ตัว

9.3) ทฤษฎีการวินิจฉัยสั่งการโดยการกำหนดความ ตรงกับหลักกาลามสูตรที่ว่ามา อาการปริวิตกเกิน อย่าเพิ่งเชื่อโดยตรึกเอาตามอาการที่ปรากฏ

ความน่าจะเป็น คือการวัดหรือการประมาณความเป็นไปได้ว่า บางสิ่งบางอย่างจะเกิดขึ้นหรือถ้อยแถลงหนึ่งๆ จะเป็นจริงมากเท่าใด ความน่าจะเป็นมีค่าตั้งแต่ 0 (โอกาส 0% หรือ จะไม่เกิดขึ้น) ไปจนถึง 1 (โอกาส 100% หรือ จะเกิดขึ้น) ระดับของความน่าจะเป็นที่สูงขึ้น คือ ความเป็นไปได้มากขึ้นที่เหตุการณ์นั้นจะเกิด หรือถ้ามองจากเงื่อนเวลาของการสุ่มตัวอย่าง คือ จำนวนครั้งมากขึ้นที่เหตุการณ์เช่นนั้นคาดหวังว่าจะเกิดซึ่งในหลักกาลามสูตรคือข้อ มา อาการปริวิตกเกิน อย่าเพิ่งเชื่อโดยตรึกเอาตามอาการที่ปรากฏ คือเห็นอาการที่ปรากฏแล้วก็คิดว่าใช่แน่นอน เช่น เห็นคนท้องโตก็คิดว่าเขาจะมีลูก ซึ่งก็ไม่ว่า บางคนแต่งตัวภูมิฐานก็คิดว่าคนนี้เป็นคนใหญ่โต ร่ำรวย ซึ่งก็ไม่ว่า อีกบางทีก็เป็นขโมย แต่งตัวเรียบร้อยมาหาเรา บางคนทำตัวเหมือนเป็นคนบ้านคนไ้มานั่งใกล้กุฏิพระ คนก็ไม่ว่าสนใจนึกว่าเป็นคนบ้า แต่พอพระเผลอก็ขโมยของของพระไป ดังนั้น เราจะดูอาการที่ปรากฏก็ไม่ได้ บางคนปวดหัว ก็คิดว่าเป็นโรคอะไรที่หัว แต่ก็ไม่ว่า สาเหตุอาจจะเป็นที่อื่นแล้วทำให้เราปวดหัวก็ได้ เช่น ท้องผูก เป็นต้นหรือเราขับรถมาถึงสะพานซึ่งมองดูแล้วคิดว่าสะพานนี้น่าจะมั่นคงพอจะขับข้ามไปได้ แต่ก็ไม่ว่า สะพานอาจจะพังลงมาก็ได้

ดังนั้นแนวคิดตามทฤษฎีการวินิจฉัยสั่งการในกาลามสูตร เป็นแนวคิดเชิงปฏิเสธ งดเว้น หรือห้าม หมายความว่า อย่าเพิ่งด่วนเชื่อหรือด่วนสรุป รวมถึงด่วนตัดสินใจอะไรง่าย ๆ ซึ่งเมื่อเกิดคำถามว่า ถ้าห้ามว่าอย่าเพิ่งเชื่อหรือตัดสินใจง่ายๆแล้วจะให้ทำอย่างไร คำตอบทางพุทธศาสนา คือ เรียนรู้และเข้าใจการวินิจฉัยสั่งการอย่างถูกต้อง มีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผลซึ่งในทาง

พระพุทธศาสนาได้เสนอแนวทางในการตัดสินใจหรือการวินิจฉัยสั่งการด้วยหลัก “กาลามสูตร” ที่ต้องใช้ทั้ง “ปรัโตโฆสะ” และ “โยนิโสมนสิการ” เพื่อให้การวินิจฉัยสั่งการเป็นไปอย่างถูกต้อง (สัมมาทิฐิ) สามารถปฏิบัติได้และให้ผลประโยชน์อย่างสูงสุด

10. สรุป

แนวคิดตามทฤษฎีการวินิจฉัยสั่งการในกาลามสูตร เป็นแนวคิดเชิงปฏิเสธ งดเว้นหรือห้าม หมายความว่า อย่าเพิ่งด่วนเชื่อ ด่วนสรุปหรือด่วนสรุป รวมถึงด่วนตัดสินใจอะไรๆ ซึ่งเมื่อเกิดคำถามว่า ถ้าห้ามว่าอย่าเพิ่งเชื่อหรือตัดสินใจง่ายๆแล้วจะให้ทำอย่างไร คำตอบบางพุทธศาสนา คือ เรียนรู้และเข้าใจการวินิจฉัยสั่งการอย่างถูกต้อง มีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผลซึ่งในทางพระพุทธศาสนาได้เสนอแนวทางในการตัดสินใจหรือการวินิจฉัยสั่งการด้วยหลัก “กาลามสูตร” ที่ต้องใช้ทั้ง “ปรัโตโฆสะ” และ “โยนิโสมนสิการ” เพื่อให้การวินิจฉัยสั่งการเป็นไปอย่างถูกต้อง (สัมมาทิฐิ) สามารถปฏิบัติได้และให้ผลประโยชน์อย่างสูงสุด ส่วนกระบวนการวินิจฉัยสั่งการนั้นมีขั้นตอนตามความเห็นของนักวิชาการต่าง ๆ กัน ซึ่งมีสาระสำคัญอยู่ที่ว่าจะต้องมีการกำหนดขอบเขตของปัญหาที่เกิดขึ้น กำหนดทางเลือกที่เห็นว่าดีที่สุดในการแก้ปัญหา ซึ่งจะต้องนำเอาหลักทฤษฎีทางตะวันตกมาใช้ในหลักของการวิเคราะห์ “5Ws1H” เป็นการหาข้อมูลของเหตุที่มาซึ่งจะก่อให้เกิดผลที่ตามมาทีหลัง

บทบาทที่สำคัญของผู้นำหรือผู้บริหารในการจัดการหรือบริหารงานที่ต้องใช้หลักในการคิดวิเคราะห์ซึ่งจะนำไปให้เกิดความอยู่รอดและการประสบความสำเร็จ ของกลุ่ม หน่วยงาน หรือองค์การ การตัดสินใจที่ดีนั้นจะก่อให้เกิดความผิดพลาดน้อยที่สุดตาม ดังนั้นผู้ที่ตัดสินใจจึงควรหาข้อมูลหรือมีข้อมูลที่ดีและมีกระบวนการที่ดีให้การตัดสินใจ ตลอดจนตระหนักถึงสาเหตุที่ทำให้เกิดการตัดสินใจผิดพลาดอีกด้วย โดยสามารถใช้หลักธรรมที่มีมาในพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการพิจารณาแล้วการตัดสินใจก็จะเกิดผลดีมากที่สุดและเกิดความผิดพลาดน้อยที่สุด ซึ่งจะนำไปสู่จุดมุ่งหมายสูงสุดของการบริหารงานองค์การ

บรรณานุกรม

- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. 2546. การคิดเชิงวิเคราะห์. กรุงเทพฯ: ชัคเชส มีเดีย จำกัด.
- เจษฎา อึ้งเจริญ. 2537. สภาพการตัดสินใจสั่งการของผู้บริหารกับความพึงพอใจของครูโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา ในกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต. ชลบุรี : มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ประชุม รอดประเสริฐ. 2533. นโยบายและการวางแผน: หลักการและทฤษฎี. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : เนติกุลการพิมพ์.
- พระไตรปิฎก เล่มที่ 20 พระสุตตันตปิฎก เล่มที่ 12 อังคุตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาตร เกสปุตตสูตร (กาลามสูตร). พระไตรปิฎกฉบับสยามรัฐ.

- พิชา ย รัตนติลภ ฌ ภูเก็ด. ผศ.ดร. 2552. **องค์การและบริหารจัดการ**. กรุงเทพมหานคร: ชิงค์
ปียอนด์บุ๊กส์.
- พีรพงศ์ ดาราไทย. 2542. **ความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะการตัดสินใจของผู้บริหารกับ
ประสิทธิผลโรงเรียนเอกชน สายสามัญศึกษา ในเขตการศึกษา 12. วิทยานิพนธ์
ครุศาสตรมหาบัณฑิต. ชลบุรี: มหาวิทยาลัยบูรพา.**
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. 2550. **“ภาวะผู้นำในองค์กร”** ใน เอกสารการสอนชุดวิชาการ
บริหารองค์การ. นนทบุรี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- มุกดา สุนทรรัตน์. 2547. **การสร้างคนไปสู่ผู้นำขององค์กรในอนาคต**. การบริหารคน. 3. 24.
- รังสรรค์ ประเสริฐศรี. 2544. **ภาวะผู้นำ**. กรุงเทพมหานคร : บริษัท อนุรักษ์การพิมพ์ จำกัด
- วิชัย โสสุวรรณจินดา. 2535. **ความลับองค์การ : พฤติกรรมองค์การสมัยใหม่**. กรุงเทพฯ: ธรรมนิติ.
- วิภาดา คุปตานนท์. 2544. **การจัดการและพฤติกรรมองค์การ**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์
มหาวิทยาลัยรังสิต.
- ศิริพร พงศ์ศรีโรจน์. 2540. **องค์การและการจัดการ**. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ : เทคนิค 19.
- สมคิด บางโม. 2538. **องค์การและการจัดการ**. กรุงเทพฯ : วิทยพัฒน์.
- สุโขทัยธรรมมาธิราช,มหาวิทยาลัย. 2548. **องค์การและการจัดการ**. พิมพ์ครั้งที่6. นนทบุรี:ชวนพิมพ์
- สุเมธ เดียววิเศษ. 2525. **เอกสารประกอบการเรียนการสอน วิชาบริหาร 412 พฤติกรรมของ
ผู้นำทางการศึกษา**. ชลบุรี : ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ บางแสน.
- เสนาะ ดิยาว. ศ. 2546. **หลักการบริหาร**. กรุงเทพมหานคร:โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อุดม ทุมโหมสิต. ศ.ดร. 2544 . **การจัดการ**. กรุงเทพมหานคร: คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบัน
บัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- Cambell . H. and others. 1983. **Administrative Theory**. New York: Harper Collins .
- Gibson. J.L.. Ivancevich. J.M.. & Donnelly. J.H. (1997).**Organization Behavior
Structure Process**. (9th ed). New York: McGraw-Hill.
- Griffiths. D.E. 1959. **Administrative theory**. New York. N.Y.: Appleton-Century
Crofts.
- Muchinsky. P.M. (2003). **Psychology applied to work: an introduction to industrial
and organizational psychology**. 7th ed. North Carolina: Thomson
Wadsworth.

แนวคิดการจัดการการท่องเที่ยว (วัด) ในพระพุทธศาสนา: หลักการ และวิธีปฏิบัติ

A CONCEPT OF BUDDHIST TOURISM MANAGEMENT: PRINCIPLES AND PRACTICES

มัลลิกา ภูมธณ *

ดิเรก ดั่งลอย **

พระระพิน พุทธิสาร ***

บทคัดย่อ

บทความนี้มีเป้าหมายเพื่อศึกษาแนวคิดในการจัดการท่องเที่ยวตามแนวพุทธเพื่อสะท้อนออกมาทั้งในส่วนหลักการ แนวคิด และวิธีการปฏิบัติต่อวัด/ศาสนสถานในพระพุทธศาสนา การศึกษาใช้การศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งการสังเกตถึงพฤติกรรมและปรากฏการณ์ทางสังคม วิเคราะห์และสังเคราะห์ออกมาเป็นแนวคิดและวิธีการปฏิบัติที่เหมาะสม ผลการศึกษาพบว่า การจัดการท่องเที่ยวมีส่วนสำคัญต่อการพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์อย่างสูงสุด ทั้งการจัดการนั้นยังส่งผลให้เกิดการสร้างรายได้ให้กับสังคมและประเทศชาติ จากอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในองค์กรรวม การจัดการทรัพยากรท่องเที่ยว (วัด) ในพระพุทธศาสนา และศาสนสถานที่เกี่ยวข้องด้วยพระพุทธศาสนา มีแนวโน้มการใช้ทรัพยากรเป็นปัจจัยหลักเพิ่มมากขึ้นในการเข้าไปจัดการท่องเที่ยว เหตุนี้ในการจัดการจึงต้องคำนึงถึงความเป็นพระพุทธศาสนาในองค์กรรวม ทั้งในส่วนแนวคิด หลักการ และแนวปฏิบัติที่ถูกต้อง โดยการจัดการท่องเที่ยวนั้นต้องเข้าไปสนับสนุนให้เกิดการรักษาหลักการ ให้เกิดการเรียนรู้ ในศาสนา วางตน ปฏิบัติตัวได้ถูกต้อง ทั้งเข้าใจวิถีแห่งศาสนา จนสามารถปฏิบัติตามหลักศาสนาต่อสถานที่อันเป็นที่ท่องเที่ยวได้ เพื่อก่อให้เกิดผลทั้งคุณภาพ (พอดิ) คุณภาพ (พอเพียง) และประสิทธิภาพ (พอควร) ต่อหลักการที่ถูกต้อง โดยมีเป้าหมายหลักเป็นประโยชน์เพื่อส่วนรวม และส่งเสริมให้เกิดคุณภาพชีวิตตามแนวพุทธศาสนา ด้วยวิธีการเหล่านี้จึงจะได้ชื่อว่าเป็น การจัดการท่องเที่ยวตามแนวพุทธอย่างแท้จริง

คำสำคัญ: การจัดการท่องเที่ยว, ทรัพยากรการท่องเที่ยว, พระพุทธศาสนา

* คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

** มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์

*** ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ABSTRACT

The purpose of this article is to study the concept of Buddhist tourism management reflecting principles, concepts, and practices toward Buddhist places in Buddhism. Buddhist document and related research were used for analysis and synthesis including the observation of behavior and social phenomenon in order to present appropriate concepts and practices.

The Results of Studies found that Tourism management is very important toward the development of tourist resource existence for the highest utilization. Most income from society and country came from holistic tourism industry. According to trend of Buddhist tourism management, the increasing utilization of resource will be the main factor of tourism management. Therefore, holistic Buddhism is needed to consider for the management in correct concepts, principles and practices. Tourism management should encourage people to preserve the principle, to learn and know about religions, to behave in the correct practice, and to understand religious way. As the result, they will be able to adjust and practice themselves following religious principle within the visit place in order to emerge quality, balance and efficiency of the right principle. The main purpose is to employ the public utilization and to encourage the quality of life in Buddhist way which will show how to manage truly Buddhist tourism management.

Keywords: Tourist Management, Travel Resources, Buddhism

บทนำ

องค์การการท่องเที่ยวโลกรายงานว่า ในปี 2556 มีนักท่องเที่ยวที่เดินทางระหว่างประเทศทั่วโลก จำนวน 1,087 ล้านคน เพิ่มขึ้นจาก 1,035 ล้านคน ในปี 2555 ร้อยละ 5 โดยนักท่องเที่ยวจากประเทศจีนจะขยายตัวมากที่สุด และส่งผลต่อการฟื้นตัวของการท่องเที่ยวโลก และจากปี 2548 เป็นต้นมา ภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก มีอัตราการขยายตัวของจำนวนนักท่องเที่ยวสูงที่สุดถึงร้อยละ 6.2 ทั้งนี้ UNWTO คาดการณ์ว่า ในปีค.ศ. 2030 จำนวนนักท่องเที่ยวทั่วโลกจะเพิ่มเป็น 1,800 ล้านคน ด้วยอัตราการขยายตัวเฉลี่ยร้อยละ 3.3 ต่อปีและคาดการณ์ว่า ในปี ค.ศ. 2015 เป็นต้นไป (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2558) ตลาดเกิดใหม่หรือกลุ่มประเทศกำลังพัฒนาจะเป็นกลุ่มประเทศที่มีจำนวนนักท่องเที่ยวขยายตัวในอัตราที่สูงกว่าตลาดประเทศที่พัฒนาแล้ว โดยภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิกจะเป็นภูมิภาค ที่มีอัตราการขยายตัวสูงที่สุด ในส่วนการท่องเที่ยวไทยมีการขยายตัวอย่างต่อเนื่องทั้งจำนวนและรายได้จากการท่องเที่ยว ในระยะ 5 ปีที่ผ่านมา นักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องจาก 14.0 ล้านคน ในปี 2552 เป็น 24.8 ล้านคน ในปี 2557 โดยเพิ่มสูงสุดในปี 2556 มีจำนวนนักท่องเที่ยวมากถึง 26.5 ล้านคน และสูงสุดเป็นลำดับที่ 7

ของโลก แต่ลดลงในปี 2557 เนื่องจากประสบกับวิกฤตทางการเมืองและวิกฤตเศรษฐกิจในกลุ่มประเทศยุโรป โดยตลาดหลัก ยังคงเป็น 10 ตลาด ที่มีส่วนแบ่งการตลาดรวมกันมากกว่าร้อยละ 60 ได้แก่ จีน อินเดีย สหราชอาณาจักร มาเลเซีย ออสเตรเลีย สหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น เยอรมนีเกาหลีใต้ และฝรั่งเศส สำหรับในปี 2558 คาดการณ์ว่าจะมีจำนวนนักท่องเที่ยว 28.5-29.0 ล้านคน ส่วนรายได้และค่าใช้จ่ายของนักท่องเที่ยวมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น ตามจำนวนนักท่องเที่ยว โดยในปี 2556 มีรายได้ 1.20 ล้านล้านบาท สูงสุดเป็นอันดับ 10 ของโลก และลดลง เหลือ 1.17 ล้านล้านบาท ในปี 2557 โดยมีอัตราการขยายตัวเฉลี่ยร้อยละ 26.35 ต่อปีและคาดว่าในปี 2558 จะมีรายได้ 1.40 ล้านล้านบาท ซึ่งสอดคล้องกับค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อครั้งของนักท่องเที่ยว ซึ่งมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น อย่างต่อเนื่อง จากค่าใช้จ่าย 36,061 บาท/คน/ครั้ง ในปี 2552 เพิ่มขึ้น 47,272 บาท/คน/ครั้ง ในปี 2557 อย่างไรก็ตามระยะเวลาพำนักรักของนักท่องเที่ยวมีอัตราการขยายตัวค่อนข้างน้อย เนื่องจากการเพิ่มขึ้นของ นักท่องเที่ยวในระยะใกล้โดยในปี 2549 นักท่องเที่ยวมีจำนวนวันพักเฉลี่ย 8.62 วัน/ครั้ง เพิ่มขึ้น 9.85 วัน/ครั้ง ในปี 2556 หรือเพิ่มขึ้นเฉลี่ยปีละ 0.1 วัน ซึ่งนับเป็นข้อจำกัดประการหนึ่งในการเพิ่มรายได้ให้กับอุตสาหกรรม การท่องเที่ยวไทย คาดการณ์ว่าประเทศไทยในอีก 15 ปีข้างหน้า จะมีจำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติ 67 ล้านคน (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2558,น.9) โดยแนวโน้มนักท่องเที่ยวระหว่างประเทศของไทยในอีก 15 ปีข้างหน้า คาดว่าจะขยายตัวอย่างต่อเนื่อง จากข้อมูลในปี 2557 มีจำนวนนักท่องเที่ยว 24.7 ล้านคน จะเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วเป็น 45 ล้านคน ในปี 2563 และเพิ่มขึ้น 67 ล้านคน ในปี 2573 ทั้งนี้การคาดการณ์ดังกล่าวเป็นไป (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2558) ตามแนวโน้มที่ควรจะเป็น และภายใต้สมมติฐานว่า สถานการณ์การท่องเที่ยวไทยอยู่ในภาวะปกติ หากไม่มีเหตุการณ์หรือวิกฤตการณ์ใดๆ กลุ่มตลาดหลักยังจะเป็นกลุ่มเดิม แต่นักท่องเที่ยวจีนจะมีสัดส่วนเพิ่มมากขึ้น แต่โดยสภาพข้อเท็จจริงแล้ว สถานการณ์เศรษฐกิจ ภัยธรรมชาติขนาดใหญ่ โรคระบาดร้ายแรงและความขัดแย้งทางการเมืองทั้งภายในประเทศและระหว่างประเทศ ยังคงเป็นปัจจัยหลักที่จะส่งผลกระทบต่อแนวโน้มจำนวน นักท่องเที่ยวดังกล่าว

จากการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวโดยรัฐมีการวางแผนยุทธศาสตร์การจัดการท่องเที่ยว พ.ศ.2558-2560 และยุทธศาสตร์ 2560-2564 ซึ่งเป็นแนวทางที่จะเข้าไปกระตุ้น ส่งเสริมออกแบบ การท่องเที่ยวในองค์กรวม จึงเกิดคำถามต่อไปว่าองค์กรทางพระพุทธศาสนา วัด ศาสนาสถาน จะมี แนวทาง หรือกลไกอย่างไรต่อการออกแบบการท่องเที่ยวขึ้น ที่ต้องสอดคล้องกับหลักการ ข้อเท็จจริงทางศาสนา ที่จะต้องได้ทั้งประโยชน์ในเชิงมูลค่า แต่ก็ต้องรักษาหลักการ อุดมคติ การพัฒนาเจตคติ คำสอนทางพระพุทธศาสนาอันเป็นประโยชน์ในเชิงคุณค่าไว้ด้วย จากกรณีที่ยกมา จะเป็นคำถามที่จะต้องแสวงหาคำตอบจากหน่วยทางศาสนาร่วมกับกลไกเหล่านั้นต่อไป

การจัดการท่องเที่ยวโดยใช้ทรัพยากรของพระพุทธศาสนา

จากงานวิจัยพบว่า หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาทิ กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ได้ส่งเสริมและกำหนดยุทธศาสตร์ให้มีการออกแบบการท่องเที่ยว โดยใช้ทรัพยากรทางศาสนา อาทิ

วัด โบราณสถาน หรือศาสนสถาน โดยมีเป้าหมายเพื่อการจัดการท่องเที่ยวตามวิถีทางศาสนา ดังปรากฏในรายงานการวิจัยหลายฉบับ อาทิ ผลการวิจัยของนัฐพร เกิดกลาง, ชมพูนุท โกสลากร เพิ่มพูนวิวัฒน์, พิสมัย จารุจิตติพันธ์, 2553 ในเรื่อง “พฤติกรรมการท่องเที่ยวในกรุงเทพมหานครของผู้เยี่ยมเยือนชาวไทย” ให้ข้อมูลว่าวัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ชาวไทย และต่างชาตินิยมเป็นอันดับต้นๆ โดยเฉพาะวัดที่เป็นแหล่งโบราณสถานสำคัญ เช่น การเที่ยวกลุ่มเจดีย์พระธาตุต่างๆ โดยผูกโยงกับวันเดือนปีเกิด การปฏิบัติธรรม และการท่องเที่ยวแหล่งศาสนาสถานสำคัญในประเทศไทย โดยการท่องเที่ยวในลักษณะทัวร์วัด ชมวัง แหล่งโบราณสถานจัดอยู่ในกลุ่มการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural Tourism) การท่องเที่ยวเชิงพุทธ (Buddhist Tourism) การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม (Cultural Management) การจัดการพุทธศิลป์ (Buddhist Arts Management) การเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนา/วัฒนธรรมไทย (Learning on Buddhism/Thai Cultural) เป็นต้น โดยในบทความนี้สามารถจำแนกลักษณะการท่องเที่ยวที่ใช้วัด ศาสนาสถาน และวัตถุทางพระพุทธศาสนาเป็นส่วนหลักในการจัดการท่องเที่ยว ซึ่งจำแนกได้ คือ

1) พระพุทธรูป หมายถึง วัดที่มีแหล่งท่องเที่ยวเป็นตัววัดเอง โดยมีวัตถุสถานเป็นที่เคารพสักการะเป็นพระพุทธรูปสำคัญในประวัติศาสตร์ เช่น พระพุทธชินราช พระพุทธสิหิงห์ พระพุทธโสธร พระพุทธรูปวัดไร่ขิง พระพุทธรูปหลวงพ่อดโต วัดบางพลีใหญ่ พระพุทธรูปหลวงพ่อดบ้านแหลม เป็นต้น ดังปรากฏแนวคิดดังกล่าวในงานของพระมหาบุญพิเชษฐ์ จันทร์เมือง (2553) “....วัดทรัพยากร ทางวัฒนธรรมในพระอารามหลวงชั้นเอก ทุกวัดมีศักยภาพโดดเด่น ซึ่งทางภาครัฐพร้อมให้การสนับสนุน ภาคเอกชนมีความสนใจร่วมมือในการจัดการท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวยังปลื้มในความงดงามของพระอาราม...” ในงานวิจัย Vimalin Virojtrairatt,(2010) เรื่อง Community Pre-Empowering for Tourism: Sustainable Tourism Management Guideline Amphoe Mae Chaem, Chiang Mai, Thailand” ที่ทำวิจัยเกี่ยวกับ การสร้างประสิทธิภาพการท่องเที่ยวในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ โดยในงานวิจัยก็ให้ความสำคัญกับทุนทางวัฒนธรรม จากวัด ศาสนสถาน วัตถุทางศาสนา โดยเฉพาะพระพุทธรูปเป็นหลัก นอกเหนือจากธรรมชาติและสิ่งที่มีอยู่ในธรรมชาติ

2) เจดีย์/พระธาตุ หมายถึง ศาสนสถาน อันเนื่องด้วยวัดในพระพุทธศาสนา หมายถึง เจดีย์สำคัญ ที่เนื่องด้วยวัดในพระพุทธศาสนา เช่น พระธาตุ รอยพระบาท อันสำคัญต่อความเชื่อทางศาสนาในแต่ละชุมชน การใช้ศาสนสถานอันเนื่องด้วยวัด ไปสู่การออกแบบและการจัดการท่องเที่ยว เช่น ภาคเหนือจะมีพระธาตุสำคัญ ๆ เนื่องด้วยความเชื่อทางพระพุทธศาสนาและเป็นที่รู้จักของคนในสังคมไทยโดยรวม อาทิ พระธาตุดอยสุเทพ อนุสาวรีย์ครูบาศรีวิชัย (อาทิตย์ แซ่ย่าง และจักรี เตจ๊ะวารี, 2553) พระธาตุหริภุญชัย จังหวัดลำพูน พระธาตุลำปางหลวง จังหวัดลำปาง เป็นต้น ทางภาคอีสาน อาทิ พระธาตุพนมมรรควิหาร วัดธาตุเรณู วัดธาตุศรีคูณ จังหวัดนครพนม (เพ็ญประภา เพชรบูรณ์, ศศิธร ป่องเรือ, 2557) พระธาตุขามแก่น จังหวัดขอนแก่น (พระครูเจดีย์ภูมิพิทักษ์, 2555) พระธาตุนาดูน จังหวัดมหาสารคาม (พระครูสารกิจประยุต, 2556) เป็นต้น ภาคกลางก็มีพระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม ภาคใต้ก็มีพระบรมธาตุไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี พระบรมธาตุ จังหวัดนครศรีธรรมราช พระธาตุฉวี เป็นต้น พระธาตุที่มีอยู่จำนวนมากในประเทศไทยล้วน

เนื่องเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาส่วนหนึ่งถูกออกแบบ เพื่อการท่องเที่ยว ทั้งการไหว้ นมัสการ ที่จะให้เกิดความสวัสดีกับชีวิตและการดำเนินชีวิต หรือกรณีการระลึกถึงเพื่อคุณธรรมภายในต่อการปฏิบัติตนเป็นชาวพุทธที่ดี เป็นต้น

3) สำนักปฏิบัติธรรม หมายถึงสถานที่ปฏิบัติธรรมที่เป็นทั้งที่ท่องเที่ยวและการศึกษาปฏิบัติธรรม โดยปรากฏในงานวิจัยของพระมหาสุทิตย์ อาภากร และคณะ (2553) โดยผลการศึกษากระบวนการสื่อสารคุณค่าและการพัฒนาจิตใจแก่นักท่องเที่ยว พบว่า วัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวมีกระบวนการสื่อสารคุณค่าและการพัฒนาจิตใจแก่นักท่องเที่ยวตามหลักการทางพระพุทธศาสนา โดยมีการสื่อสารและการพัฒนาจิตใจที่อาศัยหลักการทางพระพุทธศาสนา เช่น การให้ไหว้พระสวดมนต์ การฝึกสมาธิ การเจริญปัญญา และการจัดกิจกรรมเชิงประเพณี เป็นต้น โดยใช้สื่อที่สำคัญ คือ สื่อบุคคล สื่อธรรมชาติ สื่อประเพณีและกิจกรรมและ สื่อมวลชน

สำนักปฏิบัติธรรมจำนวนมากถูกนำไปเป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงทดลองที่กำหนดให้เกิดการเรียนรู้สำหรับกลุ่มที่สนใจ หรือคนที่สนใจการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรม หรือเรียนรู้พระพุทธศาสนาในแบบกิจกรรมร่วม เช่น สำนักปฏิบัติธรรมแดนมหามงคล (เกาะมหามงคล) จังหวัดกาญจนบุรี ศูนย์วิปัสสนาไร่เชิญตะวัน (ว.วชิรเมธี) จังหวัดเชียงราย สวนโมกขพาลาราม (พุทธทาสภิกขุ) จังหวัดสุราษฎร์ธานี ยังไม่นับสำนักปฏิบัติธรรมของสายวัดป่าอื่น ๆ เช่น วัดป่าบ้านตาด ของหลวงปู่บัว ญาณสัมปันโน จังหวัดอุดรธานี วัดหนองป่าพง จังหวัดอุบลราชธานี ของหลวงปู่ชา สุภทโท เป็นต้น โดยมีกลุ่มศาสนิกเฉพาะของตนเอง ย้อนกลับไปกลับมาแบบกลุ่มปฏิบัติธรรม โดยใช้ฐานของการปฏิบัติธรรมเป็นแนวทางในการปฏิบัติและเข้าไปเรียนรู้พระพุทธศาสนาในแบบที่ตนสนใจ

4) พิธีกรรม/ประเพณีทางศาสนา หมายถึง กิจกรรมที่เนื่องด้วยพิธีกรรมจากวัดในพระพุทธศาสนา เช่น การทอดกฐิน ผ้าป่า การหล่อพระ การพุทธาภิเษก หรือการถือศีลกินเจ การไหว้ครูบาอาจารย์ งานวันเกิดครูบาอาจารย์ หรือวันครบรอบ วันเกิด มรณภาพ ของเกจิคณาจารย์ ภาพลักษณ์เหล่านี้ปรากฏอยู่ในส่วนของการท่องเที่ยวเชิงแสวงบุญ ดังปรากฏในงานของวงศ์ธีรา สุวรรณิน และคณะ (2557) ให้ข้อมูลหลักฐานไว้ว่า “....วัดส่วนใหญ่มีภูมิทัศน์ที่สวยงามและมีพื้นที่โล่งกว้าง ส่วนทรัพยากรด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและประเพณี พบว่าวัด ส่วนใหญ่มีโบสถ์และพระพุทธรูปที่สำคัญ ชุมชนจะจัดประเพณีร่วมกับวัด เช่น ตักบาตร ทำทานและเวียนเทียนในวันสำคัญทางศาสนา พร้อมทั้งการรณรงค์ให้ประชาชนรักษาศีล ฟังเทศน์ ฟังธรรมในวันพระและวันสำคัญทางศาสนา สำหรับวัดที่มีนักท่องเที่ยวทางวัดจะจัดมัคคุเทศก์หรือบุคลากรพาท่องเที่ยวหรือทัศนศึกษา...”

5) เกจิคณาจารย์ หมายถึง คณาจารย์ที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบจนมีลูกศิษย์และเครือข่ายจำนวนมาก มีการเข้าไปร่วมกิจกรรม บุญพิธี หรือเนื่องด้วยเกจิคณาจารย์เหล่านั้น ในรูปของเครือข่ายที่เกาะเกี่ยวเนื่องซึ่งกันและกันในบรรดาเกจิคณาจารย์เหล่านั้นผ่านวัดศิษย์ วัดอาจารย์ เป็นต้น

ในงานวิจัยของพระมหาบุญพิเชษฐ์ จันทร์เมือง (2553) ซึ่งสะท้อนทัศนะว่าในการจัดการท่องเที่ยว “วัด” ทุกวัดมีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่ “พร้อม” แต่สิ่งที่สำคัญในรูปแบบการจัดการท่องเที่ยว “รัฐ-เอกชน” ควรมีส่วนร่วมสนับสนุนการท่องเที่ยว โดยการเข้าไปสนับสนุนจัดการบริหาร และดำเนินการให้เกิด “มาตรฐานสากล” โดยเป็นส่วนสนับสนุนการจัดการท่องเที่ยวที่สัมพันธ์กับการ “อนุรักษ์-รักษา-สืบทอด” ทั้งในส่วน ศาสนสถาน หลักการ และเจตนารมณ์ทางศาสนา หรือข้อมูลจากงานวิจัยของจุฑาภรณ์ หินชูย สถาพร มงคลศรีสวัสดิ์ (2557) ให้ผลสรุปจากการศึกษาว่า “....การท่องเที่ยวเชิงพุทธ ควรสร้างเครือข่ายระหว่างหน่วยงานภาครัฐ บ้าน วัด โรงเรียน เพื่อส่งเสริมกิจกรรมในทุกวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ระดมทรัพยากร ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวในองค์กร...” หรือในงานของพระมหาสุทิตย์ อาภาโร (อบอุ้น) เรื่อง “รูปแบบและเครือข่ายการเรียนรู้ของแหล่งท่องเที่ยวประเภทวัดในประเทศไทย” ที่สังเคราะห์ผลการศึกษาเป็น “เรียนรู้-ปฏิบัติ-สร้างเครือข่าย” จากผลมิตของการท่องเที่ยวเชิงศาสนา ซึ่งผลการศึกษาระบวนการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้พบว่าเครือข่ายการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นภายในวัดทั้ง 4 วัดนั้นเป็นการดำเนินกิจกรรมและการขยายเครือข่ายทางสังคมที่มาจากการเรียนรู้ภายในที่มีความมุ่งมั่นในการจะพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยว การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมการศึกษา การพัฒนาสังคม และที่สำคัญ คือ การปฏิบัติธรรมและการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพื่อให้เกิดความร่วมมือต่อกัน โดยมีการพัฒนาเครือข่ายในระดับต่างๆ เช่น มีการพัฒนาเครือข่าย การทำงานภายใต้แนวคิด อุดมการณ์ของตนเอง (วัด) ให้ชัดเจนเป็นประโยชน์ต่อการเรียนรู้ของฝ่ายต่างๆ มีการพัฒนาระบบข้อมูลข่าวสารที่เชื่อมโยงถึงกัน มีการพัฒนากิจกรรมร่วมกัน เช่น การปฏิบัติธรรมร่วมกัน มีการเชื่อมโยงกับเครือข่ายอื่นๆ เช่น เครือข่ายการท่องเที่ยวและการศึกษา ให้มีการเชื่อมประสานกิจกรรมการท่องเที่ยวร่วมกับวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียง เช่น วัดพระแก้ว วัดโพธิ์ วัดอรุณ ในกรุงเทพฯ เป็นต้น

รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวในมิติทางศาสนาอันสัมพันธ์กับการท่องเที่ยวตามแนวพุทธ

การท่องเที่ยวในประเทศไทยเกาะเกี่ยวอยู่กับศาสนาหรือพระพุทธศาสนา ซึ่งทำให้เกิดการหมุนเวียนของเงินรายได้ หรือการกระจายตัวของการท่องเที่ยว อันเกิดจากการจัดการท่องเที่ยว การรณรงค์ ขับเคลื่อนต่อการท่องเที่ยวในองค์กรวม ซึ่งการจัดการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับ วัด และสถานที่สำคัญทางศาสนา สามารถจำแนกได้ คือ

1) การท่องเที่ยวที่ใช้ทรัพยากรของวัดและศาสนาแบบเดิม หมายถึง การที่วัดเหล่านั้นมีความสำคัญในเชิงศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี โดยตัวเอง และถูกออกแบบให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวโดยสัมพันธ์กับพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ และความเป็นมาของชุมชนดั้งเดิม เช่น วัดพระแก้ว วัดโพธิ์ วัดอรุณ ในเกาะกรุงรัตนโกสินทร์ พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ เช่น วัดโสธรวราราม จังหวัดฉะเชิงเทรา หลวงพ่อโต วัดบางพลีใหญ่ใน จังหวัดสมุทรปราการ คือมีการจัดการท่องเที่ยวโดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่แล้ว เกาะเกี่ยวอยู่กับความเคารพศรัทธาที่มีอยู่แล้วเดิมมาเป็นวัตถุดิบในการจัดการท่องเที่ยว พร้อมดำเนินกิจกรรมในลักษณะของการเข้าไปส่งเสริมประชาสัมพันธ์และออกแบบให้เกิด

การอำนวยความสะดวกในการท่องเที่ยว เช่น ความรู้ในประวัติศาสตร์ การเดินทาง สถานที่อำนวยความสะดวกในรูปแบบต่างๆ เป็นต้น บนฐานของศาสนวัตถุ ศาสนสถานอันเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่แล้ว

2) การเข้าไปออกแบบวัด/ศาสนาให้เป็นกลไกร่วมของการท่องเที่ยว หมายถึง การเข้าไปจัดการระบบการท่องเที่ยวให้เกิดความน่าสนใจ เรียนรู้ สู้การตัดสินใจท่องเที่ยว กรณีการประชาสัมพันธ์ให้วัด 9 วัด ล่องเรือ 9 วัด ทอดกฐิน หรือการไหว้พระธาตุ/ไหว้พระประจำปี เกิด การตัดสินใจที่เกิดขึ้นในวัดที่อยู่ภายใต้การกำหนด เช่น จังหวัดเดียวกัน โซนเดียวกัน โดยมีกลไกในการเดินทางเข้าไปมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวนั้น ดังในงานวิจัย ของพระมหาสุทิตย์ อาภากร (2553) ให้ข้อมูลไว้ว่าวัด “...มีขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวที่แตกต่างกันไปทั้งในด้านสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม เช่น การให้บริการข้อมูลข่าวสารของวัด การปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์ การจัดการสิ่งอำนวยความสะดวก นอกจากนี้วัดยังมีการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ด้านพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมไทย โดยวัดที่นักท่องเที่ยวให้ความสนใจเป็นจำนวนมากและใกล้เคียงแหล่งท่องเที่ยวหลักอย่างวัดพระแก้วจะมีขีดความสามารถ ในการรองรับการท่องเที่ยวในระดับสูง ได้แก่ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) วัดอรุณราชวรารามราชวรมหาวิหารและวัดเบญจมบพิตร ส่วนวัดที่ไม่ได้อยู่ในเส้นทาง การท่องเที่ยวหลักจะมีขีดความสามารถในด้าน ต่างๆ ค่อนข้างน้อย ได้แก่ วัดกัลยาณมิตร วัดไตรมิตร และวัดชนะสงคราม เป็นต้น จากการสังเคราะห์ข้อมูลทั้งหมด พบว่ารูปแบบและแนวทางที่เหมาะสมในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวประเภทวัดที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมและการจัดการท่องเที่ยว มี 4 รูปแบบ ได้แก่ รูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม รูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแนวพุทธ รูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาความรู้ (นามธรรม/เรียนรู้) รูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา นอกจากนี้ยังวิจัยได้สรุปเส้นทางที่เหมาะสมในการท่องเที่ยววัดในกรุงเทพฯ 3 เส้นทางด้วยกัน ได้แก่ เส้นทางสายแม่น้ำเจ้าพระยา (การท่องเที่ยวไหว้พระ ชมความงามของวัดที่ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา) เส้นทางสายมหานคร (การท่องเที่ยวไหว้พระ ชมความงามของวัดที่ตั้งอยู่บริเวณเขตกรุงเทพฯ ชั้นในที่มีความสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์ของกรุงเทพมหานคร) เส้นทางสายวัฒนธรรมไทย-จีน (เส้นทางเชื่อมประสานวัด ชุมชนและวัฒนธรรม)....” จากข้อมูลสะท้อนออกมาคือมีการเข้าไปจัดการท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนการท่องเที่ยว การรณรงค์ การประชาสัมพันธ์ รวมไปถึงการส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวตามรูปแบบที่กำหนดจึงเกิดขึ้นภายใต้แผนและยุทธศาสตร์ของการท่องเที่ยว ผ่านการจัดการท่องเที่ยว ซึ่งปรากฏข้อมูลในงานวิจัยด้วยว่า “...เหตุผลหลักที่มาเที่ยวในวัด คือ ทำกิจกรรมทางศาสนา (ทำบุญ/บริจาคทาน/สวดมนต์ไหว้พระ/บูชาศาสนสถาน) ร้อยละ 26.3...” ซึ่งสูงที่สุดในการออกแบบสอบถามต่อผลการท่องเที่ยว

3) การจัดการท่องเที่ยวแบบวิถีจิตวิถีธรรม หมายถึง การท่องเที่ยวที่ส่งเสริมให้คนมีสุขภาพะที่ดี เช่น การไหว้พระ การปฏิบัติธรรม หรือการออกแบบให้เกิดการปฏิบัติธรรมในแนว “นิพพานขมิลง” ดังกรณีการจัดการท่องเที่ยวในแต่ละภูมิภาค โดยมีส่วนหนึ่งส่งเสริมให้เกิดการไปปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมที่มีชื่อเสียง ที่มีกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ เช่น วัดหลวงพระธาตุศรี

จอมทอง จ.เชียงใหม่ โดยมีการจัดการท่องเที่ยวที่ออกแบบการท่องเที่ยวโดยผนวกการท่องเที่ยวในแบบวิถีธรรมชาติ วัฒนธรรม และสถานที่ท่องเที่ยวแล้ว การท่องเที่ยวแบบ “Clean Mind” เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวกำลังจะได้รับความนิยมอีกรูปแบบหนึ่ง ในงานของพระมหาสุทิตย์ อาภาโร (อบอ่น), เรื่อง “รูปแบบและเครือข่ายการเรียนรู้ของแหล่งท่องเที่ยวประเภทวัดในประเทศไทย” โดยมีผลการศึกษาพบว่า “....รูปแบบและกระบวนการเรียนรู้ของแหล่งท่องเที่ยวประเภทวัดมี 3 รูปแบบ ได้แก่ รูปแบบการเรียนรู้ด้วยการทัศนศึกษา (Learning By Seeing) ซึ่งเป็นรูปแบบการเรียนรู้ที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้นักท่องเที่ยวมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการทางพระพุทธศาสนาที่ถูกต้องโดยผ่านการศึกษาเรียนรู้จากสภาพแวดล้อม ที่สอดคล้องกับวิถีแห่งธรรมชาติและวิถีแห่งวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา รูปแบบการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติ (Learning By Doing) มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้นักท่องเที่ยวสามารถฝึกปฏิบัติตนตามหลักการทางพระพุทธศาสนา เช่น การเจริญสมาธิภาวนา เพื่อให้เกิดความสงบของจิตใจและปัญญา รูปแบบการเรียนรู้ด้วยการสร้างเครือข่าย (Learning By Networking) ซึ่งเป็นรูปแบบของการท่องเที่ยวเพื่อสร้างประโยชน์ให้กับชุมชนและสังคม ผลการดำเนินการของวัดต่าง ๆ ที่ผ่านมาในรอบ 5-6 ปีนั้น พบว่า มีนักท่องเที่ยวผู้ที่สนใจมาปฏิบัติมากกว่า 10,000 คน และมากกว่า 75 ประเทศทั่วโลก....”

4) การผสมรวมกับการท่องเที่ยวในวัดพุทธศาสนา หมายถึง ไม่ได้เป็นวัด เป็นบุคคล แต่หมายถึงสิ่งเคารพทางศาสนา เช่น พระธาตุ รอยพระพุทธรูป หอไตร ศาลาการเปรียญ อุโบสถ หอระฆัง กุฏิ มณฑป เป็นต้น (Charuwan Chareonla, 1981) การผูกโยงลักษณะร่วมในวัดพุทธศาสนา หมายถึง การจัดการท่องเที่ยวที่เน้นย้ำ ในเรื่องของการท่องเที่ยวและการจัดการท่องเที่ยว เช่น การท่องเที่ยวกลุ่มเจดีย์ ในประเทศไทย การท่องเที่ยวในกลุ่มเฉพาะทาง ทั้งในเชิงประวัติศาสตร์ ศิลปะ วัฒนธรรม และประเพณีที่เป็นหมุกกลุ่มสนับสนุนการท่องเที่ยวในรูปแบบต่างๆ ที่กล่าวมาโดยมีฐานจากความเชื่อทางพระพุทธศาสนา เป็นต้น

ดังนั้นรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวทุกกรณีที่กำลังมาล้วนเกี่ยวข้องกับการใช้ศาสนา สถานที่ ศาสนวัตถุ ที่เกี่ยวเนื่องกับศาสนาเป็นส่วนสนับสนุนหลักในด้านการท่องเที่ยว ซึ่งมีประโยชน์ในเรื่องการจัดการท่องเที่ยวโดยตรง รวมไปถึงเป็นเงื่อนไข ทำให้เกิดกลไกและการขับเคลื่อนในเชิงระบบต่อไป

ผลกระทบจากการท่องเที่ยวต่อวัด พระศาสนา สังคม และชุมชน

จากรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน วัดและพระศาสนาได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการท่องเที่ยว ดังปรากฏข้อมูลในงานวิจัยของพระมหาสุริยา มะสันเทียะ (2558) ที่ว่า “...วัดจะอยู่ได้ตลอดไป ต้องอาศัยแรงศรัทธาจากนักท่องเที่ยวที่บริจาคปัจจัย ทำนุบำรุงพระศาสนา พระสงฆ์เองก็มีหน้าที่เพียงดูแลรักษาเท่านั้น ส่วนนักท่องเที่ยวเองต้องเห็นความสำคัญ สำหรับการรักษาท่องเที่ยวประเภทวัด เพราะวัดนั้นเป็นแหล่งรวมอารยสถาปัตยกรรมของมีมูลค่าอย่างอื่น ๆ ช่วยกันอนุรักษ์และหวงแหนร่วมกัน...” ที่มีคุณค่าในฐานะเป็นโบราณสถาน โบราณวัตถุที่มาพร้อมกับประวัติศาสตร์ชุมชน สังคม เช่น แหล่งโบราณสถาน โบราณวัตถุที่อยู่ในวัด

หน่วยงานที่ดูแล ร่วมกับวัด ร่วมกับหน่วยงานการท่องเที่ยวได้เข้าไปจัดการ ส่งเสริมหรือกระตุ้น ซึ่งมีอยู่ในทุกพื้นที่สำคัญ เช่น อุทยาประวัติศาสตร์และวัดสาขาที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์สุโขทัย และถูกกำหนดให้เป็นโบราณสถาน อุทยานประวัติศาสตร์จังหวัดพระนครศรีอยุธยา หรือประวัติศาสตร์ที่เนื่องด้วยยุคสมัย เช่น กรุงธนบุรี หรือกรุงรัตนโกสินทร์ (พระมหาบุญพิเชษฐ์ จันทร์เมือง, 2553) รวมไปถึงทางภาคอื่นๆ ที่เนื่องด้วยประวัติศาสตร์ เช่น พระบรมธาตุพระนคร จังหวัดนครศรีธรรมราช องค์พระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม รอยพระพุทธรูป วัดพระพุทธรูป จังหวัดสระบุรี เป็นต้น การท่องเที่ยวโดยเฉพาะวัดและพระศาสนา ก่อให้เกิดการขับเคลื่อนชุมชนและสังคมไปข้างหน้า โดยภาพรวม ทั้งเป็นไปในทิศทางเดียวกัน

ภัชรภณ ฤทธิ์เต็ม (2556) ได้ทำการศึกษาและสะท้อนผลกระทบจากการท่องเที่ยวไว้คือ “...การท่องเที่ยวก็ก่อให้เกิดผลกระทบมากมายตามมา เช่น ปัญหาความเสื่อมโทรมของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว ปัญหาด้านสาธารณูปโภคและสวัสดิภาพของนักท่องเที่ยว ปัญหาการรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม ปัญหาด้านการจัดการท่องเที่ยว และปัญหาการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการโดยท้องถิ่น ดังเช่นในงานศึกษาของชัยวุฒิ ตั้งสมชัย (2554) พบว่า สภาพปัญหาการท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่ สามารถแยกได้เป็น 5 ประเด็นหลัก ได้แก่ ปัญหาด้านอุปทานการท่องเที่ยว ปัญหาการพัฒนาสถานที่และสินค้าของการท่องเที่ยว ปัญหาด้านบุคลากรการท่องเที่ยว ปัญหาสิ่งแวดล้อมและสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐาน ปัญหาด้านนโยบายการท่องเที่ยวที่ขาดความต่อเนื่อง และในงานศึกษาของ มิ่งสรรพ ขาวสะอาด และคณะ (2548) พบว่าการจัดการท่องเที่ยวที่คาบเกี่ยวกันหลายหน่วยงาน เช่น วัดพระธาตุดอยสุเทพ การขาดความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน จึงก่อให้เกิดปัญหาในการจัดการและบำรุงรักษาแหล่งท่องเที่ยวอย่างไม่มีประสิทธิภาพ ดังนั้น การพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง โดยให้มีการหารือระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย จะเป็นกระบวนการพัฒนาที่จำเป็นในการสร้างพื้นฐานของอุตสาหกรรมให้มีความเข้มแข็งและเกิดประโยชน์ต่อสังคมอย่างยั่งยืนตลอดไป

ภัชรภณ ฤทธิ์เต็ม (2556) การที่นักท่องเที่ยวเดินทางมาเยือนเชียงใหม่เป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะในบางฤดูกาลดังกล่าวข้างต้น กอปรกับนโยบายของภาครัฐที่มุ่งเน้นให้จำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น ด้วยการใช้ทรัพยากรในแหล่งท่องเที่ยวเป็นจุดขาย โดยไม่คำนึงถึงความพร้อมและขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวทั้งทางกายและทางสังคมในแหล่งท่องเที่ยว ทำให้เกิดปัญหาความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งมีถึง 13 แห่งในจังหวัดเชียงใหม่ เช่น วัดพระธาตุดอยสุเทพราชวรวิหาร อุทยานแห่งชาติสุเทพ-ปุย ถ้ำเชียงดาว และวัดเจดีย์หลวง เป็นต้น ซึ่งส่งผลกระทบทำให้เกิดปัญหาด้านการท่องเที่ยว 5 ประเด็นหลัก คือ ปัญหาด้านอุปทาน (Supply) การท่องเที่ยว ปัญหาการพัฒนาสถานที่และสินค้าของการท่องเที่ยว ปัญหาด้านบุคลากรการท่องเที่ยว ปัญหาสภาพแวดล้อม และปัญหาด้านนโยบายการท่องเที่ยว

จากรายงานการวิจัยสะท้อนคิดให้เห็นว่าผลกระทบต่อศาสนาและสิ่งท่องเที่ยวเกิดขึ้นอย่างแน่นอน และมีผลกระทบอย่างไม่ต้องสงสัย แต่สิ่งที่เกิดขึ้นได้สะท้อนให้เห็นว่า การจะจัดการท่องเที่ยวหรือเข้าไปเสริมสร้างประสิทธิภาพสถานที่เหล่านั้น สร้างมูลค่าเพิ่ม หรือเข้าไป

ส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวที่สะท้อนถึงรายได้ การหลั่งไหลเข้าไปของคน และอื่นๆ ที่เกี่ยวเนื่องได้สะท้อนให้เห็นว่าในกลไกของการท่องเที่ยวสิ่งที่ต้องคำนึงและระลึกถึงอยู่เสมออีกก็การจัดการท่องเที่ยวต้องเป็นไปเพื่อประโยชน์ของส่วนรวมและคนส่วนใหญ่

แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างมูลค่าเพิ่มในแหล่งท่องเที่ยวทางศาสนาฯ หรือแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ ถ้าไม่ได้มีการจัดเตรียมอย่างเป็นระบบ สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงในเรื่องการท่องเที่ยวระบบนิเวศ อย่างยั่งยืน ผลที่ตามมาจะกลายเป็นความเสื่อมโทรม มีความเสียหายด้วยจำนวนขยะมูลฝอย และความเสื่อมทรุดของอาคารที่มากเกินจำนวนคน รวมไปถึงปัญหาอื่นๆ ที่เกี่ยวเนื่องจากจำนวนคนที่มากเกินไปกว่าสถานที่ที่จะรองรับได้ ดังปรากฏข้อเห็นต่างในงานวิจัยของ มัชฌิมา อุดมศิลป์ (2556) "...ชุมชนเป็นศูนย์กลางของการเริ่มต้น ที่มีทุนเป็นของตนเอง แล้วนำมาสร้างมูลค่าเพิ่มทำให้เกิดการสร้างงานและอาชีพ หากชุมชนเกิดการจัดการอย่างรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ไม่มีแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนที่ดีเหมาะสมกับชุมชน แหล่งท่องเที่ยวอาจเกิดความเสียหายเสื่อมโทรมตามมาเป็นลำดับได้เช่นกัน..."

ดังนั้นการท่องเที่ยวจึงควรเน้นการเข้าไปมีส่วนร่วมของคณะสงฆ์ วัด ชาวพุทธ ชุมชน ร่วมกับภาครัฐและเอกชน ในอันที่จะส่งเสริมให้เกิดการขับเคลื่อนต่อกลไกของการจัดการและการวางแผนอย่างเป็นระบบ ที่จะต้องได้ทั้งประโยชน์ ประโยชน์ และรักษาเจตนารมณ์ดั้งเดิมไว้ กล่าวคือ การท่องเที่ยวจะต้องเน้นย้ำให้เห็นความสำคัญจากประโยชน์ของการคงอยู่ของพระพุทธศาสนาและแนวทางที่เหมาะสม ซึ่งจะได้ทำการศึกษาและลงรายละเอียดต่อไป

แนวคิดการจัดการท่องเที่ยวตามแนวพระพุทธศาสนา

ในการจัดการท่องเที่ยวที่พยายามเข้าไปออกแบบการจัดการทรัพยากร กิจกรรม หรือวิถีธรรมเนียมบางประการที่มีอยู่ในพระพุทธศาสนาอยู่แล้ว เช่น วัด ศาสนาสถาน ศาสนาวัตถุ ฌานจารย์ รูปแบบปฏิบัติ หรือธรรมเนียมปฏิบัติที่เนื่องด้วยศาสนา เช่น การจัดการท่องเที่ยววัดสำคัญๆ ทางพระพุทธศาสนาในประเทศไทย รูปแบบวิถีทางศาสนา เช่น การแห่เทียนอุบลราชธานี การตักบาตรดอกไม้มาก การตักบาตรเทโวโรหณะ การแข่งเรือในช่วงเทศกาลพืธีสารท การทำบุญกินเจ การทำบุญกฐิน ผ้าป่า การบวชนาค ซึ่งเนื่องด้วยกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ซึ่งสามารถนำแนวคิดทางพระพุทธศาสนาที่เป็นหลักการ มานำเสนอเพื่อเป็นแนวทางว่าจะจัดการท่องเที่ยวร่วมกับศาสนา หรือหน่วยงานศาสนาต้องยึดหลักการ แนวคิดและวิธีปฏิบัติให้ถูกต้องโดยมองเรื่องประโยชน์ของศาสนา ซึ่งสามารถจำแนกเป็นแนวคิดทางพระพุทธศาสนาที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้แนวทางที่เหมาะสมสำหรับการจัดการท่องเที่ยวเชิง(พุทธ)ศาสนา ได้คือ

1) การท่องเที่ยวต้องมุ่งไปสู่ความรู้และการจัดการความรู้ในความหมายนี้พระพุทธศาสนาควรมุ่งเข้าไปที่การจัดการความรู้ดังชื่อ “พุทธะ” ที่แปลว่า รู้ ตื่น เบิกบาน ดังนั้นการแสวงหาความรู้เป็นเจตจำนงของพระพุทธศาสนาในการจัดการศึกษา ดังพุทธพจน์ที่พระองค์ตรัสตอบกับพระอานนท์ที่ว่า “โย โว อานันทะ มะยา ธัมโม จะ วินะโยจะ เทสิโต ปัญญุตโต” แปลว่า “ อานนท์ ธรรมก็ดี วินัยก็ดี ที่เราแสดงแล้วบัญญัติแล้ว แก่พวกเธอทั้งหลาย โส โว มะมัจจะ

เย็นะ สัตถา ธรรมวินัยนั้นจักเป็นศาสดาของพวกเธอทั้งหลายโดยกาลล่วงไปแห่งเรา” (ที.มหา (ไทย) 10/178/141) แนวคิดอธิบายได้ว่า พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาของความรู้ (พุทธะ) ความจริง (สัจจะ) เป็นความจริงแท้เชิงประจักษ์ (ัตถะ) เป็นที่ขบใจหรือถูกใจ (ปิโย) ประกอบด้วยประโยชน์เพื่อคนส่วนใหญ่ (ัตถะ) ดังนั้นอาจสรุปได้สั้นๆ ว่า แนวคิดทางพระพุทธศาสนาให้ความสำคัญกับความรู้ในการท่องเที่ยว หรือการจัดการท่องเที่ยวจะต้องพยายามเข้าไปแสวงหาความรู้ ที่เป็นความจริงในเรื่องนั้น ตามประวัติความเป็นมาที่ถูกต้อง รวมทั้งเมื่อเข้าไปในศาสนสถานนั้น ต้องปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามหลักความเชื่อ วิถีคิด วิถีปฏิบัติของชุมชนนั้นต่อการจัดการท่องเที่ยว นอกจากนี้ยังจะเชื่อมโยงไปถึงการจัดการท่องเที่ยว ซึ่งต้องเป็นไปเพื่อประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญ หรือพยายามให้มุ่งไปอย่างนั้น ก็ย่อมจะเป็นประโยชน์ต่อการรักษาความรู้ที่ถูกต้องเป็นประโยชน์ต่อการรักษาและสืบทอดในสิ่งที่ถูกต้องด้วยเช่นกัน

ในงานของพระมหาสุทิตย์ อาภากรโ (อบอ่น), เรื่อง “รูปแบบและเครือข่ายการเรียนรู้ของแหล่งท่องเที่ยวประเภทวัดในประเทศไทย” ผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐานและความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวของวัดและผลการเรียนรู้ด้านการพัฒนาจิตใจและปัญญา พบว่า นักท่องเที่ยวไทยและเทศมีความสนใจเรียนรู้และปฏิบัติตามหลักการทางพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะการเจริญจิตภาวนาและการเจริญปัญญา กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ระบุว่าทางวัดได้จัดให้มีข้อมูลข่าวสาร สถานที่ การแนะนำความรู้ทางพระพุทธศาสนาที่เหมาะสมมีรูปแบบการฝึกอบรมด้านจิตใจที่ดี ซึ่งจะเป็นสิ่งที่นักท่องเที่ยวได้รับการปฏิบัติ คือ การเห็นคุณค่าของการเกิดเป็นมนุษย์ การเห็นคุณค่าของการพัฒนาจิตใจและปัญญา การเห็นคุณค่าของพระรัตนตรัย การเห็นคุณค่าของการรักษาศีล การเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมประเพณีชาวพุทธ และสามารถนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้

2) การท่องเที่ยวต้องมุ่งไปสู่หลักการที่ถูกต้อง พุทธพจน์ที่ว่า "ธรรมและวินัยจะเป็นศาสดาแทนเรา" ย่อมยืนยันแนวคิดในเรื่อง การแสดงบทบาทของการจัดการท่องเที่ยวที่จะต้องเข้าไปส่งเสริมหลักการที่ถูกต้อง หมายถึงหลักการที่ถูกต้อง และแนวคิดที่ถูกต้องอย่างสำคัญเพื่อประโยชน์ของการอยู่ร่วมกันระหว่างความจริงที่เกิดขึ้นในสังคมและชุมชน

หลักการที่ถูกต้องการจัดการท่องเที่ยวกลายเป็นเข้าไปส่งเสริมความเชื่อที่ผิดพลาด ส่งเสริมการกระทำที่ผิดต่อหลักศีลธรรมอันดี หลักความเชื่อในเชิงสังคม เช่น การส่งเสริมการท่องเที่ยวในแบบใช้เพศ และกิจกรรมทางเพศเป็นเครื่องกำหนด การส่งเสริมการท่องเที่ยวที่เน้นยาเสพติด หรือการใช้ยาเสพติดเป็นจุดขายที่ผิดทั้งกฎหมาย และเกณฑ์ทางศีลธรรม เป็นต้น สอดคล้องกับแนวคิดของภัชกรบถ ฤทธิ์เต็ม (2556) ในงานวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรมในวัด” ที่นอกเหนือจากการจัดการท่องเที่ยวแล้วสิ่งที่สำคัญคือ การท่องเที่ยว โดยเฉพาะในวัดต้องเข้าไปสู่การส่งเสริมเงื่อนไขทางสังคมในส่วนของ “การพัฒนาจริยธรรมที่มาพร้อมกับการท่องเที่ยวและผู้มาท่องเที่ยว” ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทั้งการท่องเที่ยวและการพัฒนาจริยธรรมทางสังคมที่ไปพร้อมกับการท่องเที่ยวโดยมีวัดหรือศาสนาเป็นเครื่องอำนวยความสะดวกไปสู่หลักการและเจตนารมณ์ทางศาสนาที่ถูกต้อง

3) การท่องเที่ยวต้องมุ่งไปสู่ประโยชน์ต่อส่วนรวม แนวคิด หรือพุทธพจน์ที่ว่า "ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงจาริกไปเพื่อประโยชน์แก่มหาชนหมู่มาก เพื่อความสุขแก่ชนเป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์สัตว์โลก เพื่อประโยชน์แก่อกุล เพื่อความสุขแก่เทพยดาและมนุษย์ทั้งหลาย..." ในความหมายนี้เอามาประยุกต์ได้ว่า การท่องเที่ยว หรือการจัดการท่องเที่ยว นอกเหนือจากการได้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์แล้ว สิ่งที่สำคัญอีกประการหนึ่ง ก็คือการจัดการท่องเที่ยวที่ต้องส่งเสริมประโยชน์ต่อส่วนรวมเป็นสำคัญ กล่าวคือการจัดการท่องเที่ยวต้องส่งเสริมประโยชน์แก่ท้องถิ่น หรือสถานที่จัดหรือมีส่วนจัดการท่องเที่ยวนั้นด้วย เช่น วัด ชุมชน ควรเข้าไปมีส่วนต่อการออกแบบ ช่วยกันระดมความคิด และรักษารากฐานเดิมของชุมชน ศาสนา ความเชื่อ และการกระจายผลประโยชน์อันเกิดจากการท่องเที่ยวที่เป็นธรรมเป็นประโยชน์แก่ส่วนรวมอย่างแท้จริง

4) การท่องเที่ยวต้องมุ่งไปสู่คุณภาพชีวิตที่มั่นคงยั่งยืน หมายถึง การจัดการท่องเที่ยวต้องมุ่งไปสู่คุณภาพชีวิต ของคนหรือสถานที่นั้นๆ ดังปรากฏในหลายกรณีที่มีการดำเนินชีวิตของคนในสถานที่ท่องเที่ยวนั้นเปลี่ยนไป ทั้งวิถีชีวิต การดำเนินชีวิต รูปแบบกิจกรรม ที่ต้องดำเนินไปเพื่อการท่องเที่ยว เช่น มีข้อมูลว่า "ปาย" สถานที่ท่องเที่ยวยอดนิยมของจังหวัดแม่ฮ่องสอน เปลี่ยนไปเป็นต้น แนวคิดทางพระพุทธศาสนามีหลักการที่ว่า "นัตถิ สันติ ปะรัง สุขัง" สุขอื่นยิ่งกว่าความสงบไม่มี หมายถึงพระพุทธศาสนาให้ความสำคัญกับ คุณภาพชีวิต คุณภาพจิต กล่าวคือการจัดการท่องเที่ยวโดยเฉพาะวัดและพระศาสนานั้น วัดควรเป็นที่สงบ ร่มรื่น และก่อให้เกิดคุณภาพจิตในทางสร้างสรรค์ ไม่ใช่การท่องเที่ยวในแบบอีกทีก หรือทำลายคุณค่าความเป็นวัดไป ขัดกับเจตนารมณ์ของวัด และอุดมคติทางศาสนา ดังนั้นการออกแบบหรือดำเนินการท่องเที่ยว จะต้องคำนึงถึง หรือให้ความสำคัญด้วยเช่นกัน ดังกรณีหลายวัดถูกรบกวนด้วยการจุดประทัด กรณีไหว้เจ้าในเทศกาลต่างๆ หรือถวายประทัดตามความเชื่อ การถวายวัตถุสิ่งของที่เกินความจำเป็นจนกลายเป็นภาระ เช่น ไข่ ว่าว บุหรี่ ส่งผลต่อการจัดการขยะ การจัดการสิ่งแวดล้อม ภายในวัดได้รับผลกระทบจนกลายเป็นปัญหาต่อวัด ชุมชน ที่อยู่อาศัยคุณภาพชีวิตขึ้นพื้นฐานเปลี่ยนไป ดังนั้นเมื่อจะเข้าไปจัดการการท่องเที่ยว สิ่งที่ต้องสร้างหรือสนับสนุน คือต้องเข้าไปสนับสนุนคุณภาพชีวิตของผู้ปฏิบัติ หรือชาวพุทธ หรือคนที่อยู่ในพื้นที่นั้นๆ อย่างเหมาะสม

ผลการศึกษารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวในวัด จึงสรุปได้ว่า ควรมีการจัดทำผังการใช้สอยพื้นที่ของวัด การจัดทำแผนพัฒนาวัดทั้งในระยะสั้นและระยะยาว และการจัดทำแผนพัฒนาฟื้นฟูโบราณสถานหรือวัดร้าง การจัดการระบบสื่อความหมาย ได้แก่ การจัดทำข้อมูลและฐานข้อมูลของวัดในระบบสารสนเทศ และการประชาสัมพันธ์กิจกรรมของวัดในวันสำคัญหรือเทศกาลสำคัญ และการจัดการบุคลากรการท่องเที่ยว ได้แก่ การพัฒนาบุคลากรของวัดในด้านการท่องเที่ยว และการพัฒนาจริยธรรมการท่องเที่ยวในวัด ดังเช่นในงานศึกษาของ รสิกา อังกูร และคณะ (2547,น.10) ซึ่งเสนอว่า ในการจัดการแหล่งเรียนรู้ คือ การจัดการด้านข้อมูล บุคลากร ทักษะและเทคนิควิธีในการถ่ายทอด การดูแลรักษาองค์ความรู้ที่จารึกอยู่ตามโบราณสถาน และด้านสถานที่ โดยเฉพาะพระสงฆ์ที่ดูแลรับผิดชอบต้องมีความรู้ความเข้าใจเรื่องอนุรักษ์พุทธศิลป์ตรงกับ

นักวิชาการศิลปะ และนักวิชาการศิลปะมีความเห็นว่า วัดต้องใช้พุทธศิลป์ให้เกิดคุณค่าทางธรรมปฏิบัติแก่ผู้มาเที่ยวชมให้มากที่สุด

บทสรุป

ดังนั้นแนวคิดการจัดการทรัพยากรท่องเที่ยว (วัด) ในพระพุทธศาสนา จึงควรรู้ทั้งในส่วนของทฤษฎีการจัดการท่องเที่ยวและหลักการ และวิถีปฏิบัติในทางศาสนา “รู้หลัก-ปฏิบัติได้-กระทำถูก” เพื่อให้เข้าใจเจตนารมณ์ของแต่ละสถานที่ท่องเที่ยวว่ามีรูปแบบวิถีธรรมเนียม ประเพณีปฏิบัติอย่างไร ซึ่งผู้ท่องเที่ยวก็ได้รับความรู้ ได้รับความสะดวกสบายใจจากการท่องเที่ยวรวมถึงได้รับความสบายใจ ในส่วนของวัด ศาสนสถานสิ่งที่ท่องเที่ยวก็ได้รับการปฏิบัติที่ถูกต้อง ชุมชนสังคมประเทศชาติได้ประโยชน์จากการหมุนเวียนของเงินตรา รวมไปถึงคุณภาพชีวิตของชุมชนสังคมประเทศชาติผ่านการจัดการและการออกแบบผ่านระบบที่มีที่ได้ประโยชน์ทั้งส่วนตน (อรรถประโยชน์) ส่วนชุมชนและสังคม (हितประโยชน์) และที่สำคัญเป็นประโยชน์แก่สังคมส่วนรวมอย่างแท้จริง (ปรหิตประโยชน์) เป็นการจัดการท่องเที่ยวที่เสริมมูลค่าในทางเศรษฐกิจของประเทศลดปัญหาผลกระทบอันเกิดจากการท่องเที่ยว และประโยชน์ในส่วนคุณค่าทั้งหลักปฏิบัติ หลักคำสอน และการเข้าถึงเจตนารมณ์ทางพระพุทธศาสนาด้วย ทั้งถือเป็นการยึดหลักปฏิบัติที่สอดคล้องกับแนวคิดทางพระพุทธศาสนาด้วย

บรรณานุกรม

- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. 2558. ยุทธศาสตร์การท่องเที่ยว พ.ศ.2558-2560. กรุงเทพฯ : กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา.
- จุฑาภรณ์ หินชุย สถาพร มงคลศรีสวัสดิ์. 2557. แนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธกรณีศึกษาวัดประชาคมวนาราม อำเภอสรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด. วารสารวิชาการการท่องเที่ยวไทยนานาชาติ, 10 .1, 20-58.
- นนทิภัค เพียรโรจน์,สิริภัทร์ โชติช่วง,ณัฐมน ราชรักษ์. 2558. การเชื่อมโยงเส้นทางและการส่งเสริมการตลาดโปรแกรมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมกลุ่ม 4 จังหวัดในภาคใต้ของไทย. วารสารวิทยาการจัดการ, 32 .2. 89-115.
- นัฐพร เกิดกลาง,ชมพูนุท โกสลากร เพิ่มพูนวิวัฒน์,พิศมัย จารุจิตติพันธ์. 2553. พฤติกรรมการท่องเที่ยวในกรุงเทพมหานครของผู้เยี่ยมเยือนชาวไทย.วารสารพฤติกรรมศาสตร์เพื่อการพัฒนา, 2.1. 78-88.
- พระมหาบุญพิเชษฐ์ จันทร์เมือง. 2553. การจัดการท่องเที่ยวในพระอารามหลวงชั้นเอก ในเกาะรัตนโกสินทร์ .วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ,

- พระครูเจติยภูมิพิทักษ์. 2555. **อิทธิพลความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับพระธาตุขามแก่นที่มีต่อชาวจังหวัดขอนแก่น**. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาพระพุทธศาสนา. พระนครศรีอยุธยา : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
- พระครูสารกิจประยุต .2556. **ศึกษาคุณค่าศรัทธาที่ปรากฏในพิธีกรรมการบูชาพระธาตุนาคูนของชาวพุทธอำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม**. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. พระนครศรีอยุธยา : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาสุทิตย์ อาภากรโ และคณะ. 2553. **รูปแบบและเครือข่ายการเรียนรู้ของแหล่งท่องเที่ยวประเภทวัดในประเทศไทย**. รายงานการวิจัย. กรุงเทพฯ : สำนักกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- พระมหาสุทิตย์ อาภากรโ และสายชล ปัญญชิต. 2556. **รูปแบบของเครือข่ายการสร้างการเรียนรู้ทางสังคมในการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนา**. รายงานการวิจัย. พระนครศรีอยุธยา : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
- พระมหาสุริยา มะสันเทียะ. 2558. **กลยุทธ์การเพิ่มคุณค่าการตลาดสำหรับการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาของพระอารามหลวงในเกาะรัตนโกสินทร์**. ดุษฎีนิพนธ์บริหารธุรกิจดุษฎีบัณฑิต. สาขาการตลาด. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยสยาม.
- เพ็ญประภา เพชรบุรณิน, ศศิธร ป้องเรือ. 2557. **การบริหารการจัดการสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ จังหวัดนครพนม ตามแนวทางการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์**. วารสารวิชาการการท่องเที่ยวนานาชาติ. 10 .2. 74-86.
- ภัชรบถ ฤทธิ์เต็ม. 2556. **รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรมในวัด**. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. พระนครศรีอยุธยา : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มัชฌิมา อุดมศิลป์. ตุลาคม-ธันวาคม 2556. **แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชนคลองโคกจังหวัดสมุทรสงคราม**. วารสารวิทยบริการ, 24 .4. 135-149.
- รณกร เจริญศรี. 2557. **การจัดการท่องเที่ยวในพระบรมมหาราชวังและวัดพระศรีรัตนศาสดาราม**. วารสารวิชาการ มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ. 7 .3. 728-739.
- รลิกา อังกูร และคณะ. 2547. **การพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น**. รายงานการวิจัย. กรุงเทพฯ ฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- วงศ์ธีรา สุวรรณิน และคณะ. 2557. **การศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดในจังหวัดปทุมธานี**. วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์, 8 .3. 64-82.
- วิวัฒน์ชัย บุญยภักดี. 2531. **สรุปปัญหาและการป้องกันแก้ไขผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อสิ่งแวดล้อม**. กรุงเทพมหานคร. สำนักงานปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. 2559 **แนวโน้มสถานการณ์ท่องเที่ยวไตรมาสที่ 2 ปี 2559 และตลอดปี 2559**. รายงานภาวะเศรษฐกิจการท่องเที่ยว, 1 .3 : 20-22.

อาทิตย์ แซ่ย่าง และจักรี เตจ๊ะวารี. 2553. **พฤติกรรมและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวไทยต่อการเดินทางท่องเที่ยวในพื้นที่อุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่**. รายงานการค้นคว้าการวิจัย. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

Charuwan Chareonla. 1981. **Buddhist Arts of Thailand**. Tullera NSW Australia: **Buddha Dharma Education Association Inc**. From. http://www.buddhanet.net/pdf_file/budartthai2.pdf

Vimalin Virojtrairatt, 2010. **Community Pre-Empowering for Tourism: Sustainable Tourism Management Guideline Amphoe Mae Chaem. Chiang Mai. Thailand**. Thesis on Master of Arts Degree. Program of Architectural Heritage Management and Tourism. Silpakorn University. Bangkok

**พระพุทธศาสนาในประเทศลาวกรณีศึกษา :
การศึกษาของคณะสงฆ์หลวงพระบาง (เมืองมรดกโลก)
BUDDHISM IN LAOS CASE STUDY:
EDUCATION OF MONKS LUANG PRA BANG (WORLD HERITAGE)**

พระมหานิกธ ฐานุตโร*

บทคัดย่อ

พระพุทธศาสนาในประเทศลาวยังคงมีธรรมเนียมประเพณีที่สืบทอดกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน พุทธบริษัท 4 กล่าวคือ พระภิกษุ - สามเณร อุบาสก อุบาสิกา ยังคงมีศรัทธาเหนียวแน่นมั่นคงในความศรัทธาพระรัตนตรัย การศึกษาของคณะสงฆ์ในเมืองหลวงพระบางถึงแม้ไม่มีวิทยาลัยสงฆ์ที่จะศึกษาในระดับอุดมศึกษาก็ตามที แต่วัดวาอารามยังคงมีเจริญรุ่งเรืองจนได้รับการยกย่องที่เป็นมรดกโลก มีการเปิดโอกาสให้กุลบุตรเยาวชนผู้ด้อยโอกาสในการศึกษา ได้มีโอกาสมาศึกษาที่วัดโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย เป็นการเปิดโอกาสต่อเยาวชนที่จะได้เรียนและได้รักษาพระพุทธศาสนาซึ่งหลวงพระบางมีแนวโน้มที่จะพัฒนาในการศึกษาเล่าเรียน เหมือนกับวิทยาลัยสงฆ์องค์ตื้อ นครหลวงเวียงจันทน์และวิทยาลัยสงฆ์จำปาสักต่อไปได้

คำสำคัญ: พระพุทธศาสนา, คณะสงฆ์หลวงพระบาง

ABSTRACT

Buddhism in Laos still has traditions that have passed from the past to the present day. The four Buddhist monks - monks and novices are still faithful firmly fixed in the faith of the Buddha. The education of the monks in the capital of Phra Bang, even though there are no Buddhist colleges to study in higher education. But the temple is still flourishing until it is recognized as a World Heritage Site. There is an opportunity for young people to study in the underprivileged. Have a chance to study at the temple free of charge. This is an opportunity for young people to learn and maintain Buddhism, which Luang Prabang is likely to develop in education. Like the monks Vientiane Capital and Champasak College.

Keywords: Buddhism, monks Luang pra bang

* กองบาลีสนามหลวง วัดหลวงพ่อดธรรมกายาราม ราชบุรี

บทนำ

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มีประชาชนนับถือมากที่สุดในโลก เป็นศาสนาที่มีตรรกะ มีเหตุ มีผล สามารถพิสูจน์ได้ มีหลักธรรมคำสอนในการปฏิบัติธรรมที่ชัดเจนอย่างมากเมื่อประชาชนได้นำหลักธรรมเหล่านั้นไปประพฤติปฏิบัติแล้วก็ได้พบทางพ้นทุกข์ตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาได้

สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว(ประเทศลาว)เป็นเสมือนประเทศพี่ประเทศน้องกับประเทศไทยเราก็คงได้ เพราะมีประเพณี วัฒนธรรม ที่มีความสอดคล้องกันหลายๆ ด้าน โดยเฉพาะในด้านพระพุทธศาสนานั้นเป็นสิ่งที่พี่น้องฝั่งประเทศลาวให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก มีพระภิกษุ-สามเณร อุบาสก-อุบาสิกา เป็นผู้ช่วยดำรงพระพุทธศาสนาไว้ในเมืองหลวงพระบางในปัจจุบันมีความเจริญรุ่งเรืองมากทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การคมนาคม สังคมประเทศชาติมีการเจริญทันสมัยไปตามสากลได้เป็นอย่างดีตามที่ได้ออกมาได้เดินทางไปศึกษาดูงานด้านพระพุทธศาสนาที่เมืองหลวงพระบาง(ประเทศลาว)ทำให้ผู้เขียนได้เกิดมุมมองแนวคิด พร้อมด้วยแนวทางในการเขียนบทความทางวิชาการได้พอสมควร ซึ่งผู้เขียนได้เน้นกรณีศึกษาในเรื่อง “การศึกษาของคณะสงฆ์หลวงพระบาง” ดังต่อไปนี้

การศึกษา (Education) มีความหมายอย่างไรบ้าง

คณะสงฆ์เมื่อมาเข้ามาในพระพุทธศาสนาจำเป็นต้องศึกษาเล่าเรียนเพราะพระพุทธองค์ได้วางหลักการศึกษาไว้แก่สาวกของพระองค์อันได้แก่ ฐานะในพระพุทธศาสนา 2 อย่างคือ

1. คณธรรโระ ได้แก่ การศึกษาด้านพระปริยัติธรรมหรือการศึกษาตามตำราพระไตรปิฎกต่างๆ
2. วิปัสสนาธุระ ได้แก่ การศึกษาสภาวะธรรมตามความเป็นจริงหรือการปฏิบัติธรรมตามธรรม หรือภาษาบาลี เรียกว่า “ธัมมานุธัมมปฏิบัติ” เป็นการศึกษาโดยการลงมือปฏิบัติเพื่อให้รู้แจ้งเห็นจริงตามภูมิรู้ภูมิธรรมของตน

การศึกษา ในความหมายทั่วไปอย่างกว้างที่สุด เป็นวิธีการส่งผ่านจุดมุ่งหมายและธรรมเนียมประเพณีให้ดำรงอยู่จากรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่งโดยทั่วไป การศึกษาเกิดขึ้นผ่านประสบการณ์ใดๆ ซึ่งมีผลกระทบเชิงพัฒนาต่อวิถีที่คนๆ หนึ่งจะคิด รู้สึกรู้สีกหรือกระทำ แต่ในความหมายเทคนิคอย่างแคบ การศึกษาเป็นกระบวนการอย่างเป็นทางการซึ่งสังคมส่งผ่านความรู้ ทักษะ จารีตประเพณีและค่านิยมที่สั่งสมมาจากรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่ง นั่นคือ การสอนในสถานศึกษา สำหรับปัจจุบันนี้มีการแบ่งระดับชั้นทางการศึกษาออกเป็นชั้นๆ เช่น การศึกษาปฐมวัย ประถมศึกษา มัธยมศึกษา ทั้งนี้รวมไปถึงระดับอาชีวศึกษา อุดมศึกษา และการฝึกงานสำหรับประเทศไทย มีกฎหมายบังคับให้ประชาชนไทยทุกคนต้องจบการศึกษาภาคบังคับ และสามารถเรียนได้จนจบการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยไม่เสียค่าใช้จ่ายนอกจากนี้ในปัจจุบัน ยังเปิดโอกาสให้มีการเรียนการสอนโดยผู้ปกครองที่บ้านหรือที่เรียกว่าโฮมสคูลอีกด้วย (วิกิพีเดีย : 2560)

การศึกษาหรือการเรียนรู้นี้เป็นสิ่งสำคัญซึ่งนักวิชาการได้ให้แนวคิดดังนี้

การเรียนรู้ทักษะพิสัย (Psychomotor Domain) (พฤติกรรมด้านกล้ามเนื้อประสาท)

พฤติกรรมที่บ่งถึงความสามารถในการปฏิบัติงานได้อย่างคล่องแคล่วชำนาญซึ่งแสดงออกมาได้โดยตรงโดยมีเวลาและคุณภาพของงานเป็นตัวชี้ระดับของทักษะและพฤติกรรมด้านทักษะพิสัย ประกอบด้วย พฤติกรรมย่อยๆ 5 ชั้น ดังนี้ (Bloom 1976 อ้างใน ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, 2535 : 115 – 117)

1) การรับรู้เป็นการให้ผู้เรียนได้รับรู้หลักการปฏิบัติที่ถูกต้อง หรือ เป็นการเลือกหาตัวแบบที่สนใจ

2) กระทำตามแบบ หรือ เครื่องชี้แนะเป็นพฤติกรรมที่ผู้เรียนพยายามฝึกตามแบบที่ตนสนใจและพยายามทำซ้ำ เพื่อที่จะให้เกิดทักษะตามแบบที่ตนสนใจให้ได้ หรือ สามารถปฏิบัติงานได้ตามข้อแนะนำ

3) การหาความถูกต้อง พฤติกรรมสามารถปฏิบัติได้ด้วยตนเอง โดยไม่ต้องอาศัยเครื่องชี้แนะ เมื่อได้กระทำซ้ำแล้ว ก็พยายามหาความถูกต้องในการปฏิบัติ

4) การกระทำอย่างต่อเนื่องหลังจากตัดสินใจเลือกรูปแบบที่เป็นของตัวเองจะกระทำตามรูปแบบนั้นอย่างต่อเนื่อง จนปฏิบัติงานที่ย่างยากซับซ้อนได้อย่างรวดเร็ว ถูกต้อง คล่องแคล่ว การที่ผู้เรียนเกิดทักษะได้ ต้องอาศัยการฝึกฝนและกระทำอย่างสม่ำเสมอ

5) การกระทำได้อย่างเป็นธรรมชาติ พฤติกรรมที่ได้จากการฝึกอย่างต่อเนื่องจนสามารถปฏิบัติ ได้คล่องแคล่วว่องไวโดยอัตโนมัติ เป็นไปอย่างธรรมชาติซึ่งถือเป็นความสามารถของการปฏิบัติในระดับสูง สรุปได้ว่า การเรียนรู้หมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมจากเดิมไปสู่พฤติกรรมใหม่ที่ค่อนข้างถาวร และพฤติกรรมใหม่นี้เป็นผลมาจากประสบการณ์หรือการฝึกฝน มิใช่เป็นผลจากการตอบสนองตามธรรมชาติหรือสัญชาตญาณ หรือวุฒิภาวะ หรือพิชยาต่างๆ หรืออุบัติเหตุ หรือความบังเอิญ พฤติกรรมที่เปลี่ยนไปจะต้องเปลี่ยนไปอย่างค่อนข้างถาวร จึงจะถือว่าเป็นการเรียนรู้ขึ้น หากเป็นการ เปลี่ยนแปลงชั่วคราวก็ยังไม่ถือว่าเป็นการเรียนรู้

สรุปได้ว่าการเรียนรู้หมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมจากเดิมไปสู่พฤติกรรมใหม่ที่ค่อนข้างถาวร และพฤติกรรมใหม่นี้เป็นผลมาจากประสบการณ์หรือการฝึกฝน มิใช่เป็นผลจากการตอบสนองตามธรรมชาติหรือสัญชาตญาณ หรือวุฒิภาวะ หรือพิชยาต่างๆ หรืออุบัติเหตุ หรือความบังเอิญ พฤติกรรมที่เปลี่ยนไปจะต้องเปลี่ยนไปอย่างค่อนข้างถาวร จึงจะถือว่าเป็นการเรียนรู้ขึ้น หากเป็นการ เปลี่ยนแปลงชั่วคราวก็ยังไม่ถือว่าเป็นการเรียนรู้

การศึกษาของพระสงฆ์ในหลวงพระบาง

จากการที่ได้เดินทางไปดูงานที่หลวงพระบางตามทีหลักรัฐธรรมนูญการศึกษา คณะสังคมศาสตร์ สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ ได้จัดไปนั้น ได้พบเห็นว่า พระภิกษุ-สามเณรในเมืองหลวงพระบางนั้นมีมากพอสมควรเห็นชัดเลยว่า พระภิกษุ-สามเณร มีความสนใจในการศึกษาหาความรู้คู่กับการปฏิบัติเป็นอย่างดี ผู้เขียนได้มีโอกาสสัมภาษณ์สามเณรคำเป็นสามเณรอายุ 17 ปี ขณะที่ก่อนจะเดินบาตร (สัมภาษณ์สามเณรคำ, วันที่ 6 มกราคม 2560) สามเณรให้ข้อมูลว่า

“พระภิกษุ-สามเณรที่เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนานั้นทุกรูปต้องศึกษาเล่าเรียน ส่วนใหญ่จะเน้นพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ส่วนการเรียนนันทกรรม-บาลีอาจจะลดลงมา มีบางรูปบางท่านที่มีความสามารถที่จะเรียนบาลีได้นั้นก็เรียนจนถึงประโยค ป.6 เท่านั้นถ้าจะต่อไปขั้นต่อไปต้องเข้ามาเรียน

ที่ประเทศไทยของเรา” ทำให้ทราบว่าการศึกษาที่มีความสำคัญอย่างมากสำหรับพระสงฆ์ในหลวงพระบาง ถึงแม้ไม่มีการบังคับให้เรียนแต่ทุกรูปก็ต้องเรียนเพื่อรักษาศรัทธาของญาติโยม รักษาพระพุทธศาสนาและพัฒนาตนเองได้ในอนาคต



จากการเดินทางไปดูงานครั้งนี้มีการล่องเรือไปสู่หลวงพระบางคณะจึงได้แวะเพื่อนมัสการพระพุทธรูปที่ถ้ำดิ่ง ซึ่งถือว่าเป็นสถานที่สำคัญของหลวงพระบางเมื่อเข้าไปได้เห็นพระพุทธรูปมากมายเรียงรายเต็มถ้ำไปหมดรับข้อมูลอีกว่า การที่พุทธศาสนิกชนสร้างพระพุทธรูปมากมายขนาดนั้น เพราะเป็นเรื่องของการกลัว “ผี” ในสมัยก่อนประเทศลาวมีความเชื่อในการบูชาผี ลักษณะคล้ายๆ ขนเผ่าภูเขาในประเทศไทย ทำให้เห็นปรากฏการณ์ที่ว่า ความเชื่อทำให้สังคมเปลี่ยนแปลงและมีมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ แต่ในยุคปัจจุบันนี้ ในเมืองหลวงพระบางซึ่งเป็นเมืองมรดกโลกเป็นเมืองท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักของชาวโลก ส่วนพระพุทธศาสนา ในหลวงพระบางก็ยังมีการพัฒนาไปในแนวทางที่ดีอยู่เสมอ พระภิกษุ - สามเณรมีการศึกษาทำให้มีความรู้มากขึ้น กล่าวสอนโยมก็จะเชื่อได้โดยง่าย การศึกษาเล่าเรียนในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นภาคปริยัติธรรมหรือปริยัติสามัญก็จะทำให้พระภิกษุ-สามเณรในหลวงพระบางมีการพัฒนามากขึ้นซึ่งในอนาคตในหลวงพระบางต้องมีความโน้มในการจัดการเรียนการสอนที่จะทำให้มีประสิทธิภาพเพียงพอต่อความต้องการของประชาชนในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา



เมื่อมองโดยภาพรวมแล้วพระพุทธศาสนาในหลวงพระบาง ไม่ว่าจะเป็นด้านการศึกษา ด้านประเพณี หรือวัฒนธรรมต่างๆ มีความเจริญในระดับดี ซึ่งเมื่อย้อนอดีตไปในประเทศหลวงหรือหลวงพระบางเอง มีประวัติศาสตร์ที่ถูกกรุกรานทำให้พระพุทธศาสนาแทบล่มสลายไป แต่ด้วยเมืองหลวงพระบางมีพุทธศาสนิกชนเป็นหลักช่วยกันจรรโลงรักษามาได้จนถึงปัจจุบัน ภาวะที่เป็นสงคราม ไม่มีให้เห็นอีก กลับกันก็คือพระพุทธศาสนามีการอุปถัมภ์ จากประชาชนและรัฐบาลพอลสมควร มีการตั้งสถาบันการศึกษาในเมืองเวียงจันทร์และจำปาสัก เป็นต้น ส่วนใหญ่พระสงฆ์สามเณรได้รับการสนับสนุนเป็นอย่างดี จัดให้มีการศึกษาที่ดีเหมาะสมกับพระสงฆ์สามเณร แต่สูงสุดมีถึงขั้นปริญญาตรี ยังไม่มีมหาวิทยาลัยและดุขฎิบัณฑิต ถึงแม้ในหลวงพระบางจะยังไม่มียุทธาลัยสงฆ์แต่ก็ยังมีการศึกษาเล่าเรียน ซึ่งมีแนวโน้มในการจัดตั้งวิทยาลัยสงฆ์ในอนาคตเพราะอยู่ในช่วงพัฒนา เหตุผลที่พระเณรจำเป็นต้องศึกษาเล่าเรียนนั้นจากข้อมูลท้องถิ่นพบว่า เพราะส่วนใหญ่ประชาชนมีฐานะค่อนข้างยากจนจะมีโอกาสเรียนหนังสือหรือส่งบุตรหลานไปเรียนหนังสือได้ ก็มีเส้นทางการบวชพระบวชเณรเท่านั้น เพราะเป็นการเปิดโอกาสให้ได้ศึกษาโดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายอื่นๆ มากนัก จะได้พัฒนาความรู้ทางด้านหลักวิชาการและยังได้ช่วยจรรโลงพระพุทธศาสนาให้เจริญและมั่นคงตามหลักพระพุทธศาสนาได้ นี่คือเหตุผลที่ต้องบวชเพื่อศึกษาเล่าเรียน

ความจริงหลวงพระบางมีพระสงฆ์ไม่มาก ที่มีมากเป็นสามเณร มีการดักบาตรทุกๆ เช้า เห็นขบวนพระภิกษุ - สามเณรเณรยาวเหยียดมีพระเดินนำหน้าไม่กี่รูปที่ตามหลังเป็นพรหมส่วนมากเป็นสามเณรที่หลวงพระบางมีระบบที่น่าทึ่ง ทางรัฐรับรองสถานะของหลักสูตรการศึกษาที่จัดขึ้นในวัดต่างๆ ของเมืองหลวงพระบางให้มีฐานะเทียบเท่าระบบการศึกษาที่จัดในโรงเรียนโดยรัฐ

มีหลักสูตรที่แตกต่างกันบ้าง โดยในระบบเรียนวัดมีวิชาที่เกี่ยวกับศีลธรรมและพุทธศาสนาเพิ่มจากระบบโรงเรียน 3 วิชา ขณะเดียวกันก็ตัดวิชาบางวิชาของระบบโรงเรียนออกเช่น วิชาขับร้องและพลศึกษา หลักสูตรและชั้นปีเทียบเท่าระบบโรงเรียน เมื่อเรียนจบสามารถเข้าศึกษาต่อในสายอาชีพหรืออุดมศึกษาเช่นเดียวกับระบบโรงเรียน เด็กที่ขาดโอกาสทางการศึกษาจึงเดินทางเข้าเมืองเพื่อแสวงหาโอกาสทางการศึกษาจากระบบโรงเรียนในวัด ไม่ต้องมีค่าใช้จ่ายเรื่องการศึกษาอยู่เพราะอยู่อาศัยวัด และอาศัยอาหารจากญาติโยมที่มาบิณฑบาต ขณะเดียวกันก็ได้บวชเรียนใกล้ชิดกับอันหนึ่งอันเดียวกับพุทธศาสนาทำให้เยาวชนของชาติมีพื้นฐานที่ดีทางจิตใจ

ระบบโรงเรียนเป็นวิถีจัดการศึกษาแบบ mass product ของทางฝ่ายตะวันตก ภูมิรู้เดิมของเมืองพุทธทางตะวันออก วัดเป็นศูนย์รวมของศิลปวิทยาการ รวมถึง จิตวิญญาณ การผสมผสานโดยการผนวกเอาระบบวัดและระบบโรงเรียนเข้าด้วยกันอย่างกลมกลืนจึงเป็นเรื่องน่าทึ่งต่างจากของไทยที่ทำลายระบบการเป็นศูนย์รวมในวัดของเราอย่างเป็นระบบ ลดระดับความสำคัญลงเหลือเพียงแค่เน้นหนักเป็นที่เฝ้าศพของผู้คนในปัจจุบัน กลายเป็นประเทศที่มีวัดวาอารามมากที่สุดในโลกแต่หาคนที่มึจิตใจเป็นพุทธยากเหลือเกิน (<http://www.bwfoto.net>, หลวงพระบาง 3, คันเมื่อ วันที่ 7 มีนาคม 2560)

ในประเทศลาวมีวิทยาลัยสงฆ์ 2 แห่ง คือ วิทยาลัยสงฆ์องค์ตั้ง นครหลวงเวียงจันทน์ และวิทยาลัยสงฆ์จำปาสัก แต่ในหลวงพระบางยังไม่มีวิทยาลัยสงฆ์แต่แนวโน้มในอนาคตอาจจะมีการจัดตั้งขึ้นได้เพราะในหลวงพระบางมีการจัดการเรียนการสอนปริยัติสามัญเป็นหลักและมีการศึกษาเล่าเรียนนิกกรรมบาสิรองลงมา ซึ่งการศึกษาประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวนั้นเน้นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และอำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนลาวบ้านดงเผ่า ได้มีเงื่อนไขเล่าเรียนและแสวงหาความรู้ความสามารถในการพัฒนาตนเองเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของการพัฒนาเศรษฐกิจสังคม ประเทศชาติให้นับวันยิ่งมีความเจริญก้าวหน้าขึ้นไปโดยมีจุดประสงค์เพื่อบรรลุเป้าหมายในการพัฒนาตามความคาดหวังของแผนยุทธศาสตร์เพื่อการเจริญเติบโตและลบล้างความทุกข์ยากแห่งชาติและความคาดหวังของแผนปฏิบัติงานแห่งการศึกษาเพื่อทุกคนที่กำหนดไว้ตั้งแต่ปี 2006-2007 เพื่อสืบต่อปฏิบัติงาน 3 แผนงาน ดังนี้

- 1) แผนงานขยายโอกาสการเข้าเรียน
- 2) แผนงานปรับปรุงคุณภาพและความสอดคล้องกับประเทศ
- 3) แผนบริหารการศึกษาและคุ้มครองการศึกษา

การเรียนการสอนมีกระบวนการที่จะได้ยกแนวคิดของนักวิชาการต่างๆ มาแสดงดังต่อไปนี้

ในการจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ขึ้น ผู้สอนจำเป็นต้องศึกษาทฤษฎีการเรียนรู้วิธีการสอน มีความเข้าใจผู้เรียน รวมทั้งมีประสบการณ์ในการจัดการเรียนการสอน มีทักษะการสอน ซึ่งหมายถึงมีความสามารถในการกระตุ้น เสริมแรง สร้างบรรยากาศในการเรียนการสอนสิ่งเหล่านี้มีส่วนสำคัญที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ รวมทั้งการกำหนดปัญหาหรือการตั้งคำถาม เพื่อให้ผู้เรียนได้รู้จักค้นคิด แสวงหาความรู้ด้วยตนเอง

ดังพุทธวิธีการสอนที่พระพุทธองค์ทรงใช้ มี 4 วิธี คือ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), 2542 : 158-159)

1) สนทสสนา ชี้แจงให้ชัด คือ จะสอนอะไร ก็ชี้แจงจำแนกแยกแยะอธิบายและแสดงเหตุผลให้ชัดเจน จนผู้ฟังเข้าใจแจ่มแจ้ง เห็นจริง เหมือนจูงมือไปให้เห็นกับตา

2) สมหาปนา ชวนใจให้ยอมรับเอาไปปฏิบัติ คือ สิ่งใดควรปฏิบัติหรือหัดทำก็แนะนำหรือบรรยายให้ซาบซึ้งในคุณค่า มองเห็นความสำคัญที่จะต้องฝึกฝนบำเพ็ญจนใจยอมรับอยากลงมือทำ หรือนำไปปฏิบัติ

3) สมุตเตชนา ปล่อยให้หาเหตุผลแล้วกล่าว คือ ปลุกใจให้กระตือรือร้นเกิดความอุตสาหะ มีกำลังใจแข็งขัน มั่นใจที่จะทำให้สำเร็จได้ สู้งานไม่หวั่น ไม่กลัวเหนื่อย ไม่กลัวยาก

4) สมปหึสนา ปลอบโลมใจให้สดชื่นร่าเริงคือบำรุงจิตใจให้เข้มแข็งเบิกบานโดยชี้ให้เห็นคุณประโยชน์ ที่จะได้รับและทางก้าวหน้าบรรลุผลสำเร็จยิ่งขึ้นไปทำให้ผู้ฟังมีความหวังและร่าเริงเบิกบานใจ

สรุปได้ว่า การจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนร่วมกัน ปฏิภาณหรือกันทำงานด้วยกัน จะช่วยเพิ่มประสบการณ์ในการแสวงหาความรู้ให้แก่ผู้เรียนอย่างไรก็ตาม ผู้สอนควรจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอน เพื่อให้ผู้เรียนมีโอกาสใช้ความสามารถของผู้เรียนในทุกๆ ด้านด้วย

พงษ์ศักดิ์ แป้นแก้ว (2546 : 109-119) ได้อธิบายเขาวงกตปัญญาซึ่งการ์ดเนอร์ได้เสนอไว้ 8 ด้าน อย่างละเอียด ดังนี้

- 1) สติปัญญาด้านภาษา (Linguistic Intelligence)
- 2) สติปัญญาในการใช้เหตุผลเชิงตรรกะและคณิตศาสตร์ (Logical Mathematical Intelligence)
- 3) สติปัญญาด้านการเคลื่อนไหวร่างกายและกล้ามเนื้อ (Bodily Kinesthetic Intelligence)
- 4) สติปัญญาด้านการมองเห็นและมิติสัมพันธ์ (Visual/Spatial Intelligence)
- 5) สติปัญญาด้านดนตรี (Musical Intelligence)
- 6) สติปัญญาด้านการเข้ากับผู้อื่น (Interpersonal Intelligence)
- 7) สติปัญญาด้านการรู้จักและเข้าใจตนเอง (Intrapersonal Intelligence)
- 8) สติปัญญาด้านการเป็นนักธรรมชาติวิทยา (Nationalism Intelligence)

เมืองหลวงพระบาง (เมืองมรดกโลก)

เมืองหลวงพระบางหรือนครล้านช้างเป็นเมืองมรดกโลกซึ่งเคยเป็นนครหลวงและเป็นที่ประทับของกษัตริย์ลาวมาถึงศตวรรษที่ 16 ได้รับการอนุรักษ์ไว้เป็นอย่างดีจนได้รับการขึ้นทะเบียนให้เป็นหนึ่งในมรดกโลกในสมัยโบราณ เมืองหลวงพระบางเคยเป็นที่ตั้งของแคว้นแคว้นต่างๆ ของชนเผ่าไทยลาว ในเขตลุ่มน้ำโขง-แม่น้ำคาน ในปี ค.ศ.1353 เจ้าฟ้าจ๋มได้มีการรวบรวมแผ่นดิน ก่อตั้ง

อาณาจักรล้านช้างขึ้นในบริเวณเมืองหลวงพระบางซึ่งสมัยที่เรียกว่า เมืองขวาวา เข้ามาอาศัยอยู่มากครั้นในปี ค.ศ.1357 จึงได้เปลี่ยนชื่อเป็นเมืองเชียงทอง

ต่อมาไม่นานนัก พระเจ้าแผ่นดินของเขมรได้ส่งพระบางซึ่งเป็นพระพุทธรูปแบบสิงหลมา พระราชทานให้เจ้าผำจุ่มจึงเปลี่ยนชื่อเมืองเป็นหลวงพระบางตามชื่อพระพุทธรูปในปี ค.ศ.1545 พระเจ้าโศทิสาร์โปรดย้ายเมืองหลวงของอาณาจักรล้านช้างมาอยู่เวียงจันทน์ แต่หลวงพระบางยังคงเป็นราชธานีที่ประทับของมหาชีวิตอยู่ดังเดิม หลังปี ค.ศ.1694 นครล้านช้างล่มสลายลงและแตกออกมาเป็นสามอาณาจักร คือ ล้านช้างหลวงพระบาง ล้านช้างเวียงจันทน์ และจำปาศักดิ์ กษัตริย์สายล้านช้างหลวงพระบางยังคงสืบทอดบัลลังก์ต่อกันเรื่อยมาจนจบวงการประเทศลาวล้มล้างสถาบันกษัตริย์ลงในปี ค.ศ.1975 แต่ส่วนใหญ่แล้วมักตกเป็นเมืองขึ้นของประเทศไทย เวียดนามและฝรั่งเศสในต่างวาระกัน (พินิจ จันทรและคณะ, 2556 : 101-102)

หลวงพระบางเป็นเมืองท่องเที่ยวชื่อดังในระดับโลก สำหรับคนไทยหลวงพระบางก็มีประวัติศาสตร์ที่เคียงคู่มาด้วยกันเสมอๆ นับตั้งแต่ยุคสมัยเชียงแสน ล้านช้าง ด้วยความที่เป็นเมืองติดแม่น้ำโขงที่สวยงาม มีวัดวาอารามเก่าแก่มากมาย ที่ยังคงสถาปัตยกรรมอันสวยงามยากจะหาที่ไหนเหมือนได้ ด้วยเอกลักษณ์และความสวยงามของเมือง ตึกรามบ้านช่อง ที่ได้รับอิทธิพลจากสมัยยุคล่าอาณานิคม ทำให้มีอาคารในรูปแบบสถาปัตยกรรม โคโลเนียลสไตล์ อยู่ทั่วไป ตัวเมืองยังมีที่ตั้งที่สวยงามล้อมรอบด้วยแม่น้ำสองสาย คือ น้ำโขงและน้ำคาน และยังคงมีธรรมชาติอันสวยงามอยู่รายรอบเมือง รวมทั้งขนบธรรมเนียมประเพณีที่ยังคงสวยงามและสืบสานมาจนทุกวันนี้

สิ่งเหล่านี้ทำให้เมืองหลวงพระบางได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นเมืองมรดกโลก และได้ขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกทั้งเมือง ไม่ใช่แค่บางจุดของเมือง เพราะอย่างในหลายๆ ที่มรดกโลกแห่งอื่นอาจได้ขึ้นทะเบียนอย่างจำเพาะเจาะจง ในโบราณสถานบ้าง ในแหล่งธรรมชาติบ้าง แต่ของหลวงพระบางนั้นทั้งเมือง และถูกขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกเมื่อธันวาคม พ.ศ. 2538 และยังได้รับการยกย่องว่าเป็นเมืองที่ได้รับการปกป้องรักษา ที่ดีที่สุดในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ตอนนี้ (<http://luangprabang.sadoodta.com>, วันที่ 4 มีนาคม 2560)

เมืองหลวงพระบางก็มีประวัติความเป็นมาอย่างไร เวลาเราไปเที่ยวเราจะได้เข้าใจทั้งวิถีชีวิตและสิ่งต่างๆ ที่หล่อหลอมให้กลายมาเป็นหลวงพระบางอย่างที่เราเห็นในทุกวันนี้ ประวัติเมืองหลวงพระบางในอดีตเดิมทีหลวงพระบางเคยเป็น เมืองหลวงเก่าของลาวมาก่อน ในยุคสมัยอาณาจักรล้านช้าง เมืองการค้ายูเนสโก ยกให้หลวงพระบางเป็นเมืองมรดกโลก ชื่อของหลวงพระบางจึงเป็นที่รู้จักกันไปทั่วโลก การท่องเที่ยวเมืองหลวงพระบางจึง กลายเป็นเมืองท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงมากที่สุดของลาว จะเรียกอย่างนั้นก็คงไม่ผิด

ในสมัยที่เมืองหลวงพระบางเป็นเมืองหลวงของอาณาจักรล้านช้างนั้น มีพระเจ้าฟ้างุ้มเป็นผู้รวบรวมแว่นแคว้นต่างๆ ของชนเผ่าไท-ลาวในเขตลุ่มน้ำโขง แม่น้ำคาน แม่น้ำอู ก่อตั้งอาณาจักรล้านช้างขึ้นมา โดยมีศูนย์กลางอยู่ที่หลวงพระบาง ในช่วงปี พ.ศ. 1896-1916 โดยการช่วยเหลือของกษัตริย์ขอม (เพราะมเหสีของเจ้าฟ้างุ้ม คือพระราชธิดาของกษัตริย์ขอมในขณะนั้น) พร้อมๆ กับการรับเอาพุทธศาสนา เข้ามาแทนการนับถือผี

ลาว เป็นประเทศหนึ่งที่สืบเชื้อสายบรรพบุรุษเดียวกับชาวไทย แต่ลาวมีชนกลุ่มน้อยมากมายหลายเผ่า ลาวแท้ๆ มีเพียง 50 เปอร์เซนต์เท่านั้น ซึ่งมักจะอาศัยอยู่ที่ราบริมน้ำโขง ส่วนชาวเขานิยมอยู่บนเทือกเขาที่มาจากชื่อ "หลวงพระบาง" นั้นต้องย้อนความกลับไปก่อนหน้าที่จะมีชื่อนี้ จากชื่อเดิมของอาณาจักรล้านช้างมีชื่อเรียกว่า “เมืองขวา” ประมาณปี พ.ศ. 1900 มีการเปลี่ยนชื่อมาเป็น "เมืองเชียงทอง" อันเนื่องมาจากมีชาวขวอาศัยอยู่มากกว่ากลุ่มอื่น กระทั่งกษัตริย์ขอมได้พระราชทานพระพุทธรูปองค์หนึ่ง มีชื่อว่า พระบาง เป็นพระพุทธรูปศิลปะสิงหล เจ้าฟ้าจ๋มจึงทรงเปลี่ยนชื่อเมืองเป็น “หลวงพระบาง” และเรียกมาจนทุกวันนี้

ปี พ.ศ. 2088 พระเจ้าโพธิสารราชเจ้า โปรดฯ ให้ย้ายเมืองหลวงของอาณาจักรล้านช้างไปอยู่ที่เมืองเวียงจันทน์ แม้หลวงพระบาง จะไม่ได้เป็นเมืองหลวงต่อไป แต่เจ้ามหาชีวิต (กษัตริย์) ยังคงประทับที่เมืองหลวงพระบาง

ต่อมาอาณาจักรล้านช้างแตกออกเป็นสามอาณาจักร คือ

- 1) อาณาจักรล้านช้าง หลวงพระบาง
- 2) อาณาจักรล้านช้าง เวียงจันทน์
- 3) อาณาจักรล้านช้าง จำปาศักดิ์

กษัตริย์แห่งอาณาจักรล้านช้าง ยังคงสืบทอดราชบัลลังก์กระทั่งถึงยุคสิ้นสุดของราชวงศ์ อันมีสาเหตุหลักมาจากตกเป็นเมืองขึ้นของสยาม เวียดนาม และฝรั่งเศส

เหตุนี้เองหลวงพระบางจึงมาความเป็นมายาวนาน เป็นราชธานีเก่าแก่ วัดวาอารามมากมาย และมีธรรมชาติที่สวยงาม ปัจจุบันเมืองหลวงพระบางมีประชากรประมาณห้าแสนคน ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม

พระพุทธศาสนาหลวงพระบาง

ความเป็นหลวงพระบางกำลังถูกท้าทายด้วยโลกาภิวัตน์ ตั้งแต่เดือนธันวาคม ค.ศ.1995 องค์การยูเนสโกได้ประกาศว่าหลวงพระบางได้รับการพิจารณาเป็นเมืองมรดกโลก โดยมีประกาศยกย่องไว้ว่า “หลวงพระบางนำเสนอคุณค่าอันเฉพาะพิเศษที่แสดงให้เห็นการผสมผสานโครงสร้างสถาปัตยกรรมเมืองแบบประเพณีดั้งเดิม และจากยุคอาณานิคมตะวันตกในศตวรรษที่ 19 และ 20 ทิวทัศน์อันเป็นเอกลักษณ์โดดเด่นนี้แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนที่สุดถึงช่วงเวลาสำคัญในความสัมพันธ์ของสองวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน” unesco,1998

เห็นได้ชัดว่า unesco ได้เน้นที่สถาปัตยกรรม เน้นที่วัตถุ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสถาปัตยกรรม colonial ที่สืบทอดมาตั้งแต่ยุคอาณานิคม หลังคำประกาศของ unesco หลวงพระบางเริ่มเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

หลวงพระบางกำลังเปลี่ยนแปลง ถนนทุกสายไปสู่การท่องเที่ยว ชาวหลวงพระบางกำลังเปลี่ยนอาชีพดั้งเดิม ทั้งการทอผ้า ทำเครื่องเงิน และหัตถกรรมพื้นบ้านมาสู่อาชีพบริการนักท่องเที่ยว เพื่อแสวงหาเงินสกุล”บาท” และ “ดอลลาร์” อาจเป็นช่วง low season แต่ผมเห็นคนทำงานที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเต็มเมือง มากกว่าจำนวนนักท่องเที่ยวมากนัก”งานประเพณี

ของชาวหลวงพระบางแท้ๆที่เรียกว่า “ฮิตสิบสอง” มีลักษณะคล้ายของไทยอีสาน เป็นประเพณีที่มีทุกๆเดือนของปี ตั้งแต่ เดือนอ้ายเป็นต้นไปมี งานบุญเข้ากรรม บุญคุณลาน บุญข้าวจี เดือนสี่มีบุญพระเวส เดือนห้าบุญสงกรานต์ เดือนหกบุญบั้งไฟ เดือนเจ็ดบุญซำฮะ เดือนแปดบุญเข้าพรรษา เดือนเก้าบุญห่อข้าวประดับดิน การสรงเอื้อและล่องเอื้อไฟ เดือนสิบบุญข้าวสาก เดือนสิบเอ็ดบุญออกพรรษา และเดือนสิบสองบุญกฐิน ประเพณีเหล่านี้ยังดำรงความสวยงามและมีเสน่ห์ มันคือส่วนหนึ่งของความเป็นหลวงพระบางในบริเวณพิพิธภัณฑสถาน เท่าที่สังเกตตามทัศนคติยังขาดวิถีชีวิต เพราะเป็นแค่การแสดง เหลือเพียงวัดวาอารามและตึกยุโรปที่ unesco เชิดชูและเชิญชวนให้มาดูแลแต่จิตวิญญาณที่แท้ของชาวหลวงพระบางเหมือนติดกับดัก แปรเปลี่ยนคุณค่าดั้งเดิมมาสู่มูลค่าที่เป็นไปเพื่อแสวงหาเงินตรา อาณาจักรล้านช้างร่มขาว ล้านช้างหลวงพระบางกำลังจะเปลี่ยนแปลงเช่นเดียวกับล้านนาเชียงใหม่ที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน แต่ถือว่าเป็นโอกาสในการที่จะใช้เทคโนโลยีในโลกสมัยใหม่มาจรรโลงยุคปัจจุบันให้เกิดการสร้างองค์ความรู้ให้แก่ประชาชนและพัฒนาพระพุทธศาสนาให้เกิดเป็นโอกาสที่จะบูรณาการศาสตร์สมัยใหม่เข้ามาได้ (<http://www.bwfoto.net>, ค้นเมื่อ วันที่ 7 มีนาคม 2560)

ความท้าทายสหภาพที่ดีถึงปัญหาอุปสรรคของพัฒนาการทางศาสนาในหลวงพระบาง ที่มีด้วยกันหลายประการ อาทิ ขาดการสนับสนุนงบประมาณจากภาครัฐ ประชาชนลาวก็ไม่ได้อุปถัมภ์ ด้านการศึกษามากนัก กอปรกับสถาบันการศึกษาด้านพุทธศาสนามีจำนวนไม่มาก ขาดแคลนบุคลากร (เท่าที่มีอยู่ก็ไม่มี ความเชี่ยวชาญมากนัก) เช่น ภาษาบาลี ประวัติศาสตร์ ขาดแคลนวัสดุอุปกรณ์ในการเรียนการสอน ขาดตำราในการศึกษาค้นคว้าวิจัย จึงทำให้จำนวนพระภิกษุสามเณรที่มาศึกษาต่อมีจำนวนไม่มากนัก สามเณรที่มาเรียนมุ่งหวังความรู้ทางโลก มากกว่าการใส่ใจหาความรู้ทางธรรม อาจเพราะพระภิกษุสามเณรขาดแรงจูงใจให้ทำงานเพื่อพระพุทธศาสนา ดังนั้นเมื่อศึกษาจบแล้วก็มักลาสิกขาออกไปประกอบวิชาชีพ (นิตยสารธรรมลีลา ฉบับที่ 178 ตุลาคม 2558, หน้า 2)

ด้วยเหตุดังกล่าว จึงทำให้ยูเนสโกจัดตั้งโครงการมากมาย เพื่อช่วยสานต่อในเชิงอนุรักษ์และพัฒนา อาทิ โครงการอนุรักษ์พระไตรปิฎก โดยเฉพาะการศึกษาบาลีอักษรลาวเชิงลึก การส่งเสริมการศึกษาให้กับพระภิกษุสามเณร การเพิ่มหลักสูตรงานไม้ งานแกะสลัก ปูนปั้น เพื่อเป็นการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยเริ่มที่พระภิกษุและสามเณร เพราะเห็นศาสนาเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวบ้าน พระสงฆ์มีความเป็นผู้นำชุมชน อีกทั้งเมื่อลาสิกขาไปก็ยังมีความรู้ ทักษะ ความชำนาญเชิงวิชาชีพติดตัวไปอีกด้วย จึงทำให้สถานการณ์ด้านการศึกษาในสถาบันด้านพุทธศาสนาในหลวงพระบางค่อยๆ ดีขึ้นตามลำดับ อย่างไรก็ตาม ตอนนี้หลายภาคส่วนกำลังช่วยกันก่อร่างสร้างวิทยาลัยสงฆ์ในหลวงพระบางขึ้นมา แม้จะเป็นสาขาของวิทยาลัยสงฆ์องค์เดียว จากเวียงจันทน์ก็ตาม แต่ก็สามารถคาดการณ์ได้ว่า อนาคตด้านการศึกษาของพระภิกษุ สามเณร ในหลวงพระบางจะค่อยๆ เป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้น สอดรับกับจำนวนพระภิกษุ สามเณรที่เพิ่มมากขึ้นตามไปด้วย เพราะที่หลวงพระบางมีวัดเยอะมากครับ วิถีชีวิตของพระภิกษุที่ฝานไปกับวัฒนธรรมประเพณีแบบพื้นบ้าน จึงเป็นสิ่งที่แยกจากกันไม่ออกที่มักเกิดขึ้นในความคิดของเรา คือการใส่บาตรพระยามเช้า

พระทุกวัดจะออกบิณฑบาตพร้อมกัน และแต่ละวัดมีเส้นทางเดินรับบาตรที่ชัดเจน ไม่แยกเดินตามลำพังเหมือนที่เมืองไทย พระที่นี่จะเดินกันเป็นแถวยาว เป็นภาพที่งดงามมากครับ ญาติโยมส่วนใหญ่นิยมเตรียมข้าวเหนียวไว้ใส่บาตร แคร์อุปนิสัยมือเล็กๆ เพราะบางช่วงเวลาจะมีพระบิณฑบาตมากเป็นร้อยรูป ส่วนอาหารนั้นจะมีญาติโยมบ้านใกล้วัดนำมาถวาย

ดังนั้น พัฒนาการในการมีส่วนร่วมของฆราวาสญาติโยมต่อพุทธศาสนาในประเทศลาว จึงดำเนินอย่างค่อยเป็นค่อยไป คู่ขนานกับประเทศที่กำลังพัฒนาขึ้นเรื่อยๆ ถือว่าดีขึ้นตามลำดับ

เพราะหากย้อนกลับไปในอดีต ลาวมีการปกครองระบอบกษัตริย์เหมือนไทย แต่ถูกล้มเลิกด้วยระบอบการปกครองแบบสังคมนิยม และกลายเป็นประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ตั้งแต่ พ.ศ. 2518 แน่นนอนครับว่าศาสนาได้กลายเป็นหอกข้างแคร่ ที่ผู้ปกครองในยุคสมัยนั้นมองว่า เป็นเครื่องมือในการปลุกปั่น ปลุกกระดมได้ง่าย ดังนั้น นอกจากการทำลายล้างสถาบันกษัตริย์แล้ว ผู้ปกครองใหม่จึงจำเป็นต้องทำให้สถาบันศาสนาสั่นคลอน และต้องลดความเชื่อถือศรัทธาในศาสนาจากประชาชนให้มากที่สุด

ลาวในสมัยนั้นจึงมีเหตุการณ์ที่พระสงฆ์ถูกฆ่าตายจำนวนมาก พระสงฆ์บางส่วนต้องลาสิกขาออกมาเป็นสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์ พุทธศาสนาจึงถูกกลืนหายไปกับระบอบการปกครองใหม่ ศาสนาถูกนำมาใช้ผิดวัตถุประสงค์ คือแทนที่จะเป็นเครื่องมือช่วยขัดเกลาจิตใจผู้คน ก็กลายเป็นเครื่องมือช่วยในการเผยแพร่ลัทธิและนโยบายสู่ประชาชน อย่างไรก็ตาม แม้ลาวจะตกอยู่ในช่วงจังหวะของการปฏิวัติจากระบบเดิมสู่ระบบใหม่ แต่การที่ฝ่ายการเมืองเริ่มเข้าใจหลักการมวลชน ทั้งฝ่ายรัฐบาลและฝ่ายต่อต้านรัฐบาล ต่างก็ใช้พุทธศาสนาเป็นกลยุทธ์ ในการรณรงค์หาแนวร่วมให้มาสนับสนุน โดยต่างฝ่ายต่างมองเห็นว่า พระสงฆ์เป็นผู้ที่ประชาชนให้ความเคารพเชื่อถือ รัฐบาลคอมมิวนิสต์ขณะนั้นจึงให้พระสงฆ์เผยแผ่แนวคิดของลัทธิคอมมิวนิสต์ในขณะเทศนาธรรม การจัดงานปาฐกถาในที่ต่างๆ ให้มีพระสงฆ์ร่วมอยู่ด้วย และบังคับพระสงฆ์ให้ประยุกต์คำสอนพุทธศาสนาเข้ากับคำสอนของคอมมิวนิสต์ จนกลายเป็นการบิดเบือนหลักธรรมคำสอนของพระพุทธองค์ พระสงฆ์หลายรูปจำต้องทำตาม เพราะหากขัดขึ้นก็จะถูกฆ่าตาย

ต่อมาภายหลังฝ่ายการเมืองเริ่มเข้าใจในศรัทธาของมวลชนที่มีต่อศาสนาอย่างแท้จริง การเมืองเป็นเรื่องรอง ชนชั้นปกครองจึงหันกลับมาฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในประเทศขึ้นอีกครั้ง จนมาถึงในปัจจุบันนี้ พระพุทธศาสนาก็เริ่มได้รับการอุปถัมภ์จากรัฐในหลายๆ ด้าน

พระพุทธศาสนาของลาวในยุคกำลังพัฒนา ได้ก่อให้เกิดความเป็นปึกแผ่น ในสังคมชาวลาว ผ่านการสื่อสารและแสดงออกทางวัฒนธรรม ประเพณี ความคิด ความเชื่อ โดยเฉพาะพิธีกรรม และกิจกรรมในวันสำคัญต่างๆ เช่น ประเพณีทำบุญธาตุหลวง หรือแม้แต่การเกิดขึ้นของงานศิลปกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม ทางพุทธศาสนามากมาย ซึ่งล้วนมีคุณค่าทางด้านศิลปะ และประวัติศาสตร์เป็นอย่างมาก ถือว่าแสงทองแห่งพุทธศาสนาเริ่มทอแสงอำไพในประเทศลาวแล้ว แค่เฉพาะในเมืองหลวงพระบาง ก็มีวัดวาอารามที่มีประวัติศาสตร์อันงดงามและยิ่งใหญ่ มีชื่อเสียงดึงดูดนักท่องเที่ยวต่างชาติให้เดินทางมาเที่ยวชม เช่น “วัดเชียงทอง วัดหลวงคู่บ้านคูเมืองหลวงพระบาง” ซึ่งมีความงดงามและความสำคัญคู่จัญญ์ล้ำค่า ที่พี่น้องชาวลาวหวงแหนยิ่งนัก นอกจาก

วัดที่เลื่องชื่อเรื่องความงามแล้ว หลวงพระบางยังมีพระธาตุเจดีย์รูปทรงแปลกตา รูปร่างโค้งมนเหมือนผลแตงโม ซึ่งหาชมได้ที่ “วัดพระธาตุ หมาโกโม” ซึ่งกระทรวงแถลงข่าวและวัฒนธรรมของลาว ยกให้วัดนี้เป็นอีกหนึ่งศาสนสถานที่มีความสำคัญ เพราะวัดพระธาตุหมาโกโมเคยเป็นที่ประดิษฐาน “พระบาง” พระพุทธรูปสำคัญซึ่งอาราธนามาจากเมืองเวียงคำ



พระพุทธศาสนาในประเทศลาวยังคงมีธรรมเนียมประเพณีที่สืบทอดกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน พุทธบริษัท 4 กล่าวคือ พระภิกษุ-สามเณร อุบาสก อุบาสิกา ยังคงมีศรัทธาเหนียวแน่นมั่นคงในความศรัทธาพระรัตนตรัย การศึกษาของคณะสงฆ์ในเมืองหลวงพระบางถึงแม้ไม่มีวิทยาลัยสงฆ์ที่จะศึกษาในระดับอุดมศึกษาก็ตามที แต่วัดวาอารามยังคงมีเจริญรุ่งเรืองจนได้รับการยกย่องที่เป็นมรดกโลก มีการเปิดโอกาสให้กุลบุตรเยาวชนผู้ด้อยโอกาสในการศึกษา ได้มีโอกาสมาศึกษาที่วัดโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย เป็นการเปิดโอกาสต่อเยาวชนที่จะได้เรียนและได้รับการศึกษาที่วัดโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย เป็นการเปิดโอกาสต่อเยาวชนที่จะได้เรียนและได้รับการศึกษาที่วัดโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย เป็นการเปิดโอกาสต่อเยาวชนที่จะได้เรียนและได้รับการศึกษาที่วัดโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย

บรรณานุกรม

- บลูม (Bloom 1976) อ้างใน ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์. 2535. **ทฤษฎีการจัดการเรียนการสอน**. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ดี.
- พงษ์ศักดิ์ แป้นแก้ว. 2546. **พหุปัญญา (Multiple Intelligence)**. ศึกษา ศาสตร์ สาร. มกราคม มิถุนายน 2546.
- พระพรหมคุณาภรณ์(ป.อ.ปยุตฺโต). 2542. **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ด้านสุทธาการพิมพ์.

พินิจ จันทรและคณะ. 2546. **เปิดประตูท่องเที่ยวอาเซียน เชื่อมโยง 10 ประเทศเป็นหนึ่งเดียว.**
สำนักพิมพ์ปัญญาชน กรุงเทพมหานคร.

นิตยสารธรรมลีลา ฉบับที่ 178 ตุลาคม 2558 โดย กานต์ จอมอินตา ผู้อำนวยการโครงการ ธรรม
มาภิวัตน์ สถานีโทรทัศน์.

<http://www.bwfoto.net>. **หลวงพระบาง 3 ความเป็นหลวงพระบางอยู่ไหน.** บทความ, ค้นหา
เมื่อ วันที่ 7 มีนาคม 2560.

<http://luangprabang.sadoodta.com>. **บทความ. ประวัติที่น่าสนใจของหลวงพระบาง-เมืองมรดก
โลก.** ค้นหา วันที่ 4 มีนาคม 2560.

<https://docs.google.com>. **เนื้อหาพระพุทธศาสนา 28 กุมภาพันธ์ 2560.**

จากวิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. ค้นหา 28 กุมภาพันธ์ 2560.

สัมภาษณ์สามเณรคำ (หลวงพระบางอายุ 17 ปี วันที่ 6 มกราคม 2560.

รูปแบบและการจัดการ : ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด
MODEL AND MANAGEMENT:
PRE-SCHOOL CHILD CARE CENTER AT MONASTERIES

พระครูวิสุทธิศีลาวิวัฒน์ (เมธาวิวัฒน์ การบุญ) *

บทคัดย่อ

รูปแบบและการบริหารจัดการศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด สิ่งสำคัญที่สุดนั้นคือการสร้างวัฒนธรรมองค์กร หรือการสร้างค่านิยมที่มีหลักอิทธิบาทธรรมเป็นฐานในการดำเนินงานแต่ละส่วน ซึ่งจะทำให้เกิดความสำเร็จในทุกส่วนงานย่อยๆ ที่ปฏิบัติอยู่ยังผลให้เกิดความสำเร็จแก่องค์กรโดยรวม โดยอาจจะเริ่มฝึกตั้งแต่การเลือกสรรหาบุคลากร เพื่อเข้ามาปฏิบัติงานภายในศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด โดยอาจจะเริ่มจากผู้บริหารหรือผู้นำองค์กร และส่งเสริมกิจกรรมที่เกี่ยวกับการเสริมสร้างหลักธรรมในการปฏิบัติงานเข้าสู่ในระดับต่างๆ โดยมีการพัฒนาควบคู่กันไปอย่างต่อเนื่อง แม้กระทั่งการฝึกอบรม เพื่อปรับทัศนคติให้กับบุคลากรในทุกระดับอย่างต่อเนื่อง สร้างความมีจิตสาธารณะ เพื่อปลูกฝังค่านิยมที่ดี ที่สามารถปรับใช้หลักธรรมต่างๆ ในพระพุทธศาสนามาปรับใช้กับงานที่ตนเองปฏิบัติอยู่ และยังสามารถใช้กับชีวิตประจำวันของตนเองได้อีกด้วย

คำสำคัญ: ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด, รูปแบบ, การจัดการ

ABSTRACT

Model and management of pre-school child care center at monasteries training centers the most important thing is to create a corporate culture. Or the creation of values that are the basis for the operation of each section. This will result in success in every subsection. This is the result of the success of the organization. Training may begin from the selection of personnel. To work in the pre-school child care center at monasteries. It may be initiated by an executive or an organization leader. Encourage activities related to the strengthening of the principles of operation at various levels. It is constantly evolving. Even training to adjust the attitude to personnel at all levels continuously. Create a public mind to cultivate good values. Can adjust the principles. In Buddhism to adapt to the work that they are. It can also be used for their daily lives as well.

Keywords: Pre-School Child Care Center at Monasteries, Model, Management

* โรงเรียนเส้าไห้ริมลววิทยานุกูล ต.เส้าไห้ อ.เส้าไห้ จ.สระบุรี

1. บทนำ

ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดนี้จัดได้ว่า เป็นการศึกษาสงเคราะห์เด็ก และการสาธารณสุขสงเคราะห์ประการหนึ่ง และการจัดการศึกษาประเภทใดหรือระดับใดก็ตาม ถ้าสามารถจัดโดยวัดหรือพระสงฆ์ได้มีส่วนร่วมในการดำเนินการแล้ว นับเป็นการทำให้เด็กหรือประชาชนได้ใกล้ชิดหรือเข้าวัดมากขึ้น มีศีลธรรม และเป็นคนโดยสมบูรณ์มากกว่าเด็ก หรือประชาชนที่ไม่มีโอกาสดังกล่าว กรมศาสนาได้กำหนดระเบียบว่าด้วยศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด พ.ศ. 2537 โดยกำหนดให้เจ้าอาวาสทำหน้าที่เป็นผู้บริหารศูนย์ ฯ พระภิกษุทำหน้าที่เป็นครูผู้สอนอบรมสั่งสอนเด็กในด้านต่างๆ ครูพี่เลี้ยงซึ่งเป็นคฤหัสถ์ทำหน้าที่ดูแลทำความสะอาดร่างกายเด็ก และจัดกิจกรรมเสริมสร้างประสบการณ์ กิจกรรมการเรียนการสอนตามแนวทางการจัดการศึกษาเด็กในระดับปฐมวัย คณะกรรมการบริหารศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด ทำหน้าที่ในด้านการให้คำปรึกษา แนะนำและควบคุมการดำเนินงานในด้านการจัดการศึกษา ด้านการบริหารทั่วไป ด้านการบัญชีและการเงิน และด้านบุคลากร (กรมการศาสนา, 2537 : 3-5)

ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด เป็นสถานที่สำหรับดูแลเด็กก่อนวัยเรียนโดยมีวัตถุประสงค์ในการดำเนินการ เพื่อเพิ่มโอกาสให้เด็กได้รับการเตรียมความพร้อม ให้มีพัฒนาการทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญาอย่างเหมาะสม ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 ได้มีการกำหนดให้เด็กจะต้องได้รับการดูแลเอาใจใส่ ด้วยการอยู่อาศัยในสถานที่ที่เหมาะสมและปลอดภัย ไม่ก่อให้เกิดอันตราย เด็กต้องได้รับสารอาหารตามวัย และได้รับการส่งเสริมสุขภาพ ส่งเสริมพัฒนาการ รวมถึงได้รับการป้องกันโรคและภัยที่สามารถหลีกเลี่ยงได้ (พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ.2546, 2546 : 3-4)

ดังนั้น ผู้ดูแลรับผิดชอบศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก จะต้องมีการบริหารจัดการที่เหมาะสมให้แก่เด็ก สภาพสิ่งแวดล้อมภายในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมีความสำคัญที่จะต้องดูแลให้ปลอดภัย เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดอันตรายและอุบัติเหตุกับเด็กภายในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก อีกทั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็กแต่เดิมมีหลายหน่วยงานที่รับผิดชอบ ได้แก่ กรมการพัฒนาชุมชน กรมการศาสนา กรมประชาสงเคราะห์ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ และกรมอนามัย ซึ่งมีจุดประสงค์ในการก่อตั้งแตกต่างกันไป แต่โดยรวมแล้วเพื่อเป็นสถานที่สำหรับดูแลเด็กก่อนวัยเรียนให้เด็กได้รับการเตรียมความพร้อมมีพัฒนาการด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญาอย่างเหมาะสมตามวัย ตลอดจนเป็นการแบ่งเบาภาระของผู้ปกครองที่ไม่มีผู้เลี้ยงดูลูกในช่วงเวลากลางวัน (กรมอนามัย, 2541 : 16)

ในบทความนี้ ผู้เขียนใคร่ขอเสนอรูปแบบและการจัดการ จากสภาพปัญหาการบริหารจัดการศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด ยังขาดมาตรฐานและการบริหารจัดการ มีความแตกต่างหลากหลาย ทั้งในด้านการวางแผนงาน การจัดการศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด การสั่งการและการควบคุมติดตามผลการปฏิบัติงาน จึงมีความเป็นไปได้ที่จะมีสภาพปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน หากปัญหาที่เกิดขึ้นไม่ได้รับการศึกษาและแก้ไขอย่างถูกต้องแล้ว ย่อมส่งผลกระทบต่อพัฒนาคนในวัยเด็กเล็ก ซึ่งจะเป็นกำลังสำคัญของสังคมในอนาคต เป็นผลให้ประชากรในพื้นที่ด้อย

คุณภาพและส่งผลเสียต่อการพัฒนาการเรียนรู้และการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ จึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง ที่หน่วยงานผู้รับผิดชอบทุกฝ่าย จะต้องดำเนินการให้ตอบสนองความต้องการของประชาชนในท้องถิ่น และชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ โดยมุ่งประโยชน์สูงสุดกับเด็กปฐมวัย

2. สถานภาพศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด

หลักการจัดการศึกษาของศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด เพื่อให้การดำเนินงานของศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด เป็นไปด้วยความเรียบร้อยและสามารถการศึกษาให้แก่เด็กก่อนเกณฑ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ กรมการศาสนากระทรวงศึกษาธิการ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2542 : 530 – 532) ได้ออกระเบียบกรมการศาสนาว่าด้วยศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด พ.ศ. 2537 เพื่อให้การดำเนินการของศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด เป็นไปด้วยความเรียบร้อย และมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นอาศัยอำนาจตามความในมาตรา 3 แห่งพระราชกฤษฎีกาแบ่งส่วนราชการกรมการศาสนากระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2536 กรมการศาสนาจึงวางระเบียบไว้ดังต่อไปนี้

ข้อ 1 ระเบียบนี้เรียกว่า ระเบียบกรมการศาสนา ว่าด้วยศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด พ.ศ. 2537

ข้อ 2 ระเบียบนี้ให้บังคับตั้งแต่วันถัดจาก วันประกาศเป็นต้นไป

ข้อ 3 ระเบียบนี้ให้ใช้บังคับ และคำสั่งอื่นๆ ในส่วนที่ได้กำหนดไว้แล้วในระเบียบนี้หรือซึ่งขัด หรือแย้งกับระเบียบนี้ ให้ใช้ระเบียบนี้แทน

ข้อ 4 ในระเบียบนี้

"ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด" หมายถึง สถานที่ซึ่งวัดจัดตั้งขึ้นในวัด หรือที่ธรณีสงฆ์ หรือที่ดินของมูลนิธิทางพระพุทธศาสนา เพื่อให้การศึกษาอบรมปลูกฝังศีลธรรมวัฒนธรรม และประเพณีอันดีงามของไทย รวมทั้งการเตรียมความพร้อมให้แก่เด็กก่อนเกณฑ์เข้าสู่วัยเรียนภาคบังคับประถมศึกษา มีชื่อย่อว่า "ศดว."

"เจ้าอาวาส" หมายถึง เจ้าอาวาสผู้ทำหน้าที่หัวหน้าศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดที่มีเด็กไม่เกิน 100 คน

"อาจารย์ใหญ่" หมายถึง เจ้าอาวาสผู้ทำหน้าที่หัวหน้าศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์วัดที่มีเด็กตั้งแต่ 101 ถึง 200 คน

"ผู้อำนวยการ" หมายถึง เจ้าอาวาสผู้ทำหน้าที่หัวหน้าศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดที่มีเด็กตั้งแต่ 201 คนขึ้นไป

"ครูสอน" หมายถึง ผู้ทำหน้าที่สอนในศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด

"ครูพี่เลี้ยง" หมายถึง คฤหัสถ์ผู้ทำหน้าที่สอน พร้อมกับดูแลช่วยเหลือเด็กในศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด

"ผู้ดูแลเด็ก" หมายถึง คฤหัสถ์ผู้ทำหน้าที่สอน พร้อมกับดูแลช่วยเหลือเด็กในศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด

"เจ้าหน้าที่" หมายถึง บุคคลซึ่งปฏิบัติหน้าที่ในศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด

"เด็ก" หมายถึง เด็กก่อนเกณฑ์เข้าสู่วัยเรียนภาคบังคับในระดับประถมศึกษา ซึ่งอายุระหว่าง 3-5 ปี และอยู่ในการดูแลอบรมของศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด

"การจัดการศึกษา" หมายความว่า การเรียนการสอนที่ส่งเสริมให้เด็กได้รับการพัฒนาทุกด้าน เป็นการเตรียมพร้อมก่อนเข้าเรียนในระดับประถมศึกษา

"การประเมินพัฒนาการ" หมายความว่า กระบวนการวัดความสามารถของพฤติกรรมทางกาย

"อารมณ์" หมายความว่า กระบวนการวัดความสามารถของพฤติกรรมทางกาย

"อารมณ์" สังคม และสติปัญญา เพื่อเปรียบเทียบเกณฑ์การประเมินที่กำหนด

ข้อ 5 ให้ผู้อำนวยการกองศาสนศึกษา รักษาการให้เป็นไปตามระเบียบนี้

ระเบียบกรมศาสนาว่าด้วยศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด พ.ศ.2537 (กรมศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, 2537 : 49) ให้ความหมายของศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด หมายถึง สถานที่ซึ่งวัดจัดตั้งขึ้นในที่วัดหรือที่ธรณีสงฆ์หรือที่ดินของมูลนิธิทางพระพุทธศาสนา เพื่อให้การศึกษาอบรมปลูกฝังศีลธรรมวัฒนธรรม และประเพณีอันดีงามของไทย รวมทั้งการเตรียมความพร้อมให้แก่เด็กก่อนเกณฑ์เข้าสู่วัยเรียนภาคบังคับประถมศึกษา กรมการศาสนา ได้กำหนดแนวการจัดการศึกษาของศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดซึ่งปรับปรุงพัฒนาจากแนวการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการดังต่อไปนี้

หลักการ

- 1) ให้เป็นโรงเรียนที่จัดขึ้นเพื่อการกุศล ไม่เก็บค่าธรรมเนียมนการเรียนแต่อย่างใด
- 2) ให้สอนเด็กก่อนเกณฑ์ทั้ง หญิง- ชาย ตั้งแต่อายุ 3 ปี ถึงย่างปีที่ 6
- 3) มีครูผู้สอนคือ พระภิกษุสามเณร และให้ฆราวาสเป็นครูช่วยสอนด้วย

วัตถุประสงค์

1) เพื่อเป็นการวางรากฐานการศึกษาของเด็กก่อนเกณฑ์ให้มีพื้นฐานความรู้เพื่อเข้าเรียนชั้นประถมศึกษา ต่อไปด้วยดีเพื่อเป็นการปลูกฝังวัฒนธรรม ประเพณีอันดีงามของไทยให้แก่เด็กเพื่อเป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับบ้าน โดยอาศัยเด็กเป็นสื่อสัมพันธ์เพื่อส่งเสริมให้เด็กมีสุขนิสัยร่าเริง รู้จักออกกำลังกาย และพักผ่อนที่ถูกต้องตลอดจนการป้องกันโรคภัยที่มาเบียดเบียนเพื่อให้สามารถช่วยเหลือตนเองได้ และสามารถปฏิบัติกิจวัตรประจำวันของตนเองได้ เพื่อส่งเสริมให้รู้จักการสังเกตและมีไหวพริบ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในสิ่งที่ดีงาม เพื่อส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรได้บำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมเพื่อเป็นการสนองนโยบายของคณะสงฆ์และกระทรวงศึกษาธิการแนวทางการดำเนินงานและหลักเกณฑ์การจัดตั้งศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดการจัดตั้งศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด จัดได้ว่าเกิดจากความร่วมมือร่วมใจของบ้านวัด และส่วนราชการเป็นฝ่ายสนับสนุน (บ.ว.ร.) ซึ่งมีแนวทางดำเนินงานและหลักเกณฑ์การจัดตั้งศูนย์ฯดังกล่าว

2) เจ้าคณะผู้ปกครองหรือเจ้าอาวาสและพระภิกษุสามเณรเป็นผู้ดำเนินการตามวัดต่างๆ ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาคพระภิกษุสามเณรเป็นครูผู้สอนอบรมศีลธรรม การฝึกมารยาทตลอดจนประเพณีของไทยที่วางไว้ กรมการศาสนาเป็นศูนย์กลางในการจัดตั้งศูนย์ประเภทนี้

ตลอดจนให้การสนับสนุนในด้านวิชาการ การเงิน อุปกรณ์ตามสมควรศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดจะต้องรายงานผลการดำเนินงานให้กรมการศาสนาทราบทุก ๆ ระยะตามที่กรมการศาสนา กำหนด กรมการศาสนาเป็นผู้ควบคุมนโยบายดำเนินการของโรงเรียนกรมการศาสนาจะส่งเจ้าหน้าที่ ออกนิเทศการทำงานของศูนย์ฯ ตามเวลาอันเหมาะสม เพื่อให้ศูนย์ทำงานอย่างมีประสิทธิภาพให้ ศึกษาธิการจังหวัดและศึกษาธิการอำเภอร่วมกับคณะสงฆ์เป็นผู้ดำเนินการตรวจ ดูแลความ เรียบร้อย สถานที่ตั้งของศูนย์จะต้องอยู่ในวัดหรือสถานที่ของวัดผู้ดำเนินการจัดตั้งศูนย์ต้องเป็นเจ้า อาวาสของวัดนั้นๆ ห้ามบุคคลใดๆ จัดตั้งศูนย์ประเภทนี้ขึ้นในวัดศูนย์จะต้องมีพี่เลี้ยงเป็นฆราวาส ร่วมปฏิบัติงาน เพื่อดูแลเด็กศูนย์อาจจะมียาได้นอกเหนือจากรัฐบาลให้การอุดหนุน คือ จาก การบริจาค จากการจัดประโยชน์อื่นๆ ของวัดจากมูลนิธิสมาคมการกุศล

3. ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด : รูปแบบและการจัดการ

รูปแบบและการจัดการถือว่าเป็นหัวใจหลักสำคัญของการบริหารการศึกษาศูนย์อบรม เด็กก่อนเกณฑ์ในวัด ให้ประสบผลสำเร็จหรือบรรลุเป้าหมายของศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด การบริหารงานวิชาการถือเป็นงานหลัก หรือเป็นภารกิจหลักของสถานศึกษาที่พระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 มุ่งให้กระจายอำนาจใน การบริหารจัดการไปให้สถานศึกษา รวมถึงศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดให้มากที่สุด ด้วย เจตนารมณ์ที่จะให้สถานศึกษา ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดดำเนินการได้โดยอิสระ คล่องตัว รวดเร็ว สอดคล้องกับความต้องการของเด็กผู้เรียน สถานศึกษา ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด ชุมชนท้องถิ่น และการมีส่วนร่วมจากผู้มีส่วนได้เสียทุกฝ่าย ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญทำให้ศูนย์อบรมเด็ก ก่อนเกณฑ์ในวัดมีความเข้มแข็งในการบริหารและการจัดการ สามารถพัฒนาหลักสูตรและ กระบวนการเรียนรู้ตลอดจนการวัดผลและประเมินผล รวมทั้งการวัดปัจจัยเกื้อหนุนการพัฒนา คุณภาพเด็กนักเรียน ชุมชนท้องถิ่นได้อย่างมีคุณภาพ

สำหรับวัตถุประสงค์การบริหารงานวิชาการ ผู้เขียนได้แบ่งตามประเภทของการ พัฒนาการของเด็กปฐมวัย เนื่องจากในเด็กปฐมวัยไม่สามารถสอนหลักวิชาการที่มีความยุ่งยากมากๆ ไม่ได้ จำเป็นต้องให้เด็กในช่วงปฐมวัยได้พัฒนาการร่างกาย พื้นฐานสติปัญญา หรือการเข้าสังคมให้ ได้ก่อนเป็นลำดับแรก พัฒนาการของเด็กในแต่ละช่วงอายุ มีความหมายและมีความสำคัญต่อชีวิต เพราะเป็นรากฐานของบุคคลเมื่อเติบโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ ทั้งนี้พัฒนาการของเด็กแต่ละคนจะแตกต่างกันออกไป ขึ้นอยู่กับอัตราความพร้อมในการพัฒนาการ และความสามารถของเด็กแต่ละคน และ นอกจากตัวเด็กเองแล้ว สิ่งแวดล้อมรอบตัวเด็กก็มีส่วนสำคัญในการช่วยเสริมสร้างพัฒนาการของ เด็กอีกด้วย ซึ่งเด็กในช่วงอายุ 3-6 ปี เป็นช่วงของการพัฒนาที่มีผลและมีอิทธิพลในการกำหนด บุคลิกลักษณะ สติปัญญา อารมณ์และการปรับตัวเข้ากับสังคมเมื่อเป็นผู้ใหญ่ ฉะนั้นผู้เขียนจึงได้ เสนอรูปแบบในการบริหารจัดการ โดยใช้หลักพุทธธรรมในการสอดแทรกลงไปในบริหารจัดการ ดังนี้

1) พัฒนาการทางร่างกาย (Physical Development)

สำหรับเด็กในศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดนั้น มีเฉพาะเด็กก่อนวัยเรียน ซึ่งมีอายุอยู่ระหว่าง 3 - 6 ปี ซึ่งเด็กในวัยนี้พัฒนาการด้านร่างกายเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะเรื่องความสูงและน้ำหนัก เด็กจะมีสัดส่วนของร่างกายใกล้เคียงกับผู้ใหญ่มากขึ้น แขนและขายาวขึ้น เคลื่อนไหวคล่องแคล่วขึ้น ชอบวิ่งเล่น กระโดดโลดเต้น ไม่อยู่นิ่ง พร้อมทำกิจกรรมที่ต้องใช้แรง ใช้กำลังมากขึ้น ชอบอยู่กลางแจ้ง นอกจากนี้ยังสามารถใช้มือในการหยิบจับสิ่งของต่างๆ ได้มากขึ้น เด็กจึงสามารถแต่งตัว หวีผม แปรงฟัน และทำงานที่ละเอียดขึ้นได้ การเปลี่ยนแปลงด้านร่างกายที่สังเกตเห็นได้ชัดเจน เช่น ฟัน กล้ามเนื้อใหญ่ (Gross motor development) จะมีความก้าวหน้ามากกว่ากล้ามเนื้อเล็ก เด็กวัยนี้สามารถบังคับการเคลื่อนไหวของร่างกายได้ดีเดินได้คล่อง สามารถวิ่งและกระโดดได้ดี ไม่ค่อยอยู่นิ่งและกล้ามเนื้อเล็ก (Fine motor development) เด็กวัยนี้ยังจับดินสอไม่ถนัด แต่ก็สามารถวาดวงกลมหรือรูปเรขาคณิตได้ และเด็กจะทำได้ดีขึ้นเมื่ออายุมากขึ้น รวมถึงความสัมพันธ์ระหว่างตาและมือซึ่งยังไม่สมบูรณ์เด็กวัยนี้ จึงมีความยากลำบากในการใช้สายตาจับจ้อง หรือเพ่งดูวัตถุเล็กๆ ดังนั้น ตัวหนังสือที่จะให้เด็กวัยนี้อ่าน จึงควรเป็นตัวโตๆ และความถนัดในการใช้มือซ้ายหรือขวาของเด็กจะเห็นได้ชัดในวัยนี้ พ่อแม่จึงควรสังเกตความถนัดของเด็ก และอธิบายให้เด็กที่ถนัดซ้ายทราบว่า เป็นของธรรมดาไม่ได้เป็นเรื่องผิดปกติ และสำหรับหลักสูตรธรรมที่จะนำมาเพื่อใช้พัฒนาทางร่างกายให้กับเด็กก่อนเกณฑ์ที่เข้าอบรมภายในศูนย์สิ่งแรกที่ควรตระหนักนั้นคือ บุคลากรทุกระดับภายในศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ ในวัดล้วนแล้วแต่มีผลต่อการพัฒนาทั้งสี่ด้าน (ด้านร่างกาย ด้านสติปัญญา ด้านอารมณ์ และด้านสังคม) ของเด็กก่อนเกณฑ์ภายในวัดทั้งสิ้น และหลักกติกาสี่ประการ 4 นับเป็นหลักที่มีคุณูปการในการปรับใช้กับทุกๆ สถานการณ์ได้อย่างต่อเนื่อง คือ การปรับใช้เพื่อพัฒนาบุคลากรให้พร้อมในการพัฒนาทางด้านร่างกายให้กับเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด ให้มีความพร้อมทางร่างกาย โดยเริ่มจากหลักฉันทะคือความพึงพอใจในการให้ความรู้ ให้ทักษะที่เป็นกิจกรรมในการพัฒนาร่างกายให้กับเด็กดังที่ได้กล่าวแล้วว่า เด็กก่อนวัยเรียนเป็นช่วงวัยแห่งการเตรียมความพร้อมฉะนั้นทุกอวัยวะ ทุกส่วนจะเจริญเติบโตอย่างสมบูรณ์แข็งแรงได้ก็ต่อเมื่อครูผู้สอนหรือบุคลากรในการให้การศึกษามีความรู้หรือทักษะในการฝึกให้เด็ก มีกิจกรรมเพื่อพัฒนาร่างกายให้เป็นไปตามเกณฑ์ที่หน่วยต้นสังกัดกำหนดไว้ ซึ่งหากหลักในข้อนี้หมายถึง ความพึงพอใจในการสอนสั่ง หรือทักษะในการฝึกให้เด็กทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาร่างกายไปแล้วนั้นย่อมทำให้เด็กไม่ได้รับกิจกรรมในการพัฒนาทางด้านร่างกายเท่าที่ควรหรือไม่สมบูรณ์ ซึ่งหากรู้ตนเองว่าไม่มีความพึงพอใจในการทำกิจกรรมนั้นจำเป็นต้องเรียกใช้หลักธรรมข้อวิริยะ เพื่อให้เกิดความขยันหมั่นเพียรในการฝึกทักษะในการปฏิบัติงานด้านนี้ให้กับตนเอง เพื่อให้เด็กก่อนวัยเรียนทุกคนมีร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรงตามวัย โดยใช้หลักธรรมข้อ จิตตะควบคุมไปด้วยกับหลักวิริยะคือ สร้างความตระหนักให้กับตนเองว่าเด็กทุกคนคืออนาคตของชาติไทย หากเด็กมีความแข็งแรงสมบูรณ์ย่อมเป็นกำลังสำคัญให้กับประเทศชาติต่อไป โดยใช้หลักของวิมังสาในการคิดวิเคราะห์เกี่ยวกับกิจกรรมในการสร้างเสริมการพัฒนาร่างกายให้กับเด็กก่อนวัยเรียนให้เกิดความเหมาะสมกับเด็กที่อยู่ในปกครองหรือสถานที่ที่ใช้ในการศึกษาอบรม เช่น หากวัดที่มีพื้นที่น้อยและมี

เด็กจำนวนมากนั้นก็เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องตระหนักในการหาสถานที่ที่มีความเหมาะสมและมีความเพียงพอกับจำนวนของเด็ก แต่หากเด็กก่อนเกณฑ์ที่มีอายุน้อยมากๆ เช่น อายุ 2 ปี ในบางครั้งก็ไม่จำเป็นในการทำกิจกรรมบางอย่างที่มีผลต่อการเสี่ยงให้เกิดอุบัติเหตุ ฉะนั้นการใช้หลักวิมังสา จึงเป็นหลักสำคัญในการสรุปและทำกิจกรรมที่มีความเหมาะสมกับเด็กก่อนวัยเรียน และที่สำคัญหลักหนึ่งในส่วนของหลักสูตร ภาวนา 4 ก็ยังเป็นหลักสูตรที่ช่วยเสริมทักษะให้กับบุคลากรภายในศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดด้วย เนื่องจากไม่ว่าจะใช้หลักของกายภาวนา ศิลภาวนา จิตภาวนา หรือปัญญาภาวนา ต่างก็สามารถพัฒนาบุคลากรได้ทั้งสิ้น เพื่อหวังผลสุดท้ายที่จะมีต่อเด็กนั่นเอง คือ ในส่วนของกายภาวนานั้นสามารถพัฒนาศักยภาพของบุคลากรได้ 3 ด้านคือ สามารถพัฒนาสุขภาพร่างกายให้ตนเองมีความแข็งแรงพร้อมที่จะปฏิบัติงานภายในศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด สามารถพัฒนาทักษะในการฝึกกิจกรรมให้กับเด็กก่อนวัยเรียนเพื่อพัฒนาทางด้านร่างกาย และสามารถพัฒนาบุคลิกภาพของตนเองเพื่อให้เป็นตัวอย่างที่ดีให้กับเด็กๆ ทุกคนเนื่องจากเด็กวัยนี้เป็นเด็กที่มีการลอกเลียนแบบเป็นหลัก หากมีตัวอย่างที่ดีย่อมทำให้เด็กซึ่งเป็นอนาคตของชาติเป็นไปตามแม่พิมพ์ที่หลอมพวกเขามาด้วยเช่นกัน ส่วนด้านศิลปภาวนานั้นสามารถพัฒนาความมีระเบียบวินัยให้กับบุคลากรในการปฏิบัติงาน เนื่องจากการทำงานกับเด็กก่อนวัยเรียนนั้นเป็นสิ่งที่ยากกว่าเด็กในวัยเรียนเนื่องจากเด็กก่อนวัยเรียนนั้น ยังไม่มีวุฒิภาวะในการตัดสินใจอะไรถูกหรือผิดเพียงพอ ซึ่งอาจทำให้เกิดอันตรายขึ้นได้ เช่น ยื่นมือหรือนิ้วเข้าเครื่องใช้ไฟฟ้าเช่นพัดลมทำให้เกิดอันตราย ฉะนั้นการที่มีศิลปภาวนา จะทำให้บุคลากรที่ดูแลเด็กนั้นมีความเป็นระเบียบตรงเวลามีความสามัคคี มีความซื่อสัตย์ต่อหน้าที่ที่ตนปฏิบัติอยู่อย่างเนือง นิจะนั้นเมื่อมีระเบียบปฏิบัติอย่างเคร่งครัดก็ยากที่จะเกิดความผิดพลาดในการปฏิบัติงานกับเด็กก่อนเกณฑ์ ส่วนหลักจิตภาวนาคือความมีสมาธิในการปฏิบัติงาน ความเสียสละ ความตั้งใจมั่นในการปฏิบัติงานเพื่อเด็กที่เป็นอนาคตของชาติ ทำให้เกิดความตั้งใจในการปฏิบัติงานทำให้เกิดความสัมฤทธิ์ในด้านจิตใจ เมื่อจิตเกิดความสัมฤทธิ์ย่อมนำความสัมฤทธิ์ทางวาจา และทางกายตามมาด้วยเช่นกัน ส่วนด้านปัญญาภาวนานั้นสามารถพัฒนาความรู้ความสามารถของตนเอง เนื่องจากเหตุคือความรอบรู้ที่เกิดจากการคิดวิเคราะห์แล้วใช้อีกในปัญหา หรือสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจนกระทั่งตกผลึกปัญหานั้นๆ สุดท้ายทำให้ได้ความคิดริเริ่มอย่างสร้างสรรค์ในการแก้ไขปัญหานั้นๆ ได้ในทางที่ถูกต้อง ซึ่งในการนี้เป็นการพัฒนาทางด้านร่างกายให้กับเด็กก่อนเกณฑ์การที่บุคลากรมีหลักปัญญาภาวนานั้น จะทำให้บุคลากรทุกคนมีเป้าหมายเดียวกันว่าหลักการสอนทุกอย่าง เพื่อการพัฒนาร่างกายของเด็กก่อนเกณฑ์เป็นสำคัญไม่ว่าจะเป็นการสร้างกล้ามเนื้อมัดเล็ก หรือกล้ามเนื้อมัดใหญ่ ฉะนั้นจะทำให้เกิดการวิเคราะห์หลักสูตรในการเรียนการสอน เพื่อให้เหมาะสมกับเด็กก่อนเกณฑ์แต่ละคนอย่างมีความเหมาะสมมากที่สุด ซึ่งจากหลักสูตรทั้งสองไม่ว่าจะเป็นหลักอิทธิบาทธรรม 4 และหลักสูตรภาวนา 4 ล้วนแต่สามารถพัฒนาให้เกิดการพัฒนาทางด้านร่างกายให้กับเด็กก่อนวัยเรียนได้ทั้งสิ้น เพียงแต่ในขณะที่ปฏิบัติการนั้นอาจจะไม่สามารถแยกหลักสูตรต่าง ๆ กับกิจกรรมที่ทำในแต่ละวันได้ จึงเป็นหน้าที่ของการจัดรูปแบบให้เป็นสายลักษณ์อักษรในลักษณะของคู่มือในการปฏิบัติงานที่ผู้ศึกษาวิจัยจะได้นำเสนอต่อไป

2) การพัฒนาการทางสติปัญญา (Intellectual Development)

สำหรับเด็กในศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ ในวัดนั้นมีเฉพาะเด็กก่อนวัยเรียนซึ่งมีอายุอยู่ระหว่าง 3 - 6 ปี ซึ่งเด็กในวัยนี้พัฒนาการทางสติปัญญานับว่าเป็นการพัฒนาการที่สำคัญมาก เนื่องจากการพัฒนาของเด็กวัยอนุบาลจะเป็นไปอย่างรวดเร็วมาก หากมีพื้นฐานที่ดีจากศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ ทั้งในด้านการรับรู้ การเรียนรู้ การแก้ปัญหาจากการศึกษาแผนการสอนในศูนย์เด็กก่อนเกณฑ์ มีเกณฑ์การสอนเกี่ยวกับการพัฒนาด้านสติปัญญาตามมาตรฐานของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) มีการกำหนดเกณฑ์ในการตรวจสอบดังนี้ เด็กปฐมวัยที่มีอายุ 3-4 ปีสามารถพัฒนาความสามารถทางสติปัญญาให้เพิ่มมากขึ้นด้วยการส่งเสริมด้านสิ่งแวดล้อมเน้นการจัดกิจกรรมที่เหมาะสมเด็กสามารถเรียนรู้เกี่ยวกับคำศัพท์ต่างๆ และภาษามากขึ้น ช่างซักถาม อยากรู้ อยากเห็น ต้องการในการเรียนรู้สิ่งต่างๆ จากการกระทำและการใช้ประสาทสัมผัสของตัวเอง คือ ตา หู จมูก ลิ้น และผิวหนัง มีความคิดและเหตุผลที่ยังไม่สมบูรณ์ ดังนั้นจึงต้องให้เกิดการเรียนรู้จากของจริงโดยบุคคลที่เลี้ยงดูไม่ว่าจะเป็น พ่อ แม่ หรือครูพี่เลี้ยงในศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์โดยเน้นให้เด็กได้ลงมือทำด้วยตนเอง เพื่อให้เด็กมีการพัฒนาการทางความคิดและการแก้ไขปัญหา สำหรับหลักพุทธธรรมที่จะนำมาเพื่อใช้พัฒนาทางร่างกายให้กับเด็กก่อนเกณฑ์ที่เข้าอบรมภายในศูนย์ สิ่งแรกที่ควรตระหนักนั่นคือ บุคลากรทุกระดับภายในศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดล้วนแล้วแต่มีผลต่อการพัฒนาทั้งสี่ด้าน (ด้านร่างกาย ด้านสติปัญญา ด้านอารมณ์และสังคม) ของเด็กก่อนเกณฑ์ภายในวัดทั้งสิ้น และหลักอิทธิบาทธรรม 4 นับเป็นหลักที่มีคุณูปการในการปรับใช้กับทุกๆ สถานการณ์ได้อย่างต่อเนื่องในกรณีดังกล่าวคือ การปรับใช้เพื่อพัฒนาบุคลากรให้พร้อมในการพัฒนาทางด้านสติปัญญาให้กับเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด ให้มีความพร้อมทางด้านสติปัญญา โดยเริ่มจากหลักฉันทะคือความพึงพอใจในการให้ความรู้ต่างๆ ในการพัฒนาทางสติปัญญาให้กับเด็ก โดยสิ่งที่ต้องมีเป็นสิ่งแรกนั่นคือ ความรักความเข้าใจในตัวเด็ก ซึ่งหากเป็นบุคลากรที่จบการศึกษาด้านปฐมวัยมานั้นก็ จะมีความเข้าใจในธรรมชาติของเด็กก่อนเกณฑ์มากอยู่แล้ว แต่สำหรับบุคลากรที่ไม่ได้จบการศึกษาด้านปฐมวัยมานั้น จำเป็นต้องมีความรักความเมตตาให้กับเด็กมากขึ้น เพื่อให้เกิดความพอใจในการปฏิบัติงานกับเด็กก่อนเกณฑ์ ในส่วนของความวิริยะนั้นใช้สำหรับการศึกษาบทเรียนสำหรับเด็กก่อนเกณฑ์ โดยไม่คิดว่าเป็นเพียงบทเรียนของเด็กก่อนเกณฑ์เท่านั้นทำให้อาจจะมีได้ศึกษาว่ากิจกรรมต่าง ๆ นั้นมีไว้ เพื่ออะไรพัฒนาสติปัญญาด้านใดบ้างให้กับเด็กก่อนเกณฑ์อย่างไรบ้าง ซึ่งการรู้เป้าหมายก่อนที่จะปฏิบัติการงานแต่ละอย่างได้เป็นอย่างดีย่อมทำให้ความคิดและการกระทำของเรานั้นนำไปสู่เป้าหมายนั้นๆ ได้ง่ายยิ่งขึ้น โดยอาศัยหลักจิตตะในการยึดมั่นในอุดมการณ์ เพื่อให้เด็กมีความพร้อมในการก้าวเข้าสู่วัยเรียนได้อย่างเต็มที่เพื่อเป็นอนาคตของชาติต่อไป และนั่นคือการพัฒนาระดับประเทศควบคู่กันไปด้วยเกิดบุคคลแก่ตนเองและชาติบ้านเมืองเป็นมหาบุศคลจิต และสุดท้ายในการใช้หลักวิมังสาในการประเมินความรู้ระดับสติปัญญาของเด็กก่อนเกณฑ์ที่เข้ารับการศึกษอบรมหลังจากที่ได้ให้ทำกิจกรรม เพื่อพัฒนาสติปัญญาเมื่อได้ผลประเมินในแต่ละครั้งแล้วสามารถนำมาวิเคราะห์กับการสอนของครูผู้สอนในแต่ละครั้งได้เช่นกัน ทำให้สามารถวิเคราะห์ได้ว่าวิธีการสอนแบบใดที่ทำให้เด็กสามารถมีการพัฒนา

สติปัญญาได้มากที่สุด และแบบใดเหมาะสมกับเด็กประเภทใด เช่น เด็กที่มีพื้นฐานสติปัญญาดี อาจจะรับการเรียนการสอนแบบหนึ่ง จึงจะรับรู้ความเข้าใจได้เต็มที่ ส่วนเด็กที่มีพื้นฐานระดับสติปัญญาที่ด้อยลงมาอาจจะต้องเปลี่ยนวิธีการให้รับรู้ความเข้าใจอีกแบบหนึ่ง จึงจะทำให้สามารถทำให้เด็กเกิดความเข้าใจมากกว่านั้นหมายถึงวิธีการสื่อสารเพื่อให้เด็กก่อนเกณฑ์เกิดความเข้าใจนั้นเป็นสิ่งสำคัญ ฉะนั้นการใช้หลักวิมิงสาจึงเป็นส่วนสำคัญในการช่วยให้เกิดการพัฒนาทางสติปัญญาให้กับเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด ทุกคนควรให้ความสนใจในการพัฒนาในการนำหลักวิมิงสามาใช้ในชีวิตประจำวันในการปฏิบัติงาน ในส่วนของหลักธรรมภาวนา 4 ก็ยังเป็นหลักธรรมที่ช่วยเสริมทักษะให้กับบุคลากรภายในศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดด้วย เนื่องจากไม่ว่าจะใช้หลักของกายภาวนา ศิลภาวนา จิตภาวนา หรือปัญญาภาวนาต่างก็สามารถพัฒนาบุคลากรได้ทั้งสิ้น เพื่อหวังผลสุดท้ายที่จะมีต่อเด็กนั่นเอง คือ ในส่วนของกายภาวนานั้นสามารถพัฒนาศักยภาพของบุคลากรได้ 3 ด้านคือ สามารถพัฒนาสุขภาพร่างกายให้ตนเองมีความแข็งแรงพร้อมที่จะปฏิบัติงานภายในศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด สามารถพัฒนาทักษะในการฝึกแผนการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาทางด้านสติปัญญาให้แก่เด็กก่อนเกณฑ์ และสามารถพัฒนาบุคลิกภาพของตนเอง เพื่อให้เป็นตัวอย่างที่ดีให้กับเด็กๆ ทุกคน ส่วนด้านศิลปภาวนานั้นสามารถพัฒนาความมีระเบียบวินัยให้กับบุคลากรในการปฏิบัติงาน ฉะนั้นการที่มีศิลปภาวนาจะทำให้บุคลากรที่ดูแลเด็กนั้นมีความเป็นระเบียบตรงเวลามีความสามัคคี มีความซื่อสัตย์ต่อหน้าที่ที่ตนปฏิบัติอยู่อย่างเนืองนิตย์ ฉะนั้นเมื่อมีระเบียบปฏิบัติอย่างเคร่งครัดก็ยากที่จะเกิดความผิดพลาดในการปฏิบัติงานใดใดกับเด็กก่อนเกณฑ์ และเนื่องจากเด็กวัยนี้เป็นเด็กที่มีการลอกเลียนแบบเป็นหลัก หากมีตัวอย่างที่ดีย่อมทำให้เด็ก ซึ่งเป็นอนาคตของชาติเป็นไปตามแม่พิมพ์ที่หลอมพวกเขามาด้วยเช่นกัน ทำให้เกิดการพัฒนาทางสติปัญญาด้วยเช่นกัน เช่นความมีระเบียบวินัย ความตรงเวลา เมื่อเด็กโตขึ้นสิ่งที่ถูกปลูกฝังมาตั้งแต่ยังเล็ก จะทำให้พวกเขาพัฒนาสติปัญญาแยกแยะได้ว่าสิ่งใดดี สิ่งใดไม่ดี อย่างไร เพราะเหตุใดได้ง่ายกว่าเด็กที่ไม่ได้เห็นตัวอย่างที่ดีหรือบุคลากรที่มีศิลปภาวนาเป็นนิจันเอง ส่วนหลักจิตภาวนาคือความมีสมาธิในการปฏิบัติงาน ความเสียสละ ความตั้งใจมั่นในการปฏิบัติงานเพื่อเด็กที่เป็นอนาคตของชาติ ทำให้เกิดความตั้งใจในการปฏิบัติงานทำให้เกิดความสัมฤทธิ์ในด้านจิตใจ เมื่อจิตเกิดความสัมฤทธิ์ย่อมนำความสัมฤทธิ์ทางวาจา และทางกายตามมาด้วยเช่นกัน ทำให้เกิดความตั้งใจปฏิบัติงานด้านการพัฒนาสติปัญญาให้กับเด็กก่อนเกณฑ์ได้อย่างเต็มที่ ส่วนด้านปัญญาภาวนานั้นสามารถพัฒนาความรู้ความสามารถของตนเองเนื่องจากเหตุคือ ความรอบรู้ที่เกิดจากการคิดวิเคราะห์หำแล้วหำอีกในปัญหาหรือสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจนกระทั่งตกผลึกปัญหานั้นๆ ผลนั้นก็คือสุดท้ายทำให้ได้ความคิดริเริ่มอย่างสร้างสรรค์ในการแก้ไขปัญหานั้นๆ ได้ในทางที่ถูกต้อง ในกรณีนี้ปัญหาหรือสถานการณ์ดังกล่าวนี้คือ แผนการสอนเพื่อพัฒนาสติปัญญาให้กับเด็กก่อนเกณฑ์ให้ได้มากที่สุด ฉะนั้นตัวชีวิตที่สามารถบ่งชี้ได้ดีที่สุดนั่นคือ การประเมินการสอนดังกล่าว ฉะนั้นบุคลากรทุกคนควรมีการประเมินแผนการสอนของตนเอง เพื่อเปรียบเทียบและเก็บประวัติมาเพื่อพิจารณาและใช้ปัญญาภาวนาในการแก้ไขปรับปรุงแผนการสอนต่างๆ เพื่อให้พัฒนาทางสติปัญญาให้กับเด็กมากที่สุด ซึ่งจากหลักธรรมทั้งสองไม่ว่าจะเป็นหลักอิทธิบาทธรรม 4 และหลักธรรมภาวนา 4 ล้วนแต่สามารถพัฒนา

ให้เกิดการพัฒนาทางด้านสติปัญญาให้กับเด็กก่อนวัยเรียนได้ทั้งสิ้น เพียงแต่ในขณะที่ปฏิบัติการณ์นั้น อาจจะไม่สามารถแยกกิจกรรมต่างๆ กับกิจกรรมที่ทำในแต่ละวันได้ จึงเป็นหน้าที่ของการ จัดรูปแบบให้เป็นลายลักษณ์อักษร ในลักษณะของคู่มือในการปฏิบัติงานที่ผู้ศึกษาวิจัยจะได้นำเสนอต่อไป

3) พัฒนาการทางอารมณ์และสังคม (Emotional & Social Development)

สำหรับเด็กในศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ ในวัดนั้นมีเฉพาะเด็กก่อนวัยเรียนซึ่งมีอายุอยู่ระหว่าง 3 - 6 ปี ซึ่งเด็กในวัยนี้เป็นวัยที่เด็กยึดตัวเองเป็นสำคัญ สนใจสิ่งแวดล้อมรอบตัว ชอบเลียนแบบและมักแสดงอารมณ์ต่างๆ โดยเปิดเผยเป็นวัยที่กำลังสนใจ สิ่งแวดล้อมรอบตัวอยากรู้อยากเห็น ชอบทำตามและเลียนแบบ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ถ้าสิ่งแวดล้อมที่เด็กประสบอยู่ทำให้เด็กมีความสุข เด็กจะมีความเชื่อมั่นในตนเองสูง มองโลกในแง่ดี แต่ถ้าสภาพแวดล้อมรอบตัวทำให้เด็กขาดความสุข เด็กจะมีความเครียดและเกิดความวิตกกังวล ขาดความเชื่อมั่นในตนเองทำให้มองโลกในแง่ร้าย การที่เด็กจะเรียนรู้ว่ามีความสุขหรือไม่ขึ้นอยู่กับการกิน การนอน การขับถ่าย อันเป็นการตอบสนอง ความต้องการที่มีอิทธิพลต่อบุคลิกภาพของเด็กซึ่งบิดามารดา หรือผู้เลี้ยงดูมีอิทธิพลต่อเด็กวัยนี้มาก เด็กวัยนี้เป็นวัยแห่งการเรียนรู้ประสบการณ์รอบตัว โดยเห็นว่าประสบการณ์ที่เด็กได้รับในระยะ 5 ปีแรกมีความสำคัญต่อเด็กมาก เพราะจะกลายเป็นพื้นฐานของบุคลิก เมื่อเด็กโตเป็นผู้ใหญ่สุขภาพจิตจะดีเพียง โดยย้อนขึ้นอยู่กับการพัฒนาการที่ผ่านมาในแต่ละขั้นตอน หากความต้องการของเด็กในขั้นหนึ่งๆไม่ได้รับการตอบสนอง อาจทำให้เกิดการชะงักในการพัฒนาขั้นต่อไป สำหรับหลักพุทธธรรมที่จะนำมาเพื่อใช้พัฒนาทางร่างกายให้กับเด็กก่อนเกณฑ์ที่เข้าอบรมภายในศูนย์ สิ่งแรกที่ควรตระหนักนั่นคือ บุคลากรทุกระดับภายในศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดล้วนแล้ว แต่มีผลต่อการพัฒนาทั้งสี่ด้าน (ด้านร่างกาย ด้านสติปัญญา ด้านอารมณ์และสังคม) ของเด็กก่อนเกณฑ์ภายในวัดทั้งสิ้น และหลักอิทธิบาทธรรม 4 นับเป็นหลักที่มีคุณูปการในการปรับใช้กับทุกๆ สถานการณ์ได้อย่างต่อเนื่อง ในกรณีดังกล่าวคือ การปรับใช้เพื่อพัฒนาบุคลากรให้พร้อมในการพัฒนาทางด้านอารมณ์และสังคมให้กับเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด ให้มีความพร้อมทางด้านอารมณ์และสังคม โดยเริ่มจากหลักฉันทะคือ ความพึงพอใจในการให้ความรู้ต่างๆ เช่น สถานการณ์ต่างๆ เมื่ออยู่ในสังคมในการพัฒนาด้านอารมณ์และสังคมให้กับเด็ก โดยสิ่งที่จะต้องเป็นสิ่งแรกนั่นคือความรักความเข้าใจในตัวเด็ก ซึ่งหากเป็นบุคลากรที่จบการศึกษาด้านปฐมวัยมานั้น ก็จะมีความรักในธรรมชาติของเด็กก่อนเกณฑ์มากอยู่แล้ว แต่สำหรับบุคลากรที่ไม่ได้จบการศึกษาด้านปฐมวัยมานั้น จำเป็นต้องมีความรักความเมตตาให้กับเด็กมากขึ้น เพื่อให้เกิดความพึงพอใจในการปฏิบัติงานกับเด็กก่อนเกณฑ์ เช่น ในส่วนด้านสังคมคือ การอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข เมื่อทำผิดต้องขอโทษ หากเมื่อมีผู้ให้ของต้องขอบคุณ หรือเมื่อโมโหหรือโกรธแล้วต้องมีความยับยั้งชั่งใจ เป็นต้นซึ่งบุคลากรที่สอนเรื่องเหล่านี้จำเป็นต้องมีความรักและความเข้าใจในตัวเด็กหรือพื้นฐานอุปนิสัยของแต่ละคน เนื่องจากแต่ละคนก็มีพื้นฐานครอบครัวที่แตกต่างกันการถ่ายทอดให้แก่ปัญหาทางอารมณ์และสังคมนั้น จึงถือว่าเป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อนมาก ดังนั้น การที่จะถ่ายทอดให้เด็กแต่ละคนครูผู้สอนต้องเข้าใจถึงวัตถุประสงค์ของการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาทางอารมณ์และสังคมให้กับเด็กก่อน

เกณฑ์อย่างถ่องแท้มากกว่าหัวข้ออื่นๆ เนื่องจากการมีอารมณ์และสังคมที่ถูกต้องย่อมนำมาซึ่งสังคมที่มีความสงบสุขซึ่งนั่นย่อมหมายถึง จิตที่เป็นกุศลของครูผู้สอนนั่นเอง น้อมนำไปยังหลักธรรมด้านจิตตะ โดยหากครูแต่ละคนรู้ถึงจุดประสงค์หลักในการเรียนการสอนด้านอารมณ์และสังคมแล้วย่อมเกิดความตระหนักแก่ตนเองในการตั้งใจสั่งสอนให้เด็กมีอารมณ์และสังคมอย่างถูกต้องที่ถูกวิธีมากที่สุด เมื่อต้องอยู่ร่วมกันในสังคมเพื่อเป็นพื้นฐานให้กับเด็กก่อนเกณฑ์ในการเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดีในสังคมต่อไป จากนั้นคือการใช้หลักวิมิงสาในการประเมินการรับการถ่ายทอดด้านอารมณ์และสังคมของเด็กก่อนเกณฑ์ที่เข้ารับการศึกษาระดับหลังจากที่ได้พบกับปัญหาแต่ละปัญหาที่อยู่ร่วมกันในสังคม ครูผู้สอนต้องมีการประเมินผลให้กับเด็กแต่ละคนในแต่ละครั้งที่เกิดปัญหาเช่นเมื่อเด็กแต่ละคนมีการกระทบกระทั่งกันสุดท้ายแล้วครูผู้สอนก็ให้มีการขอโทษซึ่งกันและกัน ผลจากการสอนเด็กในแต่ละครั้ง ครูผู้สอนจะใช้หลักการของหลักธรรมวิมิงสาในการวิเคราะห์กับเด็กแต่ละคนกับปัญหาแต่ละอย่าง สุดท้ายแล้วครูผู้สอนจะมีความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ที่เรียกว่า ความรู้ภายในบุคคล (tacit knowledge) เมื่อมีองค์ความรู้ที่มากขึ้นจะทำให้สามารถวิเคราะห์ได้ว่า วิธีการสอนแบบใดที่ทำให้เด็กสามารถมีการพัฒนาด้านอารมณ์และสังคมได้มากที่สุด และแบบใดเหมาะสมกับเด็กประเภทใดเหมาะสมกับสภาพสังคมประเภทใด เช่น เด็กที่มีพื้นฐานสังคมครอบครัวที่ดีได้รับการสั่งสอนจากครอบครัวเป็นอย่างดี อาจจะรับการเรียนการสอนแบบหนึ่ง ซึ่งต่างจากเด็กที่มีพื้นฐานสังคมครอบครัวที่ต่างกัน ทำให้วิธีการสอนของครูผู้สอนที่สอนให้เด็กแต่ละคนก็ย่อมแตกต่างกันไปเพื่อจะทำให้เด็กเกิดความเข้าใจมากกว่า นั่นหมายถึงวิธีการสื่อสารเพื่อให้เด็กก่อนเกณฑ์เกิดความเข้าใจนั้นเป็นสิ่งสำคัญ ฉะนั้นการใช้หลักวิมิงสาจึงเป็นส่วนสำคัญในการช่วยให้เกิดการพัฒนาด้านอารมณ์และสังคมให้กับเด็กก่อนเกณฑ์ ในวัดทุกคนควรให้ความสนใจในการพัฒนาในการนำหลักวิมิงสามาใช้ในชีวิตประจำวันในการปฏิบัติงาน ในส่วนของหลักธรรม ภาวนา 4 ก็ยังเป็นหลักธรรมที่ช่วยเสริมทักษะให้กับบุคลากรภายในศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ ในวัดด้วย เนื่องจากไม่ว่าจะใช้หลักของกายภาวนา ศีลภาวนา จิตภาวนาหรือปัญญาภาวนา ต่างก็สามารถพัฒนาบุคลากรได้ทั้งสิ้นเพื่อหวังผลสุดท้ายที่จะมีต่อเด็กนั่นเอง คือ ในส่วนของกายภาวนานั้นสามารถพัฒนาศักยภาพของบุคลากรได้ 3 ด้านคือ สามารถพัฒนาสุขภาพร่างกายให้ตนเองมีความแข็งแรงพร้อมที่จะปฏิบัติงานภายในศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ ในวัด สามารถพัฒนาทักษะในการฝึกแผนการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาทางด้านอารมณ์และสังคมให้แก่เด็กก่อนเกณฑ์ และสามารถพัฒนาบุคลิกภาพของตนเองเพื่อให้เป็นตัวอย่างที่ดีให้กับเด็กๆทุกคน ส่วนด้านศีลภาวนานั้นสามารถพัฒนาความมีระเบียบวินัยให้กับบุคลากรในการปฏิบัติงาน ฉะนั้นการที่มีศีลภาวนาจะทำให้บุคลากรที่ดูแลเด็กนั้นมีความเป็นระเบียบตรงเวลา มีความสามัคคี มีความซื่อสัตย์ต่อหน้าที่ที่ตนปฏิบัติอยู่อย่างเนื่องนิตย์ ซึ่งจะเป็นตัวอย่างให้กับเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดได้ซึมซับเข้าไปในแต่ละวันที่ได้มาอบรมภายในศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ ในวัด ในส่วนของหลักจิตภาวนาคือความมีสมาธิในการปฏิบัติงาน ความเสียสละ ความตั้งใจมั่นในการปฏิบัติงาน เพื่อเด็กที่เป็นอนาคตของชาติ ทำให้เกิดความตั้งใจในการปฏิบัติงานทำให้เกิดความสัมฤทธิ์ในด้านจิตใจ เมื่อจิตเกิดความสัมฤทธิ์ย่อมนำมาความสัมฤทธิ์ทางวาจา และทางกายตามมาด้วยเช่นกัน เช่น มีความตั้งใจให้เด็กเป็นคนดีในสังคม มีความรู้จักยับยั้ง

ช่างใจเมื่อมีความโกรธ ความตั้งใจมั่นของครูผู้สอนดังกล่าวนี้ย่อมทำให้เกิดผลที่ดีกับเด็กที่ได้รับการอบรม โดยเกิดจากซึมซับ มิได้เกิดจากการสั่งสอนทั่วไปซึ่งการสอนลักษณะแบบนี้ย่อมทำให้เกิดเหตุและผลในความรู้สึกที่เด็กก่อนเกณฑ์ที่ได้รับการอบรมได้สัมผัสความรู้สึกนั้นได้เอง จากการฝึกการอยู่ร่วมกัน ฝึกความมีระเบียบวินัย ฝึกการรอคอยไม่ว่าจะเป็นการยืนรอเข้าแถวเพื่อรับอาหาร หรือเป็นการวางรองเท้าก่อนเข้าห้องเรียนให้เป็นระเบียบ หรือการนั่งอย่างเป็นระเบียบเป็นแนวแถว หรือการยืนตรงเคารพธงชาติ แม้ว่าการแต่งกายให้เป็นระเบียบ การแต่งกายตามวาระต่างๆ ภายในศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด ล้วนแล้วแต่เป็นมารยาททางสังคมที่จำเป็นในการเติบโตเป็นผู้ใหญ่ทั้งสิ้น ส่วนด้านปัญญาภาวนานั้นสามารถพัฒนาความรู้ความสามารถของตนเอง เนื่องจากประสบการณ์ที่อยู่ร่วมกับเด็กก่อนเกณฑ์ ในวัดนั้น จะทำให้พบวิธีการต่างๆ ที่ใช้ในการแก้ไขปัญหาที่ตนเองพบอยู่บ่อยครั้ง ซึ่งเป็นความรู้ที่เกิดขึ้นภายในแต่ละบุคคลและจำเป็นต้องนำความรู้ดังกล่าวมา เพื่อวิเคราะห์ซ้ำแล้วซ้ำอีก เพื่อให้ตกผลึกปัญหานั้นๆ สุดท้ายทำให้ได้ความคิดริเริ่มอย่างสร้างสรรค์ในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ในทางที่ถูกต้องหรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง นั่นคือการใช้ปัญญาเพื่อวิเคราะห์ปัญหาที่เกิดขึ้นโดยอาศัยการเกิดของเหตุหรือปัจจัยในการเกิดและผลที่จะเกิดจากเหตุเหล่านั้นๆ เพื่อต้องการมิให้เกิดผลที่ไม่ดี และหากต้องการจะดับปัญหานั้นจำเป็นต้องคิดวิเคราะห์ถึงเหตุที่ทำให้ปัญหานั้นเกิด ซึ่งจำเป็นต้องใช้ปัญญาภาวนารวมถึงการประเมินวิเคราะห์สถานการณ์ที่จะเกิดหรือแนวโน้มที่จะทำให้เกิดผลต่างๆ ฉะนั้นบุคลากรทุกคนควรมีการประเมินการแก้ปัญหาแต่ละสถานการณ์ของตนเอง เพื่อพัฒนาความสามารถในการให้ความรู้แก่เด็กก่อนเกณฑ์ด้านอารมณ์และสังคมอย่างดีที่สุด เพื่อการสร้างอนาคตที่ดีให้กับประเทศชาติให้ได้มากที่สุด ซึ่งจากหลักธรรมทั้งสองไม่ว่าจะเป็นหลักอิทธิบาทธรรม 4 และหลักกรรมภาวนา 4 ล้วนแต่สามารถพัฒนาให้เกิดการพัฒนาทางด้านอารมณ์และสังคมให้กับเด็กก่อนวัยเรียนได้ทั้งสิ้น

4. สรุป

ผู้เขียนให้ทรรศนะว่ารูปแบบและการบริหารจัดการศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด สิ่งสำคัญที่สุดนั้นคือการสร้างวัฒนธรรมองค์กร หรือการสร้างค่านิยมที่มีหลักอิทธิบาทธรรมเป็นฐานในการดำเนินงานแต่ละส่วน ซึ่งจะทำให้เกิดความสำเร็จในทุกส่วนงานย่อยๆ ที่ปฏิบัติอยู่ยังผลให้เกิดความสำเร็จแก่องค์กรโดยรวม โดยอาจจะเริ่มฝึกตั้งแต่การเลือกสรรหาบุคลากร เพื่อเข้ามาปฏิบัติงานภายในศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด โดยอาจจะเริ่มจากผู้บริหารหรือผู้นำองค์กร และส่งเสริมกิจกรรมที่เกี่ยวกับการเสริมสร้างหลักธรรมในการปฏิบัติงานเข้าสู่ในระดับต่างๆ โดยมีการพัฒนาควบคู่กันไปอย่างต่อเนื่อง แม้กระทั่งการฝึกอบรม เพื่อปรับทัศนคติให้กับบุคลากรในทุกระดับอย่างต่อเนื่อง สร้างความมีจิตสาธารณะ เพื่อปลูกฝังค่านิยมที่ดี ที่สามารถปรับใช้หลักธรรมต่างๆ ในพระพุทธศาสนามาปรับใช้กับงานที่ตนเองปฏิบัติอยู่ และยังสามารถใช้กับชีวิตประจำวันของตนเองได้อีกด้วย หรือแม้กระทั่งการจัดโครงการเพื่อพัฒนาจิตใจ โดยการจัดโครงการปฏิบัติธรรม โดยเฉพาะแนวทางการปฏิบัติกรรมฐาน เพื่อให้ธรรมหยั่งลงลึกไปสู่กันบังของจิตใจของบุคลากรใน

แต่ละระดับ รวมทั้งการพัฒนาความรู้ของตนเองอย่างต่อเนื่องอย่างจริงจัง เพื่อให้บุคลากรทุกระดับเข้าใจจุดประสงค์ในการปฏิบัติงานภายในศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด

บรรณานุกรม

กรมการศาสนา. 2537. **ระเบียบกรมการศาสนาด้วยศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด.**

กรุงเทพมหานคร : การศาสนา.

กรมศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. 2537. **ระเบียบกรมศาสนาว่าด้วยศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ใน**

วัด. กรุงเทพมหานคร : กรมศาสนา.

กรมอนามัย. กระทรวงสาธารณสุข. 2541. **หลักสูตรการอบรมผู้ดำเนินการสถานเลี้ยงและพัฒนา**

เด็ก (แรกเกิด-3 ปี). กรุงเทพมหานคร : กระทรวงสาธารณสุข.

กระทรวงศึกษาธิการ. 2542. **คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยพระราชบัญญัติ กฎ ระเบียบ และคำสั่ง**

ของคณะสงฆ์. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา.

พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546. 2546. กรุงเทพมหานคร : ราชกิจจานุเบกษา.

เทคนิคการเผยแพร่ธรรมะสู่กลุ่ม GENERATION Y TECHNICAL PUBLISHING OF DHARMA FOR GENERATION Y

พระมหานพรักษ์ ขนดีโสภณ*

บทคัดย่อ

บทความฉบับนี้ จัดทำขึ้นเพื่อนำเสนอพฤติกรรมหรือจิตของกลุ่มประชากร Generation Y ซึ่งจะเป็นกลุ่มประชากรที่มีจำนวนเพิ่มมากขึ้นในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 และกำลังมีบทบาทกระจายอยู่ในองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน ให้เป็นองค์ความรู้ความเข้าใจแก่กลุ่มผู้เผยแพร่ธรรมะ รวมทั้งผู้ที่ปฏิบัติหน้าที่เป็นผู้สอนในสถานศึกษา ผู้บรรยาย ผู้จัดอบรม สามารถนำไปปรับใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการจัดกิจกรรมให้กับกลุ่ม Gen Y รูปแบบการนำเสนอ ผู้เขียนได้ประยุกต์วิธี Repertory Grid เป็นเทคนิคการศึกษา ในเชิงคุณลักษณะ (Attribute) ที่สะท้อนให้เห็นถึงแนวคิดพฤติกรรม บุคลิกภาพของบุคคล จากเอกสารที่เป็นแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การนำเทคนิคดังกล่าวมาประยุกต์ใช้เป็นแนวทางการวิเคราะห์เชิงคุณภาพ เพื่อยืนยันคุณลักษณะสำคัญของเจนเนอเรชั่นวาย ความสามารถพิเศษของผู้เผยแพร่ธรรมะ รวมถึงความฉลาดในการสร้างสาร และเลือกสื่อ ได้นำเสนอใน 4 ประเด็นหลักได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับเจนเนอเรชั่น พฤติกรรมหรือจิตของเจนเนอเรชั่นวาย กับการสังเคราะห์จิต 6 ตามคำสอนทางพระพุทธศาสนา แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการสื่อสารผ่านสื่อรูปแบบใหม่ (New media) และเทคนิคการเผยแพร่หลักธรรมผ่านสื่อรูปแบบใหม่ โดยนำทฤษฎีการสื่อสารมาประยุกต์เข้ากับสื่อรูปแบบใหม่ ที่ตอบสนองพฤติกรรมหรือจิตของกลุ่มประชากรดังกล่าว ในส่วนเทคนิคการสื่อสารธรรมะนั้น ได้นำเสนอให้ใช้เทคนิค ชี้ให้ชัด ชวนให้ปฏิบัติ ไร้ให้กลัว ปลุกให้สำนึก หวังว่าบทความฉบับนี้จะสร้างความสมดุลให้กับสังคม และก่อให้เกิดสันติสุขอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ : เทคนิค, การเผยแพร่, ธรรมะ, เจนเนอเรชั่น วาย.

ABSTRACTS

This article aims to present behavior of the Generation Y., which are a growing population during the 12th National Economic and Social Development Plan and a role in both the public and private sectors. Communicate for group of dharma publish including publishers in various fields can adapt their activities to the Gen Y Group. Presentation format the author has applied Repertory Grid method it is a technique for studying. In form of attribute that reflects the concept of

* ครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน โรงเรียนวัดสุคนธาราม ต.เทพมงคล อ.บางช้าง จ.พระนครศรีอยุธยา

behavior. Personality of a person. From Related Documents applying these techniques applies as a guideline for qualitative analysis for confirmed Key Features of the Generation Y. Including ingenuity and choice of media is presented in four main themes, including the concept of the generation. Behavior or Waiver of Generation Y With synthesis 6, according to Buddhist teachings. Concepts and theories related to new media communication and propaganda techniques (communication) principles through new media formats. The theory of communication applied to the new media. Those respond to the behavior or behavior of the population. In the technique of communication, the Dharma has been proposed to use the technique of pointing out the obvious, encouraging, encouraging, encouraging, cheerful, hoping that this article will balance the society. And create lasting peace.

Keywords: Technical, publishing, Dharma, Generation Y.

บทนำ

"... วิธีที่จะทำให้คนเป็นคนดีนั้น ก็มีเช่น การศึกษา เมื่อก่อนนี้ ด้านการศึกษาคนในเมืองไทยนี้ มีความรู้ การอ่านหนังสือ เขียนหนังสือเป็น มีมาก เปรียบเทียบกับประเทศอื่นค่อนข้างจะสูง คือมีการอ่านเขียนได้เปอร์เซ็นต์สูง แต่มาปัจจุบันนี้น้อยลง เพราะว่าคนเพิ่ม โรงเรียน หรือผู้ที่มีหน้าที่สอนน้อยลง เปรียบเทียบกัน อาจจะแย้งว่าสมัยนี้มีเทคโนโลยีสูง ทำให้สามารถที่จะทำกิจการโรงเรียน กิจการสั่งสอนแพร่ออกไปได้มากกว่า แต่ไม่มีอะไรแทนการอบรม ไม่มีอะไรแทนการบ่มนิสัย คือการสอนนี้มีแบ่งเป็นอบรม แล้วก็บ่มนิสัย แต่ถ้าไม่มีผู้ที่อบรม ไม่มีผู้ที่บ่มนิสัย หรือผู้ที่อบรม หรือผู้ที่บ่มนิสัย เป็นคนที่คุณภาพต่ำ ผู้ที่ได้รับอบรมบ่มนิยาย่อมคุณภาพต่ำเหมือนกัน อาจจะยิ่งร้ายกว่า แม้จะมีเทคโนโลยีขึ้นสูง... แต่ว่าที่จะอบรมโดยใช้สื่อที่ก้าวหน้าที่มีเทคโนโลยีสูงนี้ ยากที่สุด ที่จะอบรมบ่มนิสัยด้วยเครื่องเหล่านี้ ฉะนั้นไม่มีอะไรแทนคนสอนคน ..." (คลิปรีดิโอ, เรื่องเล่าเช้านี้, เมื่อวันที่ 25 สิงหาคม 2560)

ใจความตอนหนึ่งของพระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ที่พระราชทานแก่คณะบุคคลต่างๆ ที่เขาเผ่าฯ ถวายพระพรชัยมงคล เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา พระราชวังสวนดุสิต เมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2539

จากพระราชดำรัสดังกล่าว ย้ำแน่ชัดว่าไม่ว่าเทคโนโลยีจะก้าวหน้าเพียงใด แต่บทบาท “คนสอนคน” อย่างอาชีพ “นักเผยแผ่ธรรม” นั้น ยังสำคัญเสมอ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในยุคปัจจุบันที่เป็นยุคของคนรุ่นเจนวาย (Gen Y) หรือ Why Generation ซึ่งผู้สอนต้องเข้าใจในธรรมชาติ และมีเทคนิคในการถ่ายทอดคำสอนพระพุทธศาสนาให้ทันสมัย สอดรับกับจิตและความต้องการของคนรุ่นนี้มากเป็นพิเศษ ด้วยปัจจัยหลายด้านที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว

ในศตวรรษที่ 21 เป็นยุคแห่งเทคโนโลยีสารสนเทศ ทุกภาคส่วนของสังคมคงไม่อาจปฏิเสธได้ว่าเยาวชนยุคนี้มีทักษะ ความรู้ ความสามารถในการเรียนรู้ การใช้เทคโนโลยีได้อย่างรวดเร็ว คล่องแคล่ว ไม่ว่าจะเป็นคอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต หรือเครือข่ายสังคมออนไลน์ (Social Network) เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างรวดเร็ว ไร้พรมแดนจากแหล่งข้อมูลที่กว้างไกล ภายใต้การแข่งขันอย่างรุนแรงที่เกิดจากความเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจและสังคมในยุคปัจจุบัน การเติบโตทางเศรษฐกิจ และความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีที่น่าสมัย รวมทั้งวิทยาการต่างชาติที่ถาโถมผ่านสื่อต่างๆ ย่อมส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม และเกิดสภาพข้ามวัฒนธรรม คุณภาพของเยาวชนจึงมีนัยยะที่เปลี่ยนไปตามยุคสมัยและกาลเวลา รวมทั้งสถานที่แวดล้อม โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงทางด้านจิตใจที่ถูกสภาวะการณ์ทางสังคมเหนี่ยวนำ ทำให้มนุษย์มีความอดทนอดกลั้นลดน้อยลง ดังนั้นการพุ่มพักและบ่มเพาะต้นกล้าแห่งคุณงามความดี จึงมีความสำคัญและเป็นสิ่งจำเป็นในการนำพาสังคมให้เกิดสันติสุขได้อย่างยั่งยืน

บทความที่จะนำเสนอในลำดับต่อไปนี้ ผู้เขียนได้ประยุกต์วิธี Repertory Grid (Kelly G.A., 1955) ซึ่งเป็นเทคนิคการศึกษา ทัศนคติ และกลั่นกรอง “คำศัพท์ (Term) หรือ วลี (Phase)” ในเชิงคุณลักษณะ (Attribute) ที่สะท้อนให้เห็นถึงแนวคิดพฤติกรรม บุคลิกภาพของบุคคลจากเอกสารที่เป็นแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การนำเทคนิคดังกล่าวมาประยุกต์ใช้เป็นแนวทางการวิเคราะห์เชิงคุณภาพ เพื่อยืนยันคุณลักษณะสำคัญของเจเนอเรชันวาย ความสามารถพิเศษของผู้เผยแผ่ธรรม รวมถึงความฉลาดในการสร้าง สาร และเลือกสื่อ จึงขอนำเสนอใน 4 ประเด็นหลักเรียงลำดับ ดังนี้

- 1) แนวคิดเกี่ยวกับเจเนอเรชั่น
- 2) พฤติกรรมหรือจิตของเจเนอเรชันวาย กับการสังเคราะห์จิต 6 ตามคำสอนทางพระพุทธศาสนา
- 3) แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการสื่อสารผ่านสื่อรูปแบบใหม่ (New media)
- 4) เทคนิคการเผยแผ่(การสื่อสาร)หลักธรรมผ่านสื่อรูปแบบใหม่

แนวคิดเกี่ยวกับเจเนอเรชั่น

การจัดกลุ่มคนรุ่นต่างๆ ตามเกณฑ์ช่วงอายุหรือที่เรียกกันว่า “เจเนอเรชั่น” นั้นริเริ่มมาจากแนวคิดของชาวตะวันตก โดยเฉพาะประเทศสหรัฐอเมริกา (Society for Human Resource Management, SHRM) ซึ่งคำว่า “เจเนอเรชั่น” (Generation) หมายถึงกลุ่มคนรุ่นราวคราวเดียวกัน (The American Heritage Dictionary 3rd Edition, 1992) ผู้ซึ่งมีประสบการณ์จากเหตุการณ์หรือสภาพแวดล้อมคล้ายๆ กันในสังคมหนึ่งๆ และประสบการณ์ดังกล่าวได้หล่อหลอมให้เกิดเอกลักษณ์ สอดคล้องกับแนวคิดของ มัสนันไฮม์ (Mannheim) กล่าวไว้ถึงแนวคิดความเป็นมาของเจเนอเรชั่น ว่าบุคคลต้องประสบกับเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ร่วมกัน เพื่อที่จะได้เกิดการรวมตัวกันเป็นรุ่นเดียวกัน แนวคิดนี้สอดคล้องกับข้อสันนิษฐานที่ว่าคน

รุ่นหนึ่งๆ ควรจะต้องผ่านกระบวนการเดียวกันในบริบทเฉพาะของประเทศนั้นๆ (Mannheim, K, 1952)

แนวคิดและความเป็นมาของการจัดกลุ่มเจนเนอเรชั่นเกิดขึ้นที่ประเทศอเมริกาโดยแต่ละเจนเนอเรชั่นเกิดและเติบโตในสถานการณ์และสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกัน สรุปได้ ดังนี้

1.1 เบบี้บูมเมอร์ส

เบบี้บูมเมอร์ส เป็นรุ่นที่มีการเกิดของประชากรเป็นจำนวนมากในประวัติศาสตร์อเมริกา ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เนื่องด้วยขนาดและระยะเวลาที่อาศัยอยู่ รวมทั้งความเป็นตัวตนส่งผลต่อสังคมอเมริกาและสังคมต่าง ๆ ทั่วโลก (Glass A, 2007 : 98-103)

1.2 เจนเนอเรชั่นเอ็กซ์

ที่มาของคำว่า เจนเนอเรชั่นเอ็กซ์ มาจากผลงานภาพถ่ายสงครามกลางเมืองในสเปน และสงครามโลกครั้งที่ 2 ของโรเบิร์ต คาปา (Robert Capa) นักถ่ายภาพสงคราม ได้นำเสนอโครงการถ่ายภาพซึ่งมีเป้าหมายอยู่ที่วัยรุ่นทั่วโลก ซึ่งใช้คำว่า เจนเนอเรชั่นเอ็กซ์เป็นครั้งแรกช่วงต้นปี พ.ศ. 2493 จากโครงการการสำรวจชีวิตของคนอายุ 20 ปีในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในยุคของเจนเนอเรชั่นเอ็กซ์ เช่น การเพิ่มขึ้นของรายการโทรทัศน์ คอมพิวเตอร์ส่วนบุคคล และการเริ่มต้นของยุคที่มีวิดีโอเกมส์ (Lieber L.D. 2010, 85-91)

1.3 เจนเนอเรชั่นวาย

เจนเนอเรชั่นวายเริ่มได้รับความสนใจจากมุมมองทางด้านการตลาด โดยกล่าวถึงเจนเนอเรชั่นวายคือ กลุ่มคนซึ่งปัจจุบันได้เติบโตและกลายเป็นกลุ่มเป้าหมายใหม่ทางการตลาดที่แตกต่างจากเดิม เนื่องจากมีเพศหญิงมากขึ้น มีการศึกษาที่สูงขึ้น จึงทำให้ผู้หญิงสามารถหารายได้จนอาจจะเทียบเท่ากับผู้ชาย (Francesca Peter, 2003)

การจัดกลุ่มเจนเนอเรชั่นของประเทศไทย แบ่งออกเป็น 3 เจนเนอเรชั่น ได้ดังนี้ (ธรรมรัตน์ อยู่พรต, 2556 : 45)

1) เบบี้บูมเมอร์ส (เกิดระหว่างปี พ.ศ. 2475-2503) อยู่ในช่วงที่การเมืองของไทยขาดความมั่นคง เกิดการปฏิวัติ รัฐประหาร ในเรื่องของจำนวนการเกิดก็มีจำนวนเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ เนื่องจากยังไม่มีการคุมกำเนิด การวางแผนครอบครัวหรือวิทยาการเทคโนโลยีใหม่ทางการแพทย์

2) เจนเนอเรชั่นเอ็กซ์ (เกิดระหว่างปี พ.ศ. 2504-2524) อยู่ในช่วงที่สังคมไทยได้รับการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอกการเปลี่ยนแปลงภายในคือ นโยบายของรัฐบาลที่มุ่งเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจ ตั้งแต่มีการเริ่มวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ 1(พ.ศ. 2504) ประเทศไทยจึงได้เข้าสู่ภาคอุตสาหกรรม และการเปลี่ยนแปลงภายนอกคือ การเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมของประเทศอื่นๆ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง รวมทั้งการแพร่ขยายของเทคโนโลยีสมัยใหม่ เทคโนโลยีทางด้านข่าวสารทำให้การติดต่อสื่อสารทำได้สะดวกขึ้น

3) เจนเนอเรชั่นวาย (เกิดระหว่างปีพ.ศ. 2525-2548) เกิดและเติบโตในช่วงที่มีความเจริญของสังคมเริ่มเข้าสู่ยุคประชาธิปไตย และประเทศยังคงพัฒนาสู่อุตสาหกรรมอย่างต่อเนื่อง

รวมทั้งยังเปิดรับอารยธรรมต่างชาติทั้งตะวันตกและเอเชีย เทคโนโลยีที่ทันสมัย แต่การพัฒนาเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมเกิดผลกระทบที่ตามมาคือ เกิดปัญหาสังคมต่าง ๆ เช่น โรคเอดส์ อาชญากรรมโสเภณี สิ่งแวดล้อม เป็นต้น

พฤติกรรมหรือจิตของเจเนอเรชั่นวาย กับการสังเคราะห์จิต 6 ตามคำสอนทางพระพุทธศาสนา

ประชากรกลุ่มนี้กำลังจะเป็นอัตรากำลังหรือทรัพยากรบุคคลที่สำคัญขององค์กรต่างๆ ในยุคปัจจุบันและอนาคตอันใกล้ จากรายงานผลการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ ประชากร ปี 2559 พบว่า กลุ่มประชากร วาย เกิดระหว่างปี 2525 – 2548 มีจำนวน 22 ล้านคน (สสส. มหิดลระตุก ต่อมนานิก/Gen y.ftml. 18 9) เจเนอเรชั่นวายถูกเรียกขานกันไว้หลายชื่อ ไม่ว่าจะเป็น Millennial, WHY, Dot Com, Net Generation หรือ KIPPERS (Kids in Parents' Pockets Eroding Retirement Saving) (Martin, C.A, 2005 : 39-44) เป็นกลุ่มคนที่มองโลกในแง่ดีชอบทำงานเป็นทีม ไม่ชอบทำตามกฎระเบียบ ฉลาดยอมรับความเปลี่ยนแปลง ใช้เทคโนโลยีเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต (Howe, N. & Strauss, 2000) รักความก้าวหน้า มุ่งผลสำเร็จเป็นหลัก แต่มักไม่วางแผนระยะยาว ไม่มีความอดทน แต่มีความคาดหวังสูง มีโลกส่วนตัวสูง แต่ไม่ได้แสดงออกถึงความต้องการเป็นอิสระเทียบเท่าเจเนอเรชั่นเอ็กซ์ (Gursoy, D., 2008 : 448-458) เจเนอเรชั่นวายมักไม่อายที่จะแสดงความเป็นส่วนตัวลงในสื่อทางสังคม (Social Media) เพราะเติบโตมาพร้อมกับเทคโนโลยีและเรียนรู้การใช้ชีวิตในยุคอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจสูงและความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีที่รวดเร็ว มีการสื่อสารที่สะดวกสบาย รวดเร็วในยุคของโทรศัพท์มือถือ จึงสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้ง่าย และมีความสามารถในการนำเทคโนโลยีมาปรับใช้เพื่อแก้ปัญหาต่างๆ เฉพาะหน้าได้ดี การบริโภคข้อมูลของคนกลุ่มนี้มาจากสื่ออินเทอร์เน็ต สื่อสังคมออนไลน์ในปริมาณที่สูงกว่าการบริโภคสื่อโทรทัศน์ วิทยุและหนังสือพิมพ์ (Reisenwitz, T. H. & Lye, 2009 : 91-103) ด้านการทำงาน ประชากรกลุ่มนี้ให้ความสำคัญกับกระบวนการคิดมากกว่าการท่องจำหรือการปฏิบัติตามกฎเกณฑ์อย่างเคร่งครัดตามคำสั่ง จึงมักไม่ต้องการคำแนะนำว่าควรหรือไม่ควรทำอะไร แต่ให้ความสนใจกับผลสำเร็จของงานหรือความท้าทายของเนื้อหาของงานมากกว่าวิธีการทำงาน (Glass, A., 2007 : 98-103) ที่สำคัญมักที่จะเปิดใจยอมรับและปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ที่แตกต่างและความหลากหลายในแง่มุมมองต่างๆ เช่นความเป็นสากลได้ดี มีความสนใจใฝ่รู้ด้านเทคโนโลยีอย่างมาก มีความสามารถในการทำงานหลายๆ อย่างได้ในเวลาเดียวกัน (Bell, N.S., and Narz, M., 2007 : 56-59. (Multi-Tasking) ชอบความท้าทายใหม่ๆ มั่นใจในตนเองสูงชอบทำงานเป็นทีมและใช้ชีวิตแบบต้องการการติดต่อสื่อสารกับผู้อื่นตลอดเวลา (Wong, M., Gardiner, E., Lang, W. and Coulon, L., 2008 : 878-890) ปัญหาที่พบในการทำงานของคนกลุ่มนี้คือ การติดต่อสื่อสารทั้งทางด้านการคำพูดและการเขียน เพราะคนกลุ่มนี้จะมีกลุ่มที่ตนติดต่อสื่อสารเฉพาะกลุ่ม จึงมีการใช้ภาษาในกลุ่มของตนเอง เช่น การใช้อักษรย่อ การใช้สัญลักษณ์ หรือคำพูดที่เข้าใจกันเองในกลุ่มของตน (Allen, M. & Syfert, T, 2009) โดยที่เจเนอเรชั่น

เรชนวายนชอบคุยกันแบบ Instant Messaging มากกว่าการคุยโทรศัพท์และการคุยกันแบบเห็นหน้า โดยภาพรวมคนกลุ่มนี้จะให้ความสำคัญกับคุณภาพชีวิตมากกว่าจำนวนเงินที่ได้รับจากการทำงาน (Curtis, C. E., 2008 : 4-5)

ตารางที่ 1 แสดงการสังเคราะห์ พฤติกรรมกลุ่มเจนวาย กับ จริต 6 ตามหลักพระพุทธศาสนา

พฤติกรรมกลุ่มประชากรเจนวาย (Haserot, P.W., 2004)	จริตของกลุ่มประชากรเจนวาย
ชอบกลุ่ม (Team-oriented)	ราคจริตและสัทธาจริต
กลุ่มเป็นศูนย์กลาง (We-oriented)	ราคจริตและสัทธาจริต
สร้างสังคม (Create Community)	ราคจริต
เข้ากับกลุ่มได้ดีเวลาทำงาน (Comfortable With Organizations)	พุทฺธจริตและราคจริต
ให้คุณค่ากับกลุ่ม (Communitarian Values)	ราคจริตและสัทธาจริต
มองโลกในแง่ดี (Optimistic)	พุทฺธจริต
คาดหวังว่าจะได้รับปฏิบัติดี (Expect to be Treated Well)	วิตกจริตและสัทธาจริต
ต้องการคำวิพากษ์หรือแนะนำ (Want Feedback)	โมหจริต
ต้องการการชี้แนะหรือทิศทาง (Want Guidance / Direction)	โมหจริตและสัทธาจริต
ต้องการพัฒนาเรียนรู้ (Want Training)	พุทฺธจริต
เชื่อมั่นในความอาวุโส (More Trusting of Elders)	สัทธาจริต
รู้จักใช้เทคโนโลยี (Tech Savvy)	พุทฺธจริต และสัทธาจริต
เชื่อว่าทุกสิ่งเป็นไปได้ (Can do Attitude)	สัทธาจริตและพุทฺธจริต
ต้องการความน่าเชื่อถือ (Demand Authenticity)	สัทธาจริตและราคจริต
ต้องการมีเวลาส่วนตัว (Want “a Life”)	วิตกจริต
มักยุ่ง วุ่นวายตลอดเวลา (Used to Being Busy all the Time)	โทสจริตและวิตกจริต
คล้อยตามผู้มีอำนาจ (Defer Authority)	โมหจริต
การประชุมเป็นงานสังคม (Meeting as a Social Aspect)	วิตกจริต
คาดหวังความแตกต่าง หลากหลาย (Expect Diversity)	วิตกจริตและสัทธาจริต

จริต หรือ จริยา มีความหมายอยู่หลายความหมาย ดังต่อไปนี้

1) แปลว่า ความประพฤติ ซึ่งหนักไปทางใดทางหนึ่ง อันเป็นปกติประจำอยู่ในสันดาน
พื้นเพของจิต อุปนิสัย พื้นนิสัย แบบ หรือประเภทใหญ่ๆ แห่งพฤติกรรมของคน

- 2) แปลว่า จิตท่องเที่ยว สถานที่จิตท่องเที่ยว หรืออารมณ์ที่ชอบท่องเที่ยวของจิต
 - 3) แปลว่า ลักษณะอันเป็นพื้นฐานของจิต หรือนิสัยอันเป็นพื้นฐานของแต่ละบุคคล
- สรุปว่า จริต คือ ความประพฤติจนเคยชินเป็นนิสัย อันเป็นพื้นฐานใจของแต่ละบุคคล

ประเภทของจริต

จริตของมนุษย์ทั้งหลายในโลกนี้ มีความแตกต่างออกไป 6 อย่าง ดังนี้ คือ

- 1) รากจริต คือ ความประพฤติจนเคยชินเป็นนิสัย อันเกิดจากรากะเป็นพื้นฐานใจ
- 2) โทสจริต คือ ความประพฤติจนเคยชินเป็นนิสัย อันเกิดจากโทสะเป็นพื้นฐานใจ
- 3) โมหจริต คือ ความประพฤติจนเคยชินเป็นนิสัย อันเกิดจากโมหะเป็นพื้นฐานใจ
- 4) วิตกจริต คือ ความประพฤติจนเคยชินเป็นนิสัย อันเกิดจากวิตกเป็นพื้นฐานใจ
- 5) สัทธาจริต คือ ความประพฤติจนเคยชินเป็นนิสัย อันเกิดจากศรัทธาเป็นพื้นฐานใจ
- 6) พุทธิจริต คือ ความประพฤติจนเคยชินเป็นนิสัย อันเกิดจากปัญญาเป็นพื้นฐานใจ

จริตของมนุษย์แต่ละคนไม่เหมือนกัน แต่ละบุคคลอาจมีจริตหลายอย่างคลุกเคล้าปนกัน แต่ว่า จริตใดจะมีมากออกหน้าเป็นประธานเป็นประจำ เป็นตัวนำเด่นกว่าจริตอื่น ก็เรียกว่าเป็นผู้มีจริตนั้น เช่น รากจริต ความจริงยังมีจริตอื่นหลายอย่างปนอยู่ด้วยมากบ้างน้อยบ้าง แต่มีรากจริตเป็นตัวนำเด่น มีความเข้มข้นกว่าจริตอื่น เราจึงเรียกบุคคลนั้นว่า มีรากจริต แม้จริตอื่นก็เป็นไปในลักษณะเดียวกันนี้

ลักษณะของจริต ประกอบด้วย

1) **รากจริต** เป็นคนที่รักสวยรักงาม คือ พอใจในรูปสวย เสียงไพเราะ กลิ่นหอม รสอร่อย สัมผัสนิ่มนวล ชอบความเป็นระเบียบเรียบร้อย สะอาด ประณีต มีกิริยาท่าทางเรียบร้อย ละเอียดละไม น่าดู น่าชม ข้าวของเครื่องใช้สะอาดเรียบร้อย เป็นระเบียบ บ้านเรือนจัดไว้อย่างมีระเบียบ คำพูดคำจา มีความสุภาพอ่อนหวาน

2) **โทสจริต** บุคคลที่มีจริตนี้จะมีจิตใจที่ตรงกันข้ามกับรากจริต คือ โดยปกติเป็นคนใจร้อน ใจเร็ว กระด้าง มีอารมณ์มักโกรธเป็นเจ้าเรือน มีความริบร้อนอยู่ในใจเป็นปกติ ผู้ที่มีจริตหนักไปทางโทสจริตนี้ แก่เร็ว พุดเร็ว พุดเสียงดัง เดินแรง ทำงานหยาบ ไม่มีความละเอียดถี่ถ้วน ไม่มีความพิถีพิถันในการแต่งตัว

3) **โมหจริต** เป็นลักษณะของจิตที่มีความเฉื่อยชา ขาดความคล่องแคล่ว มักเป็นผู้ที่อยู่ในความรู้สึกลึกกว่าความคิด ไม่ค่อยชอบคิด หรือคิดไม่ออก มักมีอคติเกี่ยวกับตัวเอง มองตัวเองว่าไม่ดี ไม่เก่ง ไม่สวย ไม่หล่อ ไม่มีความสามารถ ใบหน้าไม่เบิกบาน

4) **วิตกจริต** โดยปกติเป็นคนคิดมาก ชอบคิด ชอบแสดงความคิดเห็น มีคำถามมาก เพราะสมองเต็มไปด้วยความคิดฟุ้งซ่าน ตัดสินใจไม่เด็ดขาด แม้มีเรื่องพิจารณาเพียงเล็กน้อยก็ต้องคิดตรองอยู่ ด้วยเหตุที่เป็นคนคิดมากพูดมาก ร่างกายแก่เกินวัย หาความสุขสบายใจได้ยาก

5) **สัทธาจริต** มีจิตโน้มไปในความเชื่อเป็นอารมณ์ประจำใจ ทำตามความเชื่อ ความคิด หรือความยึดมั่นมักอยู่เหนือการใช้เหตุผล และมักเชื่อโดยไร้เหตุผล อะไรที่ไม่เป็นไปตามที่ตนเชื่อถือ มักไม่ถูกต้อง มีใครแนะนำอะไรก็ตัดสินใจเชื่ออย่างเดียวโดยไม่ได้อภิปราย

6) **พุทธจริต** เป็นคนเจ้าปัญญาเจ้าความคิด มีความฉลาด มีไหวพริบปฏิภาณดี คิดอะไร เป็นเหตุเป็นผล ชอบใช้ความรู้และเหตุผลในการพิจารณาตัดสินใจว่าจะทำหรือไม่ทำอะไร มอง ปรากฏการณ์ต่างๆ ตามสภาพความเป็นจริง บนพื้นฐานของข้อเท็จจริง โดยปราศจากการปรุงแต่ง หรืออคติส่วนตัวฯ (พุทธทาสภิกขุ, 2500)

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการสื่อสารผ่านสื่อรูปแบบใหม่

สื่อใหม่ (New media) หมายถึง สื่อที่เอื้อให้ผู้ส่งสารและผู้รับสารทำหน้าที่ส่งสารและ รับสารได้พร้อมกันเป็นการสื่อสารสองทาง และสื่อยังทำหน้าที่ส่งสารได้หลายอย่างรวมกัน คือ ภาพ เสียง และข้อความไปพร้อมกัน โดยรวมเอาเทคโนโลยีของสื่อดั้งเดิม เข้ากับความก้าวหน้าของระบบ เทคโนโลยีสัมพันธ์ ทำให้สื่อสามารถสื่อสารได้สองทางผ่านทางระบบเครือข่ายและมีศักยภาพเป็นสื่อ แบบประสม (Multimedia) ปัจจุบันสื่อใหม่พัฒนาขึ้นหลากหลาย ที่เป็นที่รู้จักและนิยมกันมากขึ้น (Burnett, R. And Marshall D. P, 2003: 40-41)

เควิน คาวาโมโตะ (Kevin Kawamoto, 1997) ได้ให้ความหมายของ "สื่อใหม่" (New Media) ว่าหมายถึง ระบบการสื่อสาร หรือระบบที่มีการเชื่อมต่อทางอิเล็กทรอนิกส์ ของเครือข่าย ในระดับโลก

สรุป สื่อใหม่ หมายถึง ระบบการสื่อสารที่มีเนื้อหา (content) อยู่ในรูปแบบดิจิทัล เป็นการพัฒนาระบบภาพ เสียง อักษร และ โปรแกรมประยุกต์ เข้าด้วยกัน และ เผยแพร่ผ่านระบบ เครือข่ายอินเทอร์เน็ต ทำให้เกิดสื่อที่มีความคมชัด มีปฏิสัมพันธ์ และ เรียกได้ตามต้องการ

ประเภทของสื่อใหม่

ประเภทของสื่อใหม่ คือ รูปแบบเนื้อหาแบบดิจิทัลที่พบเห็นในปัจจุบัน และมีแนวโน้มว่า จะมีบทบาทสำคัญมากยิ่งขึ้นในอนาคต โดยสื่อใหม่แต่ละประเภทมีความโดดเด่นและแตกต่างกัน ตามประโยชน์และวัตถุประสงค์ในการใช้สื่อประเภทสื่อใหม่ สามารถสรุปได้ ดังนี้ (ปิยะพร เขตบรรณพต, 2553 : 9)

- 1) เว็บไซต์ (Web site)
- 2) อินเทอร์เน็ต (Internet)
- 3) อีเมล (E-mail)
- 4) เทคโนโลยีสำหรับอุปกรณ์พกพาหรือแพลตฟอร์มเคลื่อนที่ (Mobile Platform)
- 5) วิดีโอเกม และโลกเสมือนจริง
- 6) ซีดีรอมมัลติมีเดีย
- 7) ซอฟต์แวร์
- 8) บล็อกและวิกิ

- 9) หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (E-Book)
- 10) ตู้ให้บริการสารสนเทศ
- 11) โทรศัพท์โต้ตอบ
- 12) อุปกรณ์พกพาหรืออุปกรณ์เคลื่อนที่ เช่น โทรศัพท์มือถือ พีดีเอ พอดแคสต์
- 13) นวนิยายแบบข้อความหลายมิติ (Hypertext fiction)

ประโยชน์ที่ได้จากสื่อใหม่ (New Media)

จากการศึกษางานวิจัย และบทความ ของธิดาพร ชนะชัย และ ขวัญฤทัย สายประดิษฐ์ สามารถสรุปประโยชน์ที่ได้จาก สื่อใหม่ (New Media) ดังต่อไปนี้ (ธิดาพร ชนะชัย, 2550 และ ขวัญฤทัย สายประดิษฐ์, 2551 : 50-51 อ้างใน พสนันท์ ปัญญาพร, ออนไลน์)

- 1) สามารถทำให้ค้นหาคำตอบในเรื่องบางอย่างได้ โดยการเปิดหัวข้อไว้ ก็จะมีผู้สนใจ และมีความรู้แสดงความคิดเห็นไว้มากมาย
- 2) ช่วยประหยัดเวลาและค่าใช้จ่ายในการบริหารข้อมูล
- 3) ช่วยสนับสนุนในการทำ E-Commerce เป็นรูปแบบการค้าบนอินเทอร์เน็ตที่สั่งซื้อสินค้าได้ทันที โดยไม่ต้องใช้ catalog อีกต่อไป
- 4) สามารถให้ข้อมูลข่าวสารประชาสัมพันธ์ ไปยังกลุ่มเป้าหมายได้หลากหลาย กลุ่มเป้าหมาย เผยแพร่ไปยังกลุ่มเป้าหมายจำนวนมากได้ในระยะเวลาพร้อมๆ กัน
- 5) สามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้ทั่วประเทศและทั่วโลก
- 6) ไม่ต้องเสียค่าเวลา สถานีวิทยุ สถานีโทรทัศน์ ไม่ต้องจ่ายค่าเนื้อที่ให้นิตยสาร หนังสือพิมพ์ เพราะเมื่อเทียบค่าใช้จ่ายกับสื่อมวลชน เช่น วิทยุ โทรทัศน์ นิตยสาร หนังสือพิมพ์และ ภาพยนตร์แล้วมีอัตราค่อนข้างจะถูกกว่า
- 7) สื่อใหม่ยังเป็นสื่อที่มีความสามารถในการติดต่อ 2 ทาง จึงทำให้ผู้ใช้สามารถโต้ตอบได้ทันที

สรุปว่า การที่นำสื่อใหม่เข้ามาใช้งานในปัจจุบันนั้นจะทำให้สามารถเข้าถึงผู้รับสารได้มากขึ้น เปิดกว้างให้กับทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสารในการเข้าถึงข้อมูลในรูปแบบต่างๆ ที่มีข้อจำกัดของสื่อแบบเดิมไม่สามารถทำได้ มีความทันสมัยมากขึ้น สามารถโต้ตอบสื่อสารได้แบบ Real-time ไม่ต้องเสียเวลาเดินทาง เรียนรู้ได้ด้วยตนเอง ไม่ต้องพึ่งบุคคลอื่น

การสื่อสารในโลกยุคใหม่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องอยู่ตลอดเวลา ผู้เขียนจึงได้รวบรวมข้อมูลแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการสื่อสารผ่านสื่อรูปแบบใหม่ มาเชื่อมโยงกับพฤติกรรมของกลุ่มเจนเนอเรชั่นวาย ดังนี้

การสื่อสารผ่านสื่อรูปแบบใหม่มีองค์ประกอบการสื่อสารคือผู้ส่งสาร (Sender) สาร (Message) ช่องทาง (Channel) และผู้รับสาร (Receiver) มาเปรียบเทียบกับโดยมีเนื้อหา ดังนี้

- 1) ผู้ส่งสาร (Sender) สำหรับการสื่อสารผ่านสื่อรูปแบบใหม่ ผู้ส่งสารคือผู้ใช้งานที่สามารถเป็นทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสาร เพราะด้วยลักษณะเฉพาะของสื่อที่สามารถมีปฏิกริยาในการสื่อสารได้ทันที (Interactive) ผู้ส่งสารจะมีลักษณะไม่เป็นทางการ และไม่ต้องมีพิธีรีตองในการ

สื่อสาร เนื่องจากเป็นการสื่อสารจากที่ส่วนตัว (Private space) ไปยังที่สาธารณะ (Public Space) ผู้ส่งสารอาจจะเป็นผู้ที่มิอาจชี้นำในการสื่อสารมวลชนหรือ อื่น ๆ ก็ได้ หรือไม่ได้เป็นผู้เชี่ยวชาญในเรื่องนั้นก็ได้ เพราะการสื่อสารผ่านสื่อรูปแบบใหม่มีลักษณะไม่ปรากฏอย่างเฉพาะเจาะจงว่าใครเป็นผู้ส่งสารถือเป็นการสื่อสารแบบ 2 ทาง (Two Ways Communication) ผู้รับสารจะมีอำนาจเท่าเทียมกันอันเป็นลักษณะของการสื่อสารแบบแนวนอน (Horizontal Communication) ที่เปิดโอกาสให้ผู้ใช้งานมีส่วนร่วมในการสื่อสารได้อย่างเสรี

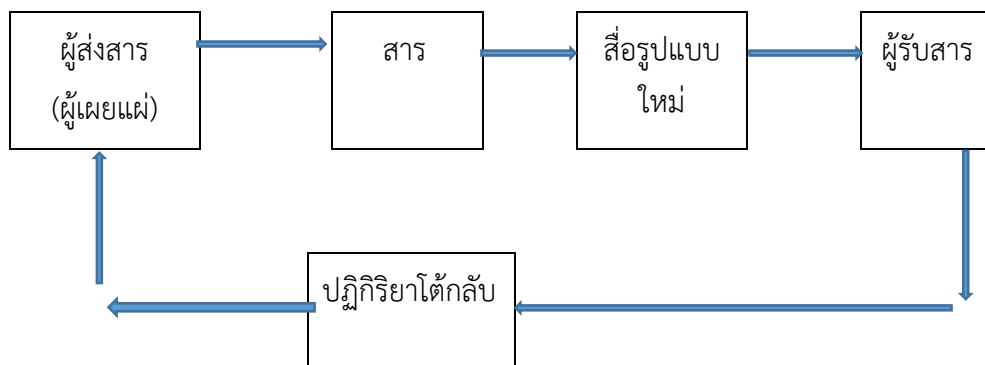
2) สาร (Message) เนื้อหาที่เกิดขึ้นในการสื่อสารผ่านสื่อกลางคอมพิวเตอร์มีลักษณะแยกย่อย ตามความสนใจของผู้ใช้งาน สารที่เกิดขึ้นไม่จำกัดแหล่งข้อมูล (Hyper Text) และมาจากหลายๆ ทาง

3) ช่องทาง (Channel) การสื่อสารผ่านสื่อรูปแบบใหม่เป็นการมีปฏิสัมพันธ์กับเครื่องคอมพิวเตอร์ (Machine interactivity) โดยไม่มีข้อจำกัดเรื่องสถานที่และเวลา ผู้ใช้งานสามารถเลือกเปิดรับสารในเวลาและสถานที่ใดก็ได้

4) ผู้รับสาร (Receiver) ผู้รับสารมีลักษณะเฉพาะกลุ่มที่มีความสนใจร่วมกันผู้ใช้งานสามารถรวมกลุ่มกันถึงแม้ว่าจะไม่เห็นหน้าซึ่งกันและกัน แต่ก็ทำความรู้จักกันได้ผ่านสื่อคอมพิวเตอร์ มีเอกลักษณ์ มีจุดประสงค์ มีกิจกรรมประจำกลุ่ม และเลือกที่จะกลับเข้ามาในกลุ่มหรือไม่กลับเข้ามาก็ได้ ผู้ใช้งานในการสื่อสารผ่านสื่อรูปแบบใหม่ ยังมีลักษณะกระตือรือร้น (Active) แสวงหาข่าวสารตามความสนใจทำให้คาดการณ์ ปฏิกริยาโต้ตอบที่แน่นอนไม่ได้และเป็นปฏิกริยาตอบกลับที่เกิดขึ้นโดยทันที ทั้งนี้โดยทั่วไปการสื่อสารผ่านสื่อกลางคอมพิวเตอร์หรือการสื่อสารในรูปแบบใหม่ๆ ที่ใช้เทคโนโลยีจะเน้นและให้ความสำคัญต่อการโต้ตอบ(Interactive) หรือมีลักษณะของการสื่อสารแบบสองทาง (Two Way Communication) จนกลายเป็นคุณลักษณะสำคัญของสื่อ (New Media) ไปโดยปริยาย จะเห็นได้ว่าการโพสต์ข้อความในกระทู้ถือเป็นลักษณะหนึ่งของการสื่อสารแบบสองทาง

การสื่อสารแบบสองทาง (Two Way Communication) ก็คือกระบวนการสื่อสารที่ผู้รับสารสามารถหรือมีโอกาสส่งถ่ายทอดข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับข่าวสารที่ได้รับจากผู้ส่งสาร อาทิ ความรู้สึก ความคิดเห็นที่มีต่อข่าวสาร การซักถามเพื่อความเข้าใจ ฯลฯ ดังแสดงได้จากแบบจำลองการสื่อสารในลักษณะสองทาง

Two Ways Communication



สรุป แนวคิดและทฤษฎีการสื่อสารผ่านสื่อรูปแบบใหม่เป็นการนำเอาแนวคิดและทฤษฎีการสื่อสารมาประยุกต์ปรับปรุงให้สอดคล้องกับความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ซึ่งผู้เขียนได้นำเอาแนวคิดและทฤษฎีดังกล่าวมาบูรณาการใช้ในการเผยแพร่ธรรมสู่กลุ่มเจนเนอเรชันวาย

เทคนิคการเผยแพร่ (การสื่อสาร) หลักธรรมของพระสงฆ์ผ่านสื่อรูปแบบใหม่ (New media)

เมื่อพิจารณาจากแผนภูมิแสดงระบบการสื่อสาร จะพบว่ามีปัจจัยที่เกี่ยวข้องถึง 4 ปัจจัย ได้แก่ ผู้ส่งสาร ในบทความนี้จะขอใช้คำว่า ผู้เผยแพร่ (เพื่อให้สอดคล้องกับคำวัด) สาร สื่อรูปแบบใหม่ และผู้รับสาร (กลุ่มเจนเนอเรชันวาย)

บทบาทของเทคโนโลยีการสื่อสารในปัจจุบัน เช่น คอมพิวเตอร์ ดาวเทียมเพื่อการสื่อสาร โครงข่ายโทรศัพท์ อุปกรณ์ภาพและเสียงสามารถอ่านและส่งผ่านได้อย่างรวดเร็วด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์แล้วยังสามารถนำเสนอในลักษณะใดก็ได้ตามความต้องการใช้งานของผู้ใช้งาน ความเปลี่ยนแปลงนี้ ถูกเรียกขานว่า "การทำให้เป็นระบบตัวเลข" หรือ "ดิจิทัลเซชัน" (Digitization) ด้วยระบบที่มีการทำให้เป็นระบบตัวเลข เป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้เกิด "สื่อใหม่" (New Media) ขึ้น เป็นสื่อที่มีลักษณะเกี่ยวข้องกับระบบตัวเลข เครื่องคอมพิวเตอร์และระบบการสะท้อนกลับ หรือ "อินเตอร์ แอคทีฟ" (Interactive) (สุรสิทธิ์ วิทยารัฐ, ม.ป.ป. : ออนไลน์)

การใช้สื่อรูปแบบใหม่ผู้ใช้จะต้องใช้อย่างสม่ำเสมอ มีทักษะและมีความรู้ที่หลากหลายในการใช้อินเตอร์เน็ต ผ่านอุปกรณ์และช่องทางการสื่อสารประเภทต่างๆ เช่น โซเชียลเน็ตเวิร์ก (Facebook, Twitter, Instagram, Line) และอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์อื่นๆ ดังนั้นผู้เผยแพร่ธรรมะจึงต้องมีคุณสมบัติที่ดีและทักษะพื้นฐาน ประกอบด้วย (วรลักษณ์ สงวนแก้ว, เมื่อวันที่ 8 กันยายน 2560)

- 1) ตระหนักถึงความสามารถในการเข้าถึงเทคโนโลยีสารสนเทศ

2) การเป็นผู้เผยแพร่(ส่งสาร)และรับสารที่มีมารยาท รูปแบบการสื่อสารได้มีการพัฒนา และเปลี่ยนแปลงไปอย่างมากในช่วงศตวรรษที่ 21 จะต้องมีการมารยาทและความรับผิดชอบต่อการกระทำของตนในโลกออนไลน์

3) การเคารพต่อกฎหมายและกฎระเบียบ ปัจจุบันการทำธุรกรรมและนิติกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์อยู่ภายใต้บังคับของกฎหมายและกฎระเบียบว่าด้วยการทำธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งมีวัตถุประสงค์หลักในการป้องกันและปราบปรามการละเมิด จะต้องตระหนักและรับทราบถึงกฎหมายและกฎระเบียบ

4) การใช้เทคโนโลยีให้มีความเหมาะสมและไม่ส่งผลเสียต่อสุขภาพ เช่น ความเครียดต่อสุขภาพกายและสุขภาพจิตตลอดจนการก่อให้เกิดการสูญเสียสัมพันธภาพในสังคมได้

5) เรียนรู้วิธีการเสริมสร้างความปลอดภัยในการใช้เทคโนโลยี จะต้องเป็นผู้ที่มีทักษะในการใช้เทคโนโลยีอย่างมีประสิทธิภาพ ต้องผู้รู้และให้ความสำคัญกับมาตรการเพื่อความปลอดภัย และการคุ้มครองข้อมูล (Digital Security)

ผู้เผยแพร่ธรรมะในยุคดิจิทัล นอกจากจะมีคุณสมบัติที่ดีและมีทักษะพื้นฐานทั้ง 5 ประการแล้ว จะต้องมีความรู้ความสามารถมีเทคนิคหรือกลยุทธ์ในการถ่ายทอดความรู้ การจัดการกิจกรรม การสื่อสารผ่านสื่อแบบใหม่ และจิตวิทยาการเรียนรู้จิตหรือพฤติกรรมของกลุ่มประชากร เจนเนอเรชันวาย ควรประกอบด้วย

1) จะต้องมีความรู้ลึก รู้รอบ ในหลักพระธรรม เพราะเป็นระบบการสื่อสารสองทาง ผู้รับสารสามารถที่จะซักถามหรือเห็นต่าง หรือไม่เห็นด้วยในประเด็นหลักธรรมที่ส่งสารไป อาจมีการโต้กลับโดยฉับพลัน ต้องชี้แจงจำแนกแยกแยะ อธิบายและแสดงเหตุผลให้เห็นชัด จนผู้ฟังเข้าใจแจ่มแจ้ง

2) จะต้องมีสามารถในการรังสรรค์ข้อความที่สั้นกระชับ มีความชัดเจน อาจเป็นประโยคสั้นๆ หรือวลี หรือคำคม จูงใจผู้ฟัง ผู้อ่านอยากนำไปปฏิบัติ สื่อความให้เกิดความซาบซึ้งถึงคุณค่า เช่น “ข้อดีของความทุกข์...คือ...สอนให้ค้นพบความจริง...อันแท้จริง” หลวงปู่ขาว อนาลโย

3) จะต้องผลิตสารที่ปลูกเร้าใจให้กระตือรือร้น เกิดความอดุสาหะ มีกำลังใจแข็งขัน มั่นใจที่จะทำให้สำเร็จจริงได้ สู้งาน ไม่หวั่นไม่กลัวเหนื่อย ไม่กลัวยาก

4) จะต้องสรรค์สร้างบรรยากาศและสื่อสารให้เกิดความรู้สึกสดชื่นร่าเริง โดยชี้ให้เห็นผลดีหรือคุณประโยชน์ที่จะได้รับและทางที่จะก้าวหน้าบรรลุผลสำเร็จยิ่งขึ้นไป ทำให้ผู้รับสารมีความหวังและร่าเริง

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยุทธ์ ปยุตโต) (ออนไลน์, เข้าถึงเมื่อวันที่ 5 กันยายน 2560) ได้สรุปความ ไว้ดังนี้

1) ปลดเปลื้องความเคลาหรือความมืดมัว (elucidation and verification)

2) ปลดเปลื้องความประมาท incitement to take upon oneself; inspiration towardsthe Goal)

3) ปลดเปลื้องความอึดคร้าน urging; encouragement; animation; filling with enthusiasm)

4) สัมฤทธิ์ การปฏิบัติ จำ gladdening; exhilaration; filling with delight and joy)

สรุปสั้นๆ ได้ว่า ชี้ให้ชัด ชวนให้ปฏิบัติ เร้าให้กล้า ปลุกให้ร่าเริง หรือ แจ่มแจ้ง จูงใจ แก่ล้ากล้า ร่าเริง

สรุป

จากบุคลิกภาพและพฤติกรรม(จริต)ของกลุ่มประชากร Generation Y ที่มีความมั่นใจในตัวเองสูง คิดนอกกรอบ มีความเชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยี มีช่วงความสนใจหรือสมาธิในการเรียนสั้น ดังนั้น ในการเผยแผ่ธรรมะให้กลุ่มบุคคลดังกล่าว ผู้เผยแผ่ต้องมีเทคนิคในการนำเสนอผ่านสื่อรูปแบบใหม่ ต้องมีความรอบรู้ ต้องชี้แจงจำแนก อธิบายและแสดงเหตุผลให้เห็นชัด มีความสามารถในการรังสรรค์ข้อความที่สั้นกระชับ มีความชัดเจน สื่อความให้เกิดความซาบซึ้งถึงคุณค่า จะต้องผลิตสารที่ปลุกเร้าใจให้กระตือรือร้น และจะต้องสรรค์สร้างบรรยากาศและสื่อสารให้เกิดความรู้สึกสดชื่น เลือกใช้ช่องทางในการสื่อให้เหมาะสมกับจริตของกลุ่มคนรุ่นใหม่ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ นายวสิษฐพัชร วาฤทธิ์ และคณะ (2556) ได้ทำวิจัย เรื่องรูปแบบการสื่อสารด้านพุทธศาสนาสู่คนรุ่นใหม่ในประเทศไทยยุคปัจจุบัน ผลการวิจัยพบว่า 1) คนรุ่นใหม่ชอบสื่อสารผ่าน Facebook เช่น Youtube ทวิตเตอร์ และไมโครบล็อก เช่น Twitter และบล็อก 2) รูปแบบการนำเสนอแบบมัลติมีเดีย ชอบนำเสนอด้วยภาพวิดีโอ ภาพเคลื่อนไหว และภาพนิ่ง ตัวอักษร เสียง 3) รูปแบบการสื่อสารผ่านเว็บไซต์ ชอบการสื่อสารในรูปแบบ chat แบบพร้อมกันระหว่างบุคคล การส่งจดหมายไปทางอีเมลล์ 4) เนื้อหาข่าวสารด้านพุทธศาสนา ชอบข่าวสารเกี่ยวกับศาสนาพุทธ ความรู้เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาและพุทธประวัติ วันสำคัญทางศาสนาและพิธีต่างๆทางศาสนา การสอนหลักธรรมธรรมะปฏิบัติ เช่นขั้นตอนการนั่งสมาธิ วิปัสสนา บทสวดและคาถาต่างๆ 5) ภาษาที่ใช้ในการสื่อสาร ชอบใช้ภาษาที่ไม่เป็นทางการ ผู้เผยแผ่ธรรมควรที่จะปรับยุทธวิธีการสื่อสารการส่งสารผ่านสื่อใหม่เพื่อให้กลุ่มประชากรในยุคใหม่เข้าถึงหลักธรรมได้อย่างรวดเร็ว ทั้งนี้เป็นการตอบสนองกับพฤติกรรมหรือจริตของกลุ่มเจนเนอเรชั่นวายได้เป็นอย่างดี อันจะยังคุณประโยชน์สุขต่อชุมชน สังคม และประเทศชาติสืบไป

บรรณานุกรม

- ปิยะพร เขตบรรณพต. 2553. พฤติกรรมการรับสื่อสารการตลาดผ่านสื่อใหม่ของผู้บริโภคในอำเภอเมืองเชียงใหม่. การศึกษาแบบอิสระปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาการตลาด บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- วสิษฐพัชร วาฤทธิ์ และคณะ. 2556. รูปแบบการสื่อสารด้านพุทธศาสนาสู่คนรุ่นใหม่ในประเทศไทยยุคปัจจุบัน. กลุ่มของงานวิจัยสังคม. สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา.

ธรรมรัตน์ อยู่พรต. **ค่านิยมในการทำงานที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์กรของเจนเนอเรชันต่างๆ**. คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชีวิทยาลัยบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ปีที่ 36 ฉบับที่ 138. เมษายน-มิถุนายน 2556.

ธิดาพร ชนะชัยและขวัญฤทัย สายประดิษฐ์. **New Media Challenges: Marketing Communication Through**. 2550 .2551: 50-51. อ้างใน พสนันท์ ปัญญาพร. แนวความคิดเกี่ยวกับสื่อใหม่ .New Media. ออนไลน์. <http://photosanan.blogspot.com/2012/03/new-media.html>. สืบค้นเมื่อวันที่ 2 กันยายน 2560.

คลิปปิดิโอ. เรื่องเล่าเช้านี้. morning-bectero.com/royal/17-oct-2016/89346. เข้าถึงเมื่อวันที่ 25 สิงหาคม 2560.

พุทธทาสภิกขุ,ศึกษาธรรมะอย่างถูกวิธี หรือธรรมวิภาค นวกภูมิ. คำบรรยาย ในพรรษา ปี พ.ศ. 2500. สำนักพิมพ์สุภาพใจ. รวบรวมโดยแสงธรรม อัครเทพรอบที่ 6 วันที่ 1 กันยายน 2558. www.watkhao railas.com. เข้าถึงเมื่อวันที่ 5 กันยายน 2560.

วรลักษณ์ สงวนแก้ว. Digital CitiZens : พลเมืองดิจิทัล. [www.stou.ac.th/study/sumrit/1-59\(500\)/page2-1-59\(500\).html](http://www.stou.ac.th/study/sumrit/1-59(500)/page2-1-59(500).html). เข้าถึงเมื่อวันที่ 8 กันยายน 2560.

สสส.ม หิตถะระตุกต่อมสำนึก/Gen y. ftml. 18. 9. ตุลาคม .2559. www.thaihealth.or.th/Content/33528- เข้าถึงเมื่อวันที่ 30 สิงหาคม 2560.

สุรสิทธิ์ วิทยารัฐ. ม.ป.ป. **พัฒนาการสื่อใหม่ (New Media) : อิทธิพลภาษาดิจิตอลต่อรูปแบบการสื่อสารของมนุษยชาติและผลกระทบต่อจริยธรรมสื่อ**. (ออนไลน์) <http://utcc2.utcc.ac.th/localuser/amsar/PDF>. เข้าถึงเมื่อวันที่ 6 กันยายน 2560.

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยุทธ์ ปยุตโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม พิมพ์ครั้งที่ 12 พ.ศ. 2546**. http://84000.org/tipitaka/dic/d_item.php?i=172. เข้าถึงเมื่อวันที่ 5 กันยายน 2560.

Mannheim, K. 1952. The problem of generation. In Kecskemeti, P. (ed.), *Essays on the Sociology of Knowledge*. Routledge & Kegan Paul. London.

Haserot, P.W. 2004. Another look at how Gen X and Gen Y differ, **IOMA's Report on Compensation and Benefits for Law Offices**.

Howe, N. & Strauss,W. 2000 . **Millennial Rising: The Next Great Generation**. Random House. New York.

Kelly, G.A. 1955. **The Psychology of Personal Constructs**. Norton. New York.

Reisenwitz. T. H. & Lye,R. 2009 . Differences in generation X and generation Y: Implications for the organization and marketers, **The Marketing Management Journal**. 19. 2. 91-103.

Society for Human Resource Management (SHRM). 2004. **Generational Differences Survey**. Society for Human Resource Management. Alexandria. VA.

- The American Heritage Dictionary 3rd Edition. 1992. Houghton Mifflin Company. New York.
- Allen, M. & Syfert, T. 2009. Gen Y: Providing for the new generation worker. **Grand Rapids Business Journal**, December. 17.
- Bell, N.S., and Narz, M. 2007. Meeting the challenges of age diversity in the workplace. **The CPA Journal**. February. 56-59.
- Curtis, C. E. Gen X. 2008. Y concerned about money but value lifestyle more. **Money Management Executive**. September. 4-5.
- Glass, A. 2007. Understanding generational differences for competitive success, **Industrial and Commercial Training**. 39. 2. 98-103.
- Gursoy, D. Maier, T. & Chi, C. 2008. Generational differences: An examination of work values and generational gaps in the hospitality workforce. **International Journal of Hospitality Management**. 27. 448-458.
- Lieber L.D. 2010. How HR Can Assist in Managing the Four Generations in Today's Workplace. *Employment Relations Today*. vol. 36. no. 4
- Martin, C.A. 2005. From high maintenance to high productivity. **Industrial and Commercial Training**. 37. 1. 39-44. 2005.
- Wong, M., Gardiner, E., Lang, W. and Coulon, L. 2008. Generational differences in personality and motivation: Do they exist and what are the implications for the workplace?. **Journal of Managerial Psychology**. 23. 8. 878-90.

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคโลกาภิวัตน์ BUDDHISM DISSEMINATION MANAGEMENT IN THE GLOBALIZATION AGE

พระครูอาทรยติกิจ (ชิน ขำวงษ์)*

บทคัดย่อ

การศึกษาพระปริยัติธรรมเป็นการศึกษาพระธรรมวินัยเพื่อเรียนรู้พระพุทธศาสนาสำหรับพระภิกษุสามเณร ผู้เป็นกำลังสำคัญของพระพุทธศาสนาสามารถศึกษาพระธรรมวินัยได้สะดวกและทั่วถึงอันจะเป็นพื้นฐานนำไปสู่สัมมาปฏิบัติ เน้นการพัฒนาศาสนทายาทให้มีความรู้และคุณภาพ สามารถดำรงพระพุทธศาสนาไว้ได้ด้วยดีทั้งถือว่าเป็นกิจการของคณะสงฆ์ส่วนหนึ่งที่สำคัญยิ่งในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศไทยมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ได้แบ่งการจัดการเรียนการสอนออกเป็น 3 ชั้น คือ นักธรรมชั้นตรี นักธรรมชั้นโท และนักธรรมชั้นเอกเป็นต้น

คำสำคัญ: ทิศทาง, การบริหารจัดการสำนักศาสนศึกษา

ABSTRACT

The study of Buddhist scriptures is a study of the disciplines to learn Buddhism for monks and novices. The main force of Buddhism is able to study the disciplines easily and thoroughly, which will be the basis for the practice. Focus on the development of heirs to knowledge and quality. It is considered to be the business of the Buddhist monks, the most important part in the propagation of Buddhism in Thailand from the past to present. The teaching is divided into 3 classes, namely, bodhisattva. Master class and the noble class.

Keywords: Direction, Religious Study Institute Management

1. บทนำ

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาถือว่าเป็นหน้าที่ของพระสงฆ์โดยตรง เพราะพระสงฆ์มีการมีชีวิตที่เนื่องด้วยผู้อื่นจึงต้องตอบแทนผู้มีอุปการะคุณ ตามพระพุทธพจน์ในสมณสัญญาสูตร (อง.ทสก. (ไทย) 24/101/208) คำสอนที่ให้ภิกษุสำนักและตระหนักเตือนใจตนในความเป็นสมณะอยู่เสมอว่า สมณะนั้นมีชีวิตที่ต้องอาศัยผู้อื่น ในพหุการสูตร (ขุ.อิติ. (ไทย) 25/287/293) พระพุทธเจ้าตรัสถึงการตอบแทนที่พระสงฆ์พึงมีต่อคฤหัสถ์ที่ได้ทำอุปการะคุณโดยเฉพาะผู้มีอุปการะคุณ 4 ได้แก่ จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และเภสัชบริวาร เมื่อเป็นเช่นนี้แล้วพระสงฆ์ก็ควรแสดงกลับให้เป็นอุปการะคุณแก่ชาวบ้านเช่นกัน ด้วยการแสดงธรรมอันงามในเบื้องต้น

* ครูสอนศีลธรรมโรงเรียนอนุบาลศรีประจันต์ ตำบลศรีประจันต์ อำเภอศรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี

ในท่ามกลาง และในที่สุด ถ้าหากเป็นไปอย่างนี้ ทั้งฝ่ายบรรพชิตและคฤหัสถ์ได้เกื้อกูลซึ่งกันและกัน ได้แก่ คฤหัสถ์เกื้อกูลด้วยอามิสทานต่อบรรพชิต ฝ่ายบรรพชิตก็เกื้อกูลอนุเคราะห์ด้วยธรรมทาน สอดคล้องตามหลักทศ 6 ได้แก่ ห้ามไม่ให้ทำความชั่ว สอนให้ตั้งอยู่ในความดี อนุเคราะห์ด้วยน้ำใจ อ่อนน้อม ให้ได้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยฟัง ทำสิ่งที่เคยฟังแล้วให้แจ่มแจ้ง บอกทางสวรรค์ให้ (ที.ปา. (ไทย) 11/204/172) พระสังฆาธิการต้องประพฤติให้เหมาะสมแก่อุปการคุณที่คฤหัสถ์มอบให้ เป็นที่พึ่งทางจิตใจด้วยการแสดงธรรม สอนธรรม การเผยแผ่พุทธธรรม การประพฤติปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัยให้สมบูรณ์ ควรจะพิจารณาถึงผลการเผยแผ่ของพระพุทธเจ้าและพระอริยสงฆ์สาวกเป็นตัวอย่าง ซึ่งผลสำเร็จอยู่เบื้องหน้า (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), 2552 : 24) ผู้ปฏิบัติตามมักไม่ประสบอุปสรรค และผู้รับคำสอนก็ได้ประโยชน์ตามสมควรแก่อุปนิสัยสมบัติของตน

ในยุคโลกาภิวัตน์สังคมไทยประสบกับปัญหาความเสื่อมทรุดด้านศีลธรรม คุณธรรม และจริยธรรม สาเหตุที่ประชาชนเสื่อมทรุดจากศีลธรรม เป็นผลสืบมาจากการที่ประชาชนมองเห็นคุณค่าวัตถุนิยมสำคัญกว่าจิตใจ โดยไม่ได้ประพฤติตนให้เป็นแบบอย่างที่ดี หรือมิได้ปฏิบัติตนให้เป็นผู้ประพฤติดีและประพฤติชอบ การลดระดับความสำคัญของพระสงฆ์ ทำให้ประชาชนขาดศีลธรรม คุณธรรม และจริยธรรม จากการยึดถือวัตถุนิยมกล่าวคือทรัพย์สินเงินทองเป็นต้นที่ตั้ง ส่งผลให้คณะบุคคลในสังคมเป็นนักฉวยโอกาสใช้วิธีมือใครยาวสาวได้สาวเอา สังคมถูกรอบงำด้วยความโลภ ความโกรธ และความหลง ถูกกิเลสตัณหาครอบงำจิตใจ ความเห็นอกเห็นใจความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความเมตตาเอื้ออาทร หดหายไปจากจิตใจของสังคม สภาพสังคมเปลี่ยนแปลงไปอย่างต่อเนื่อง ความวิปริต ความสับสนวุ่นวาย เป็นสัญญาณบ่งบอกถึงความเสื่อมสลายด้านจิตใจเริ่มทวีความรุนแรงพระพุทธศาสนา ได้ดำรงอยู่คู่กับสังคมตั้งแต่อดีตกาลจนถึงปัจจุบัน มีองค์ประกอบที่สำคัญ กล่าวคือพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์เรียกว่าพระรัตนตรัย สำหรับหลักพุทธธรรมที่เป็นหัวใจของพระพุทธศาสนาคือพระโอวาทปาติโมกข์ (ที.ม. (ไทย) 10/90/50) สัพพปาปสฺส อภินิหาร การไม่ทำความชั่วทั้งปวง กุสลสฺสุปสมฺปทา การทำแต่ความดี และ สจฺจิตฺตปริโยทปนํ การทำใจของตนให้สะอาดบริสุทธิ์ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), 2552 : 97)

ภาครัฐได้กำหนดนโยบายการส่งเสริมเทคโนโลยีสารสนเทศในยุคโลกาภิวัตน์ ประกอบด้วย ด้านการบริหารงานของรัฐ เป้าหมายการนำเทคโนโลยีสารสนเทศ และการสื่อสารมาพัฒนาและปรับปรุงระบบงานบริหารที่สำคัญทุกประเภทของส่วนงานภาครัฐให้มีประสิทธิภาพสูงสุด ด้านการพาณิชย์กรรมมีเป้าหมายมุ่งสร้างประโยชน์โดยรวมในกิจการพาณิชย์ของประเทศให้มีความสามารถในการแข่งขันของคนไทย การพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์สำหรับธุรกิจส่งออกการค้า การบริการและการบริโภคของประชาชน ด้านอุตสาหกรรมมีเป้าหมายในการส่งเสริมและพัฒนาการใช้ การผลิตอุปกรณ์เทคโนโลยีสารสนเทศของภาคเอกชนเพื่อให้เกิดอุตสาหกรรมการผลิตที่ใช้ความรู้เป็นทรัพยากรสำคัญในปี พ.ศ.2553 ด้านสังคม มีเป้าหมายที่จะลดความเหลื่อมล้ำของสังคม อันเป็นผลต่อเนื่องมาจากความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงสารสนเทศและความรู้ และด้านการศึกษา มีเป้าหมายในการสร้างความพร้อมของทรัพยากรมนุษย์ทั้งหมดของประเทศ เพื่อช่วยพัฒนาให้เกิดสังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ (ภัทรศินี ภัทรโกศล, 2553 : 10)

พระพุทธเจ้า ทรงมีความสามารถในการจุใจมวลมนุษย์และเทวดา ทรงได้รับสมัญญานามว่า (ที.ม. (ไทย) 10/211/255) ตถาคต หมายถึงทรงพูดอย่างไรแล้วทำอย่างนั้น พระพุทธเจ้า

ทรงมีภาวะผู้นำสูง เพราะทรงสอนให้รู้ความจริง (ยถาวัตี) ทำให้ดูเป็นตัวอย่าง (ตถาการิ) และอยู่ให้เห็นเป็นครู อาจารย์ ยิ่งไปกว่านั้น การสั่งสอนแต่ละครั้งของพระพุทธเจ้าเป็นที่ยอมรับได้ง่าย เพราะไม่ทรงใช้วิธีเผด็จการ แต่ทรงใช้วิธีการแบบธรรมาธิปไตย ดังที่พระพุทธเจ้าทรงจำแนกแรงจูงใจในการทำมาดี ซึ่งเรียกว่าอธิปไตยสามประการ (อง.ตัก. (ไทย) 20/475/186) ได้แก่ อุตตธาธิปไตย ตนเองสร้างทำความดีเพราะยึดผลประโยชน์ โลกาธิปไตย การสร้างความดีเพราะต้องการให้ชาวโลกยกย่อง ธรรมาธิปไตย การสร้างความดีเพื่อความดี ทำหน้าที่เพื่อหน้าที่

ไตรสรณคมน์ เป็นสรณะสูงสุด เป็นดวงประทีปส่องทางให้ชีวิตของมวลมนุษยทุกชาติ การที่ประชาชนในชาติมีความสามัคคี สร้างความเจริญมั่นคงแก่ประเทศชาติได้ เพราะมีไตรสรณคมน์ที่อุบัติขึ้นมาในโลกเพื่อเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจ สมจริงดังคำที่พระอรธจารย์ได้กล่าวว่ ศีล สมาธิ และปัญญามีอยู่ในสังคมใด สังคมนั้นย่อมมีศีลธรรม ผู้คนรักษากฎระเบียบวินัย รู้จักเคารพกติกาของสังคม ความจริงพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติไทย ประชาชนเคารพนับถือและยกย่องเทิดทูนบูชาเป็นสรณะตลอดชีวิต แม้พระมหากษัตริย์ทุกพระองค์ ทรงดำรงอยู่ในฐานะเป็นผู้อุปถัมภ์ ยกย่องเชิดชูพระพุทธศาสนา ให้สถิตสถาพรเป็นสรณะที่พึ่งที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของชนชาติไทยตลอดมาทุกยุคทุกสมัย (แก้ว ขิดตะขบ, 2553 :3)

พระสงฆ์ เป็นผู้มืบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตั้งแต่ในอดีตกาลจนถึงปัจจุบันนี้ พระสงฆ์เป็นสถาบันหลักของชาติทำหน้าที่อำนวยการให้การศึกษาแก่กุลบุตร กุลธิดา นำพาพุทธศาสนิกชนปฏิบัติธรรมเพื่อพัฒนาชีวิตให้ร่มเย็นเป็นสุข พระสงฆ์เป็นผู้มืบทบาทสำคัญเพราะบุคคลากรของพุทธศาสนา (เสถียร พันธรั้งษ์, 2554 : 11) พระสงฆ์เป็นผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ ปฏิบัติตรง ปฏิบัติถูกทาง ปฏิบัติสมควร เป็นผู้ควรแก่การเคารพนับถือ บูชาสักการะต้อนรับด้วยอามิสบูชา ควรแก่การกราบไหว้ เป็นเนื่อนาบุญอันยอดเยี่ยมของโลก (ม.ม. (ไทย) 12/74/66) มีปณิธานในการเผยแผ่คำสอน และไม่เพียงแต่ให้การอบรมสั่งสอนแก่พุทธศาสนิกชนเท่านั้นยังเป็นแบบอย่างที่ดีของสังคมจนถึงปัจจุบันนี้

ปัญหาอุปสรรคการบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคโลกาภิวัตน์มีอยู่หลายอย่าง เมื่อศึกษาถึงวิธีการเผยแผ่แล้วปรากฏว่ ปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่ในแต่ละวัด มีลักษณะหลายอย่างต่างประการ บางอย่างมีลักษณะคล้ายกันและแตกต่างกัน รวมถึงปัจจัยการติดต่อสื่อสารที่ยังไม่ทั่วถึงกัน บางครั้งก็มีการดำเนินงานที่ล่าช้า การจัดกิจกรรมในแต่ละวัดก็ยังมี การประชาสัมพันธ์ไม่ทั่วถึงกัน ขาดความร่วมมือระหว่างวัดต่างๆ บางครั้งก็มีความขัดแย้งเรื่องการบริหารจัดการภายในวัด รวมถึงการละเลยการรักษากฎระเบียบ วิธีการเผยแผ่ที่ไม่เหมาะสมกับสภาพเหตุการณ์ บ้านเมือง เป็นต้น (กองพุทธศาสนสถาน, 2552 : 173)

การบริหารการเผยแผ่โดยภาพรวมดูเหมือนจะก่อให้เกิดความหลากหลายในทางปฏิบัติ แต่ก็มีข้อจำกัดตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ และตามนโยบายของมหาเถรสมาคม และกฎหมาย และสิ่งแวดล้อมเป็นต้น สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ได้มีการจัดทำแนวทางส่งเสริมการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการเผยแผ่ เพื่อส่งเสริมให้เกิดผลดีในยุคโลกาภิวัตน์อย่างต่อเนื่อง แต่ในทางปฏิบัติแล้วยังคงมีปัญหาอุปสรรคอยู่ (กองพุทธศาสนสถาน, 2552 : 83) เช่น การวางแผนเพื่อการส่งเสริมศึกษาพระปริยัติธรรม การจัดองค์การเพื่อสังคมสงเคราะห์ การบังคับบัญชาสั่งการเพื่อให้บุคลากรปฏิบัติหน้าที่ การประสานงาน เพื่อส่งเสริมการเผยแผ่พิธีกรรม และการ

ควบคุมทรัพยากรทั้งปวงเพื่อสนับสนุนการเผยแผ่เป็นต้นยังไม่มีที่เหมาะสมกับยุคโลกาภิวัตน์ วิธีการเผยแผ่ที่ไม่มีรูปแบบและข้อจำกัดดังกล่าวกำลังร่อยรอยการแก้ไขปัญหาจากผู้บริหารระดับสูง ซึ่งแนวทางการพิจารณาการแก้ไขปัญหานี้ก็ขึ้นกับพระสังฆาธิการทุกระดับ

วัด เป็นหน่วยงานหลักเพื่อทำหน้าที่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคโลกาภิวัตน์ รวมถึงจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น หลักเกณฑ์และวิธีการเผยแผ่เกี่ยวกับวัดในพระพุทธศาสนา พระมหากษัตริย์ไทยทรงตราเป็นพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ เพื่อสนับสนุนการบริหารจัดการวัดที่เหมาะสม ดังนั้น วัดจึงมีฐานะเป็นนิติบุคคลตามกฎหมาย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ วัดจึงได้รับความคุ้มครองตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ดังนั้น วัดจึงมีสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมายดังเช่นบุคคลธรรมดา เว้นแต่สิทธิและหน้าที่บางอย่างทำเองไม่ได้ จำเป็นต้องมีผู้แทนเพื่อใช้สิทธิและหน้าที่ สำหรับผู้บริหารจัดการวัดตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ มาตรา 31 วรรคสาม กล่าวว่า “เจ้าอาวาสเป็นผู้แทนของวัดในกิจการทั่วไป” ดังนั้น เจ้าอาวาส เป็นผู้บริหารวัด เป็นเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญา รวมทั้งไวยาวัจกรวัดก็เช่นเดียวกัน ด้วยเหตุนี้ส่งผลให้ตำแหน่งเจ้าอาวาสกลายเป็นตำแหน่งที่สำคัญเพื่อส่งเสริมการเผยแผ่พระพุทธศาสนา (พระธรรมปริยัติโสภณ (วรวิทย์ คงคปญฺโญ), 2552 : 16)

2. วิเคราะห์ปัญหาอุปสรรคการบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคโลกาภิวัตน์

พระสังฆาธิการ ส่งเสริมการบริหารทรัพยากรไม่ชัดเจนทั้งอนุโลมและปฏิโลม ส่งผลให้การเผยแผ่คณะสงฆ์ติดลบ ติดศูนย์ ติดอยู่ในระบบอุปถัมภ์ มีความเชื่อมโยงเส้นสายสาโลहित เครือญาติสาโลहित ตามพรรคตามพวกเพื่อนฝูงสหายธรรมิก อยู่ในวงการจำกัดแคบๆ อยู่ในกรอบแบบเดิมๆ (4M) ทั้งการบริหารบุคลากร การงบประมาณ การบริหารวัสดุอุปกรณ์ และการจัดการ ซึ่งเนื้อหาสาระสำคัญแต่ละขั้นตอน มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

การบริหารบุคลากร พิธีการรับบุคคลใดบุคคลหนึ่งให้เข้ามาเป็นสมาชิกของสังคมใดก็ตาม ถ้าไม่มีระบบกฎเกณฑ์กำหนดไว้อย่างเป็นกิจจะลักษณะ ไม่มีการพิจารณาให้ละเอียดรอบคอบ หรือไม่ผ่านความเห็นชอบของบุคคลส่วนใหญ่ในสังคมนั้นๆ อาจก่อให้เกิดปัญหายุ่งยากเกี่ยวกับความประพฤติปฏิบัติหรือยากต่อการที่จะควบคุมดูแล จนกระทั่งอาจเป็นสาเหตุนำไปสู่ความแตกแยกของสังคมนั้นๆ ไปในที่สุด (แสง อุดมศรี, 2550 :29) การบวชคือขั้นตอนที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตหรือบัญญัติขึ้น เพื่อใช้เป็นแนวทางประกอบการพิจารณารับบุคคลที่มีความประสงค์จะเข้ามาเป็นสมาชิกของสังคมสงฆ์ กล่าวคือเป็นภิกษุ หรือภิกษุณีในพระพุทธศาสนา โดยทรงกำหนดคุณสมบัติของภิกษุผู้เป็นประธานและองค์ประชุมไว้อย่างเป็นกิจจะลักษณะ ภิกษุรูปใดรูปหนึ่งจะใช้อภิสิทธิ์พิจารณาอย่างรวบรัดโดยลำพังไม่ได้ ประธานและองค์ประชุมดังกล่าวจะต้องพิจารณาอย่างละเอียดรอบคอบและมีความเห็นร่วมกันเป็นเอกฉันท์ จึงจะอนุมัติให้บุคคลนั้นๆ ผ่านขั้นตอนนี้ได้ ทั้งนี้ก็เพื่อให้ได้บุคคลที่มีศรัทธา มีความตั้งใจจริงและมีคุณสมบัติครบถ้วนตามที่กำหนดไว้เข้ามาเป็นสมาชิกของสังคมสงฆ์เป็นสำคัญ สำหรับรูปแบบของการบวชนั้นพระพุทธเจ้าทรงดำเนินการเองบ้าง ทรงอนุญาตให้พระสงฆ์ดำเนินการ คือ เอหิภิกขุอุปสัมปทา ติสรณคณูปสัมปทา ญัตติจตุตถกรรมวาจา

ปัญหาการบริหารงานบุคคล ทรัพยากรที่สำคัญของการบริหารอันได้แก่ คน เงิน วัสดุ สิ่งของและการจัดการทั้ง 4 ประการนี้ ซึ่งปัญหาการขาดแคลนคนในการบริหารงานในวัดถือได้ว่าเป็นปัญหาสำคัญอย่างหนึ่งคือ วัดขาดเจ้าอาวาสจำนวน 800-900 วัดและมีแนวโน้มจะขาดเจ้าอาวาสมากขึ้นเรื่อยๆ มีเหตุเช่น พระสงฆ์ที่มีอยู่ขาดคุณสมบัติที่จะเป็นเจ้าอาวาสจึงไม่อาจแต่งตั้งเป็นเจ้าอาวาสได้ ผู้บริหารระดับสูงไม่มีแผนผลิตเจ้าอาวาส ไม่มีแผนรับผู้จบการศึกษาเข้ามาเป็นเจ้าอาวาส ไม่มีใครอยากบวชมาเป็นเจ้าอาวาส เพราะตำแหน่งนี้ไม่มีอะไรน่าสนใจ ชาวบ้านสร้างวัดมากขึ้น แต่ไม่คิดสร้างพระเป็นเจ้าอาวาสด้วย เจ้าคณะพระสังฆาธิการไม่สนใจในหน้าที่ของตนเอง และยังมีความรู้ความสามารถ ความเข้าใจงานอยู่ในเกณฑ์ที่ต่ำกว่าปริมาณและระดับงาน มีสาเหตุเช่น ไม่เต็มใจในการดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส จึงไม่สนใจในการศึกษางาน ไม่สนใจในการอบรม เมื่อมีการประชุมส่งผู้อื่นไปประชุมแทน จึงไม่รู้งาน ตั้งให้ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสโดยไม่ได้อบรมฝึกงาน ทำงานขาดการวางแผนที่ดี ไม่มีความริเริ่ม ไม่ทันเหตุการณ์ ขราภาพ ไม่อาจรับภาระในการพัฒนางานคณะสงฆ์ มีสาเหตุดังนี้ การแต่งตั้งโดยถืออาวุโสเป็นเกณฑ์ ไม่ได้แต่งตั้งบุคคลที่มีความสามารถเป็นเกณฑ์ การถอดถอนผู้ที่มีพรรษามากทำได้ยาก เพราะความเกรงใจกัน หรือหาผู้ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสแทนไม่ได้ (แสง อุดมศรี, 2550 : 135) คณะสงฆ์ไม่มีบุคลากรเพียงพอต่อการงาน เจ้าคณะมีตัวคนเดียว ไม่มีลูกมือสอนงาน ต้องจ้างต้องวานผู้อื่นมาช่วยทำงานโดยลูกมือที่เอามาช่วยงานนั้นก็ได้ฝึกงานมาก่อนจึงทำงานไม่เป็นงาน คณะสงฆ์ประสบปัญหาวิกฤตขนาดนี้แล้ว ก็ยังไม่ตื่นตระหนกหาทางลงมือแก้ไขวิกฤตนี้ อุดมการณ์ เป้าหมาย การศึกษา พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ผู้จัด รัฐผู้อุปถัมภ์ พระภิกษุสามเณรผู้เรียน ต่างฝ่ายต่างคิดไปคนละทาง

พระสังฆาธิการ ต้องการให้ผู้ศึกษาเรียนเป็นศาสนทายาทสืบต่อรักษาพัฒนาพระพุทธศาสนาให้มั่นคงยั่งยืน แต่ยังไม่มุ่งจัดอยู่ที่เฉพาะการเรียนนักธรรมบาลีอย่างเดียวโดยไม่มีวิชาอื่นเข้ามาสอนภาระงานเพื่อมาเป็นศาสนทายาท ผลจึงปรากฏว่า พอจบนักธรรมบาลีปริญญาออกมา มักจะไม่พร้อมแม้แต่จะเป็นเจ้าอาวาส อีกทั้งคณะสงฆ์ฝ่ายปกครองไม่ได้มีแผนการผลิตแผนการจัดเตรียมตำแหน่งรับรองผู้จบการศึกษา ให้เข้ารับการบรรจุลงในตำแหน่งงานคณะสงฆ์แต่อย่างใด เป็นการผลิตแล้วทิ้ง ทั้งที่ตำแหน่งสงฆ์ยังมีตำแหน่งงานอีกมากมาย

การบริหารงบประมาณ ภาครัฐไม่สนับสนุนหรือไม่เห็นความสำคัญแก่วัด วัดต่างๆ จึงหารายได้มาบำรุงวัดทุกวิถีทางเพื่อความอยู่รอดตามที่ปรากฏว่า รัฐบาลคิดว่าประชาชนสนับสนุนทำบุญอุปถัมภ์วัดเพียงพอแล้วจึงไม่คิดอุปถัมภ์อีก องค์กรที่ทำหน้าที่มาประสานระหว่างสงฆ์กับรัฐบาล ยังไม่สามารถที่จะผลักดันเองงบประมาณมาช่วยคณะสงฆ์ ทางวัดไม่ดำรงะทำงานใดๆ ตามนโยบาย ตามแผนของรัฐบาลไม่มีโครงการแผนงานที่ชัดเจนเสนอเข้าสู่แผนของรัฐบาล ไม่เข้าใจแนวทางที่รัฐบาลปฏิบัติงานเกี่ยวกับงบประมาณ ได้แต่พูดว่ารัฐบาลไม่ช่วย จำนวนวัดมีมากเกินไปงบประมาณของรัฐและประชาชนจะอุปถัมภ์บำรุงได้ทั่วถึงเพียงพอ เมื่อรัฐบาลและประชาชนช่วยเหลือไม่ได้ หรือไม่สนใจอุปถัมภ์บำรุงวัดต่างๆ จึงหันไปหาผลด้วยการล่อใจ เช่น เป็นหมอดู ทำน้ามนต์ สร้างวัดถ้ำมุงคล จำหน่ายเครื่องรางของขลัง บอกใบ้ให้หวย จนกลายเป็นกิจกรรมใหญ่โต สร้างมิจฉาพิธีทั่วแผ่นดิน (กรมการศาสนา, 2553 : 134) วัดหารายได้ด้วยวิธีมลาย หรือบายมุข จนกลายเป็นประเพณีที่แก้ไขได้ยาก เนื่องจากสาเหตุดังกล่าวมานี้ วัดจึงดิ้นรนหารายได้จนไม่

คำนึงถึงว่าจะใครควรไม่ควรวัดเห็นว่อบายมุขหรือกิจกรรมมกยเป็นทีมาของรายได้ จูงใจให้คนมาทำบุญมากกว่าอย่างอื่น จึงรับเอามาจัดทำ ถ่าลัถจกนชาวบ้านรู้สีกว่อบายมุขในวัดเป็นสิ่งที่ถูกต้อง ไม่คิดว่่าเสียหายตรงไหน เสียหายอย่างไร วัดจึงกลายเป็นตัวการส่งเสริมอบายมุขเสียเอง (กรมการศาสนา, 2553 : 139)

การบริหารวัดสุอุปกรณ ปัญหาด้านสถานที่และอุปกรณที่ใช้ในการพัฒนาบุคลากร ปัญหาด้านผู้บริหารหรือหัวหน้างานของผู้รับการพัฒนาบุคลากร ขาดแคลนครุภัณฑ์ อุปกรณสถานที่ สื่อการสอนอื่นๆ ขาดแคลนบุคลากรสนับสนุนด้านวิชาการ ขาดแรงจูงใจด้านค่าตอบแทน ขาดการสนับสนุนจากผู้บริหาร ขาดงบประมาณสนับสนุน ขาดความคล่องตัวในการใช้ครุภัณฑ์และสถานที่ ขาดบรรยากาศของการทำงาน เช่น เพื่อนร่วมงานเฉื่อยชา ขาดโอกาสแสดงศักยภาพ ผู้บังคับบัญชาไม่ให้กำลังใจ เป็นต้น (กรมการศาสนา, 2553 : 139) ปัญหาอาคารสถานที่เป็นปัญหาของพระสังฆาธิการในการวางแผนอาคารสถานที่และบริเวณวัด การก่อสร้าง การรื้อถอน การบำรุงรักษา เป็นต้น ปัญหาสำหรับการบริหารวัด ดังไปนี้ สภาพวัดส่วนใหญ่ไม่ได้จัดทำแปลน แผนผังก่อสร้างให้มีระบบ ผู้สร้างวัดไม่เคยมีความรู้เรื่องการทำแบบแปลน แผนผัง วัดไม่เคยคำนึงถึงเรื่องนี้มาก่อน ทำตามใจจะคิดได้ ขาดผู้ชำนาญที่มีความเข้าใจในเรื่องวัดเข้าไปช่วยวัด ความล่าช้ายังมีอยู่ในกลุ่มพระสังฆาธิการ นอกจากนั้น ปัญหาด้านความสะอาด ไม่เน้นความร่มรื่น วัดไม่ค่อยจะใส่ใจเรื่องความสะอาด วัดขาดกำลังพระภิกษุสามเณร พื้นที่วัดมีความกว้างดูแลไม่ทั่วถึง วัดไม่มองเห็นประโยชน์ในการพัฒนาความร่มเย็น เห็นต้นไม้เป็นสิ่งที่คิดขวางมากกว่า วัดมุ่งสร้างอาคารมากเกินไปจนไม่มีที่ปลูกต้นไม้ อีกอย่างหนึ่ง วัดถูกปล่อยให้รกร้าง ทรุดโทรม วัดไม่มีสิ่งจูงใจศรัทธาที่จะให้ประชาชนเข้ามาร่วมกันบำรุงวัดความประพฤติไม่ดีไม่งามของพระภิกษุสามเณรเป็นตัวบั่นทอนศรัทธาประชาชน ประชาชนยากจนไม่มีกำลังจะทำนุบำรุงวัด ขาดองค์กรชั้นนำควบคุมดูแลที่มีประสิทธิภาพ

นอกจากนั้น วัดบางวัดสร้างใหญ่โตก็ขาดระเบียบ สร้างสิ้นเปลืองเกินจำเป็น ไร้คุณค่าทางศิลปะ ผู้สร้างอยากเด่น แข่งขันกัน อดบารมีกันไม่คำนึงถึงความเหมาะสมหรือความจำเป็น ปล่อยตามใจผู้สร้าง ไม่รู้เรื่องของสถาปัตยกรรม แม้สร้างใหญ่โตก็ไร้ค่า ไม่ได้คำนึงถึงประโยชน์ใช้สอยเป็นหลัก ไม่รู้เกณฑ์ความเหมาะสมว่่าอะไรควรสร้างไม่ควรสร้าง ที่ดินของวัดไม่มีหนังสือแสดงกรรมสิทธิ์ที่ถูกต้องสมบูรณ์ เพราะทางวัดไม่มีผู้รู้ในการจัดการปัญหากรรมสิทธิ์ที่ดิน เจ้าอาวาสไม่รู้เรื่องและละเลยหน้าที่ตนเองเจ้าคณะไม่สนใจเหลียวแล วัดตั้งอยู่ในเขตป่าสงวน ที่สาธารณะที่เอกชน จึงขอตั้งเป็นวัดไม่ได้ โดยทางวัดมักใช้วิธีสร้างวัดขึ้นมาก่อนท้้งๆ ที่รู้ว่่าเป็นป่าสงวน และที่ดินสาธารณะ ไม่ได้ขอความเห็นจากเจ้าของที่ดินก่อน มิได้ขออนุญาตการสร้างวัด ตั้งวัด ตามระเบียบมหาเถรสมาคมจึงมีปัญหาสร้างวัดขึ้นแล้วไม่ได้เป็นวัด ที่ดินวัดถูกบุกรุก ยึดครอง ฉกฉวยแย่งผลประโยชน์ต่างๆ ประชาชนเห็นแต่ประโยชน์ส่วนตัว ไม่เกรงกลัวต่อบาป มุ่งแต่จะเอาผลประโยชน์จากวัดอย่างเดียว วัดเบื่อหน่าย ไม่ต้องการที่จะให้เกิดปัญหา ไม่กล้าทักท้วงว่่ากล่าวชาวบ้าน เพราะต้องพึ่งพาชาวบ้าน ผู้ใหญ่บ้าน นายบ้าน ก็เพิกเฉยไม่ช่วยเหลือดูแลปกป้องวัด (กรมการศาสนา, 2553 : 10)

การจัดการ การอยู่ร่วมกันของคนเป็นจำนวนมาก ไม่ว่าจะเป็นสังคมนักบวชหรือสังคมของชาวบ้าน ถ้ายังไม่สามารถฝึกฝนอบรมจิตใจของตนให้หลุดพ้นจากวังวนของความโลภ โกรธ

และหลงได้อย่างเด็ดขาดแล้ว ย่อมจะเกิดความขัดแย้งขึ้นไม่ช่วงใดก็ช่วงหนึ่ง เมื่อเป็นเช่นนี้จึงจำเป็นที่จะต้องมีการเปรียบเทียบหรือกฎเกณฑ์อะไรสักอย่างหนึ่ง ที่คนส่วนใหญ่ของสังคมนั้นให้ความเห็นชอบร่วมกันว่า สามารถใช้มาตรการหรือแนวทางควบคุมความประพฤติปฏิบัติของแต่ละคนให้เป็นไปในลักษณะที่ถูกต้องเหมาะสมดีงาม ทั้งนี้ ก็เพื่อให้สังคมนั้นๆ สามารถดำรงอยู่ได้อย่างสงบสุข เมื่อศึกษาสังคมสงฆ์เป็นสังคมบรรพกาลที่ดำรงอยู่คู่กับสังคมมนุษย์สืบกาลนาน สมาชิกของสังคมนี้มีพื้นฐานที่มาแตกต่างกัน กล่าวคือบางท่านเคยเป็นพระราชามหากษัตริย์ เศรษฐี คฤหบดี มีการศึกษาสูงบ้าง ต่ำบ้าง ชาติตระกูลสูงบ้าง ต่ำบ้าง จนกระทั่งเคยเป็นคนยากจนข้นแค้นที่สุดก็มี แต่ทุกคนที่สมัครเข้ามาเป็นสมาชิกของสังคมนี้ ในระยะเริ่มแรกนั้นล้วนมีความเลื่อมใสเป็นเบื้องต้น และผ่านขั้นตอนการรับเข้าเป็นสมาชิกของสังคมคือการอุปสมบทอย่างถูกต้องทั้งสิ้น นอกจากนั้น ในขณะอุปสมบท

สรุปได้ว่า พระสังฆาธิการส่งเสริมการบริหารทรัพยากรไม่ชัดเจนทั้งอนุโลมและปฏิโลม ส่งผลให้การเผยแผ่คณะสงฆ์ติดลบ ทั้งการบริหารบุคลากร พิจารณารับบุคคลใดบุคคลหนึ่งให้เข้ามาเป็นสมาชิกของสังคมใดก็ตาม ถ้าไม่มีระบบกฎเกณฑ์กำหนดไว้อย่างเป็นกิจจะลักษณะ ไม่มีการพิจารณาให้ละเอียดรอบคอบ หรือไม่ผ่านความเห็นชอบของบุคคลส่วนใหญ่ในสังคมนั้นๆ อาจก่อให้เกิดปัญหายุ่งยากเกี่ยวกับความประพฤติปฏิบัติหรือยากต่อการที่จะควบคุมดูแล การบริหารงบประมาณ วัดต่างๆ จึงหารายได้มาบำรุงวัดทุกวิถีทางเพื่อความอยู่รอดตามที่ปรากฏว่า รัฐบาลคิดว่าประชาชนสนับสนุน ทำบุญอุทิศกุศลวัดเพียงพอแล้วจึงไม่คิดอุทิศอีก องค์กรที่ทำหน้าที่มาประสานระหว่างสงฆ์กับรัฐบาล ยังไม่สามารถที่จะผลักดันเองงบประมาณมาช่วยคณะสงฆ์การบริหารวัดอุปัชฌาย์ ขาดแคลนครุภัณฑ์ อุปกรณ์ สถานที่ สื่อการสอนอื่นๆ ขาดแคลนบุคลากรสนับสนุนด้านวิชาการ ขาดแรงจูงใจด้านค่าตอบแทน ขาดการสนับสนุนจากผู้บริหาร ขาดงบประมาณสนับสนุน ขาดความคล่องตัวในการใช้ครุภัณฑ์และสถานที่ ขาดบรรยากาศของการทำงาน เช่น เพื่อนร่วมงานเฉื่อยชา ขาดโอกาสแสดงศักยภาพผู้บังคับบัญชาไม่ให้ความสำคัญเป็นต้น การจัดการ การอยู่ร่วมกันของคนเป็นจำนวนมาก ไม่ว่าจะเป็นสังคมนักบวชหรือสังคมของชาวบ้าน ถ้ายังไม่สามารถฝึกฝนอบรมจิตใจของตนให้หลุดพ้นจากวังวนของความโลภ โกรธ และหลงได้อย่างเด็ดขาดแล้ว ย่อมจะเกิดความขัดแย้งขึ้นไม่ช่วงใดก็ช่วงหนึ่ง เมื่อเป็นเช่นนี้จึงจำเป็นที่จะต้องมีการเปรียบเทียบหรือกฎเกณฑ์อะไรสักอย่างหนึ่ง ที่คนส่วนใหญ่ของสังคมนั้นให้ความเห็นชอบร่วมกันว่า สามารถใช้มาตรการหรือแนวทางควบคุมความประพฤติปฏิบัติของแต่ละคนให้เป็นไปในลักษณะที่ถูกต้องเหมาะสมดีงาม

3. แนวทางการบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคโลกาภิวัตน์

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคโลกาภิวัตน์ส่วนใหญ่เป็นลักษณะตั้งรับ คือการสอนและการแสดงธรรมะในวันพระและกิจกรรมทางศาสนาอยู่ในวัดเป็นส่วนใหญ่ แต่ในปัจจุบันโลกอยู่ในยุคของการแข่งขันพระพุทธศาสนาจะเผยแผ่พระพุทธศาสนาแบบเชิงรุกไม่ได้ ต้องมีเชิงรุกด้วย ท่านได้ยกตัวอย่างการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้าในยุคแรก คือการเผยแผ่เชิงรุกจึงทำให้พระพุทธศาสนาเจริญอย่างรวดเร็ว ในขณะที่ศาสนาพราหมณ์เดิมอยู่ในลักษณะเผยแผ่แบบตั้งรับ ขณะนี้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางพระพุทธศาสนาแห่งโลก เป็นศูนย์กลางในการติดต่อประสานงาน

สำหรับชาวพุทธทั่วโลก โดยมีศูนย์กลางอยู่ในประเทศไทย นี่คือการเผยแผ่เชิงรุกในระดับโลก การเผยแผ่เชิงรุกที่พระสงฆ์ต้องดำเนินการไปพร้อมกับการเผยแผ่เชิงรับคือการศึกษาสงเคราะห์ การให้ทุนการศึกษาเด็กทั้งชั้นประถม ชั้นมัธยม และมหาวิทยาลัย การส่งพระสงฆ์ไปสอนวิชาพระพุทธศาสนาตามโรงเรียนต่างๆ เช่นโรงเรียนวิสุทธิพุทธ การให้การศึกษาพระพุทธศาสนาผ่านวิทยุโทรทัศน์เป็นต้น อีกส่วนหนึ่งก็คือสาธารณสงเคราะห์ ได้แก่งานสังคมสงเคราะห์ งานช่วยเหลือชาวบ้านโดยธรรมชาตินุยุธ์เรื่องปากเรื่องท้องเป็นเรื่องสำคัญ ถ้าท้องยังหิวอยู่ การพูดเรื่องอื่นๆ ก็ไม่มีประโยชน์ ดังนั้น คณะสงฆ์ต้องช่วยเหลือชาวบ้าน เช่น การพัฒนาแหล่งน้ำ การช่วยเหลือผู้ประสบภัยต่างๆ เช่น น้ำท่วม ไฟไหม้ ผู้ประสบภัยสึนามิ การสร้างสาธารณประโยชน์ให้แก่ส่วนรวม เช่น โรงเรียน โรงพยาบาล สุขาภิบาล เป็นต้น อันที่จริงพระสงฆ์ก็ดำเนินการอยู่บ้างแล้ว แต่ต้องทำให้ต่อเนื่อง มิฉะนั้นจะไม่ทันศาสนาอื่นๆ ที่กำลังเผยแผ่เชิงรุกอย่างหนักอยู่ในขณะนี้ มิฉะนั้นพระพุทธศาสนาก็จะอยู่ในเมืองไทยไม่นาน ถ้ามีแต่การเผยแผ่แบบตั้งรับอย่างเดียว ต้องมีการเผยแผ่เชิงรุกอย่างมั่นคงตามไปด้วย (พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2553 : 8) นอกจากนั้น ยังได้กล่าวถึงพุทธวิธีการบริหารว่า ภายหลังจากที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้แล้ว พระองค์ก็ได้ประกาศการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้แพร่หลายเป็นที่รู้จักของประชาชน พระองค์ใช้วิธีการเผยแผ่เชิงรุกโดยเรียกว่าพุทธวิธีการบริหาร 5 มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

การวางแผน เมื่อพระพุทธเจ้าตรัสรู้แล้วทรงแสดงธรรมจนกระทั่งมีพระสาวก พระองค์ก็ทรงวางแผนเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยส่งพระสาวกไปตามที่ต่างๆ ให้ไปแยกกัน ส่วนพระองค์เสด็จไปพระองค์เดียวที่แคว้นมคธ ในการวางแผนประกาศพระพุทธศาสนานั้น พระองค์กำหนดให้ทุกรูปกำหนดข้อปฏิบัติเหมือนกัน 2 ข้อคือ อตฺตหิตสมบัตติ ได้แก่ การปฏิบัติเพื่อความหลุดพ้นทุกส่วนของตัว ปรหิตปฏิบัติ ได้แก่ การปฏิบัติเพื่อความหลุดพ้นทุกส่วนของผู้อื่น

การจัดองค์กร การรับบุคคลเข้ามาบวชในพระพุทธศาสนา ไม่มีการกีดกันเรื่องชั้นวรรณะ เหมือนกับศาสนาพราหมณ์ ทุกคนมีสิทธิเหมือนกันหมด แต่เมื่อบวชแล้วต้องเคารพกันตามลำดับพรรษา ผู้ที่บวชทีหลัง ต้องเคารพผู้ที่บวชก่อน โดยไม่คำนึงถึงอายุ เมื่อพระสงฆ์มากขึ้น พระองค์ก็มอบให้คณะสงฆ์บริหารจัดการกันเอง เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นคณะสงฆ์ก็จัดการแก้ปัญหาเองตามหลักพระธรรมวินัย พระองค์ทรงแต่งตั้งพระเถระที่มีความเชี่ยวชาญในตำแหน่งนั้นๆ ที่เรียกว่าเอตทัคคะ เพื่อรับภาระธุระต่างๆ เป็นการกระจายอำนาจให้ท่านเหล่านั้นช่วยงานคณะสงฆ์

การบริหารบุคคล การรับคนเข้ามาบวชในพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าทรงมอบความเป็นใหญ่แก่คณะสงฆ์ให้คณะสงฆ์ดำเนินการคัดเลือกในการให้อุปสมบทแก่กุลบุตรที่เรียกว่าอุทฺตัจจุตฺตการม เมื่อบวชแล้วต้องศึกษาอยู่กับพระอุปัชฌาย์ 5 ปี จึงจะพ้นนิสัยมุตตะกะ คือพ้นจากการฟังพระอุปัชฌาย์ แต่ก็ต้องศึกษาหลักธรรมในพระพุทธศาสนา เพราะหลักการศึกษาในพระพุทธศาสนายึดหลักไตรสิกขา กล่าวคือศีล สมาธิ ปัญญา เนื่องจากพระองค์ประสงค์ให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง เพื่อความหลุดพ้นจากทุกข์ทั้งปวง

การอำนวยการ พระพุทธเจ้ามีคุณสมบัติของภาวะผู้นำที่พร้อม คือมีอตฺตหิตสมบัตติและปรหิตปฏิบัติ จึงบริหารกิจการพระพุทธศาสนาเจริญไปด้วยดี เพราะพระองค์ไม่สั่งการด้วยการใช้อำนาจคือไม่ใช้วิธีเผด็จการ แต่พระองค์เป็นพระธรรมราชาคือใช้หลักธรรมาธิปไตยในการปกครอง อำนวยการจึงไม่มีปัญหาในองค์กรสงฆ์ เมื่อพระองค์ปรินิพพานก็ไม่ได้ทรงแต่งตั้งใครเป็นศาสดาแทน

แต่พระองค์ให้คณะสงฆ์ยึดหลักพระธรรมวินัยเป็นหลักในการปกครอง เพราะพระองค์ยึดหลักธรรมาธิปไตย

การกำกับดูแล คือการกำกับดูแลคณะสงฆ์หมู่มากพระพุทธเจ้าทรงบัญญัติพระวินัย 227 ข้อ เป็นเรื่องกำกับดูแลคณะสงฆ์ เพื่อให้พระสงฆ์ประณินตนเองว่าได้ปฏิบัติตามพระวินัยบัญญัติไว้หรือไม่ ถ้าไม่ปฏิบัติก็มีบทลงโทษตามพระวินัยข้อนั้นๆ นอกจากนั้นทุกกึ่งเดือนในวันพระ 15 ค่ำ มีประเพณีปฏิบัติเรียกว่าการสวดปาฏิโมกข์ พระพุทธเจ้าทรงกำหนดให้พระภิกษุนำสิกขาบทที่ทรงบัญญัติไว้ในพระวินัยมาสวดให้กันและกันฟัง เพื่อเป็นเครื่องเตือนใจให้พระสงฆ์ปฏิบัติตามและตรวจสอบตัวเอง นอกจากนั้นพระองค์ก็ทรงบัญญัติให้พระสงฆ์ทำการปวารณา คือ การว่ากล่าวตักเตือนซึ่งกันและกันได้ ต่อคณะสงฆ์ในวันออกพรรษา เหมือนกับการชุมนุมทรัพย์โดยไม่มีการโกรธเคืองกัน (พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2553 : 5)

4. สรุป

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคโลกาภิวัตน์มีลักษณะตั้งรับ คือการสอนการแสดงธรรมะในวันพระ และกิจกรรมทางศาสนาอยู่ในวัดเป็นส่วนใหญ่ แต่ในปัจจุบันโลกอยู่ในยุคของการแข่งขัน พระพุทธศาสนาจะเผยแผ่พระพุทธศาสนาแบบเชิงรับไม่ได้ต้องมีเชิงรุกด้วย ขณะนี้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางพระพุทธศาสนาแห่งโลก เป็นศูนย์กลางในการติดต่อประสานงานสำหรับชาวพุทธทั่วโลก การเผยแผ่เชิงรุกที่พระสงฆ์ต้องดำเนินการไปพร้อมกับการเผยแผ่เชิงรับ คือการศึกษาสังเคราะห์ การให้ทุนการศึกษาเด็กทั้งชั้นประถม ชั้นมัธยม และมหาวิทยาลัย การส่งพระสงฆ์ไปสอนวิชาพระพุทธศาสนาตามโรงเรียนต่างๆ เช่นโรงเรียนวิถิพุทธ การให้การศึกษาพระพุทธศาสนาผ่านวิทยุ โทรทัศน์เป็นต้น นอกจากนั้น การบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้แพร่หลายเป็นที่รู้จักของประชาชน ส่วนประกอบสำคัญคือการวางแผน การจัดองค์การ การบริหารบุคคล การอำนวยการ และการกำกับดูแล ดังนั้น พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบทให้พระสงฆ์ทำการปวารณา คือการว่ากล่าวตักเตือนซึ่งกันและกันได้ ในเทศกาลวันวันออกพรรษา เหมือนกับการชุมนุมทรัพย์โดยไม่มีการโกรธเคืองกันและกัน เพื่อเป็นการส่งเสริมให้คณะสงฆ์จัดการบริหารศาสนกิจให้ไปตามพระธรรมวินัย และกฎระเบียบแบบแผนประเพณีที่ได้เคยปฏิบัติสืบทอดกันมาตามลำดับวงศ์

บรรณานุกรม

- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). 2552. **บุญบารมีบนแผ่นดินไทย**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). 2552. **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม**. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ภัทรศินี ภัทรโกศล. 2553. **สถิติเพื่อการวิจัยทางวิทยาศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- แก้ว ขิตตะขบ. 2553. **ประวัติความสำคัญของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา**. (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ).

เสถียร พันธังษี. 2554. ศาสนาเปรียบเทียบ. กรุงเทพมหานคร: ผดุงวิทยาการพิมพ์.

พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). 2554. พระพุทธศาสนาในยุคโลกาภิวัตน์.
กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม.

กองพุทธศาสนสถาน. 2552. วัดพัฒนาตัวอย่าง. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานพระพุทธศาสนา
แห่งชาติ.

พระธรรมปริยัติโสภณ (วรวิทย์ คงคปญฺโญ). 2552. การปกครองคณะสงฆ์. กรุงเทพมหานคร: มหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

แสวง อุดมศรี. 2550. การปกครองคณะสงฆ์ไทย. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระเทพญาณมงคล (เสริมชัย ชยมงฺคโล). 2556. การบริหารวัด. ราชบุรี: โรงพิมพ์เอชทีพีเพรส.

กรมการศาสนา. 2553. หลักการบริหารจัดการวัดในยุคโลกาภิวัตน์. กรุงเทพมหานคร: กรมการ
ศาสนา.

กุลธน ธนาพงศธร. 2553. การพัฒนาบุคลากร. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

กรมการศาสนา. 2553. หลักการบริหารจัดการวัดในยุคโลกาภิวัตน์. กรุงเทพมหานคร: กรมการ
ศาสนา.

พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). 2553. การเผยแผ่เชิงรุก. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย.

พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). 2553. พุทธวิถีการบริหาร. (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย).

ทิศทางการบริหารจัดการสำนักศาสนศึกษาของคณะสงฆ์ไทย
DIRECTION OF RELIGIOUS STUDY INSTITUTE MANAGEMENT
OF THE SANGHA

พระครูวิสุทธิธรรมานุวัตร (สมเกียรติ วิสุทธิธะ)*

พระครูอาทรยติกิจ (ชื่น ขำวงษ์)**

บทคัดย่อ

การศึกษาพระปริยัติธรรมเป็นการศึกษาพระธรรมวินัยเพื่อเรียนรู้พระพุทธศาสนาสำหรับพระภิกษุสามเณร ผู้เป็นกำลังสำคัญของพระพุทธศาสนาสามารถศึกษาพระธรรมวินัยได้สะดวกและทั่วถึงอันจะเป็นพื้นฐานนำไปสู่สัมมาปฏิบัติ เน้นการพัฒนาศาสนทายาทให้มีความรู้และคุณภาพ สามารถดำรงพระพุทธศาสนาไว้ได้ด้วยดีทั้งถือว่าเป็นกิจการของคณะสงฆ์ส่วนหนึ่งที่สำคัญยิ่งในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศไทยมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ได้แบ่งการจัดการเรียนการสอนออกเป็น 3 ชั้น คือ นักธรรมชั้นตรี นักธรรมชั้นโท และนักธรรมชั้นเอกเป็นต้น

คำสำคัญ: ทิศทาง, การบริหารจัดการสำนักศาสนศึกษา

ABSTRACT

The study of Buddhist scriptures is a study of the disciplines to learn Buddhism for monks and novices. The main force of Buddhism is able to study the disciplines easily and thoroughly, which will be the basis for the practice. Focus on the development of heirs to knowledge and quality. It is considered to be the business of the Buddhist monks, the most important part in the propagation of Buddhism in Thailand from the past to present. The teaching is divided into 3 classes, namely, bodhisattva. Master class and the noble class.

Keywords: Direction, Religious Study Institute Management

1. บทนำ

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติไทยมาช้านาน บรรพบุรุษไทยตั้งแต่สมัยเก่าก่อนได้รับพระพุทธศาสนามาประพฤติปฏิบัติและรักษา ส่งเสริม สืบต่อกันมาไม่ขาดสาย พระรัตนตรัย

*ครูสอนพระปริยัติธรรม วัดเจริญธรรมาราม กรุงเทพมหานคร

**ครูสอนศีลธรรมโรงเรียนอนุบาลศรีประจันต์ ตำบลศรีประจันต์ อำเภอสรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี

และหลักธรรมปฏิบัติในพระพุทธศาสนา ได้ซึมซาบเข้าไปในจิตใจและอยู่ในสายเลือดเนื้อของคนไทยในชาติไทยตลอดมาจนถึงปัจจุบัน (สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒโน), 2546 : 1) พระพุทธศาสนานั้นว่าโดยทั่วไปมีความหมายกว้างมาก รวมทั้งแต่หลักธรรม พระสงฆ์ องค์กรสถาบัน กิจกรรมไปจนถึงศาสนสถาน ศาสนวัตถุทุกอย่าง แต่ถ้าจะเจาะจงไปถึงความหมายที่เป็นตัวจริง พระพุทธศาสนา หมายถึง “คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า” และความดำรงอยู่ของพระพุทธศาสนาย่อมหมายถึง ความดำรงอยู่แห่งคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2546 : 6) สภาพของสถาบันพระพุทธศาสนาที่มีความเจริญรุ่งเรืองหรืออ่อนแอมีความสำคัญอย่างยิ่ง มิใช่เฉพาะความเจริญรุ่งเรือง แต่มีผลต่อความเจริญก้าวหน้าและความมั่นคงของสังคมไทยทั้งหมด(สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2544 : 1) ด้วยเหตุนี้การดำรงรักษาคำสอนของพระพุทธศาสนา จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับพุทธศาสนิกชนทั่วไป

บุคคลที่มีหน้าที่ดำรงรักษาไว้ซึ่งพระพุทธศาสนา คือ พุทธบริษัท 4 คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกาโดยเฉพาะอย่างยิ่งพระภิกษุสามเณรนับว่าเป็นผู้มีส่วนสำคัญในการสืบต่ออายุพระพุทธศาสนา เพราะหน้าที่หลักของพระสงฆ์ตามพุทธบัญญัติ คือ การปฏิบัติธรรมเพื่อบรรลุความพ้นทุกข์ของตนเอง การสั่งสอนธรรมเพื่อให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ และการประยุกต์ธรรมเพื่อช่วยเหลือชาวบ้านให้พ้นทุกข์ จึงอาจกล่าวได้ว่า การศึกษาของพระสงฆ์เป็นพื้นฐานและมีส่วนในการปฏิบัติศาสนกิจของพระสงฆ์ ซึ่งมีผลต่อความมั่นคงและการสืบทอดพระพุทธศาสนา

การศึกษาในพระพุทธศาสนาแบ่งได้ 2 ภาษา คือ ภาษาบาลีและภาษาสันสกฤต การศึกษาภาษาบาลีเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนานิกายเถรวาท เพราะทุกประเทศที่นับถือนิกายเถรวาทให้ความเคารพ และศึกษาพระพุทธพจน์จากพระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลีเหมือนกับว่ากำลังฟังพระพุทธวาทะต่อพระพักตร์ของพระบรมศาสดา คำสอนของพระพุทธองค์ จึงยังคงบริสุทธิ์ครบถ้วนถึงปัจจุบัน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2544 : 1) พระภิกษุสามเณรหรือพุทธศาสนิกชนจึงต้องศึกษาบาลี เพื่อให้ศึกษาพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าจากคัมภีร์ต่างๆ ภาษาบาลีจึงได้รับความนิยมจากพุทธศาสนิกชนเป็นอย่างมาก การศึกษาพระธรรมวินัยและการศึกษาภาษาบาลีจึงคู่กันตลอดมา ต่อมาพระไตรปิฎกเริ่มได้รับการแปลเป็นภาษาไทย ในสมัยรัชกาลที่ 1 รวมทั้งอรรถกถาและฎีกา ก็ได้รับการแปลเป็นภาษาไทยเกือบทั้งหมด พุทธศาสนิกชนจึงให้ความนิยมนำคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาฉบับแปลเป็นภาษาไทยมากขึ้น ความจำเป็นในการศึกษาภาษาบาลีจึงลดความสำคัญลง การศึกษาพระธรรมวินัยกับการศึกษาภาษาบาลีจึงแยกออกจากกัน จากเดิมที่ศึกษาภาษาบาลีเพื่อนำไปแปลคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา เป็นการศึกษาตัวภาษาบาลีเอง แต่การศึกษาภาษาบาลียังจำเป็นสำหรับผู้ที่ต้องการสืบค้นคำตอบทางพระพุทธศาสนาจากต้นฉบับภาษาบาลี และการศึกษาภาษาบาลีเป็นระบบการศึกษาหลักของคณะสงฆ์

การศึกษาของพระสงฆ์เป็นการจัดการศึกษาตามหลักสูตรพระปริยัติธรรม เน้นไปที่การศึกษาภาษามคธหรือภาษาบาลี ซึ่งเป็นภาษาหลักในการจารึกลงในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา เช่น พระไตรปิฎก รวมทั้งอรรถกถา และฎีกา เป็นต้น ด้วยเหตุที่ภาษาบาลีเป็นภาษาที่ใช้จารึกคำ

สอนในพระพุทธศาสนาตามบทวิเคราะห์ว่า พุทธวจน ปาเลติติ ปาลี” (พระมหาศักรินทร์ ศพนทุก
รักษ์, 2553 : 2) แปลว่าภาษาไดย้อมรักษาไว้ซึ่งพระพุทธวจนะ เพราะเหตุนี้ ภาษานั้น ชื่อว่าปาลี
แปลว่าภาษาที่รักษาไว้ซึ่งพระพุทธวจนะ

เมื่อมีการจารึกภาษาบาลีลงในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาแล้ว พระสงฆ์สามเณรหรือ
พุทธศาสนิกชน จึงต้องเรียนเป็นภาษาบาลี เพื่อให้เข้าใจและแปลคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาได้ การ
จัดการศึกษาของพระสงฆ์ที่เรียกว่า การศาสนศึกษา จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อธำรงรักษาเนื้อหาสาระ
หรือแก่นสารพระพุทธศาสนานั้น ได้แก่ การเรียนนิกกรรมและบาลี หลักสูตรที่ใช้เรียนมีเนื้อหาที่มีมา
ตั้งแต่สมัยพระพุทธเจ้า โดยนำเอาพระไตรปิฎกและหลักธรรมต่างๆ มาย่อแล้วเรียนเพื่อรักษา
พระพุทธศาสนาเรียกกันว่า เรียนพระพุทธพจน์ เหตุที่พระพุทธศาสนาดำรงคงอยู่และสืบต่อมาได้ทุก
วันนี้โดยไม่สูญหายหรือผิดเพี้ยนไป และมีการสืบทอดและพัฒนาตลอดมา ก็เพราะได้อาศัย
การศึกษาเล่าเรียนแบบนี้ ผู้ที่มีบทบาทในการเรียนรู้ภาษาบาลีและเผยแผ่หลักคำสอนในคัมภีร์ทาง
พระพุทธศาสนาได้มากที่สุด คือ พุทธบริษัททั้ง 4 คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา (มงคล
ศรีไพรวรรณ, 2550: 11)

การจัดการศึกษาบาลีในอดีตที่ผ่านมา มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ไม่บ่อยมากนัก ที่เห็น
เด่นชัด คือ การเปลี่ยนแปลงระดับชั้นในสมัยกรุงศรีอยุธยา ได้แบ่งชั้นการเรียนออกเป็น 3 ชั้น หรือ
3 ประโยค ตามปิฎกทั้ง 3 นั้น คือ เปรี๊ญตริต้องแปลจบพระสูตร เปรี๊ญโทต้องแปลจบพระสูตร
และพระวินัย และเปรี๊ญเอกต้องแปลจบพระสูตร พระวินัย และพระอภิธรรม ผู้เรียนจบเปรี๊ญตริ-
โท-เอก เรียกว่า มหาเปรี๊ญบาลี (มงคล ศรีไพรวรรณ, 2550: 43) ภายหลังต่อมาคณะผู้บริหาร
การศึกษาของสงฆ์ได้เปลี่ยนเป็นประโยค 1-2 ถึงประโยค ป.ธ.9 และเปลี่ยนตำราเรียนจาก
พระไตรปิฎกมาเป็นคัมภีร์อรรถกถาฎีกาซึ่งเป็นคัมภีร์ชั้นรองแทน โดยเปลี่ยนระบบการสอนจาก
สอบปากเปล่า มาเป็นสอบข้อเขียน ภายหลังต่อมาใน พ.ศ. 2456 ได้มีการเปลี่ยนแปลงเป็น 3 ชั้น
โดยแบ่งชั้นประโยค 1-2-3 เรียกว่า เปรี๊ญตริ ประโยค ป.ธ. 4-5-6 เรียกว่า เปรี๊ญโท ประโยค
ป.ธ. 7-8-9 เรียกว่า เปรี๊ญเอก (สมชาย ไมตรี, 2539 : 2)

ต่อมาระบบการศึกษาของสงฆ์เป็นไปตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไข
เพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 และพระราชบัญญัติกำหนดวิทยฐานะ
ผู้สำเร็จวิชาการพระพุทธศาสนา พ.ศ. 2527 พระราชบัญญัติกำหนดวิทยฐานะผู้สำเร็จวิชาการ
พระพุทธศาสนา (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2540 การศึกษาที่คณะสงฆ์จัดให้พระภิกษุสามเณรได้ศึกษา
มี 2 ประเภทคือ การศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรมมี 3 ชั้น ได้แก่ นกธรรมชั้นตรี นกธรรมชั้นโท
และนกธรรมชั้นเอก และการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกบาลีมี 8 ชั้น ได้แก่ ประโยค 1-2-3
เรียกว่า ระดับเปรี๊ญตริ ประโยค 4-5-6 เรียกว่า ระดับเปรี๊ญโท ประโยค 7-8-9 เรียกว่า ระดับ
เปรี๊ญเอก

การศึกษาพระปริยัติธรรมนั้น ได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐและภาคเอกชน รวมทั้ง
คณะสงฆ์ แต่ก็ไม่สามารถจะพัฒนาและขยายการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีให้เพียงพอขึ้น
กว่าเดิมได้ เมื่อพิจารณาจากสถิติผลการสอบและจำนวนผู้เข้าสอบในแต่ละปี ปรากฏว่าจำนวนผู้ที่ส่ง

สอบกับผู้ที่สอบได้ ผู้ที่สอบได้มีเปอร์เซ็นต์น้อยมาก ปัญหาส่วนหนึ่งมาจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองการปกครอง ส่งผลกระทบต่อการศึกษาพระปริยัติธรรมของพระภิกษุสามเณรอย่างต่อเนื่อง ทราบได้จากการศึกษาของพระสงฆ์ได้ลดความสำคัญลง จะมีอยู่เฉพาะภายใน วัดที่สำคัญๆ เท่านั้น คณะสงฆ์จะต้องดูแลจัดการการศึกษาภายในวัดที่รับผิดชอบ บรรดาสำนักเรียนแต่ละวัดที่เจ้าอาวาสได้จัดให้มีการศึกษาพระปริยัติธรรม จะต้องดำเนินการหาทุนทรัพย์มาบริหารจัดการตามความเหมาะสม

นอกจากนั้นในการจัดการศึกษาแผนกธรรม ยังขาดบุคลากร ขาดเงินงบประมาณ ซึ่งไม่เพียงพอและไม่แน่นอน ขาดการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารการศึกษา ขาดเครื่องมือ วัสดุอุปกรณ์ไม่เพียงพอ ขาดการทำนุบำรุง ดูแลรักษา เมื่อพิจารณาด้านบุคลากร (Man) ผู้เรียนเป็นผู้ขาดโอกาสทางการศึกษา มีความแตกต่างทางสังคมและเศรษฐกิจ มีพื้นฐานความรู้ของผู้เรียนซึ่งมีความแตกต่าง และผู้เรียนมีการศึกษาทั้ง 3 แผนก คือ แผนกธรรม แผนกบาลี และแผนกสามัญศึกษา ทำให้เกิดความล่าทางการศึกษา ผู้เรียนห่างไกลครอบครัว ผู้บริหารมีความรู้และทักษะไม่เพียงพอต่อการบริหารจัดการเท่าทันการเปลี่ยนแปลง และผู้บริหารมีภาระงานอื่นมากทำให้ไม่มีเวลาในการบริหารจัดการเพียงพอ ขาดความมั่นคง และความก้าวหน้าทางด้านวิชาชีพ ขวัญและกำลังใจ ไม่ได้รับสวัสดิการ การสงเคราะห์ รายได้ และสวัสดิการที่เหมาะสมต่อคุณวุฒิ และไม่ได้มีการพัฒนาให้มีความรู้ความสามารถในการจัดกระบวนการเรียนการสอน ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางอย่างเหมาะสมและเท่าเทียม มีการเปลี่ยนแปลงทำให้เกิดภาวะสมองไหลไปหน่วยงานอื่นที่มั่นคงกว่าเดิม ระบบการบริหารและการพัฒนาบุคลากรยังไม่เป็นระบบ ไม่มีทิศทางในการจัดการที่ชัดเจน ครูส่วนน้อยไม่มีการจัดทำข้อมูลเกี่ยวกับความต้องการของผู้เรียน ไม่มีการประเมินผลจากหลายฝ่าย และการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้นักเรียนรู้จักคิดและแสวงหาคำตอบด้วยตนเอง ผู้บริหารขาดการนิเทศติดตาม ประเมินผลให้เป็นระบบและดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ไม่มีการบันทึกเป็นหลักฐาน ไม่มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่น เทคโนโลยีมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน นอกจากนั้นจุดอ่อนของนักเรียน คือ นักเรียนบางส่วนยังขาดการรู้จักประหยัดในการใช้จ่ายของส่วนตัวเองและส่วนรวม นักเรียนส่วนน้อยที่มีทักษะในการคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์เกี่ยวกับข้อมูลต่างๆ การจำแนก การเปรียบเทียบ ความคิดรวบยอด การประเมิน และการสร้างจินตนาการ ระดับผลการเรียนรวมทุกวิชา มีระดับผลการเรียน 3 และ 4 อยู่ในเกณฑ์ที่ไม่น่าพอใจ ผู้เรียนส่วนน้อยที่รู้จักตั้งคำถาม รู้จักการใช้เวลาว่าง โดยการอ่านหนังสือ และกล้าที่จะแสดงความคิดเห็นเชิงวิพากษ์วิจารณ์ และสรุปความได้ ผู้เรียนได้รับการพัฒนาและส่งเสริมด้านศิลปะ ดนตรี และกีฬาได้ไม่เต็มที่เท่าที่ควร ด้านการเงิน (Money) มีงบประมาณไม่เพียงพอ ไม่สอดคล้อง ไม่เหมาะสมกับภาระงาน และรูปแบบการจัดการเรียนการสอน ขาดระบบการบริหารจัดการ การเงิน การบัญชีที่ได้มาตรฐานเป็นธรรมาภิบาล และไม่มีแผนงานที่ชัดเจนในการบริหารจัดการระบบการเงินของโรงเรียน มีสื่อ วัสดุอุปกรณ์ อาคารสถานที่ไม่เพียงพอ ไม่เอื้อต่อการจัดการศึกษา และไม่เอื้อต่อการจัดการเรียนการสอน ด้านวัสดุอุปกรณ์หลักสูตรเทคโนโลยี (Material) หลักสูตรที่ใช้เป็นการนำของการศึกษาขั้นพื้นฐานมาใช้ซึ่งไม่มีความสอดคล้องกับบริบทการพัฒนาผู้เรียน เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหาร

จัดการ และการจัดการศึกษายังไม่มี ความทันสมัย ระบบฐานข้อมูลยังไม่มีประสิทธิภาพ การเข้าถึงเทคโนโลยียังไม่ทั่วถึง ด้านการบริหารจัดการ (Management) ไม่มีแผนงานในการบริหารจัดการ และพัฒนาคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาอย่างชัดเจน การถ่ายทอดและสื่อสารยังไม่ทั่วถึงองค์กร ขาดการนิเทศติดตามและประเมินผลจากหน่วยงานต้นสังกัด ขาดการนำข้อมูลมาศึกษาวิเคราะห์ เพื่อวางแผนการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างจริงจัง ขาดการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ และการจัดการศึกษาจากภาคส่วนภายนอก สภาพแวดล้อมของโรงเรียนขาดการสร้างบรรยากาศ ทางวิชาการ การศึกษาพระปริยัติธรรมยังเน้นอยู่ในส่วนของปริยัติ คือภาคของความรู้ยังไม่มี การเชื่อมต่อความรู้เข้าสู่ภาคของการปฏิบัติเพื่อให้เกิดปัญญาตามหลักพุทธธรรม ระบบสวัสดิการแก่ ผู้เรียนขาดการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ ไม่มีระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา และระบบการบริหารวิชาการการเผยแผ่พระพุทธศาสนายังไม่เป็นระบบ เป็นต้น (สมชาย ไมตรี, 2539 : 2)

ในประเด็นข้างต้น ผู้เขียนจึงมีความสนใจที่จะเขียนบทความในประเด็นสภาพทั่วไปและ ปัญหาอุปสรรคการบริหารจัดการเพื่อศึกษาปัจจัยแห่งความสำเร็จในการบริหารจัดการสำนักศาสน ศึกษาเพื่อนำเสนอข้อมูลในการสนับสนุนการศึกษาพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ในสำนักศาสน ศึกษาทั่วไป ผู้บริหารหรือผู้เกี่ยวข้องสามารถนำไปใช้ประโยชน์เพื่อเป็นฐานข้อมูลสารสนเทศในการ กำหนดยุทธศาสตร์การบริหารจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมให้มีประสิทธิภาพ และเจริญรุ่งเรือง สืบไป

ความหมายของสำนักศาสนศึกษา

การศาสนศึกษา หมายถึงการศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนาของ บรรพชิตและคฤหัสถ์ เป็นกิจการบริหารของคณะสงฆ์ประการหนึ่งที่สำคัญยิ่งในอำนาจหน้าที่ของ มหาเถรสมาคมมีความตอนหนึ่งว่า "ควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษา" ของคณะสงฆ์ (ม.15 ตรี) และในระเบียบการบริหารปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง มหาเถรสมาคมได้กำหนดวิธีดำเนินการ ควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษาว่า "ควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษาให้ดำเนินไปด้วยดี" การจัดการศาสนศึกษาดังกล่าว คณะสงฆ์ยังมิได้กำหนดวัตถุประสงค์ไว้โดยชัดเจนแต่โดยหลักสูตร และเนื้อหาแล้วคงอนุมานได้ว่ามีวัตถุประสงค์ 9 ประการคือ (พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปณ โญ), 2550 : 41)

- 1) เพื่อพระสงฆ์รักษาตนและหมู่คณะ
- 2) เพื่อใช้อบรมสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์
- 3) เพื่อพัฒนาชาติบ้านเมืองด้วยคุณธรรมของพระศาสนา
- 4) เพื่อใช้ในกิจการคณะสงฆ์และการศาสนา
- 5) เพื่อรักษาศาสนทายาทสืบอายุพระพุทธศาสนา
- 6) เพื่อสร้างศาสนทายาทสืบอายุพระพุทธศาสนา
- 7) เพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา

8) เพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสัทธรรม

9) เพื่อความมั่นคงของประเทศชาติอันเป็นส่วนรวม

พระพุทธศาสนา หมายความว่าพระพุทธศาสนาทั้งฝ่ายเถรวาทและมหายาน ประกอบด้วย พระศาสดา ศาสนธรรม ศาสนศึกษา ศาสนบุคคล ศาสนสถาน ศาสนวัตถุ ศาสนสมบัติ และศาสนพิธี พระศาสดา หมายความว่าพระพุทธเจ้าและหมายรวมถึงพระธรรมและพระวินัยตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ศาสนาธรรม หมายความว่าพระธรรม พระวินัย คำสั่งสอนและหลักปฏิบัติที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงและบัญญัติไว้ตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎก และหมายรวมถึงคำสั่งสอนและหลักปฏิบัติที่ปรากฏในอรรถกถา ฎีกา และคัมภีร์อื่นของพระพุทธศาสนา

ศาสนศึกษา หมายความว่า การแนะนำ การถ่ายทอดความรู้ การเทศนาสั่งสอน การเผยแพร่ การฝึกอบรม การปฏิบัติธรรม การเรียนการสอน การสร้างองค์ความรู้ตามหลักและแนวทางของพระพุทธศาสนา รูปแบบ วิธีการ ที่เป็นเอกลักษณ์ของการแสดงธรรมในพระพุทธศาสนา และหมายรวมถึงการศึกษาเล่าเรียนแผนกธรรม แผนกบาลี แผนกสามัญ และการศึกษาสาขาอื่นใดที่คณะสงฆ์จัดขึ้นเพื่อการศึกษาแก่พุทธบริษัท ศาสนบุคคล หมายความว่าภิกษุ ภิกษุณี สามเณร สามเณรี แม่ชี อุบาสก อุบาสิกา และหมายรวมถึงประวัติและสัญลักษณ์ของศาสนบุคคลในพระพุทธศาสนา ศาสนสถาน หมายความว่าอสังหาริมทรัพย์ที่เป็นสมบัติของพระพุทธศาสนาประกอบด้วย ที่วัด ที่ธรณีสงฆ์ ศาสนสมบัติกลาง สิ่งก่อสร้าง โบสถ์ วิหาร ธรรมสถาน สถูป เจดีย์ หรือทรัพย์สินอื่นใดในลักษณะเดียวกัน และหมายรวมถึงประติมากรรม จิตรกรรม และศิลปกรรม ที่ติดอยู่กับอสังหาริมทรัพย์นั้น ศาสนวัตถุ หมายความว่าสังหาริมทรัพย์ที่เป็นสมบัติของพระพุทธศาสนา ประกอบด้วยประติมากรรม จิตรกรรม ศิลปกรรม วัสดุ อุปกรณ์ เอกสาร ข้อมูล ทรัพย์สินทางปัญญา ประวัติและหมายรวมถึงสัญลักษณ์ที่ใช้แทนพระศาสดา ศาสนธรรม ศาสนศึกษา ศาสนสถาน ศาสนวัตถุ และศาสนพิธี ศาสนสมบัติ หมายความว่าทรัพย์สินของพระพุทธศาสนา ทั้งที่เป็นศาสนสถาน ศาสนวัตถุ และหมายรวมถึงศัพท์เฉพาะทางพระพุทธศาสนา ซึ่งใช้เรียกพระศาสดา ศาสนธรรม ศาสนศึกษา ศาสนบุคคล ศาสนสถาน ศาสนวัตถุ ศาสนสมบัติ และศาสนพิธี ศาสนพิธี หมายความว่าพิธีกรรมและระเบียบปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาซึ่งสืบทอดกันมาตามพระธรรมวินัย ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมของพุทธบริษัท

การเรียนการสอนเป็นส่วนสำคัญของการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เรียน ถ้าการเรียนการสอนไม่ได้รับการเอาใจใส่ปรับปรุงให้เหมาะสมกับผู้เรียนโดยตรงแล้ว การสอนย่อมเป็นผลเสียต่อการศึกษา ทั้งคุณภาพของผลผลิตก็จะเป็นไปตามจุดมุ่งหมายที่วางไว้ ดังนั้น ผู้เกี่ยวข้องควรให้ความสำคัญกับการเรียนการสอน การเรียนการสอนเป็นสิ่งที่คู่กัน เมื่อมีการสอนจะต้องมีการเรียน ซึ่งเป็นปฏิกริยาสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ระหว่างครูกับนักเรียนตามวัตถุประสงค์ของการสอนมิใช้อยู่ที่ผู้สอนสอนให้จบตามเนื้อหาที่กำหนดไว้ แต่ความสำคัญของการสอนอยู่ที่การเรียน อยู่ที่ผู้เรียนๆ ได้มากน้อยแค่ไหนเรียนรู้ได้อย่างไร และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางใดบ้าง ดังนั้น การสอนต้องใช้หลักการทางจิตวิทยาว่าด้วยพฤติกรรม ปรัชญาว่าด้วยตรรกวิทยาและญาณวิทยาเป็นต้น

องค์ประกอบการสอนประกอบด้วยเนื้อหาวิชาทักษะกระบวนการและการประเมินผล ซึ่งมีองค์ประกอบย่อย ได้แก่ การเตรียมการสอน วัตถุประสงค์ของวิชา เอกสารประกอบการสอน ความสามารถในการสอน การจัดกิจกรรมการสอน การใช้สื่อการสอน และการประเมินผลการสอน เป็นต้น ซึ่งการจัดการสอนจะดำเนินไปด้วยดีโดยคำนึงองค์ประกอบการจัดการเรียนการสอนอย่างมีระบบดังนี้ (ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, 2550 : 54)

1) ตัวป้อน (Input) หมายถึงหลักสูตร ผู้เรียน ผู้สอน เนื้อหาวิชา สื่อการสอน สิ่งอำนวยความสะดวก เป็นต้น

2) กระบวนการ (Process) หมายถึงกระบวนการจัดการสอนเป็นการวางแผนและการเตรียมการสอน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและการประเมินผลการสอน

3) ผลผลิต (Product) เป็นผลสมบูรณ์ของผู้เรียนจากการวัดและประเมินผล การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปทางที่ปรารถนาของผู้เรียน เป็นไปตามความคาดหวังของหลักสูตร

วัตถุประสงค์ของสำนักศาสนศึกษา

การศึกษาของพระภิกษุสงฆ์ในสมัยพุทธกาล มุ่งเน้นในด้านการอบรมจิตใจโดยเฉพาะ แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือคณธูระ การศึกษาเล่าเรียนหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าที่เป็นภาคทฤษฎีโดยวิธีบอกกล่าว ท่องจำปากต่อปาก ที่เรียกว่า มุขปาฐะ ทั้งที่เป็นการเล่าเรียนสดับรับฟังจากพระพุทธเจ้าโดยตรง และจากพระอรหันตสาวก วิปัสสนาธุระ คือการศึกษาวิธีฝึกหัดอบรมจิตใจให้สงบ สะอาด ปราศจากกิเลสอาสวะทั้งปวง เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพาน พระมหาสาวกซึ่งมีพระมหากัสสปะเป็นประธาน ได้ทำการสังคายนาพระธรรมวินัย และรวบรวมคำสั่งสอนเพื่อไม่ให้ประพจน์ไขว้เขวไปจากคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ จัดไว้เป็นหมวดหมู่มี 3 หมวด รวมเรียกว่าพระไตรปิฎกมี 84,000 พระธรรมขันธ์แบ่งได้ดังต่อไปนี้ (พระบุญประทาน ญาณทีโป (ทะปะละ, 2553)

1) หมวดพระสูตร เรียกว่า พระสุตตันตปิฎก มี 21,000 พระธรรมขันธ์

2) หมวดพระวินัย เรียกว่า พระวินัยปิฎก มี 21,000 พระธรรมขันธ์

3) หมวดพระอภิธรรม เรียกว่า พระอภิธรรมปิฎก มี 42,000 พระธรรมขันธ์

พระสงฆ์สาวกสมัยนั้น ก็ศึกษาท่องจำกันด้วยปาก เป็นคณะๆ คณะละหมวดบ้างสองหมวดบ้าง จึงถึงสังคายนาที่ 5 จึงมีการจารึกลงในใบลานไว้เป็นหลักฐาน ด้วยภาษาบาลีหรือภาษามคร ทั้งนี้ ด้วยเล็งเห็นว่า ในกาลภายหน้าจะไม่มีผู้ทรงจำพระไตรปิฎกได้ทั้งหมด และจากการที่พระไตรปิฎกได้ถูกจารึกไว้ด้วยภาษาบาลีนี้เอง พระสงฆ์สาวกโดยเฉพาะฝ่ายเถรวาท จึงหันมาศึกษาภาษาบาลีให้เป็นความรู้พื้นฐานก่อน จากนั้นถึงศึกษาพระไตรปิฎกต่อไป เพื่อเป็นการรักษาพระธรรมวินัยดั้งเดิมของพระพุทธองค์ ไม่ให้คลาดเคลื่อนหรือวิปลาสไป ต่อมาเมื่อพระพุทธศาสนาได้เจริญแพร่หลายไปยังนานาประเทศ จึงได้มีการคัดลอกพระไตรปิฎกไว้ด้วยภาษาของตน เพื่อจะได้เรียนรู้ได้ง่ายขึ้น และสามารถถ่ายทอดคำสั่งสอนนั้นออกมาอย่างถูกต้องตามพระพุทธประสงค์ วัตถุประสงค์ของสำนักศาสนศึกษา (1) เพื่อส่งเสริมการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม

แก่พระภิกษุสามเณร (2) เพื่อการสนองนโยบายด้านการศึกษาของคณะสงฆ์ (3) เพื่อการดำรงไว้ซึ่งพระธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า (4) เพื่อความมั่นคงสภาพรแห่งพระพุทธศาสนา

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2550 : 5) พุทธศักราช 2542 หมวดที่ 1 มาตรา 6 การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและคุณธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข หมวดที่ 2 สิทธิและหน้าที่ทางการศึกษา ในมาตราที่ 12 บัญญัติไว้นว่า นอกเหนือจากรัฐ เอกชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้บุคคล ครอบครัว องค์กรชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่นมีสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานทั้งนี้ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง ความมุ่งหมายและหลักการของการจัดการศึกษาเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ดังนั้นโรงเรียนพระปริยัติธรรม จึงเป็นสถาบันทางการศึกษาตามความมุ่งหมายของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ เป็นแหล่งเรียนรู้สำคัญที่สามารถพัฒนาคนไทย ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา มีความรู้ ควบคุมคุณธรรม มีจริยธรรม และมีวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข แต่จากสภาพปัจจุบันสังคมไทยมีการเปลี่ยนแปลงจากสังคมเกษตรกรรมเป็นสังคมอุตสาหกรรม เทคโนโลยีทันสมัยมีบทบาทในชีวิตประจำวันมากขึ้นอารยธรรมต่างประเทศมีผลต่อวิถีชีวิตของคนไทย การดูแลเอาใจใส่และพึ่งพาอาศัยกันในครอบครัวปฐมภูมิลดน้อยลง ดังนั้น การพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา คือการให้เป็นคนดี คนเก่ง และสามารถอยู่ในสังคมได้อย่างสงบสุข จึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะต้องพัฒนาเพื่อทำให้สังคมไทยซึ่งเป็นเมืองพุทธศาสนามั่นคงและน่าอยู่สืบไป

การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์นั้น เป็นการจัดการศึกษาที่เรียกว่าการศาสนศึกษาโดยมีวัตถุประสงค์ 3 ระดับ ดังต่อไปนี้

1) การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาดน คือภิกษุสามเณรทุกรูปที่บวชมาจะต้องศึกษาหลักเบื้องต้นคือพระวินัย การศึกษาพระวินัยก็คือศึกษาเรื่องศีลของภิกษุสามเณรระเบียบปฏิบัติทางศาสนา รวมถึงธรรมเนียมต่างๆ เป็นการศึกษาเพื่อรักษาตัวเอง เพื่อปฏิบัติได้ถูกต้อง ทำให้ถูกต้องตลอดถึงศึกษาเพื่อเอาตัวให้รอด คือ หลุดพ้นจากความทุกข์ เช่น ศึกษาและปฏิบัติตามกรรมฐาน การจัดการศึกษาแบบนี้เป็นการจัดให้เฉพาะตัวบุคคล ได้ประโยชน์เฉพาะตัว ใครทำใครได้ และเอาตัวรอดได้ โดยจะเรียนตามอัธยาศัย เรียนจากตำรา หรือจากครูอาจารย์ก็ได้

2) การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคน หรือการจัดหลักสูตรให้เป็นประโยชน์ในเชิงธำรงรักษาเนื้อหาสาระหรือแก่นสารพระศาสนาเข้าไว้ ได้แก่ การศึกษานักธรรมและบาลี หลักสูตรที่ใช้เรียนก็มีเนื้อหาที่มีมาตั้งแต่สมัยพระพุทธเจ้า โดยนำพระไตรปิฎกและหลักธรรมต่างๆ มาย่อแล้วเรียนกัน เรียนเพื่อรักษาพระพุทธศาสนา เรียกกันว่าเรียนพุทธพจน์ ที่พระพุทธศาสนาดำรงคงอยู่และสืบต่อมาได้ทุกวันนี้โดยไม่สูญหายหรือผิดเพี้ยนไป และมีการสืบทอดพัฒนาดลิตมากี่เพราะได้อาศัยการศึกษาเล่าเรียนแบบนี้

3) การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนางาน การศึกษาแบบนี้เป็นการจัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือสังคมคือลูกชาวบ้านโดยเฉพาะผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา กล่าวคือสมัยแรกๆ รัฐไม่สามารถจัดการศึกษาได้ทั่วถึง ทำให้ลูกชาวบ้านผู้ใฝ่รู้แต่ยากจนไม่มีโอกาสได้เรียน จึงอาศัยมาบวชเป็นสามเณรจึงได้เรียน การเรียนแบบนี้เรียกกันว่า "พระปริยัติธรรมแผนกสามัญ" หมายถึงการเรียนวิชาทางโลกควบคู่กันไปกับเรียนทางธรรม ตามแบบที่ 2 เมื่อเรียนจบแล้วก็สึกหาลาเพศไป และสามารถใช้ความรู้ไปประกอบอาชีพเป็นพลเมืองดีของชาติต่อไปได้ การจัดการศึกษาแบบนี้จึงเป็นการช่วยเหลือสังคมหรือผลิตคนที่มีคุณภาพให้สังคมได้ทางหนึ่ง

เป้าหมายของสำนักศาสนศึกษา

การศึกษาในทางพระพุทธศาสนาสำหรับพระภิกษุสามเณรที่เรียกว่า การศึกษาพระปริยัติธรรมนั้น เป็นหน้าที่ของพระอุปัชฌาย์ อาจารย์ จะต้องรับเป็นภาระหน้าที่สั่งสอน สัทธินิวัตรและอันตวาสีกให้แก่พระภิกษุสามเณร เพื่อเป็นการสืบต่ออายุพระพุทธศาสนา ฝ่ายอาณาจักรอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ก็ทรงให้การสนับสนุนอุดหนุนให้มีการสอบไล่ความรู้เรื่องปริยัติธรรมตลอดมา ทั้งได้ทรงยกย่องผู้มีความรู้ให้เป็นที่ปรากฏด้วยการพระราชทานสมณศักดิ์และนิยัตินิตตามสมควรแก่ฐานะ เพื่อส่งเสริมพระภิกษุสามเณรผู้มีความรู้ในการปฏิบัติศาสนกิจสืบต่อไป ในปัจจุบันนี้ทางราชการได้ให้การอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาในส่วนการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม และแผนกบาลี และการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา โดยได้ตั้งนิยัตินิตถวายครูสอนพระปริยัติธรรมและจัดการเทียบความรู้ทางด้านพระปริยัติธรรม ตามสมควรแก่ภูมิขั้นนั้นๆ นอกจากนี้ ยังได้ออกพระราชบัญญัติกำหนดวิทยฐานะผู้สำเร็จวิชาการพระพุทธศาสนาโดยรับรองผู้สำเร็จการศึกษาดาราลัทธิสูตรที่กำหนดไว้ให้ได้รับปริญญาชั้นปริญญาตรี การศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมทั้งแผนกธรรมและแผนกบาลี นอกจากจะเป็นการศึกษาหลักธรรมคำสั่งสอนแล้ว ยังได้ชื่อว่าเป็นสืบต่ออายุพระพุทธศาสนาได้อีกด้วย โดยเฉพาะการศึกษาภาษาบาลี เพราะถ้าไม่รู้ภาษาบาลีแล้ว ก็จะไม่มีความรู้และเข้าใจพระพุทธพจน์ในพระไตรปิฎก ถ้าขาดความรู้เรื่องพระไตรปิฎกแล้ว พระพุทธศาสนาก็จะต้องเสื่อมสูญไปด้วย ด้วยเหตุนี้พระมหากษัตริย์ผู้เป็นศาสนูปถัมภกตั้งแต่โบราณมา จึงทรงทำนุบำรุงสนับสนุนการเล่าเรียนพระปริยัติธรรมและทรงยกย่องพระภิกษุสามเณรที่เรียนรู้พุทธพจน์ให้มีสมศักดิ์ฐานันดร พระราชทานรูปการต่างๆ มีนิยัตินิตเป็นต้น จึงจัดให้มีวิธีการสอบพระปริยัติธรรม เพื่อให้ปรากฏต่อชาวโลกทั่วไปว่า พระภิกษุสามเณรรูปใดมีความมากน้อย แคไหน เพียงใด เมื่อปรากฏว่าพระภิกษุสามเณรรูปใด มีความรู้รอบรู้ถึงขั้นที่กำหนดแล้วพระมหากษัตริย์ก็ทรงยกย่องพระภิกษุสามเณรรูปนั้นให้เป็นมหาเปรียญ ครั้นอายุพรรษาถึงขั้นเถรภูมิก็ทรงตั้งให้มีสมณศักดิ์ในสังฆมณฑล ตามสมควรแก่คุณธรรมและความรู้ เป็นอาจารย์สั่งสอนพระปริยัติธรรมสืบๆ กันมาจนบัดนี้ เป้าหมายการพัฒนาการศึกษาพระปริยัติธรรม 3 ประการดังต่อไปนี้ (มงคล ศรีไพวรรณ, 2550 : 2)

1) ปริยัติ ได้แก่การศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัย นับเป็นองค์ประกอบสำคัญโดยความเป็นพื้นฐานการปฏิบัติและการศึกษาเล่าเรียนปริยัติธรรมนั้นเป็นการศึกษาภาคทฤษฎี คือการศึกษา

พระธรรมวินัยให้มีความรู้พื้นฐานอย่างแจ่มแจ้ง เพื่อให้เกิดความกระจ่างแจ้งว่า คำสอนของพระพุทธองค์ที่จัดเป็นธรรมบทนั้น บทนี้ว่าด้วยเรื่องอะไร ถ้าผู้เรียนจะน้อมนำเอาธรรมคำสั่งสอนมาปฏิบัติเพื่อเป็นแนวทางหรือแสงประทีปแห่งชีวิต จะทำอย่างไรและเมื่อปฏิบัติตามแล้วจะได้ผลอย่างไร เป็นต้น เรียกว่า ปริยัติ

2) **ปฏิบัติ** ได้แก่การน้อมเอาหลักธรรมคำสอนที่ได้เรียนรู้ในทางภาคทฤษฎีนั้นมาสู่ภาคปฏิบัติ คือ นำมาปฏิบัติจริงๆ เพื่อเป็นการอบรมกาย วาจา และใจ กล่าวอีกนัยหนึ่งก็นำเอาหลักธรรมที่เรียนแล้วนั้นมาเป็นแนวทางหรือปทัฏฐานแห่งชีวิตให้เหมาะสมกับฐานะของตนเรียกว่า ปฏิบัติ

3) **ปฏิเวธ** ได้แก่ผลของการปฏิบัติธรรมนั้น เช่น พระพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า พระอรหันตสาวก และพระอริยบุคคล เป็นต้น ผู้ได้รับผลแห่งการปฏิบัติซึ่งทำให้ยกฐานะจากปุถุชนธรรมดาขึ้นมาเป็นพระอริยบุคคล การบรรลุขั้นนั้น ตามภูมิธรรมที่ตนปฏิบัตินั้น ไม่มีใครมายกย่องหรือแต่งตั้งให้ แต่การยกฐานะดังกล่าวเป็นไปโดยอัตโนมัติหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือฐานะหรือตำแหน่งแห่งอริยเจ้านั้นไม่มีการแต่งตั้งให้ จะรู้ได้ด้วยตนเองก็เป็น ปัจจัตตัง เวทิตัพโพ วิญญูหิ เรียกว่าปฏิเวธ

กระบวนการศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมนอกจากจะประกอบด้วยองค์ความรู้ 3 ประการดังกล่าวแล้ว ยังต้องมีส่วนประกอบอื่นๆ ที่สำคัญของการศึกษาอีกหลายประการ เช่น ผู้ศึกษาต้องมีความรู้ความเข้าใจสภาวะของสิ่งทั้งหลาย ตามความเป็นจริง เพื่อประโยชน์ในการปรับตัวและสิ่งแวดล้อมอย่างถูกต้อง ว่าสิ่งใดควรปรับ อย่างไร เป็นต้น การปรับเปลี่ยนตัวเพื่อเพิ่มพูนความสามารถในการดำรงอยู่โดยการพัฒนาองค์ประกอบภายในทางด้านร่างกายให้มีความสามารถและความพร้อมในการดำรงอยู่ด้วยดี เช่น ให้เจริญเติบโต แข็งแรง มีสุขภาพดี เป็นต้น การพัฒนาองค์ประกอบภายในทางด้านจิตใจให้แข็งแกร่งสามารถยิ่งขึ้นเช่น มีสติปัญญามากขึ้น มีคุณธรรมอื่นๆ เช่น ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา เป็นต้น การรู้จักเกี่ยวข้องกับสัมพันธตลอดจนปรับสิ่งแวดล้อมให้เป็นประโยชน์แก่ตน โดยรู้จักเลือกเกี่ยวข้องกับและถือประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมเท่าที่มีอยู่ไม่ทำลายหรือทำตนให้เป็นอันตรายแก่สิ่งแวดล้อมที่เกื้อกูลแก่ชีวิต ทำตนให้เกื้อกูลแก่สิ่งแวดล้อมที่ดีอันเป็นประโยชน์ร่วมกัน รู้จักจัดสิ่งแวดล้อมต่างๆ และสร้างสิ่งแวดล้อมใหม่ๆ ที่อำนวยประโยชน์

สรุป

การศึกษาในทางพระพุทธศาสนาสำหรับพระภิกษุสามเณรที่เรียกว่าการศึกษาพระปริยัติธรรมนั้น เป็นหน้าที่ของพระอุปัชฌาย์ อาจารย์ จะต้องรับเป็นภาระหน้าที่สั่งสอนสิทธิวิหริกและอันตวาสักให้แก่พระภิกษุสามเณร เพื่อเป็นการสืบต่ออายุพระพุทธศาสนาฝ่ายอาณาจักรอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ก็ทรงให้การสนับสนุนอุดหนุนให้มีการสอบไล่ความรู้เรื่องปริยัติธรรมตลอดมา เป้าหมายการพัฒนาการศึกษาพระปริยัติธรรม 3 ประการ ดังต่อไปนี้

1) ปรียัติได้แก่การศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัย นับเป็นองค์ประกอบสำคัญโดยความเป็นพื้นฐานการปฏิบัติและการศึกษาเล่าเรียนปรียัติธรรมนั้นเป็นการศึกษาภาคทฤษฎี คือการศึกษาพระธรรมวินัยให้มีความรู้พื้นฐานอย่างแจ่มแจ้ง

2) ปฏิบัติ ได้แก่การน้อมเอาหลักธรรมคำสอนที่ได้เรียนรู้ในทางภาคทฤษฎีนั้นมาสู่ภาคปฏิบัติ คือ นำมาปฏิบัติจริงๆ เพื่อเป็นการอบรมกาย วาจา และใจ

3) ปฏิเวธ ได้แก่ผลของการปฏิบัติธรรมนั้น เช่น พระพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า พระอรหันตสาวก และพระอริยบุคคลเป็นต้น ผู้ได้รับผลแห่งการปฏิบัติซึ่งทำให้ยกฐานะจากปุถุชนธรรมดาขึ้นมาเป็นพระอริยบุคคล การบรรลุขั้นนั้น ตามภูมิธรรมที่ตนปฏิบัติ นั้น ไม่มีใครมายกย่องหรือแต่งตั้งให้ แต่การยกฐานะดังกล่าวเป็นไปโดยอัตโนมัติหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือฐานะหรือตำแหน่งแห่งอริยเจ้านั้นไม่มีการแต่งตั้งให้ จะรู้ได้ด้วยตนเองก็เป็น ปัจจัยตั้ง เวทิตัพโพ วิญญูติ เรียกว่าปฏิเวธ

บรรณานุกรม

กระทรวงศึกษาธิการ. 2550. **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การขนส่งสินค้าและพัสดุ.

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์. 2550. **การบริหารงานวิชาการ**. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์สื่อเสริมกรุงเทพ.

พระเทพปรียัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญฺโญ). 2550. **การพัฒนาชนบทของคณะสงฆ์ไทย**, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). 2546. **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลศัพท์**. กรุงเทพมหานคร :เอส.อาร์.พรินต์ติ้งแมสโปรดักส์จำกัด.

พระบุญประทาน ญาณทีโป (ทะปะละ). 2553. ศึกษาปัจจัยนำไปสู่ผลสัมฤทธิ์และความพึงพอใจของนักเรียนต่อการจัดการเรียนการสอนโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี: กรณีศึกษาวัดจองคำ อำเภองาว จังหวัดลำปาง ปีการศึกษา 2552. **ปริญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาวรญาณ วรณฺณ. 2547. **ประวัติศาสตร์การศึกษาบาลีคณะสงฆ์ไทยในสยามประเทศ**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อาทร.

พระมหาศกรินทร์ ศพนทุกรักษ์. **หลักบาลีไวยากรณ์**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เลี้ยงเชียงจางเจริญ. 2553.

มงคล ศรีไพรวรรณ **ประวัติการศึกษาของสงฆ์**. กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา. 2550.

มงคล ศรีไพรวรรณ. **ประวัติการศึกษาของสงฆ์**. กรุงเทพมหานคร: กรมการศาสนา. 2550.

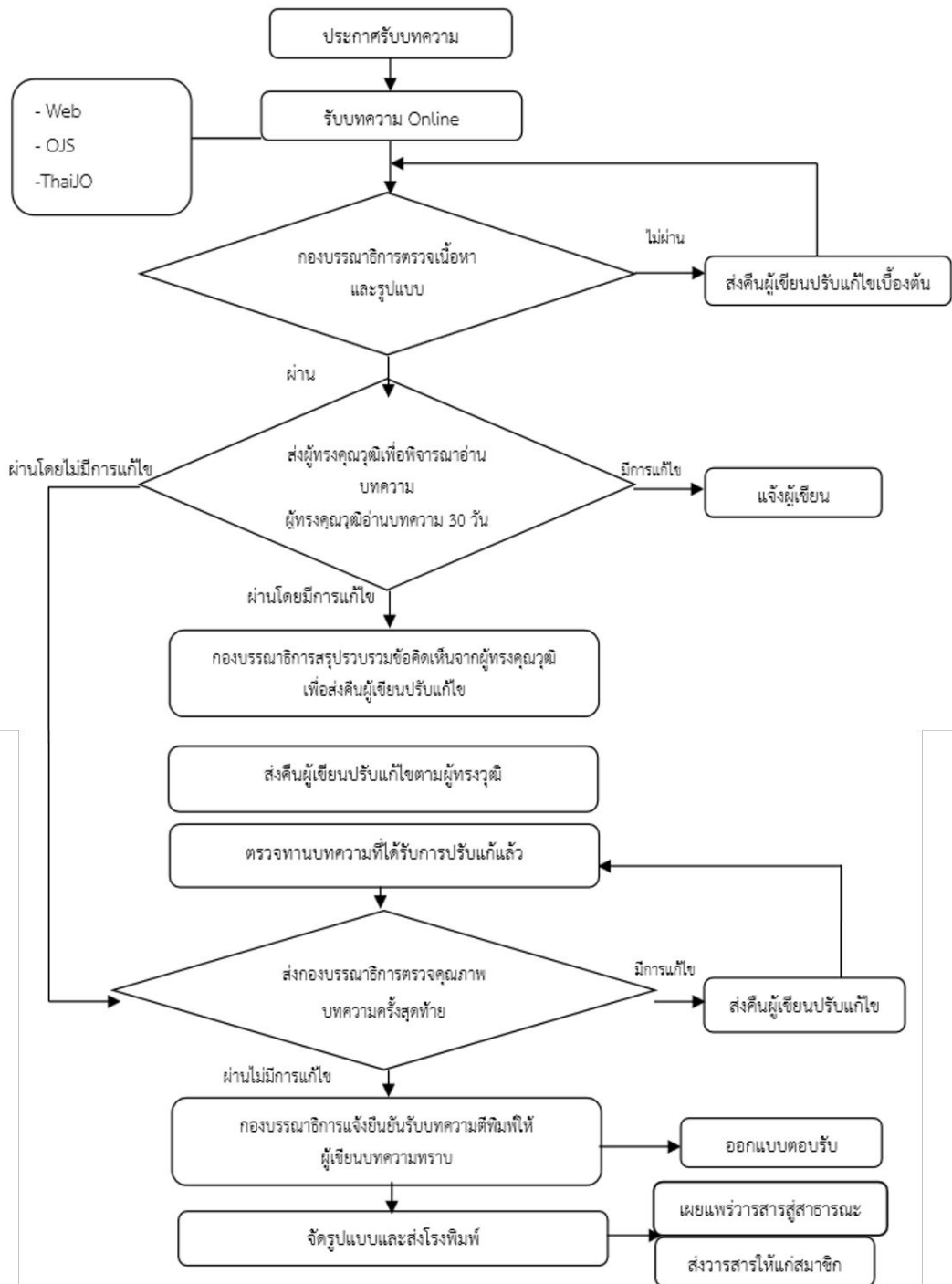
สมชาย ไมตรี. 2539. การศึกษาของพระสงฆ์ไทย : กรณีศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี. **รายงานวิจัย**. สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ.

สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒโน). 2546. **บทเจริญพระพุทธมนต์**. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์ส่งเสริมพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย ในพระสังฆราชูปถัมภ์.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. รายงานการเสวนาทางวิชาการ เรื่อง การศึกษาของ
คณะสงฆ์กับการปฏิรูปการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542.
กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2544.

ภาคผนวก

ขั้นตอนการดำเนินงานวารสาร มจร มนุษยศาสตร์ปริทรรศน์



คำแนะนำสำหรับผู้พิมพ์บทความ

1. สถานที่ติดต่อเกี่ยวกับบทความ

สำนักงานวารสาร มจร มนุษยศาสตร์ปริทรรศน์

ภาควิชาจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

79 หมู่ 1 ต.ลำไทร อ.วังน้อย จ.พระนครศรีอยุธยา 13170

โทรศัพท์: 035-248-000 ต่อ 8400

อีเมล: allhjournal@gmail.com

2. ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับบทความ

1) ประเภทของบทความที่ลงตีพิมพ์ในวารสาร

วารสาร มจร มนุษยศาสตร์ปริทรรศน์ ตีพิมพ์บทความประเภทต่าง ๆ ดังนี้

1.1) บทความพิเศษ บทความทางวิชาการพิเศษ ที่เสนอเนื้อหาความรู้วิชาการอย่างเข้มข้น และผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาวิชานั้น ๆ กลุ่มเป้าหมาย คือ นักวิชาการในวงการวิชาการและวิชาชีพ

1.2) บทความทางวิชาการ เสนอเนื้อหาความรู้ วิชาการ กลุ่มเป้าหมาย คือ นิสิต นักศึกษา หรือประชาชนทั่วไป

1.3) บทความวิจัย (Research Article) ได้แก่ รายงานผลงานวิจัยใหม่ที่มีองค์ความรู้อันเป็นประโยชน์ ซึ่งไม่เคยตีพิมพ์ในวารสารอื่นมาก่อน

1.4) บทความปริทรรศน์ (Review Article) เป็นบทความที่รวบรวมความรู้จากตำรา หนังสือ และวารสารใหม่ หรือจากผลงานและประสบการณ์ของผู้พิมพ์มาเรียบเรียงขึ้น โดยมีการวิเคราะห์ สังเคราะห์ และวิจารณ์เปรียบเทียบกัน

1.5) ปกิณกะ (Miscellany) ได้แก่ บทความทบทวนความรู้ เรื่องแปล การย่อความจากวารสารต่างประเทศ การแสดงความคิดเห็น การวิจารณ์ การแนะนำเครื่องมือใหม่ ตำราหรือหนังสือใหม่ที่น่าสนใจ หรือการประชุมทั้งระดับชาติและระดับนานาชาติ

2) การส่งบทความ

บทความที่จะตีพิมพ์ในวารสารมนุษยศาสตร์ปริทรรศน์จะต้องส่งจดหมายนำส่งบทความ พร้อมต้นฉบับแบบพิมพ์จำนวน 3 ชุด มาที่กองบรรณาธิการวารสารฯ กรณีที่บทความได้รับการพิจารณาให้ตีพิมพ์ บรรณาธิการจะแจ้งให้ผู้พิมพ์ส่งบทความต้นฉบับที่แก้ไขครั้งสุดท้าย พร้อมซีดีรอม (CD-ROM) 1 แผ่น ที่บรรจุเนื้อหาและข้อมูลที่มีอยู่ในบทความทั้งหมดที่ได้แก้ไขแล้ว ทั้งนี้ ผู้พิมพ์ต้องมีสำเนาเก็บไว้ด้วยเพื่อการอ้างอิง

3) การตรวจสอบบทความและพิสูจน์อักษร

ผู้พิมพ์ควรตระหนักถึงความสำคัญในการเตรียมบทความให้ถูกต้องตามรูปแบบที่กองบรรณาธิการวารสารฯกำหนด ตลอดจนตรวจสอบความถูกต้องและพิสูจน์อักษรก่อนส่งบทความให้กับกองบรรณาธิการวารสารฯ การเตรียมบทความให้ถูกต้องตามข้อกำหนดของวารสารจะทำให้การพิจารณาตีพิมพ์ มีความรวดเร็วมากยิ่งขึ้น และทางกองบรรณาธิการขอสงวนสิทธิ์ที่จะไม่พิจารณาบทความจนกว่าจะได้แก้ไขให้ถูกต้องตามข้อกำหนดของวารสารฯ

4) การเตรียมบทความ

บทความต้องเป็นตัวพิมพ์ดีด โดยใช้ชุดแบบอักษร (Font) ชนิดไทยสารบรรณ (TH Sarabun PSK) ขนาดอักษร 16 จัดกั้นหลังกระจายแบบไทย และมีระยะห่างระหว่างบรรทัดหนึ่งช่อง (Double Spacing) ตลอดเอกสาร พิมพ์หน้าเดียวลงบนกระดาษพิมพ์เส้นขนาด B5 พิมพ์ให้ห่างจากขอบกระดาษซ้ายกับด้านบน 1 นิ้วครึ่ง และด้านขวากับด้านล่าง 0.5 นิ้ว พร้อมใส่หมายเลขหน้ากำกับทางมุมขวาบนทุกหน้า บทความไม่ควรยาวเกิน 8 – 12 หน้ากระดาษพิมพ์ โดยนับรวมภาพประกอบและตาราง

5) การพิจารณาและคัดเลือกบทความ

บทความแต่ละบทความจะได้รับพิจารณาจากคณะกรรมการกลั่นกรองบทความวารสาร (Peer Review) 2 ท่าน ที่มีความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง และได้รับความเห็นชอบจากกองบรรณาธิการวารสารก่อนตีพิมพ์ โดยการพิจารณาบทความนั้น ผู้พิจารณาบทความจะไม่ทราบชื่อหรือข้อมูลของผู้เขียนบทความ และผู้เขียนบทความจะไม่ทราบชื่อผู้พิจารณาบทความ (Double – Blind Peer Review)

3. ส่วนประกอบของบทความ

1) บทคัดย่อ (Abstract)

บทคัดย่อ ควรมีความยาวไม่เกิน 500 คำ โดยแยกต่างหากจากเนื้อเรื่อง บทความวิจัยและบทความปริทรรศน์ต้องมีบทคัดย่อทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ซึ่งบทคัดย่อควรเขียนให้ได้ใจความทั้งหมดของเรื่อง ไม่ต้องอ้างอิงเอกสาร รูปภาพ หรือตาราง และลักษณะของบทคัดย่อควรประกอบไปด้วย วัตถุประสงค์ (Objective) วิธีการศึกษา (Methods) ผลการศึกษา (Results) สรุป (Conclusion) และคำสำคัญ (Key Words) ซึ่งควรเรียงเรียงตามลำดับและแยกหัวข้อให้ชัดเจน ดังนี้

- วัตถุประสงค์ ควรกล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการศึกษา
- วิธีการศึกษา ควรกล่าวถึงวิธีการค้นคว้าข้อมูล ระเบียบวิธีวิจัยที่นำมาศึกษา สถิติที่นำมาใช้
- ผลการศึกษา ควรประกอบด้วยผลที่ได้รับจากการค้นคว้า ศึกษา และผลของค่าสถิติ (ในกรณีมีการวิเคราะห์)
- สรุป ควรกล่าวถึงผลสรุปของการค้นคว้าและศึกษา
- คำสำคัญ ควรมีคำสำคัญ 3 - 6 คำ ที่ครอบคลุมชื่อเรื่องที่ศึกษา และจะปรากฏอยู่ในส่วนท้ายของบทคัดย่อทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยต้องจัดเรียงคำสำคัญตามตัวอักษร และค้นด้วย เครื่องหมายอัฒภาค (;)

2) ส่วนเนื้อเรื่อง ควรประกอบด้วย

2.1) บทนำ (Introduction) เป็นส่วนกล่าวนำโดยอาศัยการปริทรรศน์ (Review) ข้อมูลจากรายงานวิจัย ความรู้ และหลักฐานต่าง ๆ จากหนังสือหรือวารสารที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ศึกษา และกล่าวถึงเหตุผลหรือความสำคัญของปัญหาในการศึกษาครั้งนี้ สมมติฐานของการศึกษา ตลอดจนวัตถุประสงค์ของการศึกษาให้ชัดเจน

2.2) วิธีการศึกษา (Methods) กล่าวถึงรายละเอียดของวิธีการศึกษาประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการศึกษา และวิธีการศึกษาเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย รวมทั้งสถิติที่นำมาใช้วิเคราะห์ข้อมูล

2.3) ผลการศึกษา (Results) เป็นการแสดงผลที่ได้จากการศึกษาและวิเคราะห์ในข้อ 2.2) ควรจำแนกผลออกเป็นหมวดหมู่และสัมพันธ์กับวัตถุประสงค์ของการศึกษา โดยการบรรยายในเนื้อเรื่องและแสดงรายละเอียดเพิ่มเติม ด้วยภาพประกอบ ตาราง กราฟ หรือแผนภูมิ ตามความเหมาะสม

2.4) การอภิปรายผล (Discussion) เป็นการนำข้อมูลที่ได้มาจากการวิเคราะห์ของผู้นิพนธ์ มาเปรียบเทียบกับผลการวิจัยของผู้อื่น เพื่อให้มีความเข้าใจหรือเกิดความรู้ใหม่ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยนั้น รวมทั้ง ข้อดี-ข้อเสียของวิธีการศึกษา เสนอแนะความคิดเห็นใหม่ ๆ ปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ เพื่อเป็นแนวทางที่จะนำไปประยุกต์ให้เกิดประโยชน์

2.5) ข้อเสนอแนะ (Suggestion) การแนะนำผลการวิจัยไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อไป

2.6) กิตติกรรมประกาศ (Acknowledgement) เป็นส่วนที่กล่าวขอบคุณต่อองค์กร หน่วยงาน หรือบุคคลที่ให้ความช่วยเหลือร่วมมือในการวิจัย รวมทั้งแหล่งที่มาของเงินทุนวิจัย และหมายเลขของ ทุน วิจัย

2.7) เอกสารอ้างอิง (References) ใช้รูปแบบการอ้างอิงแบบ APA (American Psychological Association)

3) การอ้างอิงแบบ APA

การอ้างอิงในบทความ

1. หนังสือ

1.1 คัมภีร์พระไตรปิฎกหรือหนังสือสำคัญพิมพ์เป็นชุด ให้อ้างอิงย่อคัมภีร์. เล่ม/ข้อ/หน้า. และให้วงเล็บคำว่า (บาลี) ไว้หลังคำย่อในกรณีที่ใช้พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลีหรือวงเล็บคำว่า (ไทย) ไว้หลังคำย่อในกรณีที่ใช้พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย

ตัวอย่างเช่น (ขุ.ชา. (บาลี) 27/855/191).

1.2 หนังสือทั่วไป (ผู้แต่ง, ปีที่พิมพ์).

ตัวอย่างเช่น พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2544).

(Venerable Dr. W. Rahula, 2004).

2. วารสาร ผู้เขียน, เล่มที่หรือปีที่ (ฉบับที่): หน้า.

ตัวอย่างเช่น พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา, 3 (1): 14-28. K.N., Jayatileke, 77 (1): 10-15.

3. วิทยานิพนธ์ ชื่อผู้วิจัย, ปีที่พิมพ์.

ตัวอย่างเช่น พรณทิพย์ ศิริวรรณบุศย์, (2557).

4. การสัมภาษณ์ สัมภาษณ์(ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์), ตำแหน่ง(ถ้ามี), วัน เดือน ปี.

ตัวอย่างเช่น สัมภาษณ์ พระมหาเผื่อน กิตติโสภณ, (18 กรกฎาคม 2557).

5. เว็บไซต์ (ผู้แต่ง, วันที่เข้าถึงข้อมูล).

ตัวอย่างเช่น พุทธศาสนิก, (7 กันยายน 2555).

6. ภาษาอังกฤษ (ผู้แต่ง, ปีที่พิมพ์).

ตัวอย่างเช่น (Gordon Allport, 1961)

การเขียนเอกสารอ้างอิง (บรรณานุกรม)

1. ภาษาไทย

(ก) ข้อมูลชั้นปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

(ข) ข้อมูลวิทยุภูมิ

- 1) หนังสือ ผู้เขียน. (ปีที่พิมพ์). ชื่อหนังสือ. จังหวัด: สำนักพิมพ์.
 ปรายรัตน์ ภัทรธิดา และกมลลา แสงสีทอง. (2545). *จิตวิทยาครอบครัวและครอบครัวศึกษา*. (พิมพ์ครั้งที่ 2).
 กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- 2) วารสาร ผู้เขียน. “ชื่อบทความ”. ชื่อวารสาร. ปีที่ (ฉบับที่), หน้า.
 รุ่งฤดี แผลงศร. “การจัดการเรียนการสอนทักษะการอ่านภาษาไทยระดับสูงสำหรับผู้เรียนชาวต่างประเทศ”.
วารสารมนุษยศาสตร์ปริทรรศน์. ปีที่ 35 เล่ม 2 (กรกฎาคม - ธันวาคม 2556), 79-94.
- 3) วิทยานิพนธ์ ผู้วิจัย. (ปีที่พิมพ์). ชื่อเรื่อง. วิทยานิพนธ์. สาขาวิชา. คณะ. สถาบันการศึกษา.
 รัตน์ที่ วิโรจน์ฤทธิ์. (2559). “การพัฒนาโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุความสุขในความรักตามหลักพุทธ
จิตวิทยา”.
 คุษภูมินิพนธ์พุทธศาสตร์คุษภูมินิจิต. สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ- ราชวิทยาลัย.
- 4) สัมภาษณ์ ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์, (วัน เดือน ปี). ตำแหน่ง. สัมภาษณ์.
 ชวน หลีกภัย, (19 พฤษภาคม 2541). นายกรัฐมนตรี. สัมภาษณ์.
 Ross, R., (5 May 1980). Associate Director, Cornell University Libraries. Interview.
- 5) เว็บไซต์ ผู้เขียน. (วันที่เข้าถึงข้อมูล). ชื่อเรื่อง [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: ที่อยู่เว็บไซต์.
 มณฑิรา พรศาลนุวัฒน์, แพทย์หญิง. (1 กรกฎาคม 2559). *จิตวิทยาของความรัก [ออนไลน์]*. แหล่งที่มา:
<http://www.thaiclinic.com/medbible/love.html>

2. ภาษาอังกฤษ Authority. (Year). Book. Place: Publishing House.

- Carr, A. (2004). *Positive psychology: The science of happiness and human strengths*. New York: Routledge.
- Maslow, Abraham. (1970). *Motivation and Personality*. New York: Harper and Row Publishers.

4. ส่วนภาพประกอบ (Figure) และส่วนตาราง (Table)

ภาพประกอบและตารางควรมีเท่าที่จำเป็น โดยพิมพ์หน้าละ 1 ภาพ หรือ 1 ตาราง สำหรับคำบรรยายภาพและตารางให้พิมพ์เหนือภาพหรือตาราง ส่วนคำอธิบายเพิ่มเติมให้ใส่ใต้ภาพหรือตาราง

5. ลิขสิทธิ์

เพื่อให้เป็นไปตามกฎหมายลิขสิทธิ์ ผู้นิพนธ์ทุกท่านต้องลงลายมือชื่อในแบบฟอร์มใบมอบลิขสิทธิ์บทความให้แก่วารสารฯ พร้อมกับบทความต้นฉบับที่ได้แก้ไขครั้งสุดท้าย นอกจากนี้ ผู้นิพนธ์ทุกท่านต้องยืนยันว่าบทความต้นฉบับที่ส่งมาตีพิมพ์นั้น ได้ส่งมาตีพิมพ์เฉพาะในวารสาร มจร มนุษยศาสตร์ปริทรรศน์ เพียงแห่งเดียวเท่านั้น หากมีการใช้ภาพหรือตารางของผู้นิพนธ์อื่นที่ปรากฏในสิ่งตีพิมพ์อื่นมาแล้ว ผู้นิพนธ์ ต้องขออนุญาตเจ้าของลิขสิทธิ์ก่อน พร้อมทั้งแสดงหนังสือที่ได้รับการยินยอมต่อบรรณาธิการ ก่อนที่บทความจะได้รับการตีพิมพ์

6. การติดต่อโฆษณาและการสมัครสมาชิก

การติดต่อโฆษณา การสั่งซื้อ และการสมัครเป็นสมาชิกวารสาร มจร มนุษยศาสตร์ปริทรรศน์ กรุณาติดต่อ “วารสาร มจร มนุษยศาสตร์ปริทรรศน์” สำนักงานวารสาร มจร มนุษยศาสตร์ปริทรรศน์ ภาควิชาจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เลขที่ 79 หมู่ 1 ต.ลำไทร อ.วังน้อย จ.พระนครศรีอยุธยา 13170 โทรศัพท์: 038-248-000 ต่อ 8400 E-mail: allhjournal@gmail.com

7. อัตราค่าวารสาร

กำหนดออกวารสารปีละ 3 ฉบับ จำหน่ายราคาฉบับละ 199 บาท (ไม่รวมค่าส่ง)

8. อัตราค่าสมาชิก

ปีละ 500 บาท



หนังสือขอเสนอบทความในวารสาร มจร มนุษยศาสตร์ปริทรรศน์

เขียนที่.....

.....

.....

ข้าพเจ้าชื่อ..... ฉายา..... นามสกุล.....

ขอแจ้งความประสงค์ขอตีพิมพ์บทความเรื่อง

(ภาษาไทย).....

.....

(ภาษาอังกฤษ).....

.....

ในวารสาร มจร มนุษยศาสตร์ปริทรรศน์ ซึ่งดำเนินการโดยคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยบทความฉบับนี้ข้าพเจ้าได้ยื่นพนธขึ้นเพื่อสำเร็จการศึกษาระดับปริญญา..... สาขา..... จาก (ชื่อสถาบัน)..... เมื่อคณะบรรณาธิการของวารสารพิจารณาแล้วมีมติให้แก้ไขปรับปรุงบทความ ข้าพเจ้ามีความยินดีรับไปแก้ไขตามมติดังกล่าวนั้น ทั้งนี้ข้าพเจ้าได้ชำระค่าธรรมเนียมขอตีพิมพ์บทความลงในวารสาร มจร มนุษยศาสตร์ปริทรรศน์ ตามอัตราที่ได้กำหนดไว้ คือ

1) บทความวิชาการ และอื่น ๆ

ค่าตรวจบทความ 2,000 บาท และค่าตีพิมพ์บทความที่ผ่านเกณฑ์การตรวจ 1,000 บาท

2) บทความวิจัย

ค่าตรวจบทความ 2,000 บาท และค่าตีพิมพ์บทความที่ผ่านเกณฑ์การตรวจ 3,000 บาท

ลงชื่อ

(.....)

ผู้รับผิดชอบบทความ



ใบสมัครสมาชิก

ที่

วันที่ เดือน พ.ศ.

กราบมนตรีการ/เรียน บรรณาธิการวารสาร มจร มนุษยศาสตร์ปริทรรศน์

ข้าพเจ้า (ชื่อภาษาไทย)

(ชื่อภาษาอังกฤษ)

ที่อยู่ (ที่สามารถติดต่อได้)

.....

.....

E-mail เบอร์โทรศัพท์

โทรสาร

มีความประสงค์จะขอรับสมัครเป็นสมาชิกวารสาร มจร มนุษยศาสตร์ปริทรรศน์

() สมาชิกประเภทรายปี 500 บาท (จำนวน 2 เล่ม)

() เล่มละ 250 บาท

พร้อมนี้ ข้าพเจ้าได้ส่ง

() เงินสด

() ธนาณัติ (สั่งจ่าย.....)

() ตัวแลกเงินไปรษณีย์

() เช็คเช็คในนาม.....

โปรดนำส่งวารสาร วารสาร มจร มนุษยศาสตร์ปริทรรศน์

สถานที่ติดต่อ ☐ ที่บ้าน ☐ ที่ทำงาน

เลขที่.....ถนน.....หมู่ที่.....ตำบล/แขวง.....

อำเภอ/เขต.....จังหวัด.....รหัสไปรษณีย์.....

โทรศัพท์.....โทรศัพท์เคลื่อนที่.....

โทรสาร.....E-mail.....

ลงชื่อ.....

()

